

REVUE MILITAIRE GEORGIENNE

N° 18

PARIS

1935

მ დ გ თ ვ ზ მ ბ ე რ ა ნ თ ა

მ ნ ბ ა ე მ

Mkedari

REVUE MILITAIRE GÉORGIENNE

N° 18

კვირას, 12 მაისს 1935 წ. საღამოს 8 ს. 45 წ. გარდა-
იცვალა ქ. ვარუაზაში კოლონეთის პირველი მარშალი

ი რ ს ე ბ ვ ი ლ ს უ დ ს კ ი

განახლებულ კოლონეთის აღმზედებელი

და

ეკის წინამძღოლი

კავკასიის კონფედერაციის თავდაცვის პირობები *)

წასულ მოხსენებებში ჩამოყალიბებულ იქმნენ სახელმწიფოს თავდაცვის და ამისათვის საჭირო აპარატის მუშაობის დებულებანი. ეს იყო ერის სამხედრო და პოლიტიკურ ხელმძღვანელობათა თანამუშაობის საერთო დებულებათა ჩამოყალიბება. რომ ეს მუშაობა ნეგატიურ მაგალითების ჩამოთვლით არ გავათავოთ, საჭიროთ ვსცნობ გადავხედოთ რის გაკეთება და მიღწევა შეუძლიან სახელმწიფოებრივად ჩამოყალიბებულ კავკასიონს.

ერთი მხრივ სასურველია, რომ ეს სურათი, რაც კი შეიძლება, რეალური და კონკრეტული სახისა იყოს; რომ მას ოცნების დარგის რამე ნაკლი არ დაჰყვეს. მეორე მხრივ, ამ შეძლებათა განხილვა დამყარებული უნდა იქმნეს რამე განყენებულ მდგომარეობაზედ, რაც ჩვენ მდგომარეობაში, თავის თავათ ცხადია, ცოტაოდენ დაშორებული იქნება თავის ნამდვილ სახიდგან.

ევროპის ისტორიამ შეჰქმნა დებულება, რომ ემიგრაცია ვერც ვერაფერს სწავლობს და ვერც ვერაფერს ივიწყებსო. მართალიცაა: ემიგრაცია სწყდება ერის ფსიხოლოგიურ ვითარებას, ველარ ერჩევა მის რეალურ მისწრაფებებში და ერისთვის მხოლოდ ბალასტს და ზედ მეტ საფრთხეს წარმოადგენს.

ეს ცხოვრების ურყევეი ჭეშმარიტებაა, რომელიც მართლდება მუდამ და მართლდება მთელი თავისი ასი პროცენტით. მხოლოდ უნდა

*) ვაფრთხილებთ მკითხველს, რომ ავტორის მიერ მოყვანილი აზრები მომავალ სამხედრო მოქმედებათა წარმოების შესახებ კავკასიის კონფედერაციის ფარგლებში არ წარმოადგენენ რაიმე კონკრეტულად ჩამოყალიბებულ სამხედრო კონცეპციებს.

ავტორი იძლევა მხოლოდ და მხოლოდ თეორიულ მაგალითებს, რომელთა მიზანია დაარწმუნოს ქართული და საერთოთ კავკასიის საზოგადოება კავკასიის კონფედერაციის აუცილებლობაში სამხედრო თვალსაზრისით.

(რედაქცია).

ალინიშნოს ერთი რამ, რომ შეეხება ეს მარტო შინაგან ბრძოლის ემიგრაციას. და მართლაც რას წარმოადგენს იგი? მთელი მისი იდეალი რომელიმე კლასის გარდამავალ ინტერესების დაკმაყოფილებაა; ხშირად მისი იდეოლოგია პირდაპირ რომელიმე ოჯახის ან პიროვნების ინტერესებით იზღუდება. მაგალითად დინასტიურ ბრძოლის შემთხვევაში.

დინასტიურ ბრძოლაზედ საერთოთ არა ღირს ლაპარაკი. კლასების ინტერესების გამწვავება — ეს თავის თავით, ერის ცხოვრების განსაზღვრულ და გარდამავალ მომენტს წარმოადგენს. ერთი კლასი ბუნების წესით ჰკარგავს თავის უპირატესობას, მეორე ბრძოლით ჰპოვებს თავის ინტერესების დაკმაყოფილებას და დროთა ვითარებაში თვითონაც მიზღვევს თავის დამარცხებულ წინამორბედის კვალს. ამის გამო ეს საკითხი არ წარმოადგენს ერის ცხოვრების მუდმივ სიმწვავეს და აკტუალობის თემას. გარდა ამისა ერის ცხოვრებაში ხშირად დგება ისეთი წუთი, როდესაც სახელმწიფოს მთელი ყურადღება მხოლოდ მის გარეშე მდგომარეობაზედაა მიპყრობილი და როდესაც ყოველ შეგნებულ ერთეულის მოვალეობაა, რომ ერის არსებობის ინტერესებისათვის, დაივიწყოს ყოველ გვარი შინაგანი საკითხები. ამისათვისაა, რომ ის ტიპი ემიგრაციისა, რომელიც ვერ ზდგას მთელ ერის არსებით ინტერესების შეგნების სიმაღლეზედ, და თავის იდეოლოგიას იკეტავს მხოლოდ მის რომელიმე განსაზღვრულ ნაწილის ინტერესებით, თავის თავით ცხადია, რომ უნდა მიეცეს დავიწყებას და ჩამოშორდეს ერის ცხოვრებას.

სულ სხვა გვარათ გამოიყურება ეროვნულ ბრძოლის ემიგრაციის საკითხი, რომელმაც მამული დასტოვა გარეშე მტერთან ბრძოლის კატასტროფით დამთავრების შედეგათ; რომელმაც არ მოისურვა ქედის დამპყრობელის წინაშე მოხვრა და უცხოეთში გადაიკარგა. მისი იდეალი — ეს ერის, მთელი ერის და არა მის რომელიმე ნაწილის, ინტერესებია. ეს საკითხი კი ყოველთვის აქტუალურია და თავის სიმწვავეს და მნიშვნელობას არას დროს არა ჰკარგავს. აი ამისათვისაა, რომ ამ საკითხთან დაკავშირებულ ემიგრაციის ტიპი, თავის ერისთვის არასოდეს არ ჰკარგავს თავის მნიშვნელობას.

ისტორია გვიჩვენებს, რომ არც ერთ ერს, რომელსაც კი თავის ეროვნულ განსხვავების შეგნება ჰქონია, არ დაუკარგავს არც ერთი შესაფერისი წუთი დამპყრობელთან ანგარიშების იარაღით ხელში გასასწორებლათ. ძლიერ ხშირად ესეთი ერის ხელმძღვანელობა იერ მოუხერხებია მომენტის სათანადო შეგნება და მის გამოყენება მიუხედავად ამისა, ისტორიაში არ მოიპოვება მაგალითი, რომ ერის მასსას დაეკარგოს შესაფერისი მომენტი ბრძოლის ველზედ გამოსას-

ვლელად, თუ გინდ ხელმძღვანელობას სრულიად მოკლებული ყოფილიყოს. მხოლოდ ერთი! თუ კი მას ჰქონია თავის ეროვნულ განსხვავების შეგნება. დღეს ამის საუცხოვო მაგალითს წარმოადგენენ ის დამოუკიდებელი სახელმწიფონი, სადაც ომის წინ ეროვნული მუშაობა არ იდგა ძლიერ მაღალ დონეზედ. მაგალითად ლიტვა, ლოტვა და ესტონია.

როგორ გამოიყურება ამ მხრივ კავკასიონის მდგომარეობა. აქვს მას თავის ეროვნულ განსხვავების შეგნება თუ არა.

ჯერ ისევ დღევანდლამდის მთელი კავკასიონი მწვავე ფიზიკურ ბრძოლის ხანაში იმყოფება თავის დამპყრობელთადმი, რომელმაც ყოველი მტკაველი კავკასიონის მკერდის, მხოლოდ შეუწყნარებელ ბრძოლით დაიკავა. მოიხადა თუ არა რუსეთმა მოკავშირის ნილაბი საქართველოსადმი, საქართველომ მაშინათვე შეურიგებელ ბრძოლით უპასუხა მას. პირველი მას ალექსანდრე ბატონიშვილი შეებრძოლა, რომელიც შეერთებულ კავკასიელთა ჯარით მოადგა თბილისის კარებს. ბრძოლა ივრის ნაპირებზედ გათამაშდა. ამის შემდეგ ყოველი თითოეული ნაწილი აღმოსავლეთ საქართველოსი რამოდენჯერმე ჯანყდება რუსეთის წინააღმდეგ. საქართველოს დანარჩენი ნაწილები კი თავგამოდებით ებრძოდნენ რუსეთის აგრესიობის ყოველ ნაბიჯს. აქ განზრახ უსვამ ხაზს საქართველო-რუსეთის ბრძოლას, ვინაიდან რუსეთი ძლიერ ხშირათ ემყარებოდა თავის, საქართველოს მიერ მოწვევაზედ. ეს ნილაბი რუსეთისათვის იმდოლათ ხელსაყრელი გამოდგა, რომ თვით ბოლშევიკებმაც კი უცვლელათ მიითვისეს იგი. საქართველოს შემდეგ რუსეთს ებრძოლა ადერბეიჯანი, რომლის ხანებმაც ბაქოში მოჰკლეს გადაგვარებული გენერალი ციციანოვი. ხოლო კავკასიის ტრადედიის აპოთეოზათ შამილის ხანგრძლივი თავგანწირული ბრძოლა შეიქმნა, რომელმაც თავისი სილუეტით გადალახა თავისი ერის საზღვრები და უაპელაციოთ დაიკავა საერთო კავკასიის საამაყო ბუმბერაზის ცოკოლი.

მაშ აქვს კავკასიონს თუ არა თავის ეროვნულ განსხვავების შეგნება, როდესაც იგი ას რამოდელიმე წელი განუწყვეტელ მწვავე ფიზიკურ ბრძოლის პროცესში იმყოფება. დეე ამ საკითხზედ თავი პოლიტიკის ლაბარატორიულ თეორეტიკოსებმა იმტვირონ. ჩვენ შეგვიძლიან დროს დაუკარგავათ გადავაბიჯოთ ამ საკითხს. როგორ გამოიყურება ამ ნიადაგზედ ჩვენ კავკასიურ ემიგრაციის საკითხი. ნუ თუ ჩვენ რუსეთის რევოლუციის მსხვერპლნი ვართ. ნუ თუ ჩვენი ბრძოლა ეროვნულ არსებობისთვის ეკატერინოსლავის პროლეტარიატის გარდამავალ ინტერესებისთვის იყო წარმოებული, ან და ტამბოვის მუ-

უიკებისთვის? ან იქნებ ჩვენი ბრძოლის მიზნები ვადაბმული იქმნენ რომანოვების დინასტიის წაგებულ საქმესთან, ან „პოპულიარულ“ ამხანაგ კერენსკის კარიერასთან? ნუ თუ კავკასიონის მკერდზედ ვერ მოიპოვება ჩვენი სიცოცხლის ან სიკვდილისათვის სამყოფი ალაგი, რომ ეს ბრძოლა კავკასიის შინაურ საქმეებისათვის ყოფილიყო წარმოებული? არასოდეს!

კავკასიონის ჭალარა წარბებ ქვეშიდან შემოგვეყურებენ მის შვილთა ინტერესები, რომელთაც განვლეს ოც და რამოდელიმე საუკუნინანი ისტორია. გაუძლეს კაცობრიობის არა ერთ და ორ ამობოქრებულ ქარიშხალს, გადაიტანეს ტრალედია არაბების, მონგოლების, ოსმალების, სპარსელების, და სხვა ურდოთა მძინვარების და მოგვთხოვენ ჩვენ ამ ბრძოლის წარმოებას ერის დამსახურებულ დიდების მიღწევამდე.

რა მოვალეობანი გამოდინარეობენ აქედან ჩვენთვის? კავკასიონი იბრძოდა და იბრძვის. და იგი პირველ შეძლებისთანვე ახალათ დაზღვება ბრძოლის ველზედ თავის უფლებათა იარაღით ხელში მოსაპოვებლათ. და თავის დამპყრობელთადმი ძველ ანგარიშების გასასწორებლათ.

ჩვენი იდეალია, რომ ჩვენი ერის ისტორიის ეს ფურცლები ჩვენ მკერდზედ, ჩვენი თაობის მკერდზედ იქმნეა დაწერილი.

ხოლო ჩვენ მოვალეობათა ვსთვლით, რომ ეს ბრძოლა სათანადოთ იქმნეს მომზადებული, რომ არც ერთი წვეთი კავკასიის შვილთა სისხლის, რომელიც საუკუნოების განმავლობაში დაუნანებლივ იფლანგებოდა, არ დაიკარგოს უმიზნოთ.

მაშ გადავხედოთ ამ ბრძოლის გათამაშების შესაძლებლობას შეერთებულ კავკასიონის მიერ, ხოლო მეორეს მხრივ ვნახოთ რა გვხვდება წილათ ამ საქმიდან ჩვენ, კავკასიის ემიგრაციას.

როგორც მხედარი, ჩემს მოვალეობათა ვსთვლი შევხედო პირდაპირ ყველაზედ უძნელეს რეალობას, რომ ყველაფერი ავიღოთ რაც კი შეიძლება მძიმე პირობებში; რომ ჩვენ საშუალებათა შეფასებაში უფრო კრიტიკანგობა გამოვიჩინოთ ვიდრე გულუხვობა და გადაჭარბება.

უკვე პირველი ზერელი თვალის გადავლება კავკასიონის რუკაზედ გვიჩვენებს, რომ მთელი ეს სივრცე წარმოადგენს ერთა მთლიან და განუყოფელ ერთეულს გეოგრაფიულ და ეკონომიურ თვალსაზრისით; ერთ მთლიან და განუყოფელ სამხედრო ასპარეზს. ამ შიხიდულობას მთელი ურყევლობით ადანტურებს გეოგრაფიული რუკა და ცხად ჰყოფს ოც და რამოდელიმე საუკუნინანი ისტორია კავკასიისა. სახელდობრ: მიუხედავათ საზღვრების ყოველ გვარ შესაძობელ და შეუძლებელ გატარებისა, რომელსაც კავკასიის ტერიტორიაზედ ატა-

რებდნენ თითქმის ყველა ერნი დედა მიწის ზურგზედ; მიუხედავთ აუარებელ სხვა და სხვა ცვლილებებისა, ვერც ერთმა მათგანმა ვერ მოახერხა კავკასიის მთლიანობის დარღვევა. **ეს პირველი ურყევი დებულებაა კავკასიის პოლიტიკურ არსებობისა.**

გარდა ამისა მთელი კავკასიონი წარმოადგენს ძლიერ მაღალ ხარისხიან ღირებულების სამხედრო ასპარეზს, ესეთივე ხარისხის სამხედრო ღირებულების მოსახლეობითა. მიუხედავთ ამისა — კავკასიონი ჰკარგავდა თავის დამოუკიდებლობას და რამოდენჯერმე დაპყრობილ იქმნა სხვა და სხვა სახელმწიფოთა მიერ. რავგარ ბრძოლის შედეგში ჰკარგავდა კავკასიონი თავის დამოუკიდებლობას? არც ერთ კავკასიის სახელმწიფოს თავის დამოუკიდებლობა არ დაუკარგავს შინაურ კავკასიის ბრძოლაში. კავკასიის ისტორიას არ ახსოვს, რომ რომელიმე კავკასიის სახელმწიფოს მეესპოს თავის მეზობელ სახელმწიფოთა პოლიტიკური არსებობა. **ეს ისტორიის მიერ დამტკიცებული მეორე დებულებაა კავკასიის არსებობისა.**

მაშ საიდან გამომდინარეობენ ჩვენი ისტორიის ტრადიციის ფურცლები? ზღვაშია თუ არა კავკასიის მკერდზედ ფეხს რომელიმე უცხო, არა კავკასიელ სახელმწიფოს ჯარისკაცი, მაშინათვე ისტორიაში ისმებოდა საკითხი მთელი კავკასიონისა, სწყდებოდა ბედი კავკასიის ყველა სახელმწიფოების და არა მის რომელიმე განცალკევებულ ერისა, იმის და მიუხედავთ, თუ რომელ კავკასიის ერისადმი იყო მიმართული ამ უცხო სახელმწიფოს პირველი აგრესიული ნაბიჯები. შედეგში მთელი კავკასიონი ჰკარგავდა თავის დამოუკიდებლობას.

თუ გინდ ამ გარეშე დამპყრობელ ძალას არ შესწევდა ღონე კავკასიის დასამორჩილებლათ, თუ მის ხელში დარჩა ერთი მტკაველი მაინც კავკასიის მიწისა, მაინც მთელი კავკასია ჰკარგავდა თავის დამოუკიდებელ არსებობას და ხდებოდა მეზობელ სახელმწიფოთა მეტოქეობის ასპარეზათ. ესე იყო არაებ,-მონგოლებ,-ოსმალებ,-სპარსელების და რუსების ბატონობის დროს. ესე იყო სპარსეთ-ბიზანტიის და ოსმალეთ-სპარსეთის მეტოქეობის დროს. ეს ესევე უცვლელათ დარჩება მომავალშიაც. **ეს ჩვენი არსებობის მესამე დებულებაა, რომ კავკასიის ტერიტორიის სულ უმცირესი ნაწილი მაინც თუ უკავია რომელიმე უცხო, არა კავკასიელ სახელმწიფოს, მაშინ მთელი კავკასიის არსებობა უკვე ფიქციას წარმოადგენს.**

ბოლოს დროს სად იწყებოდნენ ჩვენი უბედურებანი? ებრძოდა კავკასიონი თავის დამპყრობელთ თუ არა და იცოდა მან ბრძოლა თუ არა? ჩვენ ისტორიას არ ახსოვს ისეთი მაგალითი, რომ რომელიმე დამპყრობელ ერს, ისე დემყარებინოს თავისი ბატონობა, რომ კავკასიის ტერიტორიის ყოველივე ნაწილი სისხლით არ შეერწყოს და

ყველა თითოეული სახლი იერიშით არ ეელოს, მიუხედავად ამ დამპყრობელის ეროვნების და სარწმუნოებისა.

ესე იყო არაბებთან, მონგოლებთან და საერთოდ ყველა კავკასიის დამპყრობელთან ბრძოლის დროს. ყველა მათგანს ებრძოდა საქართველო, ებრძოდა ადერბეიჯანი და ებრძოდა მთა. ესვე განმეორდა რუსეთის მიერ ორთავე დაპყრობის დროს. ჯერ ისევ პირველ დაპყრობის დროს, თითქმის ოთხმოც წლიან შეუწყვეტელ ბრძოლის განმავლობაში, მოწინააღმდეგე იძულებულ იქმნა ანაპიდან აფშერონამდე და თერგიდან არეზამდე ყოველი სახლის კარები იერიშით გეევილო.

მაშ, როგორც ვხედავთ კავკასიონი იბრძოდა და იბრძოდა მთელი! ამის და მიუხედავად ჰკარგავდა იგი თავისუფლებას და ვარდებოდა მტერთა ბატონობის ქვეშ. მაშ გავიცნოთ კარგად ჩვენი უბედურობის წყარო და ვეძიოთ ჩვენი ბედის სხვა ფრივ დატრიალების საშუალება.

ვიდრე შეუდგებოდე სახელმწიფოებრივად ჩამოყალიბებულ კავკასიის კონფედერაციის პოლიტიკურ და ეკონომიურ შემძლებლობათა განხილვას, ერთხელ კიდევ აღვნიშნავ, რომ ვიღებ ყველაფერს რაც კი შეიძლება მძიმე პირობებში და თალხ ფერებში, რომ ბოლოს ერთხელ და სამუდამოდ იცოდეს ყველა კავკასიელმა შეუძლიან რამე კავკასიონს თუ არა, რომ ვიცოდეთ ბოლოს სად თავდება ჩვენი შემძლებლობის სინამდვილე, და სად იწყება ფანტასიის ზეფირი. არ ვიღებ მხედველობაში არც ერთ ისეთ სააღმშენებლო ან ეკონომიურ ცვლადებს, რის განხორციელებაც არ შეეძლოს სახელმწიფოს განთავისუფლების შემდეგ ათი წლის განმავლობაში. განხილვის ნიადაგად ვიღებ კავკასიის ეხლანდელ ეკონომიურ მდგომარეობას. თვითეულ კავკასიის სახელმწიფოთა მიერ 1918 წელში მიღწეულ საზღვართა ფარგლებში. სახელდობრ: ჩრდილოეთის საზღვრად დერბენტ-როსტოვის რკინისგზის ლიანდაგს (დაახლოვებით). სამხრეთ საზღვრად დღევანდელ რუსეთ - ოსმალეთის და რუსეთ - სპარსეთის საზღვრებს. როგორც ყველამ ვიცით, ამ საზღვრების გარეთ რჩება კავკასიის ეთნოგრაფიულ ტერიტორიის ძლიერ დიდი ნაწილი. ეს მიტომ. რომ, როგორც უკვე აღვნიშნე, მსურს ჩემი განხილვანი ისეთ მინიმუმზედ დავამყარო, რომელიც ყველასათვის ყოველ გვარ ექვის გარეშე იყოს. აღნიშნულ საზღვრებში ამ სახელმწიფოს ეყოლება 12. 000. 000 მოსახლეობა. დღეს, ყოველ დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა, მიუხედავად სიდიდის და ეკონომიურ მდგომარეობისა, თუ იგი არ არის შეზღუდული გარეშე პოლიტიკურ ხასიეთის პირობებით (როგორც მაგალითად გერმანეთი ან ბოლგარეთი), მშვიდობიან დროში ჰყავს ერთი ქვიოიო ჯარის დივიზია 1. 000. 000 მოსახლეობაზედ. გარდა ამისა დივიზიის

გარეშე ცხენოსან ჯარის დიდი ერთეულები. როგორც უკვე აღვნიშნე, ეს ნორმა სრულიათ ადვილი და მისაღები აღმოჩნდა ყველა პატარა სახელმწიფოსათვის. არ ვიღებ აქ მხედველობაში ახალშენების (კოლონიების)* მოსახლეობის რიცხვს. ამ შეფარდების მიხედვით, კავკასიის კონფედერაციას მშვიდობიან დროს შეეძლება იყოლოს 12 ქვ. ჯარის დივიზია.

საერთაშორისო ომის დროს გერმანელებმა 1. 000. 000 მოსახლეობაზედ 4 დივიზია გამოიყვანეს ბრძოლის ველზედ. სხვა სახელმწიფოებმა, რომელთაც ეკონომიური პირობანი და მოსახლეობის ნაკლები სიხშირე არ აძლევდათ ამის საშუალებას, ვერ მოახერხეს მოსახლეობის ესეთ პროცენტის გამოწვევა. ამის და მიუხედავათ, არც ერთ სახელმწიფოს არ გამოუყვანია ბრძოლის ველზედ ორ დივიზიაზედ ნაკლები მეტროპოლიის 1. 000. 000 მცხოვრებზედ. მგონი არ იქნება გადაჭარბებული, თუ ამ მხრივ, ჩვენ შემძლებლობას მილიონ მცხოვრებზედ ერთ ნახევარ (1,5) დივიზიით აღვნიშნავ. ამ მინიმალურ ნორმის მიხედვით ომის დროს 20 დივიზია გვეყოლება.

ბატონებო! არც კავკასიის დაპყრობაში, არც მის დაცვაში ოც დივიზიას არას დროს არ მიუღია მონაწილეობა. აი პირველი თავიუული კავკასიის შეერთებისა.

გადავხედოთ ეხლა მახლობელ აღმოსავლეთის, შეერთებულ კავკასიონის ცხოვრების სარბიელზედ გამოსვლით, შეცვლილ სურათს და შევაფასოთ ეს ახალი პოლიტიკური კონსტელაცია და მის ძალთა განწყობილება.

სამხრეთიდან ჩვენი მოსახლერე სახელმწიფო სპარსეთი იქნება. მისი სივრცე — 1. 7645 ათას კილომეტრს, ხოლო მოსახლეობა 9.000. 000 უღრის. მივიღოთ ამ სახელმწიფოსთვის ჩვენზედ უკეთესი პირობანი შეიარაღების და გაწვევის. დაახლოვებით მივიღებთ 9 დივიზას მშვიდობიან დროს და 20 ომის დროს. ჯერ-ჯერობით ეს სახელმწიფო ეკონომიურ განვითარების პრიმიტიულ დონეზედ იმყოფება. მის ერთად ერთ ლიანდაგს თბილის-თავრიზის რკინის გზა წარმოადგენს. გარდა ამისა, შენდება ჩრდილოეთ-სამხრეთის მაგისტრალი. შემთხვევათა იდეალურ პირობებში ამ სახელმწიფოს სამობილიზაციო და საკონცენტრაციო შემძლებლობა ევროპის მეცხრამეტე საუკუნის პირველ ნახევარის დონეზედ იქნება.

ჩვენ მეზობელთა შორის, ეს ყველაზედ უფროსი ერია და მის აგრესიული განწყობილება ჩვენდამი ჩამოყალიბდა, ჯერ ისევ კავკასიის ერთა ისტორიულ ხანის კარგათ წინ. სპარსეთის ამ გვარ განწყობილებამ ჩვენ ურთი ერთობას რამდოლიმე ათეულ საუკუნინან სამ-

კედრო სასიკოცხლო ბრძოლის ხასიეთი მისცა. დროთა ვითარებაში, რელიგიურ ელფერის დადებით ამ ბრძოლამ უფრო მწვავე სახე მიიღო, რომლის შედეგათაც გადასწყვიტა საქართველომ დაყრდნობიყო ახალ ქრისტიანულ მილიტარულ ძლიერებას და ბრძოლის სარბიელზედ რუსეთი შემოიყვანა. ამ შემთხვევამ ჯერ დღესაც გამოურკვეველი ხანით, ძირიან ფესვიანათ გადაატრიალა მახლობელ აღმოსავლეთის ძალთა განწყობილება. ჩვენი ბრძოლის აბოთეოზათ კი თბილისის ერევნის და თავრიზის ნანგრევები შეიქმნენ. ჩვენ მას პოლიტიკური თავისუფლება ვანაცვალეთ. ხოლო სპარსეთი, მეორე ხარისხოვან, კოლონიალურ სახელმწიფოს დონემდი მიყვანილი, უძღურათ დეშვა კასპის ზღვის სამხრეთით. და დღეს ვხედავთ, რომ არავითარი ერთი მეორის საწინააღმდეგო ინტერესები არ მოგვეპოვება და მთელის სიმტკიცით შეგვიძლიან ვსთქვათ, რომ კავკასიის კონფედერაცია სპარსეთთან კეთილ მეზობლურ განწყობილებაში იქნება.

მეორე მეზობელი სახელმწიფო სამხრეთიდან ოსმალეთია. უკავია მას 871 ათასი კვადრატული კილომეტრი 13. 6 მილიონ მცხოვრებით. მიღებულ ნორმის თანახმა და მის საერთაშორისო ომის დრო ინდელ რიცხოვნების მიხედვით, ამ სახელმწიფოს ძალა შეგვიძლიან განვზომოთ 13 დივიზიით მშვიდობიან დროში და 26 - ით ომის დროს.

ოსმალეთის ინტერესები მოითხოვენ, რომ კავკასიონი ძლიერი ბუფერი სახელმწიფო იყოს და ამით ერთხელ და სამუდამოთ მათშორის ოსმალეთს თავიდგან ის ჩრდილოეთის საფრთხე, რომელსაც მისთვის რუსეთი წარმოადგენს. რუსეთი, რომელიც თავის თავს ბიზანტიის მემკვიდრეთ სთვლის და, განურჩევლათ თავის შინაური პოლიტიკურ ელფერისა, ერთნაირათ მიიღწვის სამხრეთის ღია ზღვებისაკენ, პირველ რიგში კი ბოსფორის და დარდანელის სრუტეების დაპყრობისაკენ. საუბედუროთ, ისტორიის მთელ ვითარების განმავლობაში, ოსმალეთი ვერას დროს ვერ აღმოჩნდა თავის ნამდვილ ინტერესების შეგნების სიმაღლეზედ. ეს სახელმწიფო ძველათვე მილიტარულ ტრადიციებზედ აღზრდილი და დამყარებული, ჩვენ საზღვრებზედ მოდგომის პირველ დღიდგანვე უცვლელათ და ტრადიციულათ ჩვენამდე უაღრეს აგრესიობით იყო განმსჭვალული. ოსმალეთის მიერ ვენის ავანტურის წაგების დღიდან, მის პრიმიტიულ მილიტარულ აგრესობის ტრადიციამ, დაპყრობილ ქვეყნების კარგვის და ლიკვიდაციის სახე მიიღო. მით უფრო მეტი და ისტერიულია ამ სახელმწიფოს აგრესიობა, როგორც მას ჰგონია, ყველაზედ ნაკლებ წინააღმდეგობის მიმართულეებით ე. ი. კავკასიის მიმართ. ეს მიდრეკილება ამ ერის პოლიტიკოსთა პირველ ყოფილ სიმაღლიდგან წარმოზდგება და ჩვენი მოვალეობაა ანგარიში გაუწიოთ ამ მუდმივათ და უცვლელათ არსე-

ბულ ფაქტს. უნდა გვახსოვდეს, რომ მიუხედავად ქემალის აურზაურ-რიანი რეფორმებისა, 1918-1921 წლებში, ოსმალეთმა ჩვენ მიმართ თავის ძველი ტრადიციული როლი ითამაშა და უკანასკნელი ისარი მან ჰკრა საქართველოს რესპუბლიკას და ამით კავკასიის დამოუკიდებელ არსებობასაც.

კავკასიონის ინტერესები მოითხოვენ, რომ სუსტ ოსმალეთის ალაგი შავ ზღვაზედ და ჩვენ სამხრეთ საზღვრებზედ, არ დაიკავოს სხვა რომელიმე მძლავრ სახელმწიფომ. ამის გამო, ოსმალეთის რამე მძიმე ომის შემთხვევაში, რომელიმე მილიტარულ ძლიერებასთან, ისე რომ მას სახელმწიფოებრივ არსებობის დაკარგვა შეელოდეს, ჩვენ, ჩვენი საკუთარ ინტერესებისათვის მუდამ ოსმალეთს უნდა მივეშველოთ. ოსმალეთს ამ მხრივ შეუძლიან კავკასიონს მთელის იმედით და სიღინჯით შემოხედოს.

ჩვენ კი საუბედუროთ მუდამ უნდა გვახსოვდეს და მზათ ვიყოთ, რომ ოსმალეთი თავის ძველი ტრადიციების თანახმად, ჩვენდამი მუდამ სამტრო პოზიციას დაიკავებს. უფრო ეცდება, რომ კავკასის რომელიმე სხვა დამპყრობელთან შეთანხმებით დაიკავოს მისი რომელიმე ნაწილი, ვიდრე ხელ საყრელი ნეუტრალობა, დამოუკიდებელ საბუფერო კავკასიისადმი. ყოველ წუთს გათვალისწინებული უნდა გვქონდეს, რომ რამე მილიტარულ კონფლიქტის შემთხვევაში, მდგომარეობის უაღრეს გართულების წუთში, ოსმალეთი მტრულ ნეუტრალობას აც კი არ დაიკავს, პირ იქით ჩვენ მდგომარეობის ესეთ მომენტს, თავის პანთურქისტულ ოცნებათა გახორციელების ნიშნად ჩასთვლის.

კონფედერაციის მესამე მოსაზღვრე სახელმწიფო რუსეთი იქნება. გვესაზღვრება იგი ჩრდილოეთიდან და არის ჩვენ მეზობელთაგან ყველაზედ ახალი; ყველაზედ ძლიერი და უსახიფათოესი სახელმწიფო. დღეს მას უკავია 21. 250 ათასი კვ. კილომეტრი და ჰყავს 146. 989 ათასი მცხოვრები. არის იგი ერთი უძლიერესთაგანი სახელმწიფო დედამიწის ზურგზედ. უკვე სამ საუკუნეზედ მეტია, რაც ამ სახელმწიფოს განვითარება ღია ზღვების დასაპყრობად წარმოებულ აგრესიობაზედ ემყარება. ამ სახელმწიფოს მთელი ეს განვითარება ემყარება მხოლოდ და მხოლოდ პრიმიტიულ ხარისხის მილიტარულ იმპერიალიზმზედ (ისევე როგორც ჩვენი მეორე მეზობელი ოსმალეთი). რუსეთის ამ მილიტარულ განვითარებას ვერ თანაზღვედა მის სახელმწიფოებრივ განვითარების დანარჩენი აუცილებელი მხარენი, რის გამო ამ ერის ნამდვილ ძლიერების საერთო განვითარება, მუდამ კოჭლობდა. ამიტომ მის საგარეო ექსპანსია, კაცობრიობის და საბედნიეროთ, ყოველ მხრივ და მუდამ იგვიანებდა თავის საბოლოო მიზნების მიღწევაში. ამ თავის ექსპანსიას, რუსეთი გამფლანგვე-

ლი სახით მიერეკებოდა ყოველ შესაძლებელ და შეუძლებელ მიმართულებით, სახელდობრ: ჩრდილოეთით, სამხრეთით, დასავლეთით და აღმოსავლეთით.

ჩრდილოეთით ძლიერ მალე მიაღდა იგი გაყინულ ოკეანეს, რომელის მხოლოდ დასავლეთი ნაწილი და ისიც ძლიერ ცოტა ხნით იძლევა ნაოსნობის საშუალებას.

ყველაზედ ადრე რუსეთის წინსვლა დასავლეთით იქმნა შეჩერებული. ბალტიის ზღვაზედ გასავლის მოპოების შემდეგ, შემთხვევით, პოლონეთის შინაგან წყობილების ანარქიულობის წყალობით, რუსეთმა დროებით მდინარე ვისლის აუზის ნაწილიც კი დაიკავა.

აქ მას თვით მეგობრულად განწყობილ გერმანეთმა აგრძნობიდა; რომ რუსეთი დასავლეთით არაფერს არ უნდა დეეძებდეს. ისტორიამ რუსეთისათვის ამ რჩევის სიმართლეს გარკვეული ხაზი გაუსვა მეცხრამეტე და მეოცე საუკუნის კატასტროფიულ დამარცხებათა მთელი რიგით, და ბოლოს საზღვარის კოლა-ლენინგრად-ოდესის ხაზამდე უკან დახევით.

აგრეთვე შორეულ აღმოსავლეთში დაიგვიანა რუსეთმა თავის მოპოებათა ნამდვილ განმტკიცებაში. აქაც რუსეთის პაციფიკის გაუყინავ ნაპირებზედ დამკვიდრება ამომავალ მზის სამკვიდრებელს მძლავრ სახელმწიფოთ ჩამოყალიბების შემდეგ დაიწყო. აქ იაპონეთმა მას უწყალო წერტილი დაუსვა. ეს მიმართულება მომავალში შეიქმნება დიდ კვეთებათა და რხევის ღერძათ, რაც ბოლოს რუსეთის საზღვრებს, ისტორიის შეუწყნარებელ განაჩენის სახით, ურალს ან ვოლგადე მიიყვანს. დღეს ჩვენი თაობა, შეიძლება მოწმეთ შეიქმნეს ამ კვეთებათა პირველ ზვირთების ბაიკალის ცივ სარკემდე მიღწევისა.

რჩება უკანასკნელი მიმართულება რუსეთის აგრესიობისა, ეს სამხრეთის მიმართულებაა, და მიმართულება ყველაზედ მოკლე ინდოეთის ოკეანეს და ხმელთა შუა ზღვისაკენ. საბედნიეროთ, რუსეთმა ამ მიმართულებითაც დაიგვიანა და ვერ გამოიყენა ყველაზედ ხელსაყრელი მომენტი. მიუხედავად ამისა ეს მიმართულება წარმოადგენდა ყველაზედ ნაკლებ წინააღმდეგობის ხაზს, რასაც რუსეთი ვერ ჰგრძნობდა სათანადო დროს. ამ მიმართულებით უნდა მოველოდეთ, უახლოეს მომავალში რუსეთის მთელ ძლიერების კვეთებას. აქეთ ეცდება იგი თავის სახელმწიფოებრივ არსებობის განმტკიცებას და აქ უნდა შეიქმნას მან მკვიდრი ნიადაგი ფეხ ქვეშ, რომ აქედან გადასწვდეს აღნიშნულ გაუყინავ ზღვებს, ურომლითოდაც რუსეთის ძლიერება წარმოუდგენელია, თუ მას უწერია სახელმწიფოებრივი არსებობა. რუსეთის აი ამ ღწევის ნიადაგს და საბრძოლო

კვეთების აუცილებელ სივრცეს კავკასია წარმოადგენს. ვხედავთ, რომ რუსეთისათვის კავკასიაში ბატონობა მარტო ჩვენ ბუნებრივ სიმდიდრეთა ექსპლოატაციის საკითხს არ წარმოადგენს. უნდა გვესმოდეს კარგათ, რომ ეს რუსეთისათვის სახელმწიფოებრივ ყოფნა განვითარების საკითხია. ჩვენი მოვალეობაა უდიდესი სიფხიზლით და შეგნებით შევხედოთ სიმართლეს თვალეში და ერთხელ და სამუდამოთ აღვნიშნოთ, რომ ვართ გადაბმული სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლით, დედამიწის ზურგზედ უდიდეს სამხედრო ძლიერებასთან. მერე რა უშავს. განა ჩვენ ისტორიაში ყოფილა სხვაფრივ ოდესმე. ბუმბერაზებთან ბრძოლა და მათზედ გამარჯვებათა მოპოება ეს კავკასიონის ბედი და პრივილეგიაა. როდის ყოფილა, რომ რომელიმე კავკასიონის დამპყრობელს გამოეწიოს ხელი, თავის დაცემის და დაუძღურების ხანაში. არასოდეს! ყველა მათგანი ჩვენთან ბრძოლის დროს თავიანთ სიძლიერის უმაღლეს წერტილზედ იდგნენ ხოლმე. დღეს ჩვენთვის საკმარისია რომ გავითვალისწინოთ, რომ ჩვენი არსებობის უფლება სამკედრო - სასიცოცხლოთ ეჯვარადინება რუსეთის ინტერესებს; რომ ამ საწინააღმდეგო ინტერესების კომპრომისული შეთანხმება ყოვლად შეუძლებელია; რომ რუსეთი, მიუხედავად თავის შინაურ წყობილებისა, ჩვენდამი მუდამ იმპერიალისტურათ და აგრესიულათ იქნება განწყობილი. ეს უნდა გვესმოდეს, ეს უნდა გვახსოვდეს ყოველ წუთს, და არასოდეს არ შეგვიძლიან თავი მოვიტყუოთ, რამე შესაძლებელ ურთიერთობის დროებითი გამოკეთებით, როგორც მაგალით. დღევანდელ რუსეთ-ოსმალეთის არაბუნებრივი გადაბმა. რუსეთის ამგვარი ურთიერთობა ჩვენდამი მუდამ ჟამს ესეთი იქნება და ესეთივე დარჩება სანამ მას არ აიძულებს ისტორია, რომ საკუთარ ეთნოგრაფულ საზღვრების დაცვაზედ იფიქროს. ეს ბუნების უცვლელი წესია და ამ გზიდან გადახვევა მხოლოდ მომწამლავი თვალთმაქცობა იქნება.

ზემოთ აღწერილ მახლობელ აღმოსავლეთის პოლიტიკურ ვითარებიდან სჩანს, რომ კავკასიის კონფედერაციის დამოუკიდებლობის დროს, შესაძლებელია შემდეგი შეიარაღებული კონფლიქტები: —

1. ომი კონფედერაციის და რუსეთ შორს;
2. ომი კონფედერაციის და ოსმალეთ შორის;
3. ერთდროული ომი რუსეთთან და ოსმალეთთან.

აქაც ერთხელ მიღებულ დებულებას დავეჭვებდებაროთ და შეუდგეთ ამ კონფლიქტების, ჩვენთვის ყველაზედ უძნელეს სახის განხილვას. განვიხილოთ მათ გათამაშების შესაძლებლობანი კონფედერაციის სრულს განმარტოების შემთხვევაში.

როგორი იქნება ჩვენი ეკონომიური მდგომარეობა აღნიშნულ

კონფლიქტების შემთხვევაში? თავმოყუტყუებულივ და აშკარათ უნდა შევიგნოთ, რომ ჯერჯერობით და ჯერ კიდევ კარგა ხანი, კავკასია 98 პროცენტით სამეურნეო სახელმწიფო იქნება ისიც პრიმიტიულ დონის მეურნეობისა. 1918-1921 წლებმა ცხად ჰყვეს, რომ ამიერკავკასიის ფარგლებში, ძლიერ ადვილათ შეგვიძლიან თვით გა მოკვების სრული მიღწევა. გარდა ამისა გვაქვს საუცხოოვ პირობები მძიმე და ქიმიურ მრეწველობის განვითარებისთვის. გვაქვს საშუალება დავამყაროთ, სახელმწიფოსთვის იდეალური წონასწორობა, მრეწველობის და მეურნეობის 50 პროცენტთან შეფარდებით. მიუხედავად ამისა, არა გვაქვს უფლება ფანტაზიაში შეტოპვის, და უნდა გვესმოდეს, რომ ჩვენ თაობის განმავლობაში კონფედერაცია ვერ მიაღწევს სრულ თვითდამაკმაყოფილებას და ძლიერ ბევრი ხანი გვექნება ნაკლულოვნება ყოველ გვარ ფაბრიკატების და განსაკუთრებლივ სამხედრო მრეწველობის ფაბრიკატებისა.

გარდა ამისა უნდა მივიღოთ როგორც ურყევი სინამდვილე, რომ პოლიტიკურ ვითარების ყოველ გვარ გამწვავების დროს, როგორც შავი, აგრეთვე კასპიის ზღვა, ჩვენთვის დაკეტილნი იქნებიან და მათ სივრცეზედ ჩვენი მოწინააღმდეგენი უკონტროლოდ იმეფებენ, მაშასადამე, გვჭირია სხვა უშუალო გზის დამყარება დანარჩენ ქვეყნიერობასთან და ეს გზა სრულიათ თავისუფალი უნდა იყოს რუსეთის და ოსმალეთის ყოველ გვარ გავლენისგან. ამ გვარი გზის დამყარება პირველი ეტაპი იქნება ჩვენი ნამდვილ დამოუკიდებლობისა. ეს გზა ლამის რომ არსებობს კიდევაც. ეს ძველი პირველი ისტორიული გზაა დასავლეთ და აღმოსავლეთ შორის. ეს თბილის-ბაღდად-ბასრასპარსეთის ყურეს შემაერთებელი გზაა. თბილისიდან თავრიზამდე უკვე ოცი წელია რაც არსებობს რკინის გზის ლიანდაგი. სპარსეთის ყურედგან ბაღდადამდის, თავის დროს დიდათ აურზაურიან ბერლინ-ბაღდადის რკინის გზის ლიანდაგი არსებობს. ყველაზედ დიდი სივრცე ამ ორ გზათა შორის არ აღემატება 400-500 კილომეტრს. აი ამ გზის ეს ნაწილი სპარსეთის და ირაკის ცხელ და უწყლო უდაბნოებისა, იქნება ჩვენი ნამდვილი განთავისუფლება, ჩვენდამი მტრულად განწყობილ მეზობელთა გავლენიდან.

გარდა ამისა ეს გზა აღადგენს კავკასიის ვაჭრობის ძველ ტრადიციას და გააცოცხლებს ევროპა-აღმოსავლეთის ყველაზედ მოკლე გზას, რომელიც დაკეტა 1453 წ. კონსტანტინოპოლის ტრადიციამ. ეს ერთხელ და სამუდამოთ გაგვანთავისუფლებს ჩვენ, რუსეთის ბაზრის ხელოვნურ გავლენიდან და კავკასიის ეკონომიურ ვითარებას თავის ნამდვილ ლიანდაგზედ დააყენებს, დაგვიბრუნებს აღმოსავლეთის ბუნებრივ კარების როლს.

როგორი იქნება კავკასიის სამხედრო მდგომარეობა ჩამოთვლილ სამხედრო გათამაშებათა დროს. მთელ კაცობრიობას სწამს და ჩვენც რომ კავკასიონი პირველ ხარისხიდან სამხედრო ღირსების საომარ სარბიელს წარმოადგენს. მთელ ქვეყანასა სწამს, რომ მისი მოსახლეობა თავის საომარ ვარგისობით სრულიათ ეთანასწორება თავის მიუდგომელ სამშობლოს თვისებებს. ისტორია ურყევლათ და უგამონაკლისით ამტკიცებს ამას და გვიჩვენებს, რომ კავკასიონის ყოველი მტკაველი და ყოველი კერა სისხლითაა მორწყული შეუწყვეტელ ომების განმავლობაში; რომ წლები და ათეული წლები სჭირდებოდათ კავკასიის მოწინააღმდეგეებს მის დასაპყრობათ.

მაგრამ, ისტორიავე გვიჩვენებს, რომ მიუხედავად მთელი სიძნელისა, მიუხედავად ათეულ წელთა დახარჯვისა, მოწინააღმდეგენი მაინც ახერხებდნენ კავკასიონის დაპყრობასა. ხომ დაიპყრეს კავკასიონი მიუხედავად ყოველ გვარ სიძნელისა არაბებმა, მონგოლებმა, სპარსელებმა, ოსმალებმა და რუსებმა ორჯელა!.

რაშია საქმე? არის კავკასიონი ნამდვილი მიუდგომელი მთიანების თვისებისა, რომელნიც სულ ერთგვარ თანაბარ ძვირფას ღიწნების თვისებისა, რომელნიც სულ ერთგვარ თანაბარ ძვირფეს ღირსებით არიან მოსილნი დაწყებული ნორვეგიიდან და გათავებულნი აბაშეთით (აბსინია). გვაქვს მთის ხალხთა ეს მაღალი ღირსებანი, თუ ყველა ეს ლეგენდის ლამაზ ჩადრში გახვეული ზღაპრებია?

არა. ეს არ არის ზღაპარი. კავკასიონი და მისი მოსახლეობა მართლა უმაღლეს ხარისხის სამხედრო ღირსებითაა მოსილი. კავკასიონი მართლაც მიუდგომელ და დაუპყრობელ სალ კლდეს წარმოადგენს. აი სწორეთ ამ მიუდგომლობის და დაუპყრობლობის მკვეთრ ჩამოყალიბებამ და მის ყველას მიერ აშკარა შეგნებამ, თავის პარადოქსული შედეგით შექმნა ჩვენი სისუსტე და უძლურება. ყველასა სწამდა თავის სამშობლოს მიუდგომლობა, ყველასა სწამდა თავისი საომარი ვარგისობა და ამისთვის ყოველი ერი, ყოველი ტომი და თითქმის ყოველი ოჯახი იბრძოდა განცალკევებულათ და უშუალოთ იცავდა საკუთარ კერას განმარტოვებულ და უიმედო ბრძოლითა. დიახ! ჩვენი ტრადიცია იყო საკუთარ კერაზედ თავ განწირული ბრძოლა და გმრული სიკვდილი. ამ ტრადიციამ შექმნა ჩვენი დიდების შერავენდელი, მთელი ჩვენი სიამაყე. მან მოგვცა კავკასიონის ისტორიის უძვირფასესი ფურცლები, რომელნიც განუყრელათ არიან დაკავშირებულნი კავკასიონის დიდების — შამილის სახელთან.... ამ ტრადიციამ მიგვიყვანა ჩვენ კატასტროფამდე და განადგურა ჩვენი თავისუფლების ნიადაგი.

ეს ტრადიცია თავიდანვე შეიცავდა სიკვდილის ნიშანს და თავი-

დანვე გვანწყებდა უბედურობაზედ. არ შეეძლო და არც ერთხელ არ მოგვცა მან გამარჯვება.

სამხედრო მეცნიერების მკვდარ უსულო ლაბორატორიულ ენაში იგი პასიურ მოგერიების სახელს ატარებს; თავდამსხმელს კვეთების ალაგის და დროის შერჩევაში უტოვებს შეუზღუდველ ინიციატივას და მომგერიებელს არას დროს არ აძლევს გამარჯვებას. მოწინააღმდეგეს მუდამ თავისუფალი ხელი ჰქონდა და თუმც გვიან, თუმც რამოდელიმე წლის დაგვიანებით, მაინც აღწევდა ჩვენზედ წარმატებას იქ, სადაც მას სურდა. კავკასიონი ნაწილობრვ იბრძოდა. მოწინააღმდეგე კი იპყრობდა მას ხელსაყრელ სანისიო ნაწილებით, იმდოლ ნაწილათ, რამდოლ ერიდგანაც შეზღებოდა კავკასიონი და ამ თავის გასჯას იმდოლათ აგრძელებდა დროში, რამდოლათაც ეს მას სასურველათ და ხელსაყრელათ მიაჩნდა. ეს ტრდიცია ჩვენ სამშობლოს და მის მოახლეობის ღირსებათა უაღრესი გაფლანგვა იყო. მის ყოველ მზრივ გამშუქებელ უკანასკნელ მაგალითად ჩვენი ისტორიისა შამილის ეპოქა იყო.

ბატონებო! შევიგნოთ ჩვენი წარსული. ჩვენი მოვალეობაა აღვნიშნოთ, რომ არც ერთ დამპყრობელს კავკასიისა არა ჰქონია საქმე შეერთებულ კავკასიონთან, იპყრობდა მას ნაწილობრივ, თუმც ბოლოს საერთო ჯამში მას ყოველ კავკასიელ ერთან უხდებოდა ბრძოლის წარმოება. ბატონებო! გამოვიჩინოთ ჩვენ მომავლისთვის სათანადო სიმაღლე, ჩვენ წარსულ დამარცხებათა მიზეზის შეგნებისა. და აღვნიშნოთ აშკარათ, რომ ჩვენ დამარცხებათა საბაბი არა მართო მტრის სიძლიერე, არამეთ ჩვენ ტრადიციის ნაკლულოვანებანი იყვენ. ჩვენი გზა აქეთ არ მიდის. კავკასიონის მაღალ ღირსებათა ნამდვილ გამოყენების პერსპექტივები სულ სხვადაგვარათ გამოიყურებან. მათი თვისებანი მოგვცემენ ჩვენ საშუალებას ძალთა ყაირათის დებულების უმაღლეს წერტილამდე გამოყენებისა.

იქ, სადაც ომის ბედის გადაწყვეტას არ დავეძებთ, მივმართავთ ჩვენ ძველ ტრადიციებს და ვაიძულებთ მოწინააღმდეგეს იერიშით დაიპყროს ყველა თითოეული სახლი. ასეულებით შევაჩერებთ და დავაგვიანებთ მის ათასეულებს და ათეულ თასებს. დავაგვიანებთ მას თითქმის განუსაზღვრელ დროის განმავლობაში, სამხედრო ენით რომ ვსაქტავთ, მინიმალური ძალებით შევკრავთ მოწინააღმდეგის დიდ ძალებს და ისიც ჯერ არავისთვის არ ცნობილ გამტანობით. ეს მოგვცემს ჩვენ საშუალებას მთელ ჩვენი ძალების იქ შეგროვებას, სადაც ომის ბედის გადაწყვეტას დავეძებთ. ეს მოგვცემს ჩვენ საშუალებას ინიციატივის მუდამ ჩვენ ხელში დაჭერისა, მუდამ აქტიურ მოქმედებისა და ველზედ ღია ბრძოლაში ყოველ გვარ უპირატესობის მიღწე-

ვისა. აი ჩვენ მდუმარე ჩაჩქან მოსილ კლდეთა ნამდვილი ღირებულება, რომელნიც მოგვეცემენ საშუალებას ვაიძულოთ მტერი ჩვენ უსულო კედლებში უმიზნო ღრღვნაზედ, ხოლო იქ, სადაც ჩვენ სასურველათ დავინახავთ, ჩვენ 12 მილიონიანი ერი, ჩვენი რიცხობლივ უპირატესობით, ჩვენი სურვილისამებრ უკარნახებთ ბრძოლას 150 მილიონიან სახელმწიფოს. და ჩვენ მთების ეს ღირსებანი ტეხნიკის განვითარებასთან ერთად უფრო ძლიერდებიან და არა სუსტდებიან. გადავხედოთ ეხლა ამ განყენებულ დებულების კონკრეტულ განხორციელების შესაძლებლობას კონფედერაციისთვის მოსალოდნელ სამხედრო გათამაშებათა შემთხვევებში.

რუსეთთან ომის დროს კავკასიის კონფედერაციის პოლიტიკური მდგომარეობა შემდეგ დაგვარი იქნება; შავს და კასპის ზღვებზედ მოწინააღმდეგე იბატონებს უკონტროლოთ. როგორც ეკონომიურათ, ისე ოპერაციურათ ორთავე ზღვები ჩვენთვის დაკეტილი იქნებიან. რუსეთს ორთავე ზღვებზედ, სრულიათ შეუზღუდავი შემძლებლობა ექნება სადესანტო ოპერაციების წარმოებაში. ოსმალეთი რუსეთისათვის ხელსაყრელ ნეიტრალიტეტს დაიცავს.

ამ ომის ოპერაციულ მსვლელობაში, რუსეთი აამუშავებს ჩვენ ჩრდილოეთის ფრონტს შავ და კასპის ზღვის შუა, რომელსაც ორი მთავარი მიმართულება ექნება:

1. აზოვის და შავ ზღვის ნაპირის;
2. კასპის ზღვის ნაპირის.

მოქმედება ამ ორ მთავარ მიმართულებით შეერთებული იქნება. შუალედ მეორე ხარისხოვან დანაკავშირებელ მოქმედებით, ვლადიკავკაზ დარიალის მიმართულებით.

გარდა ამისა, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მოწინააღმდეგე უეჭველათ აწარმოებს ტაქტიკურ და საოპერაციო განზომვის სადესანტო მოქმედებებს, როგორც შავ, აგრეთვე კასპის ზღვის ნაპირებიდან. ჩვენი მოვალეობაა, რომ მზათ ვიყვეთ საოპერაციო განზომვის დესახტთა მისაღებათ.

რუსეთისათვის ამ ფრონტის უმთავრესი სარკინიგზო ნერვები შემდეგი იქნებიან:

1. ცარიცინ-ეკატირინოდარის რკინის გზა;
2. რასტოვ-ვლადიკავკაზის რკინის გზა;
3. ვორონეჟ-როსტოვის სამ ლიანდაგიანი სუპერ მაგისტრალი.

ამ მოქმედებათა საოპერაციო ბაზათ, რუსეთი შემდეგ ქალაქებს გამოიყენებს:

შავი ზღვის კავკასიის ნაპირზედ — ნოვოროსიისკს, შემდეგ წინ წაწევის და მიხედვით, გამოიყენებს ტუაპსეს, სოჭს, ვაგრას და სხვა.

შავი ზღვის ჩრდილოეთის ნაპირზე უპირველესათ გამოიყენებს ოდესას და სევასტოპოლს. ეს ის გზაა, რომლითაც 1924 წელში მიმართა რუსეთმა თავის სამხედრო ნაწილები საქართველოს აჯანყების ჩახაჩრობათ და, რომელიც ჩვენს საწინააღმდეგო მოქმედებისთვის ძლიერ ხელსაყრელი გამოდგა.

გარდა ამისა კავკასიაში მოქმედებისათვის რუსეთისათვის ძლიერ ხელსაყრელი ბაზა იქნება კრასნოვოდსკი, რომელიც კასპის ზღვის აღმოსავლეთ ნაპირზედ, პირ და პირ ბაქოს გაღმა ზდევს. რუსეთმა ამ გზით ჩამოიყვანა კავკასიის ფრონტზედ საერთაშორისო ომის დროს თავის თურქესტანის კორპუსები. ეს პორტი ტაშკენტ-ორენბურგის რკ. გზით ცენტრალურ რუსეთთანაა შებმული, ხოლო ახალ "ტურკ-სიბ"-ის რკ. გზის ხაზის ამუშავებით მისი მნიშვნელობა რამდონჯერმე გაიზარდა.

როგორ გამოიყურებიან ჩვენი შესაძლებლობანი რუსეთთან ომის დროს.

კავკასიის მოსახლერე რუსეთის ტერიტორიის ნაწილის მოსახლეობას ერთ მხრივ დონის, ყუბანის და თერგის ყაზახობა შეადგენს, მეორე მხრივ ვოლგის ქვეითა ნაწილის და მდინარე მანიჩის შუა მოსახლე არა სლავიანური უცხო ტომის ერნი. ყველა ჩამოთვლილი ელემენტები, ისევე, როგორც კავკასიონი, რუსეთმა ბრძოლით და იარაღით დაიმორჩილა. და როგორც, ყველა დამორჩილებულ ერს. მათ ყოველთვის ჰქონდათ თავის სეპარატიული ტენდენციები, მუდამ მიიღწოდნენ სრულ თვითმართველობისაკენ და ამას ყოველ შესაფერის დროს მუდამ ხაზს უსვამდნენ. გარდა ამისა მთელი ამ სივრცის მოსახლეობის სიხშირე ძლიერ ნაკლებია. ჩამოთვლილ მიზეზების გამო, რუსეთის ის ერთეულნი, რომელნიც კავკასიის წინააღმდეგ იმოქმედებენ, ცენტრალურ რუსეთში უნდა იქმნენ შეგროვილნი. ამის გამო, რუსეთის სივრცე და სიშორე მის ერთეულთა მობილიზაციას და კონცენტრაციას მუდამ გააგრძელებს და დააგვიანებს. რამდოლი ხნით შეგვეძლება ჩვენ მობილიზაციის და კონცენტრაციის რუსეთზედ ადრე გათავება? რა გზები უნდა გავიყვანოთ, რომ ეს ჩვენი სასარგებლო განსხვავება უფრო გავადიდოთ? ეს საკითხები და მათი ფანქრით გამოანგარიშება, დღევანდელ მოხსენების შინაარსში არ შედის.

რა სტრატეგიული მიზნები ექნება რუსეთს და რა ოპერაციული თანდათანობით იმოქმედებს იგი ჩვენთან ომის დროს?

პირველათ ეცდება იგი კონფედერაციის ლაშქრის უკუგდებას კავკასიონის მთავარ ქედზედ. შემდეგ ეცდება შავი ან კასპის ზღვის ნაპირებით ან კავკასიონის ქედის სამხრეთით შემოჭრას. თავიანთ

რიცხოვლივ უპირატესობის სიმტკიცით გამოწვეულ რუსების ფსი-
ხოლოგიის ტრადიციით, ამ ორთავე მიმართულებით ერთ დროუ-
ლათ იმოქმედებენ. აქ ეცდებიან სახელმწიფოს სასიცოცხლო ცენტრე-
ბის დაპყრობას და ამით ჩვენ საომარ შემძლებლობის მოსპობას. ამ
მოქმედებებს მიაშველებენ დესანტებს შავს და კასპის ზღვიდან.

რით შეგვიძლიან ამაზედ პასუხის გაცემა?

ერთ ერთ ამ მიმართულებაზედ უნდა ვაწარმოვოთ ჩვენებური
მოგერიება რაც კი შეიძლება მცირე ძალებით. მეორე მიმართულე-
ბით უნდა შევკრიფოთ მთელი ჩვენი ძალები, უნდა გამოვიყენოთ
ყველა ჩვენი საშუალებანი, რომ ძალების შეგროვება რაც კი შე-
იძლება რუსეთზედ ადრე გავათავოთ. აქ უნდა ვუკარნახოთ მტერს
ბრძოლა ჩვენი ინიციატივით და დავამარცხოთ იგი ჩვენზედ რიც-
ხოვლივ უპირატესობის მოპოვების წინ.

რა მიმართულებით ვაწარმოვოთ მოგერიება და რა ძალები დავ-
ტოვოთ იქ. რა მიმართულებით ვაწარმოვოთ შეტევა და რა ძალები
შევვაგროვოთ აქ. ამაზედ პასუხს მოგვცემს გაძოკვლევა იმის, რო-
მელ მიმართულებაზედ მიაღწევს რუსეთი ყველაზედ ადრე სამოქ-
მედოთ მზათ ყოფას. სად მოახერხებს იგი ყველაზედ ადრე თავის
მომავალ რიცხოვლივ უპირატესობის გამოყენებას? რა მიმართულე-
ბით გაუადვილებენ მას ჩვენი ქვეყნის გეოგრაფიული პირობანი,
დროებით წარმატების განმტკიცებას. და რა მიმართულებით იქნება
ყველაზედ ძლიერი ჩვენი ფრონტის და საერთოდ ჩვენი სახელმწიფო-
ებრივი გამძლებლობა.

აზოვ-შავი ზღვის მიმართულება.

ყველა რკინის გზები, რომელნიც რუსეთიდან და უკრაინიდან
მოდინ კავკასიისკენ ერთდებიან შავ და აზოვის ზღვასთან ძლიერ
დაახლოვებულ, შედარებით, პატარა სივრცეზედ.

ამ რაიონში იმყოფება რკ. გზათა ქსელის ყველაზედ ხშირი ნა-
წილი. ეს ქსელი ერთის მხრივ როსტოვ-ცარიცინით უერთდება რუსე-
თის და უკრაინის ქსელს, მეორეს მხრივ რამდოლიმე ტოტით უკავ-
შირდება შავი ზღვის კავკასიის საუკეთესო ნავთსადგურებს; სახელ-
დობრ ნოვოროსიისკს, ტუაპსეს და სოჭს. მხოლოდ ამ კვანძიდან მი-
დის ერთი ტოტი კასპის ზღვის ნაპირებით ამიერ კავკასიისკენ. მა-
შასადამე, რუსეთისათვის, როგორც ხმელეთის გზათა ქსელის, ისე
საზღვაო გზათა მიხედვით, მთავარი ძალების შეკრება უკეთესია შა-
ვი ზღვის ნაპირზედ. გარდა ამისა, შავი ზღვის ფლოტის წყალწყვა
(ტონაჟი) სპეციალური პირობების გამო, ძლიერ ბევრით აღემატება
კასპის ზღვის ფლოტის წყალწყვას. მით უფრო, რომ შ.ზღვის ფლო-
ტის გადიდება, რუსეთს ყოველ წუთს შეუძლიან თითქმის განუსაზ-

ღვრელ სიდიდემდის, თავის ბალტის ზღვის ან უცხო ფლოტის ფრა-
ხტის დაჭირავებით. (აქ მხედველობაში ვიღებ კონფედერაციის სრულ
განმარტოვებას, როდესაც საერთაშორისო უფლება ძლიერ მხარის
სამსახურში იქნება). ეს გამოკვლევა ცხად ჰყოფს, რომ რუსეთის
მთავარი კვებება აზოვის და შავ ზღვის ნაპირებით იქნება მომა-
რთული.

როგორ გამოიყურება ამ მიმართულებით მოგერიებითი გამძლებ-
ლობა.

პირველ სერიოზულ ბუნებრივ დაბრკოლებას ამ მიმართულებით
წარმოადგენს მდინარე ყუბანის ქვეითა ნაწილი თავის ჭაობიან ლა-
რით. ამ მდინარის სამხრეთით უკვე იწყობიან მთები, რომელთა სი-
ღრმეშიც დიდი ქსელით იჭრებიან ყუბანის მარცხენა შემდინარე
ტოტები. აქ უკვე დაიწყება მოწინააღმდეგის ძალთა განაწილება
და განცალკევება ამ მდინარეთა ღარების გასწვრივ. ამ მდინარის ლა-
რებს მიზღვევენ გზები კავკასიონის მთავარ ქედისკენ. მათი რიცხვი-
დან, ანაპიდან სუხუმამდე, 350 კილომეტრის მანძილზედ, მხოლოდ
შვიდი გზა მიდის მთავარ მკერდის გადამავალ უღელტეხილებამ-
დე. ყველა ამ უღელტეხილთაგანი ძლიერ ადვილ მოსაგერიებელ
ობიექტს წარმოადგენს სულ უმცირესო ნაწილებისთვისაც კი, მაშინ,
როდესაც მოწინააღმდეგისთვის მათი გახსნა ძლიერ მძიმე ოპერაცი-
ას წარმოადგენს. წარმოვიდგინოთ, რომ მოწინააღმდეგემ კიდევაც
მოახერხოს ამ უღელტეხილთა გახსნა და გადალახვა. მაშინ იგი დგი-
ბა ფრონტით ზღვისკენ და თავის მოქმედებათა განვითარების სივრ-
ცეთ რჩება მხოლოდ ვიწრო ზოლი ხმელეთისა კავკასიონის მთავარ
ქედის და ზღვის ნაპირის შუა. აქ უნდა შემობრუნდეს იგი და შუბ-
ლით დეეძგეროს და გახსნას ეს გრძელი და ვიწრო ბუხარი, სადაც
თავის რიცხობლივ უპირატესობას ვერ გამოიყენებს. გარდა ამისა
ამ გზაზედ ეღობება მას მთელი რიგი მდინარეებისა, რომელთა რბენა
სწორეთ მტრის მისწრაფების მიმართულებას ჰკვეთავენ. თუ მოწი-
ნააღმდეგე არ მოისურვებს თავის ძალების სამთო მოქმედებებში გაბ-
ნეებას და განაწილებას, მაშინ ჯერ ისევ ანაპიდან უნდა შეუდგეს ამ
ვიწრო საზღვაო ზოლის შუბლით გახსნას, რომლის სიგრძეც, ღია
ველზედ პირველ გასავლის მოპოვებამდე 400 კილომეტრს უდრის.
მთელ ამ სივრცეზედ ყველა გეოგრაფიული ელემენტები. მხოლოდ
და მხოლოდ ჩრდილოეთიდან შემომტევ ძალთა წინააღმდეგ იწყობი-
ან. ერთ და იმავე დროს ყველა ეს ელემენტები ძლიერ ხილსაყრილოთ
ეწყობიან სამხრეთის მიმართულების დამცველ ძალებისათვის. მხო-
ლოდ ერთი პირობით: თუ ეს ძალები აწარმოებენ აქტიურ საოპე-

რაცო მოგერიებას და არა კმაყოფილებიან სივრცის პასიურ კბილებით და ფრჩხილებით კანჭურობითა. ამ შემთხვევაში მოწინააღმდეგის რიცხობლივი უპირატესობას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს. ამ ფრონტზედ ყოველ მიმართულებით, სადაც კი მოვისურვებთ აქტიურ მოქმედებას, ყოველთვის შევსძლებთ ამ სასურველ ალაგას

მიუხედავად მტრის საერთო რიცხობლივ უპირატესობისა, ჩვენს საკუთარ რიცხობლივ უპირატესობის შექმნას, ისიც დიდ, მრავალ რიცხობლივ უპირატესობისა. ამას ხელსუწყობს კიდევ ის გარემოება, რომ ყველა მოქმედებათა კოორდინაციისთვის ჩვენ უფრო ნაკლებ სივრცის გადაჯგუფება გვეჭირება ვიდრე მოწინააღმდეგეს; ჩვენ უფრო მეტი გზები გვექნება ვიდრე მოწინააღმდეგეს. ეს იმიტომ, რომ ჩვენ ვიდგებით უღელტეხილთა მთელ სისტემაზედ რკალის შიგნით, ხოლო მოწინააღმდეგე ამ რკალის გარეთ გრძელ ხაზზედ თხელი ქალღლით იტრიალებს. გარდა ამისა უნდა აღვნიშნოთ, რომ აქ მტრისათვის ერთბაშათ თავიდანვე საერთო რიცხობლივ უპირატესობის მიღწევა ძნელი იქნება და ამას, მხოლოდ ჩვენს შემდეგ პატარა დაგვიანებით მიაღწევს. აი ყველაზედ ხელსაყრელი შესაძლებლობა ჩვენ მოწინააღმდეგის, თუ ჩვენ არავითარი შეცდომა არ ჩავიდინეთ. წარმოვიდგინოთ, რომ აქ ყველაფერი, რამე ზეწყვეტილ შემთხვევის ძალით, ყველა ამ შესაძლებელ მოქმედებებმა იხუფლეს და ჩვენთვის პირდაპირ საუბედურო სახე მიიღეს. სადამდის შეიძლება მტრის შემოშვება ისე, რომ ჩვენი სახელმწიფოებრივი გამძლებლობა არ იქმნეს შერხეული და ეს სტრატეგიული მარცხი ჯერ კიდევ ომის წარმოების უნარის დაკარგვით არ შეიქმნეს.

თუ ამ ფრონტზედ მხოლოდ მოწინააღმდეგის დაგვიანებით დაკმაყოფილებით, მაშინ შეგვეძლება ამ დაგვიანების სულ მინიმალური ძალებით წარმოება და განზომილი უკან დახევის წარმოება მდინარე ენგურამდე. იქნება ეს დაახლოვებით 640 კილომეტრი პირველი ჩრდილოეთით მდებარე ბუნებრივ დაბრკოლებიდან. მდინარე ენგურის ვადმოლახვით მტერი გამოდის უკვე შეუზღუდავ ბარზედ, ეყრდნობა დიდს და სრულიათ ეხლანდელს სრულყოფილს ნავთ სადგურ ფოთს, მისი წინსვლის მიმართულება ეწყობა, მდინარე რიონის ღარის გასწრივ და არა, როგორც ამას წინ, გარდი-გარდმო. და მთელი ეს მოქმედება საუცხოვოთ იქნება ზურგ გამაგრებული ფოთი-ქუთაისის რკინის გზით. აქ მოწინააღმდეგე უკვე ჩვენდამი დიდ წარმატებას აღწევს, უკვე ჰპოულობს თავის რიცხობლივ უპირატესობის გამოყენების სრულ საშუალებას. აქედან უკვე მასთან წონასწორობის აღსადგენათ მხოლოდ და მხოლოდ უხეში მუდმივ რიცხობლივი უპირატესობა და დაგვრჩება. ეს ჩვენთვის უკვე ხანგრძლივ

მეტოდათ ველარ გამოდგება და აქედან დაიწყობა უკვე ჩვენთვის მწვავე სახელმწიფოებრივი კრიზისი, ე. ი. ბოლოს დასაწყისი.

როგორც ჯამი ამ მიმართულებაზედ ყოველ გვარ შესაძლებელ ვითარების უნდა აღვნიშნოთ შემდეგი:

1. ამ მიმართულებით, სულ უბრალო დროებით წარმატების შემთხვევაშიაც კი, როსტოვ-ბაქოს ხაზის გადაჭრით მოწინააღმდეგის კასპის ზღვის ლაშქარს თავის თავათ კრიტიკულ მდგომარეობაში ვაგდებთ, თუ გინდაც, რომ მის წინააღმდეგ არავითარ უშუალო ოპერაციას არ ვაწარმოვებდეთ.

2. თუ განვიზრახავთ მხოლოდ დროის მოგებას, მაშინ შეგვეძლება მოწინააღმდეგის სულ მცირე ნაწილებით დაგვიანება მდინარე ენგურამდე. ეს გარემოება კი მოგვცემს საშუალებას მთელი ჩვენი ძალების სხვაგან სადმე შეგროვებისა და აქ გარდამწყვეტ გამარჯვების მოპოებისა.

3. შავი ზღვის მიმართულება მოგვცემს სათანადო დროის მოპოების საშუალებას ამ გამარჯვების სხვა ფრონტზედ მოპოებისა, ვინაიდან მის ძლიერ ბუნებით ხვაიანი დამაგვიანებელი სვრცე 460 კილომეტრით განიზომება, ხოლო დამაგვიანებელ თვისებათა შედეგიანობა, ჯერ ევროპისათვის უცნობ სიძლიერისა აქვს.

კასპის ზღვის სანაპირო მიმართულება.

მთელი სივრცე მდინარე ვოლგისა ქვეითა ნაწილის შუა და მდინარე თერგის და ყუმის შუა, წარმოადგენს უდაბნოს სახის ბარსა, რომელიც ძლიერ ნაკლებათაა დასახლებული და ისიც არა მკვიდრ, არამეთ ნახევრათ მოტანტალე ტომებით. მთელი ეს სივრცე მოკლებულია ყოველ გვარ გზათა ქსელს.

დიდ განზომების სტრატეგიული მიქმედებათა წარმოება ამ სივრცეზედ მოკლებულია სერიოზულ მიზნებს. გარდა ამისა უგზობის გამო პირდაპირ შეუძლებელი იქნება ამ სივრცეზედ მომქმედ ლაშქრის რიცხოვნების განსაზღვრულ მცირე რიცხვის ზევით აწევა. მხოლოდ მდინარე თერგის სამხრეთით იწყება სერიოზულ მოქმედებათა სარბიელი. ეს რაიონი დანარჩენ რუსეთთან ორ რკინის გზითაა შეერთებული: პირველი როსტოვ-დერბენტ-ბაქოს გზა და მეორე ჯერ კიდევ დაუსრულებელი ჩერვლონაია-ყიზლარ-სტაროტერეჩინისა გზა. ეს გზა მდინარე თერგის ქვეითა ნაწილის გასწვრივ მიდის. ორთავე აღნიშნული ხაზი შესაძლებელ საბრძოლო ფრონტის პარალელური მიმართულებისა არიან და თვით მიმავალ ბრძოლის გათამაშების ხაზით მიდიან; მთელ საბრძოლო ცვალებადობის საქანაო სიღრმის შუაგულზედ. ამის გამო ამ ხაზების გაყოყენება მოწინააღმდეგისთვის ბრძოლის გარდამწყვეტ მომენტებში ყოველათ შეუძლებელი იქნება.

ამის და მიუხედავად ჩემ განხილვას ვამყარებ იმ მომენტზედ, როდესაც მოპირდაპირეს ამ რკინის გზების სრული გამოყენების საშუალება ექნება:

როსტოვ-ბაქოს რკინის გზა. ოუსეთის შავი ზღვის სამოქმედო სივრცეზედ ზღვეს და მისი დასაწყისი ამ ლაშქრის მთავარი საკვები ნერვი იქნება. აქედან თავის თავით ცხადია, რომ ეს გზა, რუსეთის კასპის ზღვის ლაშქარს, მხოლოდ იმდღათ მეემსახურება, რამდენადაც თავისუფალი იქნება შავი ზღვის ლაშქრის სამსახურიდან. მაშასადამე, თავის თავით ცხადია, რომ რუსეთისათვის კასპის ზღვის ლაშქარი და მისი მოქმედებანი მხოლოდ მეორე ხარისხიდან დანიშნულების იქნებიან. ამ ლაშქრის გამოკვების და შევსების ბაზები, რუსეთს შეეძლება მოაწყოს ასტრახანში ან კრასნოვოდსკში; ერთიც და მეორეც ძლიერ დაშორებულნი იქნებიან ბრძოლის ასპარეზიდან. კასპის ზღვის ფლოტის ტონაჟი სპეციალურ პირობების გამო ძლიერ შეზღუდული იქნება. გემები უმთავრესათ პატარა და მდინარის ტიპისა არიან. მათი რიცხვის გადიდება შეიძლება მხოლოდ ვოლგის სანაოსნო ძალების შემადგენლობით.

ყველა ჩამოთვლილი პირობები ძლიერ აძნელებენ ამ ლაშქრის მოქმედებას და ზღუდავენ მის რიცხოვნებას, მაგრამ უნდა ხაზი გაუსვას, რომ მხოლოდ აძნელებენ, ზღუდავენ და არა შეუძლებელ ჰყოფენ.

თვით ბრძოლის სარბიელი, თავის ბუნებრივ თვისებებით აქაც ძლიერ სასარგებლოთ ეწყობა ჩვენთვის. მდინარე თერვის ბოლოდან თვით მთების კალთებამდის მთელი ეს სივრცეძლიერ ჭაობიანია. გაოდა ამისა მას სჭრის ორი დიდი მდინარე საბრძოლო ფრონტის პარალელურ მიმართულებით. შემდეგ იწყობა ვიწრო, სულ რამოდენიმე კილომეტრის სიგანის ზოლი ვაკე ზღვისა და კავკასიონის მთავარ მთაგრეხილის შუა (ისევე როგორც შავი ზღვის ნაპირზედ). ეს ზოლი მიდის ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ. მას ჰკვეთს გარდი გარდმო მიმართულებით ოციოდე სერიოზულ მნიშვნელობის მთის მდინარე. ამ ბუხრის დასაწყისში ზღვეს კავკასიის ნაპირის პირველი სერიოზული ნავთსადგური მახაჩკაა (პეტროვსკი) 130 კილომეტრის შემდეგ მეორე: დარუბანდი (დერბენტი). ამ ბუხრის მთელი სიგრძე მის უკანასკნელ დაბრკოლებამდე ე. ი. მდინარე სუმგაითამდის, რომლის შემდეგაც მოწინააღმდეგე შესძლებს მთავარ ქედის აღმოსავლეთიდან შემოვლას. 320 კილომეტრს უდრის. მთელ ამ სივრცეზედ არ მოიპოვება არც ერთი უღელტეხილი მთავარ ქედზედ, რომლითაც შეიძლებოდეს მის გადაღმა გადასვლა. მთელი ეს სივრცე ისეთი თვისებისაა, რომ აქ რუსეთს არას შემთხვევაში არ შეუძლიან თავის რიც-

ზობლივ უბირატესობის გამოყენება და მთელი ეს ბუხარი მთელი თავისი სიგრძით მხოლოდ შუბლით უნდა გახსნას ე. ი. იძულებული იქნება მოქმედება აწარმოვოს ყველაზედ ძნელი, უხეში, და ძვირი სახითა. როგორც მდინარე თერგის ჭაობიანი სივრცე, ისე ეს ბუხარი ყოველად შეუძლებლათ ჰყოფენ ამ სარბიელზედ დიდი მასების მოხმარებას. მთელ ამ სარბიელზედ არ მოიპოვება არც სივრცე და არც საშუალებანი მოწინააღმდეგის მიერ ორ დივიზიაზედ მეტის მოხმარებისათვის. სრულ და უხინჯო ობიექტივობისათვის ვიღებ აქ მოწინააღმდეგის 5 დივიზიას

როგორია ამ ფრონტის მოგერიებითი ვარჯისობა? ვითარების ჩვენთვის ყველაზედ უკიდურეს სახის მიღების შემთხვევაში შეგვიძლიან დაგვიანება ვაწარმოვოთ მდ. სუმგაითამდე ე. ი. აფშერონის ნახევარ კუნძულის ფუძემდის. აქამდის მოწინააღმდეგეს ვერ ძალუძს ჩვენ სახელმწიფოებრივ სიმკვიდრის შერხევა და აქამდის შეგვიძლიან კრიზისის სიმძაფრის ატანვა. მხოლოდ ამ მდინარის ღარის გახსნის შემდეგ მოწინააღმდეგე იპყრობს აფშერონის ნახევარ კუნძულს და მის ნავთის სასიცოცხლო წყაროებს; უვლის სამხრეთიდან კავკასიის მთავარ მთაგრეხილს და გამოდის შირვანის შეუზღუდავ ბარზედ. მთელ ამ მოქმედებისთვის ჰპოვებს საუცხოვო ნავთსადგურს ბაქოს, რომლიდანაც უკვე ახლო ზღვეს ძლიერ ხელსაყრელი საკვები ბაზა კრასნოვოდსკი და თავის წინ სვლას აყრდნობს ამიერ კავკასიის ორხაზიან ლიანდაგზედ. ამ წუთიდან მოწინააღმდეგეს აქვს სრულიათ შეუზღუდავი საშუალება თავის ყოველგვარ უბირატესობის სრული გამოყენებისა როგორც ტენიკურ ისე რიცხობლივისა და მისი შემდეგი მსვლელობა მის კატასტროფიულ რბენათ უნდა ჩავთვალოთ.

მაშ ამ გამოკვლევათა მიხედვით სად უნდა ვეძიოთ ომის ბედის გარდაწყვეტა და როგორი უნდა იყოს ჩვენ ძალთა განაწილება ამ მიმართულებაზედ? აღნიშნული გამოთვლა ცხადათ გვიკარნახებს, რომ ბედის გამოჭედვას პირველ რიგში შავი ზღვის მიმართულებით უნდა შევეუბნეთ. აქ უნდა შევავროვოთ ყველა ჩვენი ძალები; მათი რაც კი შეიძლება მეტი ნაწილი, უნდა შევავროვოთ რაც კი შეიძლება მალე; მოწინააღმდეგეზედ უნდა მოვიპოვოთ აქ ყოველ გვარი უბირატესობა რიცხობლივი, ხარისხობლივი და სხვა; აქ უნდა დავამარცხოთ მოწინააღმდეგე და უნდა დავამარცხოთ კატასტროფიულათ. ჩვენ ვერ შეგვიძლება დაკმაყოფილება ევროპის სტერეოტიპიულ მტრის „უკან დახევაზედ იძულებით“; იგი მოსპობილ უნდა იქმნეს, რომ ამ ბრძოლის შემდეგ ჩვენი აქ ნახმარევი ძალები სულ სხვა აოაგას განვაწესოთ. აი ამის მისაღწევათ უნდა დავაკეთოთ ყოველგვარი, რაც კი ჩვენ ძალთ იქნება. აი ამ მიზნისათვის იქნება, რომ სხვა ას-

პარეზებზედ პირდაპირ კრიჟანგული სიწიწურაჟით, რაც კი შეიძლება ნაკლებ ძალებს მივაკლენთ და არ შეგვეშინდეს იმისი, თუ რომელიმე მიმართულებით მოწინააღმდეგე დროებით რამე წარმატებას მიაღწევდეს. ჩვენი ძალების რა ნაწილის შეგროვება შეგვეძლება აქ? აი აქ გამოდის მნიშვნელობა ჩვენ ჩუმ მიუდგომელ მთებისა. აი ამ მთების ღირსებანი მოგვცემენ საშუალებას, სხვა მიმართულებებზედ სულ უმცირეს და უმნიშვნელო ნაწილებით იოლათ გამოსვლისას. სახელდობრ: თუ გვეყოლება 20 დივიზია, აქედან შეგვეძლება 18 დივიზიის შავ ზღვის ასპარეზზედ შეგროვება, ხოლო ყველა დანარჩენ მიმართულებებზედ მხოლოდ ორი დივიზიით იოლათ გამოსვლა. აი ეს შეფარდება 18:2 მუდამ უცვლელი უნდა დარჩეს რა გინდ მეტი ძალებიც არ გვეყვანდეს. მისი შეცვლა მხოლოდ შ. ზ. ასპარეზის სასარგებლოთ შეიძლება. აი ამ ძალების შეგროვება რუსეთზედ ადრე უნდა მოვახერხოთ. ჩვენი ბუნება ამის საშუალებასაც გვაძლევს.

კასპის ზ. ფრონტზედ 2 დივიზია გვეყოფა (ერთიც სრულიათ საკმარისია). აქ შეგვიძლიან საერთო და სრულ გამარჯვების ფასით, მას პირველ წარმატების კარიკატურული ეფექტი დაუთმოთ მის შავ ზ. ნაპირებზედ მოსასპობათ, შეგვიძლიან იგი კავკასიის კარებამდე მოუშვათ და აქ დაკაკუნების უფლებაც კი მივცეთ.

კონფედერაციის მთავარ სარდალს უნდა ჰქონდეს სამყოფი ავტორიტეტი კავკასიის საზოგადოებაში და მოსილი უნდა იქმნეს მის სათანადო ნდობით ან იგი თავის ნებისყოფით უნდა დაიმორჩილოს, რომ მას არ შეუშალონ ხელი ამ მძიმე და ერის და ისტორიის წინაშე საპასუხისმგებლო ოპერაციის გატარებაში. ეყოლება მას ძლიერ დიდი ოპოზიცია; გაუწევენ მას ძლიერ მწვავე კრიტიკას და შეიძლება ლალატიც კი დასწამონ; ყავახანის “სტრატეგები“ და პოლიტიკოსები აღელვებულნი იქნებიან ამ გვარ მოქმედებებით; ყველა ეს დამაბრკოლებელი მოვლენანი თავიდანვე უნდა იყვნენ გათვალისწინებულნი; მაგრამ მათდა მიუხედავათ, თვით კავკასიის გულამდე ნერვები უნდა გვეყოს, სულერთია, რა სახითაც კი არ იქნება ეს; იქნება მთავარ სარდალისადმი ერის და მთავრობის განუსაზღვრელ ნდობის მკურნალ ალერსიან გავლენის წყალობით თუ ტყვიის მფრქვეველთა სეტყვის ატეხვის შიშის ზარით. ეს სულ ერთი იქნება, ყველა საშუალება უნდა იქმნეს ნახმარი ამ ქირურგიულ ოპერაციის გადატანისათვის.

შავი ზღვის ნაპირებზედ ბრძოლის გადამწყვეტ შედეგამდე მიყვანის შემდეგ, აქ მომქმედ თვრამეტ დივიზიიდან შეგვეძლება (რამეტ დივიზიის სხვა ასპარეზზედ გადაყვანა, ე. ი. კასპის ზღვის ნაპირებზედ მომქმედ მტრის წინააღმდეგ. აქ უკვე შეგვეძლება მის წინა-

აღმდეგ ორ-კეც მოქმედების მოწყობა ერთი სამხრეთიდან ზღვის პირით, მეორე ჩრდილოეთ დასავლეთიდან მთავარ ქედის ცენტრალურ ნაწილიდან დარიალის უღელტეხილზედ დაყრდნობით, აღმოსავლეთისაკენ მიმართული.

რა შედეგების მოტანა შეუძლიან ამ მოქმედებათა ხელსაყრელ გატარებას? თუ ეს მარტო საშუალო დაბალ ხარისხის წარმატება იქნება, ამით მოწინააღმდეგის საკონცეტრაციო რაიონი უკუგდებულ იქნება შორს ჩრდილოეთისკენ როსტოვის მიდამოებში. ეს გარემოება მოგვეცემს თავისუფალ ხელს კარგა დიდი ხნის განმავლობაში, რაც სრულიათ სამყოფი იქნება სხვა მიმართულებებით გათამაშებათა ჩვენ სასარგებლოთ გასატარებლათ. ხოლო თუ შინაგან მოვლენებმა არ შეგვიშალეს ხელი აქ ისეთ სრულ გარდამწყვეტ გამარჯვების მოპოებაში, რომლის პირობებიც გვაქვს, მაშინ შეგვეძლება ამ გამარჯვების პოლიტიკური შედეგებით დაგვირგვინება და აქ მოსახლე ველიკოროსების განსხვავე ტომების მიმართულებათა სრული ასრულება.

სადესანტო მოქმედებანი.

სადესანტო მოქმედებებს ის თვისება აქვთ, რომ ჯერ ისევ მშვიდობიან დროს შეგვიძლიან დიდის სიზუსტით გამორკვევა მტრის მოქმედებათა შემძლებლობა. ჯერ ისევ მშვიდობიან დროს შეგვიძლიან მტრის საზღვაო ტრანსპორტების საშუალებათა დაწვრილებითი გამოკვლევა და მის დაწვრილებითი დანუსხვა. რაც შეეხება კასპის ზღვის ფლოტს, ეს საქმე შეგვიძლიან ისეთ სიზუსტით დავაყენოთ, რომ მოწინააღმდეგეს აქ არავითარ მოულოდნელობის მოპოება ვერ შეეძლება. ზევით ჩამოთვლილ პირობების გამო, ცოტა ძნელი იქნება ამ საქმის შავ ზღვაზედ ესეთ სიზუსტით წინ და წინვე დაზვერვა; მაგრამ აქაც ძლიერ ბევრის გაკეთება შეგვეძლება. გარდა ამისა ჯერ ისევ მშვიდობიან დროს საკუთარ სანაპიროების შესწავლით შეგვიძლიან გამოვარკვოთ შეუცდომელათ ის ალაგები, სადაც მოწინააღმდეგეს შეეძლება დიდ ოპერაციულ განზომის დესანტის გადმოსხმა. ესეთი ალაგები ჩვენს სანაპიროებზედ ძლიერ ბევრი არ იქნება.

შავი ზღვის ნაპირებზედ, მოწინააღმდეგესთვის ყველაზედ ხელსაყრელი სივრცე სტრატეგიულ მნიშვნელობის დესანტის გადმოსახმელათ, მდინარე ენგურის და რიონის შუა ბარი იქნება. აქ გადმოსხმული დესანტი აძლევს მას ყველა იმ უპირატესობებს, რომელსაც იგი შავი ზღვის „ბუხრის“ გახსნით და ენგურის გადალახვით იღებდა. (თანახმათ შავ ზ. ნაპირის აწერისა). თვით ნაპირი ამ სივრცის ძლიერ ჭაობიანია და ამ დესანტის გადმოსხმას ტაქტიკურათ ძლიერ გააძნე-

ლებს, რაც ჩვენთვის ძლიერ ხელსაყრელი მოვლენაა, გვაძლევს დიდ უპირატესობას და აუცილებლივ გამოყენებული უნდა იქმნეს.

ბევრათ უკეთესი პირობები აქვს მოწინააღმდეგეს ამ გვარ ოპერაციის საწარმოებლათ კასპის ზღვიდან. ყველაზედ ხელსაყრელი ალაგი მისთვის ეს აფშერონის ნახევარ კუნძული იქნება. თავიდანვე ამ მოქმედებისა იგი ორთავე ფრთას ზღვაზედ აყრდნობს, საიდანაც იგი ძლიერ დიდ ტაქტიკურ დახმარებას გაუწევს თავის სახმელეთო ნაწილებს. მოიპოვებს უზრუნველყოფილ სივრცეს თავის ძალთა შეგროვების ხანის გადასატანათ. თავიდანვე იპყრობს ნავთის წყაროებს და პირველ ხარისხოვან ნავთსადგურ ბაქოს. უვლის სამხრეთიდან კავკასიის ქედს და გამოდის შირვანის ვაკეზედ. ე. ი. ძლიერ ადვილათ აღწევს ყველა იმ წარმატებებს, რომელსაც მას მდ. სუმგაითის გადალახვა აძლევს ჩრდილოეთიდან წინსვლის შემთხვევაში. (კასპის ზ. სანაპიროს დახასიეთება).

აი ამის გამო პირველ ხარისხოვან მნიშვნელოვან დებულებას აფშერონის და მის უშუალო გარემო კუნძულთა გამაგრება. ამ სიმაგრეთა აშენების შემდეგ მოწინააღმდეგის ყველა ჩამოთვლილი შესაძლებლობანი ძირიანათ ხაზ გადასმულათ უნდა ჩაითვალოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ვაძლევთ მოწინააღმდეგეს პირველ ხარისხოვან ნიდაგს კონფედერაციის სასიკვდილო კვებების მომართვისათვის. აი ამისთვისაა, რომ არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს თბილისის უშუალო გამაგრებას და ჩვენი უკანასკნელი გროშიც კი თბილისის უზრუნველსაყოფათ, აფშერონის გასამაგრებლათ უნდა გავიღოთ და არა ხარფუხში მიწის საჩიჩქნელათ.

დესანტებთან ბრძოლის დებულებანი.

სამხედრო ისტორია გვიჩვენებს, რომ დესანტებთან ბრძოლა ძლიერ ადვილია და ამას უფრო ნაკლები ძალები სჭირია, ვიდრე სხვა რომელიმე სახის ბრძოლებს.

ხმელეთზედ გადმოსხმული ნაწილები დასაწყისში ძლიერ სუსტნი და შეუთამაშებელნი არიან. ამ შეთამაშებისათვის და რიცხობლივ თანასწორობის მოპოებისთვის მათ იმდოლი დრო სჭირიათ, რომ ხმელეთის დამცველ მხარეს მუდამ შეუძლიან სათანადო ძალების შეგროვება და მოწინააღმდეგის ზღვაში უკუგდება. ამისთვის მხოლოდ ერთთ ერთი პირობის დაცვაა საჭირო: მხოლოდ ერთი, რომ უმაღლეს სარდლობისთვის მოწინააღმდეგის მიერ დესანტის გადმოსხმის შესაძლებლობა ფსიხოლოგიურ და სტრატეგიულ მოულოდნელობას არ წარმოადგენდეს.

ჯერ ისევ მშვიდობიან დროს უნდა იქმნეს დანიშნული ამორჩეული სარდალი მოწინააღმდეგის დესანტებთან საბრძოლველათ. ჯერ

ისევ მშვიდობიან დროს უნდა ჰყავდეს მას მთელი თავისი სახელმძღვანელო აპარატი, და ჯერ ისევ მშვიდობიან დროს უნდა შეისწავლოს მან ამ მოქმედებათა ყველა შესაძლებელი ვარიანტი. ომის დროს სრულებითაც არ არის საჭირო, რომ სადმე გამოუყენებლივ იდგნენ დესანტებთან საბრძოლველათ აღნიშნული ერთეულები. შეიძლება მათი სხვაგან გამოყენება, ოღონდ თავიდან იყოს აღნიშნული, რა ნაწილები ებრძვიან მოწინააღმდეგის დესანტებს. ამ მოვლენის განხორციელების შემთხვევაში და ამ ნაწილების ტრანსპორტი იქმნეს სათანადოთ განმზადებული.

გარდა ამისა, ამ სახის მოქმედებებში, უფრო მეტათ ვიდრე სხვაგან, გარდამწყვეტ მნიშვნელობას ღებულობს მოქმედებათა სისწრაფვე და მათი გამბედავი გარდამწყვეტითი სახე. ეს ღებულება წარმოადგენს ამ მოქმედებათა გათამაშების აუცილებელ სახეს. აი ამის გამო ამ გვარ მოქმედებებში უალრესათ იქნებიან გამოყენებულნი ყველა სახის სწრაფ მავალი იარაღნი, დაწყებული ცხენოსან ჯარით და გათავებული ტეხნიკის უკანასკნელ მოპოებულ წარმატებებით. აქედგან უკვე გამომდინარეობს ჩვენ ჯართა სხვა და სხვა დარგების ცოტა სხვა გვარი შეფარდება, ვიდრე ამას სხვა სამთო სახელმწიფოთა მდგომარეობა მოითხოვს. აი კიდევ ერთი მაგალითი იმისა, რომ სამხედრო საქმეებში არ შეგვიძლიან სხვა და სხვა უცხო სახელმწიფოთა ნიმუშების ბრმათ აღება.

ომი ოსმალეთთან.

სულ სხვანაირათ ეწყობიან შეიარაღებულ კონფლიქტის გათამაშების პირობანი ჩვენ მეორე, აგრესიულათ განწყობილ მეზობელთან, სახელდობრ ოსმალეთთან. კონფედერაციის საზღვრათ ვიღებ დღევანდელ რუსეთ-ოსმალეთის საზღვრებს. გინდ ჩვენ ტერიტორიის ეთნოგრაფიული საზღვრები სრულიათ უყურადღებოთ დაეტოვოთ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ კონფედერაციის მინიმალურ სტრატეგიულ უზრუნველყოფვას მხოლოდ 1914 წლის რუსეთ-ოსმალეთის საზღვრები იძლევიან კავკასიაზედ თავდასხმის ბუნებრივ გზათა დაკეტვით.

საზღვრების დღევანდელი მოხაზულობა ოსმალეთის ხელში სტოვებს კავკასიაზედ გამოლაშქრების საუცხოვო პლაცდარმს: ყარს-ოლთის-ალზევანის (კავიშმანი) რაიონს. მოწინააღმდეგეს აქედან გზა გახსნილი აქვს კავკასიის ყველა მიმართულებისაკენ, სახელდობრ: მის აღმოსავლეთ, დასავლეთ და ცენტრალურ ნაწილებისაკენ. ეს გარემოება ჩვენთვის შეუძლებელ ჰყოფს სახელმწიფოს მოგერიების ყველაზედ ხელ საყრელ სახით წარმოებასა.

უკვე დღეს, ჩვენი ქვეყნის დღევანდელ ტეხნიკურ და ეკონომიურ განვითარების დონით, მოწინააღმდეგის ომის წარმოების საშუალება-

ნი და შესაძლებლობანი შეუდარებელივ ნაკლებნი არიან კონფედერაციის ამავე ელემენტებთან შედარებით. ამ მხრივ ისეთი დიდი უპირატესობა გვაქვს მოწინააღმდეგის შეზღუდულ საშუალებებზედ, მოსახლეობის თითქმის, რომ სრულ თანასწორობით, რო არც ერთი წუთით არ შეგვიძლიან მისთვის ინიციატივის დათმობა.

უნდა გავითვალისწინოთ, რომ კონფედერაცია უფრო მძლავრი და უკეთეს პირობებში იქნება, ვიდრე 1912 წლის ბალკანეთის კოალიცია. სამაგიეროთ ოსმალეთი უფრო სუსტ და ძნელ პირობებში იქნება, ვიდრე 1912 წლის ომის დროს.

რა საშუალებები ექნება მოწინააღმდეგეს ჩვენთან ომის საწარმოვებლათ. ერთათ ერთი რკინის გზა, რომელიც ჩვენ საზღვრებამდე მოდის, ეს ჯერ ისევ რუსების მიერ დიდ ომის დროს აშენებული ვიწრო ლიანდაგიანი ერზერუმ-ყარაურგანის გზაა. ყარაურგანიდან უკვე ნორმალურ სიგანის ლიანდაგით უერთდება კონფედერაციის რკინის გზათა ქსელს (ყარს-გუმბრის შტოთი).

ოსმალეთის რკინის გზათა ქსელის ჩვენ საზღვრებისკენ ყველაზედ წინ გამოწეული საბოლოო სადგური, ეს სადგურ სივასი არის. იგი ჩვენ საზღვრებიდან დაახლოვებით 800 კილომეტრითაა დაშორებული. ჯერჯერობით მას სხვა რამე. რკ. გზა არ მოეპოვება. მოწინააღმდეგისათვის, კონფედერაციასთან საომარ ასპარეზის მთავარ საკვები ნერვი შემდეგი იქნება: შავი ზღვა სტამბოლიდან ტრაპიზონამდე და შემდეგ ტრაპიზონ აზრუმის შარა გზა. ეს უკანასკნელი ოსმალეთის მთავარი როკადა იქნება. რომელიც ჩვენი საზღვრების პარალელურათ მიდის დაახლოვებით 300 კლ. დაშორებით. ამ მოქმედებათა მთავარი ბაზები იქნებიან ტრაპიზონი და ერზერუმი, მხოლოდ შეზღვე სივასი.

გზათა ქსელის დიდი სისუსტის გამო, მოსახლეობის ძლიერ ნაკლები სიხშირის და მოსახლეობის დიდ ცენტრთა ძლიერ პატარა რიცხოვნობის წყალობით, ოსმალეთის ძალთა მობილიზაცია ძლიერ ძნელი და გაჭიანურებული იქნება. უფრო ცუდათ ეწყობა მის ძალთა კონცენტრაციის პირობანი. ოსმალეთის ძალები უნდა შეგროვდენ ჩვენ საზღვრებიდან შორს, დაახლოვებით აზრუმის მიდამოებში და იაიკ გრძელ, რამოდენიმე სანისიო ნაწილებათ. მათი ეს კონცენტრაცია დაფარული იქნება მუდმივ მოსაზღვრე გარნიზონთა შედარებით ღონიერ ფარდით. ჩვენ უნდა გამოვიყენოთ ეს გარემოება და მტრის ძალები ცალ ცალკე ვსპოთ ამავე სანისიო ნაწილებათ მის შეგროვებად არ მივცეთ საშუალება მთლად შეგროვებისა.

როგორ გამოიყურებიან კონფედერაციის საშუალებანი?

მოსახლეობის სიხშირის, დიდ ცენტრების სიმრავლის და გზათა

ქსელის უკეთეს განვითარების გამო, კონფედერაცია თავის მობილიზაციას ოსმალეთზედ მუდამ ათ რამოდელიმე დღით ადრე გაათავება. აგრეთვე ძალების შეგროვებაში გვექნება დიდი უპირატესობა.

კონფედერაციას უკვე მოეპოვება სამი საზღვრებისაკენ მიმავალი რკ. გზის ხაზი; სახელდობრ: თბილის-ბათუმის რკ. გზა. თბილის-ყარსის რკ. გზა და ევლახ-შუშა-ერევნის რკინის გზა. ყველა ეს რკინის გზები გაორკეცებულნი არიან პირველ ხარისხოვან პარალელულ გზატკეცილებით. ამ საშუალებათა წინააღმდეგ ოსმალეთს მოეპოვება მხოლოდ ორი ფრონტისაკენ მომავალი გზა ტკეცილი. ჩამოთვლილი პირობები ნებას მოგვცემენ მოქმედებათა ათ რამოდენიმე დღით ადრე დაწყებისა, ვიდრე ამას ჩვენი მოწინააღმდეგე მოახერხებს. მოქმედების დროს უნდა გვახსოვდეს, რომ ჩვენთვის სახიფათოა არა თვით ის უსულო სივრცე, საიდანაც შეუძლიან მოწინააღმდეგეს ჩვენზედ გამოლაშქრება, არამედ ის ცოცხალი ძალები, რომელნიც აქედგან დაიძვრებიან, ეს ძალები კი შეიკრიფებიან აზრუმბაიბურთის რაიონში. ჩვენ არ შეგვეძლება ამ მოქმედებათა 1878 წლის რუსეთის გენერალ გეიმანის სახით წარმოება, რომელიც მთელი თავისი ძალებით ზაქივით შუბლით დეეტაკა ყარსს და მთელი პირველ ხარისხოვანი კავკასიის ლაშქარი უმიზნოთ შააკრევიანა ოსმალეთის მცირე რიცხოვან მეორე ხარისხოვან ლაშქარს.

საჭირო იქნება ყარსის მინიმალური ძალებით შეკვრა - დაზვერვა. დანარჩენი ჯარი შეიძლება შეგროვილ იქმნეს ორ ლაშქრით. ერთი ახალციხე-ახალქალაქის რაიონში, მეორე უფრო სამხრეთით ვუმბრ-ერევნის რაიონში. ამ ორ ძალთა შეერთება შესაძლებელი იქნება უკვე ოლთისს-ჰასანკალის რაიონში და გარდამწყვეტი ბრძოლა გათამაშებული იქნება აზრუმ-ბაიბურთ-ისპირის რაიონში. ეა, დაახლოვებით, ცნობილ ბასიანის ველზედ გამოდის, სადაც თამარ მეფის ლაშქარმა ჯერ ისევ მე-12 საუკუნეში შეხვედრით ბრძოლაში გასწეწა სელჯუკთა დიდი ლაშქარი და სადაც, 1915 წელს დაამარჯხეს რუსებმა ოსმალეთის ჯარი. არც ეს იქნება ახალი და შემთხვევითი მოვლენა. ეს სამხედრო პრაქტიკის მკვეთრი ხაზისგასმაა იმის, თუ სად უნდა გადასწყდეს კავკასიის ბელი: ან მტკვრის ან ბასიანის ველებზედ ე. ი. მას ან ანდერძი უნდა ეეგოს, ან უნდა გაიმარჯვოს. ეს ბუნების უცვლელი წესია.

ამგვარ ორ ლაშქრით მოქმედებას ერთგვარი სახიფათო თვისება აქვს: ეს ორ ნაწილათ გაყოფის უხერხულობაა, მაგრამ ესეთ უპირატესობათა ქონის დროს უნდა მოვახერხოთ ამ გამოცდის ჩაბარება. კონფედერაციის საზღვრების პასიური მოგერიება ძლიერ ბევრ ძალებს შთანთქავს და ჩვენთვის ყოველად მიუღებელი არის, ვინაიდან

მას არავითარი გარდაწყვეტის მოტანა არ შეუძლან. კონფედერაციის ყველა საშუალებათა სრულ გამოყენებისათვის და სამხრეთ ასპარეზის მთლიან გასრულყოფილებისათვის საჭირო იქნება შემდეგ რკ. გზების გაყვანა:

1. ქუთაის-ახალციხე-არდაგანი;
2. ბორჯომ-ახალქალაქი-არდაგანი;
3. თბილის-ახალქალაქი;
4. როკადა: გუმბრი-ახალქალაქი.

დიდი სამხედრო მნიშვნელობის გარდა, ამ გზებს ისეთი დიდ ეკონომიური მნიშვნელობა აქვთ, რომ მათი შემოსავლიანობა და დიდი რენტა ძლიერ ადვილს ხდის მათ აშენებას.

რჩება კიდევ ერთი ვარიანტის განხილვა, სახელდობრ: რუსეთთან და ოსმალეთთან ერთდროულ ომის შემთხვევა. ესეთ კოალიციის ოპერაციული შესაძლებლობანი აქტუალური ჯამი იქნება ყველა იმ ერთათ აღებულ შესაძლებლობის, რომელიც რუსეთთან და ოსმალეთთან ომის შემთხვევებში ცალ ცალკე იყვნენ განხილულნი. ამათ ემატებათ კიდევ ერთი ვარიანტი, რომელიც ჩვენთვის საგრძნობლათ სახიფათო იქნება. სახელდობრ: შესაძლებელი ხდება რუსეთის ჯარების ოსმალეთში გადასხმა და ამით ჩვენ წინააღმდეგ მოქმედება კავკასიის ფრონტზედ. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეს რუსეთის ნაწილები ოსმალეთის მხრიდან ჩვენ წინააღმდეგ მებრძოლნი ჩვენთვის უფრო სახიფათონი არიან ოსმალეთის ფრონტზედ, ვიდრე იგივე ერთეულები ჩვენ ჩრდილოეთს ფრონტზედ მებრძოლნი. თუ გინდ იმიტომ, რომ ეს ერთეულები ოსმალეთის ფრონტზედ უფრო ადრე გამოჩნდებიან, ვიდრე თვით ოსმალთა ნაწილები. გარდა ამისა აქ მათ უფრო მეტი იმედები ექნებათ გამარჯვებისა, ვიდრე საკუთარ ფრონტზედ.

რამოდენიმე მოწინააღმდეგესთან ერთდროულ ომის წარმოებას სამი ერთი მეორის აწინააღმდეგო დებულება აქვს.

1. მთელი ძალების უძლიერეს მოწინააღმდეგისაკენ მიმართვა.
2. მთელი ძალების ყველაზედ სახიფათო მტრის წინააღმდეგ მიმართვა; აქ უნდა აღვნიშნოს, რომ უძლიერესი მტერი ჯერ კიდევ არ ნიშნავს ყველაზედ სახიფათო მტერს.
3. მთელი ძალების იმ სახელწიფოს წინააღმდეგ მიმართვა, რომელიც ყველაზედ ადვილათ შეგვიძლიან ვაიძულოთ ზავის შეკვრაზედ.

რუსეთ - ოსმალეთთან ერთდროულ ომის შემთხვევაში, რუსეთი უფრო ნაკლებათ ემუქრება ჩვენ სახელმწიფოს სასიცოცხლო ცენტრებს, ვიდრე ოსმალეთი. გარდა ამისა რუსეთს უფრო მეტ ხანს მოვიგერიებთ სულ მცირე ძალებით, ვიდრე ოსმალეთს. და ეს მაშინ, რო-

დესაც შედარებით სუსტ ოსმალეთს, საუცხოვო გზები აქვს კონფედერაციის სასიცოცხლო ცენტრებისაკენ და აქვს საშუალება ომა ჩვენთვის კატასტროფული სახე მისცეს. გარდა ამისა თვით დროებით მოგერიების წარმოება სუსტ ოსმალეთის წინააღმდეგ, ჩვენ სამხრეთ საზღვრების სპეციალურ ხასიეთის გამო, უფრო მეტ ძალებს მოითხოვს, ვიდრე მოგერიება წარმოებული ძლიერ რუსეთის წინააღმდეგ. მაშასადამე, რუსეთთან შეუდარებელი სუსტი ოსმალეთი, რუსეთთან ერთდროულ ომის შემთხვევაში, ჩვენი ბუნების თვისებათა გამო, ჩვენთვის უფრო სახიფათოა ვიდრე დიდი რუსეთი. ამისთვის პირველი ჩვენი კვეთება ოსმალეთზედ უნდა იქმნეს მიმართული, მით უფრო, რომ მისი მოწინააღმდეგეთა რიგიდან გამოყვანა ყველაზედ ადვილი იქნება. ამისთვის საჭირო იქნება ჯერ საქმის ოსმალეთთან გათავება და შემდეგ მთელი ძალების რუსეთის წინააღმდეგ მიმართვა. აქ კიდევ ერთხელ აღვნიშნავ, რომ ვიღებ ყველაზედ უკიდურეს მდგომარეობას, როდესაც არც რუსეთი და არც ოსმალეთი არავითარ ომს არ აწარმოებენ თავინათ დანარჩენ საზღვრებზედ. ჩვენ ძალთა განაწილებას ვიღებ შემდეგს: 15 დივიზია ოსმალეთის წინააღმდეგ და 5 რუსეთის წინააღმდეგ.

ეს შეფარდება უცვლელი უნდა დარჩეს ჩვენი ძალების გაზრდის და მიუხედავად. დანარჩენი ყველა ზედმეტი ერთეული ამ ხუთ დივიზიის შემდეგ, მხოლოდ ოსმალეთის ფრონტზედ უნდა იქმნეს განწყობილი.

აი ყველაზედ მძიმე პირობანი კავკასიის არსებობისა, და აი მის სურათის გამომეტყველება შესაძლებელ ყველაზედ შავ ფერებით დახატული. განგებ მხედველობაში ვიღებდი საგარეო პოლიტიკის მართო ერთ იარაღს, მის შეიარაღებულ ძალებს. აქამდის, განზრახ. არაფერი მითქვამს ჩვენ საერთაშორისო ურთიერთობის პოლიტიკურ ხალხმძღვანელობის მუშაობის შესახებ, რომლისათვისაც ძლიერ ადგილი იქნება დიდი შედეგების მიღწევა და შეიარაღებულ ძალთათვის ჩვენი თავდაცვის ძლიერ ბევრათ გაადვილება. კონფედერაციის ბრძოლა რუსეთთან, ეს ახლობელ აღმოსავლეთის ყველა სახელმწიფოს ბრძოლაა საკუთარ არსებობისათვის, ვინაიდან რუსეთის სამხრეთისაკენ წინსვლა მათ არსებობასაც ჩვენთან ერთნაირათ ემუქრება. კავკასიის ბრძოლა რუსეთთან, ეს ინგლისისათვის ყველაზედ საშიშ მოწინააღმდეგის ინდოეთის მიმართულებიდგან უკუგდებაა. გარდა ამისა, როგორც რუსეთს, აგრეთვე ოსმალეთს მოეპოვებათ სხვა მოსაზღვრე მიზობლები, რომელთათვისაც ისეთივე საფრთხეს წარმოადგენენ. როგორც ჩვენთვის ე. ი. ჩვენი მოკავშირეობა მათთვის ბუნებრივი როლი იქნება. გარდა ამისა, ადრე თუ გვიან, ოსმალეთის პოლიტიკურ ხელ-

მძღვანელობის შეგნებაში უნდა შევიდეს, რომ დამოუკიდებელი და ძლიერი კავკასიონი ერთხელ და სამუდამო უზრუნველ ჰყოფს მათ ჩრდილოეთის საზღვრებს. აი ნიადაგი ჩვენ საგარეო პოლიტიკის ხელმძღვანელთათვის.

ჩვენ, მხედრობის მოვალეობათა ვსთვლით, ყველაფერი ეს ავიღოთ რაც კი შეიძლება მძიმე პირობებში და რეალურათ შევაფასოთ მდგომარეობა. გვაქვს თუ არა დამოუკიდებელ არსებობის პირობები. ვხედავთ, ბა-ბო, რომ გვაქვს შეძლება სრულ დამოუკიდებელ არსებობისა და ამ არსებობის სრული მოგერიების და დაცვის ყველაზედ უძნელეს განცალკევებულ ომის შემთხვევაში. **თუ კი აღმოვჩნდებით საქმის შეგნების და მის მოთხოვნილებათა სიმალღეზედ.**

ბოლოს და ბოლოს რაშია საქმე და რას მოგვთხოვს ჩვენ ჩვენი რეალური მდგომარეობა, ისტორია და არსებობის უფლებანი? მხოლოდ ერთს! მხოლოდ ერთს, რომ ჩვენ არსებობისთვის ჩვენ მოწინააღმდეგებს მივცეთ ერთი ბრძოლა, ერთდროულათ მთელ კავკასიონთან ერთათ და მთელი კავკასიონის და არა მის რომელიმე ნაწილის დასაცავათ. უნდა გავათავოთ კავკასიონის სისხლის სანისიო ნაწილებათ უმიზნო ფლანგვა. კმარა ამ გვარ უბედურობის ოც საუკუნის სიგრძეზედ ჩვენ წინაპართა სისხლით დაწერილი გამოცდილება! აღარა გვაქვს აღარც ერთი გამოცდის და აღარც ერთი შეცდომის უფლება! აღარა გვაქვს უფლება კავკასიის არსებობისათვის ბრძოლის თითობლივ ოჯახის კერაზედ წარმოებისა. ამ ტრადიციამ ჩვენი წარსული რითმთა სუდარაში გაახვია და ჩვენ წინაპართა ინდივიდუალურ ბუმბერაზობის სახით, ლამაზ საფლავში გამოამწყვდია. და ჩვენ ეროვნულ არსებობიდან დაგვიტოვა მხოლოდ ძეგლი, დღეს შეგინებულ კავკასიონის ნანგრევების სახით.

უნდა შევიგნოთ ჩვენ და შევაგნებინოთ მთელ ქვეყნიერობას, რომ ადერბეიჯანი, სომხეთი, მთა, საქართველო — ეს მხოლოდ ჩვენი შინაგანი კავკასიური ტერმინოლოგიაა, რომ უცხოელთათვის ეს სახელები არ არსებობენ, რომ მათთვის არსებობს მხოლოდ მთლიანი კავკასიონი, რომელიც შესძლებს უკარნახოს თავის სურვილი ყველა მათ, ვინც ჩვენ არემარეში თავის ინტერესებს დეძებს. ამაზედაა დამოკიდებული ჩვენი მომავალი, რომელიც იქნება ისეთი, როგორსაც დავიმსახურებთ. ჩვენი მოვალეობაა ვიმუშაოთ მისთვის, რომ იგი ჭაღარა კავკასიონის საკადრისი გამოდგეს, ვინაიდან გვაქვს ამის შეძლება.

აი ბატონებო, კავკასიონი და მისი მომავალი გზა! აი რისთვის უნდა იმუშაოს დღეს ყველა კავკასიელმა, და აი რისთვის უნდა აეკრძალოს ყველას, წარსულის ანგარიშების გასწორებათა თავალსაზ-

რისით შეხება. ვისაც ჩვენი მომავალი სწამს, იგი მისთვის მუშაობას გასწევს. ვისაც ეს არ სწამს, იგი უკვე ისტორიის არქივს ეკუთვნის და წარსულის ანგარიშებს მომაკვდავის ავადმყოფურ სიჯიუტით ებღუჭება და ამით აწმყოსა სწამლავს. აი ამისთვისაა, რომ ჩვენ წარსულის საანგარიშო დავთრები გაუღებლათ დახურულათ მიგვაჩნია, და ჩვენთვის მხოლოდ მომავალი არსებობს, რომელიც ურყევლათ გვრწამს. წარსულს ვეხებით მხოლოდ ისტორიულ გამოცდილები^ა მოსაპოებლათ და არა სხვა რომელიმე მიზნით. აი ამ ნიადაგზედ ჩვენ მომავლისათვის მუშაობაში არ გვესმის, ვერ ვხედავთ ვერავითარ ხარისხოვნებულ განსხვავებას ვერც თითოობლივ ქართველთ და ვერც კავკასიელთა შორის.

ვ. ნა — ლი

სამშობლოსათვის სამსახური

ყოველი ირჩევს იდეალს, რომელსაც ემსახურება; ერთი კლასთა ინტერესს, მეორე სამშობლოს, მესამე კაცობრიობას.

ქვემოთ მოყვანილია საკმაოთ თავისუფალი აზრები, მაგრამ ერთი მეორეში გადაბმული უდიდესი იდეით — სამშობლოთი.

სალუს პატრიე ლეკს სუბრიმა ესტო (სამშობლოს კეთილდღეობა ეგ უდიდესი უფლებება).

უდიდესი განძი შექმნილი ადამიანის კულტურის მიერ არს მცნება სამშობლო, უმშვენიერეს და საპატიო მოვალეობათ ადამიანისათვის გახლავთ სამშობლოსათვის სამსახური.

ვცხოვრობთ სწორეთ იმ ხანაში, როდესაც ამ მცნებამ საბოლოოთ გარკვეული და ლამაზი სახე მიიღო. ვცხოვრობთ იმ ბედნიერ ხანაში, როდესაც სამშობლოს კეთილდღეობას ენაცვალა და დაემქვემდებარა ეგოისტური ინტერესები ცალ-ცალკე კლასთა — როდესაც ყოველივე ცდა გამოყოფისა. მიუხედავათ იმისა მარჯვნივ წავა ეგ თუ მარცხნივ — კიცხდება როგორც არამორალური და არარაციონალური.

დღეს სამშობლო არის არამც თუ სული, არამედ მატერიაც და მაშასადამე, კავშირი მასთან მოქალაქის — სავსებითია.

ვცხოვრობთ ხანაში, როდესაც მცნება სამშობლო — სახელმწიფო სავსებით ეგუება საზოგადოების ცხოვრების ფორმებს და რო-

დედაც დაბალი ფორმები, როგორც გვარი, ოჯახი და ტომი არიან მხოლოდ მისი შემადგენელი ნაწილები.

ცხოვრობთ იმ ხანაში, როდესაც ბოლოს და ბოლოს შეგნებული იქმნა აბსოლუტური თეორიის სიყალბე, რომელიც ცდილობდა ყველაფრის დაპყრობას ინტერნაციონალის ზეესახელმწიფოზედ.

ბოლოს და ბოლოს ვიგნებთ, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციებს მაშინ აქვთ არსებობის უფლება, თუ კი აადვილებენ ხალხთა შორის ურთიერთ ცხოვრებას და არა მაშინ, როდესაც ყოველი ერის სამშობლოს გვერდით ჰქმნიან ეფემერულ საკაცობრიო სამშობლოს.

ბოლოს და ბოლოს ვიგნებთ, რომ სანამ არსებობს განსხვავება ცალკ-ცალკ ერთა შორის, ცხოვრება უნდა განაგოს ისეთ ფორმებში, რომელიც კი ანგარიშს გაუწევინებს ერთაშორის არსებულ განსხვავებას.

დღეს განვიცადეთ სიკოტრეს ხარბი ინტერნაციონალური იდეის. რომელიც ანგარიშს არ უწევდა სინამდვილეს. მოწმენი გავხდით ამ იდეის ყოველმხრივ გაკოტრების, მთელი თავისი სიგანით დაწყებული იდეოლოგიით კაპიტალისტური ქვეყნიერებისა — ერთა ლიგა, საერთაშორისო კონფერენციები და გათავებული კომუნიზმ-კომინტერნის იდეოლოგიით.

შეიძლება ზოგიერთს ეგონოს, რომ გაკოტრდა უკანასკნელი სიტყვა ჩვენი კულტურის — იდეა ზეესახელმწიფოსი და ამ უკანასკნელ სიტყვასთან ერთად თვით კულტურაც.

არასოდეს! გაკოტრდა მხოლოდ არარეალური მიმართულება კაცობრიობის აზრისა და ამ გაკოტრების წყალობით უფრო აშკარა ხდება გამარჯვება ცხოვრებასთან შეფარდებულ, რეალური იდეისა და ფორმებისა.

ასეთ პირობებში მართლაც რომ გვაქვს უფლება აღვიაროთ, რომ უდიდესი განძი, რომლის მქონი არის დღეს კაცობრიობა, გახლავთ მცნება „სამშობლო“.

გვაქვს უფლება მოვითხოვოთ, რათა ინტერესები ცალკ-ცალკე ჯგუფთა და წრეებისა დაემქვემდებაროს სამშობლოს ინტერესებს: გვაქვს აგრეთვე უფლება მოვითხოვოთ, რომ საერთაშორისო მუშაობა მიმართული იყოს იმ გზით, რომელიც გააადვილებს ერთა შორის ურთიერთ ცხოვრებას და არა მას მოსპობს.

დღევანდელი საზოგადოების ცხოვრების მთავარ აზრათ არის სამშობლო!

ვართ წინააღმდეგი ინტერნაციონალის მთელი მისი შემოქმედებით, დაწყებული ერთა ლიგით, თუ კი ის უარყოფს ერთა იდეას, სახელმწიფოს და თავის თავს ჰყოფს მიზნათ. მიუხედავად ამისა აზრათ არა გვაქვს კრიტიკა უყოთ მათ, რომელნიც ბრძოლაში ჩვენი დამო-

უკიდებლობისათვის ეძებდენ ხსნას ამ ინტერნაციონალში: ახლო წარსულში ინტერნაციონალი წარმოადგენდა რეალურ ძალას, რომლის აბუჩათ აგდება იმ ხანებში შეუძლებელი იყო; კაცობრიობის შემცდარი აზროვნების გამო, ეს ძალა რეალურ ფაქტორს წარმოადგენდა.

როგორ უნდა შევიგნოთ მცნება სამშობლო?

როგორი უნდა იყოს ჩვენი განწყობილება და სამსახური სამშობლოსადმი?

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ დღეს განვიცდით ისეთ ხანას, როდესაც ამ მცნებამ გარკვეული სახე მიიღო და მიაღწია უმშვენიერეს გამომეტყველობას. ამ მცნებას ჩამოშორდა ზედმეტი რელიგიური ელემენტები და გადაჭარბებული ასპირაციები კლასებისა.

დღევანდელი სამშობლო — სახელმწიფო წარმოადგენს ორგანიზმს, რომლის შემადგენლობაში შედიან მოქალაქენი და არა წევრნი ცალკ-ცალკე კასტებისა და ჯგუფებისა, შედიან ხალხნი შეკავშირებულნი ერთობრივი ტრადიციებით, რომელთა შეხედულება თავისი ერის ცხოვრებაზე არის ერთსულოვანი, შედიან მოქალაქენი, რომელთაც შეგნებული აქვთ ერთობა და განსხვავება მეზობლებისაგან.

ჩვენი სამშობლო არის კავკასია — მჭიდრო ერთეული, რომელიც გეოგრაფიულათ და ეთნოგრაფიულათ, ისტორიულათ და კულტურით განსხვავდება თავის მეზობლებისაგან. კავკასიაში ცხოვრობენ კავკასიელები, რომელთაც შეგნებული აქვთ თავისი ვინაობა და განსხვავება, რომელთაც არა სურთ ვისიმეს უღლის ქვეშ ყოფნა.

ღირს ვემსახუროთ ასეთ სამშობლოს, რა გინდ მძიმე ან ნაკლებ სარგებლიანი არ მოგვეჩვენოს ეს სამსახური.

სამშობლოსათვის სამსახური არის უდიდესი ღირსება, როგორც წილათ ხვდება ადამიანს და მით მეტად ღირსეული არის ის, რამდენათ უფრო გაჟღენთილი არის იდევით.

მაგრამ უნდა გვახსოვდეს, რომ ეგ სამსახური იდეალურათაც შეგნებული აძლევს ადამიანს ბარაქას, როგორც მატერიალურს. ისე სულეიერსაც.

ადამიანთა ხასიათები განსხვავდებიან და ძნელია მოეთხოვოთ მათ, რომ ერთნაირი განწყობილება იქონიონ სამშობლო — სახელმწიფოსადმი.

არც არის ეგ საჭირო და არც კარგია.

ყოველთვის ერთნი შესცქეროან სამშობლოს, რომელსაც ემსახურებიან, როგორც იდეალს. მეორენი კი როგორც ინტერესს, ცოტათ თუ ბევრათ სარგებლიანს.

დევ ეგრეც იყოს! არის ეგ მოვლენა საერთაშორისო და ბრძოლა ამის წინააღმდეგ უნაყოფია.

ერთი კი რამ უნდა მოვთხოვოთ და ვეცადოთ მივალწით, სახელდობრ: — იდეალისტებისათვის იდეალათ და მატერიალისტებისათვის მატერიათ ყოფილიყოს სამშობლო და რომ ისინი მის საზღვარ გარეთ არ გამოსულიყვნ.

ასეთ პირობებში ყველანი განუყრელათ სამშობლოსადმი მიდგომისა, ემსახურებიან ქვეყანას. ვიმეორებ, ეგ სამსახური იქნება სხვა და სხვა ფეროვანი, მაგრამ სხვაობაც საჭირო და კარგი არის, ვინაიდან შრომის აწარმოებენ ყოველ დარგში, ყოველ მიმართულებით და შრომის ნაყოფი მეტად პროდუქტიული და სხვა და სხვა ფეროვანი იქნება.

აღმაინის ბუნება ისეთია, რომ გარდა იდეური და აბსტრაქტიული ფესვისა შეიცავს მატერიალურ თვისებებსაც; მაშასადამე საჭიროა როგორც ერთი ისე მეორე შეუხმატკბილო სამშობლოს.

ჩვენი იდეალი — ჩვენი სამშობლოა, ამავე დროს არის ის ჩვენი მკვებელი.

დამახასიათებელ თვისებათ სამშობლოსადმი სამსახურისა არის ამ სამსახურის მუდმივობა. ეგ სამსახური უნდა არსებობდეს ყოველთვის და განუწყვეტლივ, როგორც სახელმწიფოს აყვავების, ეგრეთვე დაქვეითების ხანაში. როგორც ვსთქვით, სამშობლოსადმი სამსახური არის მუდმივი, მაგრამ ამავე დროს არის ელასტიური და ცვალებადი. ეგ სავსებით აშკარაა — სხვა და სხვა დრო და სხვა და სხვა პირობები მოითხოვენ ყოველ მხრიულ მუშაობას, შეფარდებული ცხოვრების ცვალებად პირობებთან. არასოდეს ხელი არ უნდა ავიღოთ მუშაობაზე თუ გინდ მძიმე და არა მაღლიერი მოგვეჩვენოს ჩვენ ის.

როგორც ვთქვით, სამშობლოსადმი სამსახური უნდა შეფარდებულ იქმნას დროსთან, რომელსაც ადგილი აქვს.

ვნახოთ, რა დროს განვიცდით ამ უამათ.

ეცხოვრობთ იმ ხანაში, როდესაც კავკასიამ დაკარგა თვისი დამოუკიდებლობა და წინააღმდეგ თვისი სურვილისა შევიდა იმ სახელმწიფოს შემადგენლობაში, რომელიც თავის თავზე ახდენს ისეთ უზარმაზარ სოციალურ ექსპერიმენტს, რომლის მზგავსი კაცობრიობის ისტორიამ არც კი იცის; ახდენს თავის თავზე არარეალურ და მიუღწეველ ექსპერიმენტს.

ასეთ პირობებში ჩვენი მუშაობა პირველ ყოვლისა მიმართული უნდა იქმნეს კავკასიის დამოუკიდებლობის მოსაპოვებლად, გარდა ამისა უნდა მივმართოთ ცდა, რათა ქვეყანა გამოვიყვანოთ დღევანდელ პირობებიდან რაც შეიძლება ნაკლებ დაზარალებული.

მაგრამ გვაქვს თუ არა რაიმე იმედი გამოვიდეთ გამარჯვებული დიდ 160. 000. 000 ერთან ბრძოლაში?

კარგათ ცნობილია, რომ მომეტებული წილი ხელოვნურათ შექმნილი დიდი სახელმწიფოები სდგანან სუსტ ფეხებზე.

უყოთ ანალიზი მტერს, რომელიც გარს შემოგვერტყა ჩვენ, ჩვენს ძალებს და შეძლებისობას.

დასკვნები აქედან გამოტანილი მოგვეცემენ შეძლებას გავარკვიოთ გზა, საითკენაც უნდა მივმართოთ ჩვენი მუშაობა.

ძნელი იქნებოდა კავკასიის მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვება, თუ კი დღევანდელი პოლიტიკური მდგომარეობა როგორც საბჭოთა, ისე საერთაშორისო ფარგლებში, ყოფილიყოს უცვლელი.

ამის შიში არ უნდა გვქონდეს.

არანორმალურ მდგომარეობას ცხოვრება დიდ მანძილზედ ვერ ითმენს.

საბჭოთა სახელმწიფოს დღევანდელი მდგომარეობა არ არის ნორმალური, არც საერთაშორისო პოლიტიკური მდგომარეობაა ნორმალური; მაშასადამე არც ერთი არც მეორე საუკუნოებით ვერ იარსებებს.

არ არის სრულებით საჭირო ბევრი ვიბაასოთ ჩვენს მტერზედ.

იმ სახელმწიფოში, სადაც ადგილი აქვს მიუღწეველ ცდებს, სადაც მოქალაქენი ცხოვრობენ არა ნორმალურ პირობებში — ადგილი უნდა ჰქონდეს ფერმენტებს და აღშფოთებას, რომელიც ჯერ-ჯერობით არის მიმალული, მაგრამ თავს გამოყოფს ხელსაყრელ პირობებში.

გარდა ამისა არ უნდა დავივიწყოთ, რომ საბჭოთა სახელმწიფო ეგ ხელოვნურათ და ძალით შექმნილ სხვა და სხვა მრავალ ერთა კრებულს წარმოადგენს.

ასეთ პირობებში არ შეიძლება ითქვას, რომ საბჭოთა სახელმწიფოს შინაგანი მდგომარეობა ყოფილიყოს მაგარი და გამოუცვლელი.

ასევე ითქმის დღევანდელ საერთაშორისო მდგომარეობაზედ.

აუარებელი სადავო საკითხების გადაჭრა უკონფლიქტოდ შეუძლებელია.

დღევანდელი სუსტი საერთაშორისო მდგომარეობა გამოწვეული წარსული ომებით და მომავალი ომის მოლოდინით დიდხანს ვერ გასტანს, ადრე თუ გვიან კონფლიქტი იფეთქს და ამ კონფლიქტში ჩათრეული იქნება საბჭოთა სახელმწიფო.

სწორეთ ამ დროს თავს ამოჰყოფენ ამ ეჟამთ მიმალული ფერმენტები. აღშფოთება და დაიწყება ამ სახელმწიფოს დეზორგანიზაცია.

ამაზე გავათავებთ ბაას მტერზე და ქვეყნიერებაზე.

ენახოთ ეხლა თუ რას წარმოვადგენთ თვით ჩვენ, რა ძალების და შექმლებისების პატრონნი ვართ?

კავკასიაში შეგვიძლია დავადასტუროთ ერთი ფრიად საგულის-

ხმო მოვლენა — სახელდობრ ეროვნული შეგნება და ამასთან ერთათ შეგნება და აუცილებლობა კავკასიის დამოუკიდებლობისა.

ამას კიდევ ამოწმებს საზღვარგარეთელი პრესა, ჩვენდამი არც მაინც და მაინც კარგათ განწყობილი.

დღევანდელი კავკასია სრულებით არ ჩამოგავს 1918 წ. კავკასიას.

გარდა ამისა დღევანდელი კავკასია, რომელიც მტერს უყენებს ყველა ტომებისაგან შემდგარ პარტიზანულ რაზმებს, არ არის ის ძველი კავკასია, რომელიც მოწმე იყო ტომთა შორის ქიშპობისა და ომებისა (კარგათ ცნობილია თუ ვინ იყო ამ ომების მომწყობი, თანახმათ დივიდე ეტ იმპერა).

კონფედერაციის პაქტი არ არის შექმნილი უცხოეთში მყოფ პოლიტიკურ ემიგრაციის მიერ, არამედ დაგვირგვინება იმისა, რაც იქ ადგილზედ შეიქმნა ინსტიტუტურათ.

საღვარგარეთელი პრესა, მართალია, ხაზს უსვამს ეროვნულ შეგნების გაზრდას, მაგრამ სცდება ის, როდესაც ამას აკუთვნებს საბჭოთა ცენტრალურ მთავრობის „ჰუმანიტარულ“ განკარგულებებს და „პატრიოტ“ სტალინის გავლენას.

კავკასიაში ეროვნულ შეგნების გაძლიერება მოხდა არა საბჭოთა პოლიტიკის წყალობით, არამედ სულ სხვა ფაქტორებს ამ შემთხვევაში აქვს აქ ადგილი ერთ დიდ ფაქტს, რაზედაც პრესა ან სდუმს ან აბუჩათ იგდებს — ეს არის მცირე ხანა ჩვენი დამოუკიდებლობისა.

ბოლშევიკურ უფლებამ და მათმა პოლიტიკამ კი არ გაამწვავა ეროვნული შეგნება, არამედ დამოუკიდებლობის სამი წლის ხანამ.

კავკასიამ შეიგნო სავსებით, რომ ეროვნული საკითხი დღეს მისთვის სასიცოცხლო საკითხს წარმოადგენს და მას უნდა დაექვემდებაროს ყოველი სხვა საკითხი.

თუ კი 1918 წ. კავკასია მხოლოდ იღვიძებდა და ძლივს თვალებს ახელდა ასი წლის მონობის შემდეგ, დღეს ის წარმოადგენს გალიაში მომწყვდეულ გაშმაგებულ და მრისხანე არწივს, რომელსაც კარგათ ახსოვს თავისუფლების დღენი.

ცუდათ ერკვევა საკითხში და სცდება ის, ვინც ეროვნულ შეგნების გაღვივებას აწერს კომინტერნს.

საბჭოთა ხელის უფლების უხეშმა ძალამ უფრო გააღვივა ეროვნული შეგნება — აი მათი როლი!

ეგრე დგას ჩვენი საკითხი. ეხლა კი განვიხილოთ თუ რა ეგების ვითარება ექნება შემთხვევებს მომავალში.

საბჭოთა ხელისუფლების დღევანდელი მდგომარეობა არ არის მუდმივი, არამედ ევოლუციის გზით იცვლება დღითი-დღე. ასეთი მდგომარეობა გასტანს იქამდისინ, სანამ მოსკოვი არ იქნება ჩათრეუ

ლი რაიმე კონფლიქტში, რომელსაც საერთაშორისო ხასიათი ექნება. სწორეთ ამ დღეს გათავდება მათი სიარული სწორ გზაზე და ამიერიდან ცვლილებები ერთი მეორეს მოჰყვება ჭეჭაქუხილით.

უნდა შევიგნოთ ევოლუცია როგორც გამოცვლა დღევანდელი ყოფა-ცხოვრების და თანდათანობრივი დაახლოება ნორმალურ ფორმებთან და შინაარსთან. ასეთი ცვლილებებით უნდა ვისარგებლოთ და გამოვიტანოთ სარგებლობის მაქსიმუმი. მაგრამ იმასაც ანგარიში უნდა გაუწიოთ, რომ საბჭოთა სახელმწიფოს ფარგლებში ევოლუციით გამოწვეული ცვლილებები, ხშირათ მიმართული იქნება ფორმალურათ ჩვენი საკითხის და სურვილის წინააღმდეგ, როგორც მაგალითად ყოველივე ცენტრალური მოქმედება. მაგრამ ამ შემთხვევაშიაც, მთავრობის ასეთი მოქმედება უნდა გამოყენებულ იქმნას ჩვენი „შინაგანი პოზიციების“ გასამაგრებლათ, ე. ი. თვით კავკასიელებ შორის, კავკასიის დამოუკიდებლობის იდეის გასამაგრებლათ (როგორც რეაქცია მოსკოვის მთავრობის მოქმედების საწინააღმდეგოთ).

დღეს დღეობით მთელი ჩვენი ცდა უნდა მიმართულ იქმნას იმისაკენ, რათა გამოვიყენოთ ჩვენს სასარგებლოთ ყოველ გვარი ცვლილება; ამავე დროს უნდა ვეცადოთ უფრო მეტად გავავლივოთ კავკასიის ეროვნული შეგნება, რათა კლდესამებრ მაგარ ერთ სხეულში დავაკავშიროთ კავკასია და საბოლოოთ დავაგვირგვინოთ მისი დამოუკიდებლობა.

შინაურ მუშაობასთან ერთათ, უნდა იქმნას ტარებული ინტენსიური მუშაობა ქვეყნის საზღვარგარეთაც. ასეთ მუშაობას მიზნათ უნდა ჰქონდეს ჩვენი საკითხის აკტუალობა და უცხოეთის შეგნება, რომ კავკასიის დამოუკიდებლობა არის საკითხი რეალური და მეტის მეტად მიზანშეწონილი.

დღევანდელ მუშაობას ორი მიმართულება უნდა ჰქონდეს: ერთის მხრივ დაპყრობა თანდათანობით და ნაბიჯ-ნაბიჯ ყოველივე იმისა, რის დაპყრობაც შეიძლება დღევანდელ პირობებში; მეორეს მხრივ კი — სათანადო მომზადება ყოველივე იმისა, რაც მისცემს შეძლებას კავკასიას გამოვიდეს მაქსიმალური ძალებით გარდამტეხ ხანაში, მაშინ, როდესაც რუსეთს მოესპობა ევოლუციის გზით სვლის შესაძლებლობა.

ამ მომენტის გაშვება არ შეიძლება და რომ ეგ არ მოხდეს, საჭიროა ინტენსიური მუშაობა შიგნით და გარეთ.

გარეთ მუშაობა ვალათ აწევს დღევანდელ პოლიტიკურ ემიგრაციას. მის წმინდა მოვალეობათ უნდა იყოს ჩვენი საკითხის აკტუალობის ქადაგება. როგორც მმართველ წრეებში, ასე უცხო ფართო საზოგადოების შორის.

გარდა ამისა პოლიტიკურ ემიგრაციას, რომელიც ცხოვრობს და

მუშაობს ბევრათ უკეთეს პირობებში, აწევს კიდევ ერთი დიდი შოვა-
ლეობა, სახელდობრ — კავკასიურ აზრებს მისცეს გარკვეული ფორმა.

ემიგრანტულ მუშაობას უნდა მიეცეს სათანადო მიმართულება.

აქნობამდი ფართე საზოგადოება ემზადებოდა იმ შრომისათვის, რომელიც მას მოელოდა შინ დაბრუნებისას. მთელი მუშაობა შესცქეროდა მომავალს, რამაც დაბადა ერთგვარი მოლოდინის პსიხიკა, თვით შრომა კი უნაყოფო და ერთფეროვანი დარჩა, ვინაიდან არ უწევდა ანგარიშს დროის სირთულეს.

ადგილი ჰქონდათ წარსულის მოგონებებს, მომავალზე ფიქრებს და დაგვაკლდა რეალური დღევანდელი დღე.

დიდი წილი ემიგრაციისა საუბედუროთ შეეჩვია ისეთ ფიქრებს, ვითომც ვინმე ან რამე მათ იხსნის და შინ ჩაიყვანს. სავსებით ვერ შეუგნია, რომ სამშობლოს გასანთავისუფლებლათ საჭიროა მუშაობა. დღევანდელი მუშაობა, თუნდაც ხდება ძალიან ვიწრო ფარგლებში, მაინც უნდა წარმოებულ იქმნას და მეტად საჭირო არის — მისი აბუ-
ჩათ აგდება არ შეიძლება.

გარდა ამისა არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ემიგრაცია, უცხოეთში დიდ ხანს ცხოვრებით, იმყოფება სპეციფიურ პირობებში და ამიტომ მიქცეულ უნდა იყოს ყურადღება, რათა არ დაკარგოს კავშირი მამულთან. მიადწევს ამას ემიგრაცია პირველ ყოვლისა მაშვინ, როდესაც იმუშავენს დღევანდელი დღის სიბრტყეში, რაც მას მისცემს შეძლებას შეიგნოს კავკასიის დღევანდელი მდგომარეობა — ეს ერთი მხარე კავშირისა, გარდა ამისა ეგეთ მუშაობას იგრძნობს მამული — ეგ მეორე მხარე კავშირისა.

ეგრე შეგნებული სამსახური თავისი სამშობლოსათვის გახლავთ მხნე, რაციონალური და ღირსეული.

სამშობლოსათვის სამსახური არის უდიდესი ღირსება ადამიანისათვის. უნდა იყოს მუდმივი, მაგრამ ყოველთვის შეფარდებული ცხოვრების ცვალებად პირობებთან.

უნდა იყოს ეგ სამსახური ინტენსიური, როგორც აყვავების ხანაში, აგრეთვე განცდის მომენტებშიაც.

სამშობლოს ვემსახურებით, ვინაიდან ის გვიყვარს, ვინაიდან მასში სძევს ჩვენი ინტერესები.

სამშობლოს უნდა ვემსახუროთ ყოველთვის. ხელების დაკრეფა არასოდეს არ შეიძლება. რამდენათ უფრო მძიმე პირობებში გვიხდება მუშაობა, რამდენათ უფრო მეტ მსხვერპლს და თავდადებას ითხოვს, იმდენათ უფრო ღირსეულია.

კარგი მსახური მაშვინ გამოდის ასპარეზზე, როდესაც სამშობლო განსაცდელის პირობებში იმყოფება.

რამდენათ მიმე და გამოუსვლელი არ მოგვეჩვენოს დღევანდელი მდგომარეობა, უნდა ყოველთვის გვახსოვდეს, რომ ეგეთი დრო კავკასიას არა ერთხელ განუტყდია.

უნდა გვახსოვდეს მისი გრძელი საუკუნოების მანძილზე არასოდეს ადგილი არ ჰქონია ისეთ შემთხვევას, რომ დაპყრობილი მძლავრი მტრის მიერ, კვლავ გამარჯვებული არ გამოსულიყო.

კავკასიაზე გაიარეს მაკედონელებმა, გაიარეს რომის რკინის ლეგიონებმა; ჩვენს მიწა-წყალზე გვინახავს სპარსელები, არაბები, ბიზანტიელები, მონგოლები, თურქები და ბევრი, ბევრი სხვა ვინმე, რომელთა სახელწოდება ისტორიას არც კი შეუნახავს.

ყველანი ისინი მოვიდენ და წავიდენ, კავკასია კი სდგას და კიდევაც იდგომება.

როგორც ძველმა მოლაშქრეებმა, აგრეთვე დღევანდელი მტერი სამშობლოს დასტოვებს, ვინაიდან ჩვენ ეგრე გვინდა, ვინაიდან ჩვენ ამას მივალწევთ.!

კავკასია კვლავ ააფრიალებს მალა დროშას და ეს იქნება უმშვენიერესი, ვინაიდან იქნება პირველი დროშა გაერთიანებული სამშობლოსი.

კავკასიას უნდა ვემსახუროთ

და ღირს სამსახური მისდამი!

და ამ სამსახურში, როგორც განცდის აგრეთვე აყვავების ხანაში ჩვენს ლოზუნგათ დეე იყოს დიდი კაცის დიდი სიტყვები, რომელიც ანალოგიურ პირობებში იბრძოდა და ბრძოლით მოიპოვა თავისუფლება თვისი ქვეყნის.

აი სიტყვები იმედით სავსე და ცხოვრების ღრმათ შეგნებით ნაკარნახევი: —

„იყო დამარცხებული და არ დანებდე — აი გამარჯვება, გაიმარჯვო და ხელები დაკრიფო — აი დამარცხება!“.

1-12-1934.

დ. შ — ლი

მხედრის ფიქრები

შალვა ამირეჯიბის წერილის „რჩევა ომისა“-ს გამო
(ყურნალი „მხედარი“, რვეული 17)

ვინ დასთვალოს ზღვაში ქვიშა
და ან ცაში ვარსკვლავები?
ვინ შეამკოს ღირსეულად
ქართველ გმირთა მხარ-მკლავები?
აკაკი

დიდი სიამოვნებით და დიდი ყურადღებით წავიკითხე ბ. შ. ამირეჯიბის წერილი. ნეტავი ამისთანა წერილები გვაწოდონ ხოლმე მათ, ვინც კარგი მცოდნე არის ჩვენი ისტორიისა. ჩვენ ბევრი არ ვიცით ჩვენი თავგადასავალისა. ჩვენ, მხედრებს, ბევრს შეგვძენს ამისი ცოდნა. აი, დღესაც გავუზიარებ მკითხველს იმ ფიქრებს, რაც მომივიდა თავში, როცა წავიკითხე ბატონ შალვას წერილი.

სხვათა შორის, ამისთანა წერილები აღვიძებენ ადაქიანში სკა და სხვა ფიქრს, სურვილებს, ძალაუნებურად აფიქრებიებს იმაზე, რაზედაც წინად არ უფიქრია. ჩვენი ემიგრანტული ყურნალები კი სულ სასვება პოლიტიკურ აზრებით და ერთმანეთის შელახვით. ბ. შალვას წერილის კითხვაზე კი კაცი ისვენებს.

ბ. შალვამ სამხედრო სპეციალისტებს დაუსვა კითხვა, ვინ იყო ამ „ომის რჩევაში“ მართალი: „მოცდის“ მომხრენი თუ „შებმის“? ამაზე მხოლოდ ერთი პასუხის გაცემა შეიძლება: ისინი, ვინც „შებმის“ მომხრენი იყვნენ, მართალნი არ იყვნენ, რადგან რჩევის შემდეგ გადასწყვიტეს შებმა და ამით არა თუ დამარცხდნენ, გაანადგურებინეს სამშობლო.

ომში უნდა მოიგოთ არა ერთი ან რამდენიმე შებმა (ბრძოლა), არამედ უნდა მოიგოთ ომი საბოლოოდ, გაიმარჯვოთ მტერზე საბოლოოდ, გადაარჩინოთ თქვენი მიწა-წყალი, თქვენი სამშობლო. რა საშუალებით მიაღწევთ ამას, ყველა მართალი იქნება თუ გამარჯვება თქვენს მხარეზეა. ამიტომ გადაჭრით ვამბობ, რომ „შებმის“ მომხრენი გახლავან მართალი. ჩემ სიტყვიდან თითქოს ის აზრი იბადება, რომ მართალნი, მაშ, „მოცდის“ მომხრენი იყვნენ! შეიძლება.

მაგრამ არ ვიტყვი ამას. იმიტომ, რომ არ ვიცი, რითი გათავდებოდა საქმე თუ „მოცდის“ მომხრეთა აზრი გაიმარჯვებდა.

სამხედრო ხელოვნებაში უნდა ვსწავლობდეთ როგორ დავამარცხოთ მტერი, რა ხერხით, რა ზომებით, რა მეთოდით, ესე იგი — როგორ გავიმარჯვოთ. ამიტომ მხედარი უნდა სწავლობდეს განსაკუთრებით ისეთ სარდლების ომებს, საიდანაც ეს სარდლები გამარჯვებულნი გამოსულან. ეს არა ნიშნავს, რომ შესწავლილი არ იყოს ის ბრძოლები, რომლებშიაც ესა თუ ის სარდალი დამარცხებულა და არ ვეძებოთ დამარცხების მიზეზები. სრულებითაც არა! მაგრამ, საერთოდ, დამარცხების მიზეზების შესწავლა, ჩვენ მოგვიტანს მხოლოდ იმას, თუ როგორ უნდა მოვიქცეთ, რომ არ ვიყოთ დამარცხებული და მხოლოდ არ ვიყოთ დამარცხებული. ჩვენ კი უნდა ვეძებდეთ, არა მარტო იმას, თუ როგორ ავირიდოთ დამარცხება, არამედ ვეძებოთ ზომები, ხერხები, მეთოდები, თუ როგორ მოვიპოვოთ გამარჯვება. მაშასადამე, შესწავლა, გარჩევა იმ სარდლების მოქმედებისა, ვის მხარეზედაც საერთოდ მუდამ იყო გამარჯვება, მოუტანს მკვლევარს ნამდვილ ნაყოფს, დაახელოვნებს მხედარს.

ამიტომაც დიდი ნაპოლეონი ამბობდა, თუ ომში დახელოვნება გსურთ, დიდ ხელოვნურ (ესე იგი გამარჯვებულ) სარდლების ომები შეისწავლეთო.

რაც შეეხება მარაბდის ომს, ჩვენს წინ არ გახლავს მასალები, რომ ეს „შებმა“ (ბრძოლა) გავარჩიოთ და ვსთქვათ, სად იყო დამარცხების მიზეზი. იქნებ დამარცხების მიზეზი არ იყო მხოლოდ „შებმა“ და არა „მოცდა“ და იქნება ამისი მიზეზი იყო ცუდი ხელმძღვანელობა თვით ბრძოლის დროს, ან რამე მოულოდნელობა, ღალატი, ან ლაჩრობა? ვინ იცის!...

რაც შეეხება „მოცდას“, პირადათ მე მიმაჩნია, რომ გიორგი სააკაძის მოსაზრებანი მართალნი არიან. შექმნილ მდგომარეობას ყველაზედ მეტად მისი აზრები ეფუძებიან. „შებმის“ მომხრენის აზრებიც საერთოდ მართალნი და სწორნი არიან, მაგრამ მხოლოდ საზოგადოთ და შექმნილ მდგომარეობას არ ეფუძებიან. მაგალითად, უმრავლესობის აზრი, რომ „ისინი (მტერი) აქ არ მოდიან“ — „არსად წავლენ იქიდან“—ო, დარჩება მტერი თავის ალაგას თუ არა. დაიძვრება აქეთ, თუ იქით, ან გაბრუნდება — აბა, ვის ეცოდინება! სამხედრო ხელოვნებაში სარდალი უნდა ანგარიშობდეს თავისი მიზნის და განზრახვის მიხედვით და არა მტრის. ვის ეცოდინება მტრის ზრახვანი, მისი ფიქრები? იქნებ ყორჩიბაშ ისახანი განგებ იდგა მარაბდაში და ელოდა, რომ ქართული ლაშქარი თავისი მაგარი ადგილებიდან გამოსულიყო. მაშასადამე, ქართული ჯარის მარაბდაზედ დაშვება იყო ას-

რულება იმის, რასაც სპარსი სარდალი ლამობდა. სამხედრო მოქმედებისას კაცმა არას დროს არ უნდა აასრულოს ის, რაც მტერს სურს. ეს ერთად ერთი ხერხია. მტერი ბრუნდება, მიდის — არ უნდა გაუშვა და მაშინვე უნდა ჩაეჭიდო! მტერი მოდიხ წინ, თქვენსკენ წამოიწია — მაშინვე დაჰკარი, გააბრუნე! მტერს მარცხნივ უნდა წასვლა — არ გაუშვა! მარჯვნივ — არც მარჯვნივ გაუშვა! ესე იგი, ყველა მისი მოქმედებით გამორკვეული ზრახვანი მაშინვე უნდა შეშალო. ასეთი უნდა იყოს ყველა მხედრის უპირველესი წეს-ჩვეულება. გიორგი სააკაძის აზრები, როგორც „სიცხეა და მისჭირდება“, „ქვეითობა იქ არ ვარგა“, „მინდორად ნუ ჩავალთ“, „ჩვენს აქდგომასა ვერ სცნობენ“, „ქალაქს შემოვლენ თავწვრილად“ სავესებით ცხოვრებას და სინამდვილეს ეგუება. მაგალითად: ქალაქს შემოვლენ თავწვრილად — ეს იმას ნიშნავს, რომ იგი, მტერი, მინდორს თავს დაანებებს და ქალაქს შემოუტევს ვიწრო წყებით, — ეს მართალია. რადგანაც მარაბდიდგან (მინდვრიდგან) სხვა რიგად ქალაქის შეტევის მოწყობა არ შეიძლება. და აი, როცა წყება ვიწრო არის, მაშინ უპირატესობა იმ ჯარს რჩება, რომელიც უფრო მედგარია და ხელოვნური. ამისთანა შებმაში უმრავლესობას ისეთი მნიშვნელობა არა აქვს, როგორც გაშლილ მინდორში.

გიორგი სააკაძის აზრები მე მომწონს როგორც აზრები, რომლებიც შეეფერებიან არსებულ ვითარებას და არა როგორც საერთო ფიქრები, ძალიან სწორი და მართალი, მაგრამ მხოლოდ საზოგადო და აკადემიური. და სწორედ ასეთნი არიან „შებმის“ მომხრეთა აზრები.

ჩემი აზრი რომ უფრო ნათელი იყოს, მოვიყვან. ერთ მაგალითს: 1796 წ. ეხლანდელ ჩრდილო იტალიეთში, არკოლის ხიდიდან, ბონაპარტმა ორი დღის განმავლობაში ვერ დაამარცხა ავსტრიელები და ვერ აიღო ეს ხიდი. მეორე დღის საღამოს მან გაუზავნა თავისი მოსაკრავენი და ავსტრიელების ზურგში „შეტევა“ დააკვრევინა. ეს მოულოდნელობა ავსტრიელებმა ნამდვილ შეტევად მიიჩნიეს. მათ წარმოიდგინეს, რომ ფრანგის ჯარმა ზურგში მოუარა და დასტოვეს პოზიციები, რომელიც ორი დღე ხელში ეჭირათ და რომლებიც ფრანგებს ვერ აეღოთ. ცხადია, ეს არა ნიშნავს, რომ რათა მტერი დაამარცხო. ზურგში მესაკრავენი უნდა გაუგზავნო. მესაკრავეთა მტრის ზურგში გაგზავნას სამხედრო მეცნიერება რჩეულ ხერხად არა სთვლის. პირიქით, ვარჯიშობის დროს რომ ასეთ ხერხს მიმართოს ვინმემ — დაძრახული იქნება და ეს იქნება ფრიად სამართლიანი. მეცნიერება ასეთ ხერხს ვერ ურჩევს, როგორც საშუალებას, ხერხს, რომ მტერი დაამა-

რცხობ. ხერხი არის ხელოვნების საქმე, ხელოვნურობის ნაყოფი და არა მეცნიერული რჩევა.

ამ „რჩევაში“ ჩემს ყურადღებას იპყრობს სწორედ ეს აკადემიური ეხლა, მაგრამ იმ დროს გაადათებული აზრები, კარგად შეთვისებული ყველა სარდლების მიერ შეჩვიდმეტე საუკუნის საქართველოში. და ეს გაადათებული აზრები იყვნენ, არიან და იქნებიან მაჩვენებელი რა დონეზედ სდგას სამხედრო ხელოვნება, რა სიმაღლეს მიაღწია მან?

შევეჩერდეთ ამაზედ.

სამხედრო ხელოვნება, როგორც ყოველი ხელოვნება განიცდის სხვა და სხვა ხანას: ყვავდება, მალდება და ეცემა.

ჩვენ ვიცით, რომ ყოველ ერის ცხოვრებაში არსებობს საერთოდ სხვა და სხვა ხანები, როცა თვით ერიც მალდება ან ეცემა და ეს გამოიხატება მისი ცხოვრების ყოველ დარგში. სამხედრო ხელოვნების განვითარებაც მუდამ ერის ცხოვრების განვითარებას შეეფერება. მალდება და წინ მიიწევს მისი ცხოვრება — მალდება მისი სამხედრო ხელოვნებაც. ამ დროს უჩნდებიან მას უდიდესი სარდლებიც, როგორც იყვნენ: ალექსანდრე მაკედონელი, იულიუს კეისარი, პანიბალი, ფრიდრიხ დიდი, ნაპოლეონი; საქართველოში — დავით აღმაშენებელი, ან თამარ- მეფის დრო.

ასევე ხდება ერის ცხოვრების სხვა დარგში და ასეთ დროს ერს უჩნდებიან უდიდესი მხატვრები, მწერლები და სხვანი. მაგრამ ყველაზედ შესამჩნევად ეს გამოიხატება სამხედრო ხელოვნებაში, მით უმეტესად, რომ სწორედ ომში სწყდება ერის ბედი და თუ სამხედრო დარგში არ გამოიჩინა ერმა თავისი განვითარება და ამალღება — ვაი, იმ ერს! ბევრი ერი გაქარწყლდა და აღარ არსებობს, რადგან მხედრულად იყო სუსტი. ეს მოვლენა ერის ცხოვრებისა იმდენად დაკანონდა, რომ სწორედ მისი სამხედრო ხელოვნება გახდა მაჩვენებელი, აქვს თუ არა ამა თუ იმ ერს თავისი არსებობის ძალა და უნარი.

ამიტომ ერის სამხედრო ხელოვნების შესწავლა წარმოადგენს დიდ აუცილებლობას, თუ გსურთ გაეცნოთ ერის განვითარების ისტორიას და მის მომავალს.

სამხედრო ხელოვნება, რასაკვირველბა, ერის ომებში გამოჩნდება, მის გამარჯვებებში. თუ ერს თავის ისტორიაში არ გამოუჩენია სათანადო სამხედრო სიმტკიცე, სამხედრო დახელოვნება და საკუთარი სასიცოცხლო ძალა, ის სხვა ერს ჩაუყლაპავს.

აი ამ წარსული დროის სამხედრო ხელმძღვანელნი გვიტოვებენ უმაღლესად დახელოვნებულ მაგალითებს. სამწუხაროდ, ამ მაგალითების აღწერა ხშირად არ არსებობს, ან აღწერილია ბუნდოვანად. ასეთი შემთხვევის დროს, სხვა გზა არა გვაქვს, ხერხი უნდა ვიხმაროთ

და მაინც გამოვარკვიოთ, რა დონეზედ იდგა სამხედრო ხელოვნება, რადგან სამხედრო ხელოვნება ბევრ რამეში სჩანს — წესში და ადათებში, ნათქვამებში, ნაამბობში, ლექსებში, სიმღერებში და სხვა.

თუ ჩვენს წინ არ გახლავს ამა თუ იმ ომის ან შებმის რუქები, სამხედრო აღწერით თან-დართული, მაშინ საჭიროა ზედმიწევნით იყოს შესწავლილი ყოველივე ის, რაშიაც ხალხის მიერ სამხედრო აზრებია გამოთქმული და ეს არა ნაკლებ შეგვიწყობს ხელს ვიცოდეთ, რა სიმალლეზედ იდგა ერის სამხედრო ხელოვნება. ამიტომ ვრცელი და ყურადღებრივი შესწავლა წარსულის მწერლობის, მგოსნების და არა მგოსნების, აგრეთვე ანდაზების და ნათქვამების, რომელშიაც გამოთქმულია მაშინდელი აზროვნება, დიდ სარგებლობას მოუტანს ჩვენს ცოდნას და ნათელს ჰყოფს იმ ამბებსაც, რაც წარსულისაგან ბუნდოვანად არის გადმოცემული.

არჩილ მეფის ნაწერი: „რჩევა ომისა“ გვაძლევს სწორედ ძალიან ბევრ საბუთს, რომ იმ-დროინდელ სამხედრო ხელოვნებას შევეხოთ. ამ „რჩევა ომისა“-ში აქა-იქ გამოთქმულია სამხედრო აზრები, რომელიც იმ-დროინდელ სამხედრო აზროვნებას გვიხატავენ.

„რჩევა ომისა“ მოგვითხრობს სამხედრო თათბირზედ, რომელიც გამოწვეული იყო შექმნილის მდგომარეობით.

1624 წელს შაჰაბასმა გამოგზავნა საქართველოში დიდძალი ჯარი ყორჩიბაშ-ისა-ხანის მეთაურობით. ეს ჯარი შემოიჭრა ჩვენს მიწა-წყალზედ და დაბანაკდა მდინარე ალგეთზე, სოფ. მარაბდასთან. ქართლ-კახებმა ტაბახმელაში მოიყარეს თავი და ომის წინ თათბირი გამართეს. თათბირს დაესწრო ბევრი მეთაური და რაც უფრო საყურადღებოა, აქ ნახავთ როგორც დიდ განთქმულ სარდლებს, მაგალითად, გიორგი სააკაძეს, ბარათა ბარათაშვილს, მანუჩარ სამცხის ათაბაგს, აგრეთვე თეიმურაზ და ქაიხოსრო მუხრან-ბატონებს, არაგვის ერისთავს, იესე ქსნის ერისთავს, ბაადურ ციციშვილს, კახელ დიდებულებს და ქართლ-კახელ ვაჟკაცებს.

გავჰყვეთ კვალ-და-კვალ იმას, რაც ითქვა ამ თათბირზედ. დავიწყოთ გიორგი სააკაძის სიტყვით. ის არის „დამყოფელი“ ყაენთან. იცნობს კარგად მტერს და აცხადებს, რომ ყვინი „სულ ერანს გამოგზავნიდა“, ესე იგი რომ სპარსთა ჯარი ფრიად მრავალ-რიცხოვანი უნდა ყოფილიყო. შემდეგ ამბობს, რომ: „ქვეითობა იქ არ ვარგა: სიცხეა და მისჭირდება“. ასეთი შეფასების შემდეგ იძლევა რჩევას: „მინდორად ნუ ჩავალთ, ნუ შევებმითა“. და განაგრძობს: „ჩვენ აქ დგომასა ვერ სცნობენ, თუ აწვი არ შევებმითა; ქალაქს შემოვლენ თავ-წვრილად: აქ დავხვდეთ — შევიქმთ ვებითა“-ო.

საკაძე ნათქვამში აფასებს მტრის ძალებს და საერთო მდგომარე-

ობას, აგრეთვე მებრძოლთათვის არა ხელსაყრელ სიტყვებს; უჩვენებს, რომ მტერი ჩვენ რიცხვსა და დალაგებას ვერ სცნობს; მერე ამბობს, რომ სპარსელები იძულებული გახდებიან ქალაქს წამოვიდნენ თავ-წვრილად და სჯობია აქ დახვედრა, ვიდრე მინდორათ ჩასვლაო.

მართლაც, ჩვენ კარგად ვიცით, რომ ქალაქის მიდამოებში ტაბახმელა - სოღანლული მთიანი და ღრიანი ადგილებია და რიცხვს აქ ისეთი მნიშვნელობა არ ექნება, როგორც მინდორად შებმის დროს.

ყველა ეს მართალია.

სააკადის სიტყვა საერთოდ ზოგადი მდგომარეობის შეფასებას შეიცავს და ამის მიხედვით წარმოადგენს ხერხს, რომლითაც უფრო ადვილია შებმის მოგება და გამარჯვება. ამიტომ გადამეტებული არ იქნება თუ ვიტყვით, რომ მე-17-ე საუკუნისათვის სააკადიან მოხსენება წარმოადგენს სამხედრო მოხსენების მშვენიერ ნიმუშს: მოკლეს, მკაფიოს და შესანიშნავად ხაზგასმულს, რაც უფრო მნიშვნელოვანია და საყურადღებო.

ამის შემდეგ ბარათა ბარათაშვილი ყურადღებას აქცევს იმ გარემოებას, რომ „შეყრილისა ყოენა არ არს სამართალი“, ესე იგი მოცდა მტრისა შეუძლებელია, რადგან ყველა „დაგვეფანტვი“ აქეთიქითო“, „მოუწონეს“. კახელი დარბაისლები ომს ირჩევენ, რადგან მათის აზრით „არსად წავლენ (მტერნი) იქილგან“. თანაც უმატებენ, რომ მტერი ამას წინად ორჯერ შემოესია საქართველოს და ორჯერვე იყო გალახულიო. ეს ამბავი მართლა გასამხნევებელია, მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ სააკადის სიტყვაც, რომ შაჰი „მთელ ერანს გამოგზავნიდა“.

ბადურ ციციშვილი აფრთხილებს თათბირს, რომ სიტყვი შებმისათვის ხელშემწყობი პირობა არ არის ქვეითისათვის და „თუ ამოწყდეს გლეხი-კაცი, საქართველო დაძაბუნდა“ — დასუსტდებაო.

ქართლ-კახელი ვაჟკაცები „თითქოს კბილებს იმხნერევიან“ და აცხადებენ: „რას ყოენით მათზე მისვლას“-ო. აგრეთვე იმასაც, რომ „მინდორად სჯობს ომი ცხენზედ, სიმაგრეში რასა ჰქვიან“-ო.

ეს ქართლ-კახელი ვაჟკაცები სავსე არიან „შებმის“, შეტევის აღტაცებით; მოითხოვენ მინდორად შებმას და არა სიმაგრეში. უსათუოდ არიან ცხენოსანი ჯარის წარმომადგენელნი და კარგად იციან, რაშია ამგვარი ჯარის ძალა. აქ უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ რომაელების ცხენოსანი ჯარი ცხენს ხმარობდა მხოლოდ სვლაში, შებმისათვის კი ქვეითდებოდა. ასე იყო მართლა ქრისტეს დაბადებამდე, მაგრამ ნაპოლეონის დროსაც და იმაზე ადრეც ცხენოსანი ჯარი იერიშისთვის ხმარობდა ტარებას და არა ჭენებას და გაქანებას.

მანუჩარ ათაბაგი ამბობს ფრიად სწორ სამხედრო აზრებს. ის გა-

მოსტქვამს შესანიშნავ აზრს, რომ „ომი საზღვრავს მესამზღვრესა“.
„მერე არის ორი რაზმი: დაახლოვდეს ერთმანეთზედ; ვინც მიუხდეს
მეორესა არ ყოვნებით იმავ დღეზედ, მისი ჯარი გათამამდეს, მისი
დადგეს ძლივლა ფეხზედ“-ო და უმატებს, რომ „ხანგრძლივ რჩევა
ცული არის“-ო.

ეს აზრები მშვენიერი სამხედრო აზრები არიან, მაგრამ როგორც
საზოგადო დებულებანი და მხოლოდ საზოგადო დებულებანი. ყველა
აქ გამოთქმულ აზრებში ჩემს ყურადღებას ყველაზედ მეტად გიორგი
საკაძის და მანუჩარ ათაბაგის აზრები იპყრობენ. ვფიქრობ, რომ
სამხედრო ხელოვნებაში ყველაზედ დახელოვნებული პირნი სწორედ
ესენი არიან.

შესანიშნავია აგრეთვე ისიც, რომ ამ ორში, ერთი „მოცდის“ მო-
მხრეა (გიორგი სააკაძე), მეორე — „შებმის“ (მანუჩარ ათაბაგი). უნ-
და ითქვას, რომ თავის აზრებში ორივე მართალნი არიან და თავის
აზრთა სიღრმეში ერთმანეთს არ ეწინააღმდეგებიან. შევადაროთ. განა
გიორგი სააკაძე კი ომის წინააღმდეგია, განა ის კი ერიდება ომს?
არა. მაგრამ შებმისთვის ხელსაყრელ პირობებს ეძებს და რჩეობს
ისეთ ალაგებს, სადაც მტერი იძულებული იქნება „თავწვრილად“
მოვიდეს. მანუჩარ ათაბაგის სიტყვებიდან კი ის გამოდის, თითქოს
გიორგი სააკაძე ომის წინააღმდეგი იყოს („ომი საზღვრავს მესამზ-
ღვრესა“).

მეორე აზრი რჩეობს — „მიუხდეს მეორესა არ ყოვნებით იმავ დღე-
ზედ“. ე. ი. უპირატესობას შებმის ინიციატივის, თაოსნობის ხელ-
ში ჩაგდებას ანიჭებს. ესეც უკამათოა, როგორც საზოგადო აზრი და
გიორგი სააკაძე არც ამისი წინააღმდეგია, რადგან ამბობს: როცა
მტერი თავწვრილად შემოვა „შევიქმთ ვებითა“-ო.

მანუჩარის მესამე აზრიც — „ხანგრძლივ რჩევა ცული არის“-ო.
დიდათ მართალია. მართლაც, ამ „რჩევებში“ იკარგება არა მარტო
დრო, არამედ იზადება სხვა გარემოებაც. შემჩნეულია, რომ რაც მე-
ტი და ხანგრძლივია თათბირი, მით უფრო მეტი იზადება აზრი,
მით უფრო მეტად იზნევა და იხლართება მათში ადამიანი, კაცმა
ალარ იცის, რომლით იხელმძღვანელოს და ბოლოს თვით აზრებიც
ალარ ვარგანან, რადგანაც ისინი შებღალულნი არიან კამათით. სწო-
რედ ამისი მშვენიერი მაგალითია ეს ჩვენი „რჩევა ომისა“-ც. ის გა-
დაგვარდა ისეთ კამათად, თითქოს დასმული ყოფილიყოს საკითხი:
შეტევის თუ ომის მორიდების. ნამდვილად კი სწყდებოდა საკითხი:
სად (რა ალაგას) შებმოდნენ მტერს: — „მინდორად“, (მარაბდის ვე-
ლზედ) თუ ქალაქთან, მთიან და ღრიან ადგილებში. რასაკვირველია,
საკაძის აზრი უფრო შეეფერებოდა შექმნილ მდგომარეობას, მით

უმეტეს, რომ თვით ცხოვრებამ გვიჩვენა, რომ უმრავლესობის აზრი მარცხით დამთავრდა.

ახლა ორი სიტყვით მსურს შევეხო მე-17-ტე საუკუნისათვის შესანიშნავ აზრს — „ომი საზღვრავს მესამზღვრესა“.

ეს აზრი, დებულება, პრინციპი იყო, არის და იქნება მუდამ სწორი და მართალი. მტრის შეჩერება მხოლოდ ომით შეიძლება. ხოლოდ ომით შეიძლება, რომ მესამზღვრე უკუ-აგდო; და არა სხვა რაიმე ზომით და ხერხით. სწორედ ომით შეიძლება ალაგმო მესამზღვრე და ბოლო მოუღო მის ყოველნაირ სურვილს და განზრახვას შენს წინააღმდეგ. ვინაიდან მანუჩარ ამბობს, რომ ეს აზრი „ძველად ნათქვამია“ — ო. უნდა ვიფიქროთ, რომ ჩვენ იმ დროინდელ მხედრებს ეს დებულება კარგად ჰქონიათ შეთვისებული და სწორედ ეს არის მაჩვენებელი, რომ მაშინდელი ქართველები ომის გადაწყვეტას სცილობდნენ ბრძოლით, შებმით და არა ბრძოლის მორიდებით. ეს ამბავი იმ მხრით არის საყურადღებო, რომ ამავე ხანაში ევროპაში სხვა აზროვნება ბატონობდა. აქ, ბრძოლას და შებმას, პირიქით, ერიდებოდნენ და სცილილდნენ საკითხი გადაეჭრათ რაიმე სხვა ხერხით, მანიოვრებით, ამა თუ იმ ადგილის ან ქალაქის ხელში ჩაგდებათ, ხელ-შემწყობ, მაგარ პოზიციებზედ დალაგებით, მათი გამაგრებით და სხვა. მაგრამ თვით შებმას მიმართავდნენ მხოლოდ მაშინ, როცა სხვა გზა არა ჰქონდათ.

„მხედარ“-ში და აგრეთვე სხვა ჟურნალების ფურცლებზედ, სხვათა შორის, გამოთქმული იყო აზრი, რომ, რადგან ტფილისი ძალიან ახლოა სამზღვართან, ჩვენი მეფეები სცილობდნენ, საზღვარი უფრო შორს გადაეტანათ, რათ დედა-ქალაქი უზრუნველ ეყოთო. ასეთ საზღვრებად ასახელებენ ყარსს, ანისს და სხ. ეს აზრი სწორი არ გახლავს და არცა მგონია, რომ ან ჩვენ მეფეებს ჰქონოდათ ასეთი აზრი, რადგან ასეთი მიზნის მისაღწევად, გაცილებით უფრო ადვილი იქნებოდა დედაქალაქი სადმე საქართველოს შიგნით გადაეტანათ, საზღვრიდან მოშორებით. თუ ჩვენი მეფენი სხვადასხვა მიმართულებით საქართველოს გარეთ იწეოდნენ, ეს ხდებოდა არა ტფილისის დასაცავად, არამედ სახელმწიფოს გასაფართოებლად და განსაღიღებლად. გადაიტანეთ საზღვარი გუმბრში ან ყარსში და თქვენ ნახავთ, როგორ იქნება უზრუნველყოფილი ტფილისი, თუ აქსტავა და განჯაც თქვენს მტრის ხელშია. აქ უნდა დავუმატო, რომ ბეზობდალის ქედის იქით. სამხრეთით, არ მოიპოვება არა თუ რაიმე ქედი, ისე ხელსაყრელი მოგერებისათვის, როგორც ბეზობდალია, არამედ რამე ქედი არ არსებობს თვით აღრიდაგამდე — ესე იგი ერევნის და არაქსის გაღმამდე. სივრცე არას დროს დედაქალაქის დამცველი არა ყოფილა. ამისი მა-

ვალითები ბევრია: პეტერბურგი ორასი წელიწადია ზედ საზღვარზე სდევს და არავის აუღია. მოსკოვი კი, რომელიც რუსეთის შუაგულშია, აულიათ როგორც პოლონელებს, ისე ფრანგებს. პარიზი საფრანგეთის შუა გულში არა დევს და უახლოვდება საზღვრის იმ ნაწილს, საიდანაც მას უმეტესი საფრთხე მოელის. ასეთსავე მდგომარეობაშია ლონდონი, რომელსაც იცავს არა სივრცე, ან ზღვა, არამედ ფლოტი. პირიქით, ბუქარესტი, რომლის სიმაგრენი დედაქალაქის საუკეთესო ნიმუშად ითვლებოდნენ და რომელიც რუმინიის შუა გულში სდევს, უკანასკნელ ომში, გერმანია-ავსტრიის ჯარმა ერთსა თუ ორ კვირაში აიღო.

უნდა აღვნიშნო, რომ საზოგადოთ სახელმწიფოს დაცვა დედაქალაქის დაცვით არ გამოიხატება. უნდა დაიცვას მთელი ქვეყანა თანახმად მისი გეოგრაფიული და მდებარეობის თვისებისა და იმ ძალითა და საშუალებით, რის გამოღებაც ერს შეუძლიან. სახელმწიფოს დამცველი იყო და არის არა სივრცე, არამედ თვით ერი. ეს კარგათ იცოდნენ ჩვენმა წინაპრებმა, რაც გამოიხატა ამ მშვენერ ნათქვამში. ამ სწორე დებულებაში, ასე მოკლედ და მკაფიოდ გამოთქმულში, რომ „ომი საზღვრავს მესაზღვრესა“-ო.

გარდა ამისა, ამ "რჩევაში" ჩვენ ვხედავთ კიდევ ერთ მოვლენას. მაშინდელ ქართველებს ეს დებულება ისე კარგად ჰქონიათ შეთვისებული და ისე ყოფილან ამ შეგნებით გამჯდარი, რომ მიუხედავად იმისა, რომ მტერი მრავალრიცხოვანი და მასზედ მრავალჯერ მეტი იყო, ყველა ომისთვის მიიწვედა. ხომ მთელი ერანი მოვიდა! ეს გარემოება უნდა ახსოვდეს ყველა ქართველს და განსაკუთრებით მხედრებს.

გ. კვინიტაძე

„რჩევა ომის“ შესახებ

„მხედრის“ მე-17-ტე ნომერში ბ-მა ამირეჯიბმა მოათავსა ფრიად საინტერესო ისტორიული მასალა — „რჩევა ომისა“. ჩვენთვის, სამხედრო სკოლის წევრებისათვის, ძლიერ სასიამოვნო იყო გაგვეგო, რომ 400 წ. წინათ ქართული ჯარი და მისი სარდლები იდგნენ შეგროვილნი სწორედ იმ ალაგას, სადაც ჩვენ 1921 წ. დავღვარეთ სისხლი დედაქალაქის დასაცავად. ვინ იცის, ეგებ მათი გამირული სული თავს დაგვტრიალებდა და გვაძლიერებდა.

ესლა შევეხებით თვით „რჩევას“. ავტორი ამბობს — ვინ იყო მართალი „რჩევაზე“, ჩვენ სამხედრო სპეციალისტებს ეხებაო! სამწუხაროდ არც ჩვენ შეგვიძლიან გამოვთქვათ მტკიცე განაჩენი, ვინაიდან წერილი არ იძლევა საკმარისს მასალას; ჩვენ შეგვიძლიან ოღონდ

შეეფასოთ მდგომარეობა ორივე მხრისა, განვიხილოთ სარდლების მიერ მოყვანილი საბუთები „მოცდისა“ თუ „შებმიას“ და ბოლოს გამოვსტყვათ ოღონდ ჩვენი აზრი.

ქართული ჯარის მდგომარეობა

ქართული ჯარი იყო შეგროვილი ტაბახმელაზე, მისი რიცხვი არ არის ცნობილი, ოღონდ თუ მივიღებთ მხედველობაში ბ. ბარათაშ.-ს სიტყვებს, რომ ეს იყო „საქართველოს შეყრილი“, რაც ნიშნავს „ქუღ-ზე კაცს“ ე. ი. გამოყვანილ იყვნენ ყველა ვაჟაკები, — მებრძოლთა რიცხვი იქნებოდა დიდი, ოღონდ ვარგისობით არა პირველ ხარისხოვანი; ამ ჯარის უმრავლესობას შეადგენდა „ქვეითობა“; ამას ამტკიცებენ გ. სააკაძე, ბ. ციციშვილი და ბ. ბარათაშვილი. ჯარს ჰყავდნენ სათავეში გამოჩენილი სარდლები. ჯარი იყო მოფარებული ტაბახმელას მთებს და სპარსელები ამას „ვერ სცნობდნენ“.

სპარსეთის ჯარის მდგომარეობა

სპარსელები იყვნენ დაბანაკებული ალგეთზე სოფ. მარაბდის ველზე (12 ვერსი სამხრეთით ტაბახმელიდგან); რიცხვი არც იმათი არის მოყვანილი, ოღონდ გ. სააკაძე ადასტურებს რომ: „სულ ერანს გამოგზავნიდა, იქ არ დამჭერი ხანისა“, ე. ი. რიცხვი უნდა ყოფილიყო ძლიერ დიდი; სპარსელების უდიდეს ნაწილს შეადგენდა ცხენოსანი ჯარი, ვინაიდან იმ დროს იყო ასეთი ჩვეულება — როცა ლაშქარი მიემგზავრებოდა შორს, აგროვებდნენ უმთავრესად ცხენოსან მეომრებს. ამ შემთხვევაში შაჰაბაზი არ გამოჰყვა ლაშქარს და ამის გამო, რასაკვირველია, დანიშნავდა საუკეთესო სარდლებს. ვინაიდან ეს შემოსევა იყო გამოწვეული ქართველების მიერ კარჩი-კაი ხანისა ჯარის ამოწყვეტით, უნდა ვიფიქროთ, რომ ჯარი იქნებოდა ძლიერი და მაღალი ვარგისობისა — ამნაირათ, ჩვენის აზრით, სპარსელებს უნდა ჰქონოდათ უპირატესობა ქართველებზე.

ტოპოგრაფიული განხილვა

ტაბახმელის და მარაბდის მიდამოების ტოპოგრაფიული თვისებები, რასაკვირველია, თამაშობდნენ თავის როლს ამ ბრძოლაში და ამის გამო ჩვენც უნდა შევისწავლოთ ისინი.

სოფ. ტაბახმელა მდებარეობს ქედის ჩრდილოეთის მხარეზე; ქედი ეშვება კოჯორის მთებიდან თან და თან სოღანლულისკენ. ჩვენ დროში ქედი სრულებით გატიტვლებულია ტყისაგან. მაგრამ უნდა ვითიქროთ, რომ „რჩევის“ დროს ტყიანი იქნებოდა, ამის გამო ეს ადგილი ხელსაყრელი იქნებოდა ჯარისათვის თავის შესაფარებლად; ამას ადასტურებს გ. სააკაძე: „ჩვენ აქ დგომასა ვერ სცნობდნენ“. ყოველ შემთხვევაში, ეხლანდელ მდგომარეობაშია (ე. ი. მალლობები) თავისი ხეებით არ არიან გამოსადეგი ცხენოსან ჯარისათვის საბრძო-

ლველათ. სამხრეთით 3 ვერსის მანძილზე მდებარეობს სამი სოფელი ერთ ხაზზე — კუმისი, ვაშლოვანი და ერთისი. ამ სოფლებიდან იწყება ველი, რომელიც იზომება 8-9 ვერს სიგრძით და 5-6 სიგანით; ამ ველზე ჩრდილოეთის ნაწილში მდებარეობს სოფ. კოდი, სამხრეთით კი სოფ. მარაბდა; ამ სოფლებს შუა 5 ვერსიანი მინდორია, მოკლებული რაიმე დაბრკოლებებს. აი ამ მინდორზე მოხდა ისტორიული ბრძოლა. მარაბდიდან მიდის ტფლისისაკენ ორი გზა — ერთი სოლანლულზე, მეორე კი ტაბახმელაზე. ამ დაბლობში, მართლაც საშინელი სიციხეა ზაფხულობით; ეს აიხსნება იმითი, რომ გარშემო მაღალი მთებია, ველი კი თითქოს ქვაბის ძირში არის მოთავსებული.

სპარსეთის ლაშქრის ვაჩერება მარაბდაში

როცა ჩვენ მივაქციეთ ყურადღება გზას განჯიდან თფილისისაკენ, უნებლიეთ დავსვით ორი კითხვა: 1. რანაირად გაჩნდნენ სპარსელები მარაბდის ველზე? 2. რათ ვაჩერდნენ მარაბდაში?

1-ლი. სპარსელები, ექვს გარეშეა, მოძრაობდნენ განჯიდან, მიზნათ ქონდათ თფილისი, მაშასადამე უნდა ესარგებლათ ძველი გზით — განჯა-ყაზახ-წითელი-ხიდი-იალლუჯის-მთები და სოლანლული, ჩვენ კი ვხედავთ მათ მარაბდის-ველზე, რომელიც მოშორებულია ამ გზას 18 ვერ. დასავლეთისაკენ. რას ნიშნავს ეს? სპარსელებს ყავდათ დიდ ძალი ცხენოსანი ჯარი. ამისდამიხედვით სარდალი, უნდა ვიფქროთ, მოერიდა გავლას იალლუჯის მთებზე (იმ დროს ტყიანი იქნებოდა) და გზა აიღო ბორჩალოს დაბლობ ადგილებით — წითელ ხიდიდან სანდარის მიმართულებით და ამნაირათ გამოვიდა მარაბდის ველზე. სპარსელები, რასაკვირველია, ყოველ წუთს ელოდნენ, რომ ქართველები გზას გადაუჭრიან და ამიტომ ამჯობინეს შეხვედრა ბორჩალოს დაბლობებში, თავიანთ ცხენოსან ჯარის მოქმედების სასარგებლოდ.

მე-2-რე. რად ვაჩერდნენ მარაბდის ველზე? ზემო მოყვანილ ტოპოგრაფიულ განხილვიდან სჩანს, რომ მარაბდის მიდამოები ძლიერ ხელსაყრელია ცხენოსან ჯარისათვის; სპარსელების სარდალმა, სჩანს, სწორეთ შეაფასა ეს თვისებები და ამის გამო შეაჩერა თავისი ლაშქარი აქ იმ იმედით, რომ ვინ იცის, ეგებ ქართველები შესცდნენ და ჩამოვიდნენ დაბლობებში. ამასთანავე ერთათ, რასაკვირველია, ამ ვაჩერებას ჰქონდა მიზნათ ჯარის დასვენება.

„რჩევა“

ეხლა მიუდგეთ „რჩევას“; მოვხსინოთ სარდლების სიტყვები და შევაფასოთ მათი საბუთები.

გ. სააკაძე გადაჭრით არის მომხრე „მოცდისა“, მას მოჰყავს შემდეგი საბუთები: 1. იცნობს რა კარგათ შაჰაბაზს, დარწმუნებულია,

რომ გამოგზავნიდა ძლიერს და შერჩეულს ჯარს; 2. წინააღმდეგია დაბლობებში ჩასვლისა და ასაბუთებს იმით, რომ სიცხეა და „ქვეითობას გაუჭირდება“. ამის გამო შესაძლებელია მთლათ ამოწყდეს. 3. ტახახმელაზე შეფარებულ ჯარს სპარსელები ვერ სცნობენო, წამოვლენ „თავწვრილად“ და ქართული ჯარი უეცრად აქ დაეცემაო.

ბ. ბარათაშვილი — არ ეთანხმება გ. სააკაძეს და მომხრეა „შეზღვევისა“, ასაბუთებს იმით, რომ შესაძლებელია „მოცდის“ დროს „საქართველოს შეყრილი“ როგორც ჯარი ნაკლებ გაწრთვნილი და რომელსაც არა აქვს შეთვისებული მტკიცე დისციპლინა — დაგვეფანტვის აქეთ-იქით“-ო.

კახელები ერთხმად „შებმაზე“ სდგანან, მათი საბუთი — „ორჯელ გალახულთ შევებათ“-ო.

ბ. ციციშვილი არის მომხრე გ. სააკაძისა; მას მოჰყავს იგივე საბუთები — „ჟამი არის ეს სიცხისა“ და მეორე შესაძლებლობა — ქვეითობის მთლათ ამოწყვეტა.

ბ. ათაბაგი სცნობს ორივე მხრის საბუთებს, ოღონდ იგონებს ძველებურ ნათქვამს: „ომი საზღვრავს მესამზღვრესა“ და ამიტომ მიემხრობა „შებმას“; ამას გარდა აძლევს მნიშვნელობას, თუ ვინ მიუხტება პირველი.

ცხენოსანი ჯარის აზრი ასეთია — „მინდორად სჯობს ომი ცხენზე“.

საბუთების შეფასება

ესხა მივიღოთ მედიატორის როლი და შევაფასოთ სარდლების საბუთები.

1. კახელები — მათი საბუთი — „ორჯელ გალახულთ“, უნდა ვიცნოთ ამ შემთხვევაში როგორც **უადგილო**. მართალია, ორჯელ გალახული მტერი, როგორც შიშს მიცემული, უფრო ადვილი გასალახია მესამედ, მაგრამ ერთი პირობის დაცვით, თუ ეს ხდება ერთი ომის განმავლობაში და ზედი-ზედ. **სწორედ ეს პირობა აქ არ არსებობს**. როგორც ავტორი აგვიწერს, კახელებს მართლაც დაუმარცხებიათ სპარსელები 1615 და 1616 წლებში, უკანასკნელი შემთხვევა კი მოხდა 1624 წ. მაშასადამე ეს ორი ახალი ომი, 8 წლის შემდეგ, რასაკვირველია, სულ სხვა ჯარია და სხვა სარდლობა; საერთოდ ეს შეტაკება ხდება სულ ახალ პირობებში. კახელების აზრს, სამხედრო ხელოვნების თვალსაზრისით, დიდი მნიშვნელობა აქვს, ოღონდ ამ შემთხვევას სრულე ბით არ ესაბამება და ამის გამო, მედიატორის უფლებით, ჩვენ ამ საბუთს ვაბათილებთ. შემძლია მოვიყვანო სამხედრო ისტორიიდან მაგალითი, რომელიც ამართლებს კახელების აზრს. რუსეთ-იაპონელ ომის დროს, იაპონელები ზედი-ზედ ამარცხებდნენ რუსეთის ჯარს და

მართლაც, თითქოს წინდაწინვე დარწმუნებული იყვნენ თავის გამარჯვებაში. თუმცა ამნაირი მაგალითები ბევრია ისტორიაში, მაგრამ ამის და მიუხედავად, ეს მოვლენა არ უნდა იყოს ცნობილი როგორც **ჩვეულებრივი და აუცილებელი**. არის ასეთი მაგალითი, როცა დამარცხებული ჯარი, შემდეგ ბრძოლაში, თითონვე ამარცხებს იმავე მტერს, წინეთ გამარჯვებულს. 1914 წ. რუსეთის 1-ლი ლაშქარი ამარცხებს გერმანელების მე-8-ვე ლაშქარს — ჯერ წინამავალის ბრძოლებში ქ. სტოლუპიანთან და რამოდენიმე დღის შემდეგ ამარცხებს მთელ მე-8-ვე ლაშქარს საერთო ბრძოლაში ქ. გუმბინენთან (ალმოსავლეთი პრუსია); გერმანელები ჰკარგავენ 45 ზარბაზანს და 15,000 ტყვეს; დამარცხებული სარდალი სთვლის მდგომარეობას ისე წახდენილად, რომ იღებს გადაწყვეტილებას დაუთმოს მტერს მთელი ალმოსავლეთი პრუსია — ჯარი იხევს. ამავე დროს, სამხრეთიდან შემოდის პრუსიაში, გზის გადასაჭრელად მე-2-რე რუსეთის ლაშქარი. გერმანიის ლაშქარს მოელის აუცილებელი განადგურება, მაგრამ ბედობა სხვანაირად გადასწყვიტა. გერმანელების ლაშქარს ეცვლება სარდალი და რამოდენიმე დღის შემდეგ, ორჯერ დამარცხებული ლაშქარი ამარცხებს სასტიკად ჯერ სამხრეთის, მერე რუსულ ლაშქარს (თითქმის 3 კორპუსის ტყვედ ჩაგდებით) და მერე უბრუნდება წინანდელ მის დამამარცხებელს — ეს უკანასკნელი კი გადამწყვეტ ბრძოლაში შებმას ვერ ბედავს და იხევს რუსეთის ტერიტორიაზე.

2. მ. ათაბაგი — მისი საბუთი „ომი სამზღვრავს მესამზღვრესა“, უნდა ვიცნოთ, როგორც **დაგვიანებული** და პრაქტიკულად, ამ შემთხვევაში, **უმნიშვნელო**. ამ ძველებურ ნათქვამ სიტყვებს არ დაუკარგავს მნიშვნელობა ეხლანდელ დროშიაც — ნიშნავს იმას, რომ მოუსწროთ მესაზღვრეს და არ შემოუშვათ ჩვენ მიწა-წყალზე. ამ შემთხვევაში კი მტერი არამც თუ უკვე შემოჭრილია, არამედ თითქმის მოსდგომია დედაქალაქს და მისი გადასაზღვრა დაგვიანებულია. აქ უნდა მიექცეს უფრო დიდი მნიშვნელობა იმას, თუ სად უფრო ხელსაყრელი პირობები იქნებიან ბრძოლის მოსაგებათ — ტაბახმელაზე, თუ მარაბდის ველზე? მეორე მისი საბუთი — „გამარჯვება არის ღმერთზე“, კიდევაც რომ მივიღოთ, არ აძლევს ნებას სარდლებს თვალდახუჭული ეცნენ მტერს, არამედ ვალდებულნი არიან ასწონდესწონონ მდგომარეობა და ბრძოლაში შეებან იმ პირობებში, რომლებიც უფრო ხელსაყრელნი არიან თავისი ჯარისათვის. ამნაირათ ამ ორ საბუთს, არავითარი მნიშვნელობა არა აქვთ. მანვე წამოაყენა კიდევ ერთი უფრო მნიშვნელოვანი საბუთი — „ვინც მიუხტეს მეორესა“. ეს არის ინიციატივის გამოჩენა და ამას, ბევრ შემთხვევაში, აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა; ეს აზრი უნდა იყოს ში-

ღებული მხედველობაში რჩევაზე, ოღონდ აქაც უნდა შევნიშნოთ, რომ ისტორია ბევრ მაგალტობებს გვაძლევს, როცა გამოჩენილი და განთქმული სარდალი, იძულებული ხდება, არახელსაყრელ პირობების გამო მიიღოს დროებით პასიური მოქმედება.

3. ეხლა დავერჩა უმთავრესი საბუთები; ერთი მხრივ გ. სააკაძე და ბ. ციციშვილი არიან მომხრენი „მოცდისა“, მეორე მხრივ ბ. ბარათაშვილი არის მომხრე „შებმისა“. პირველების საბუთები: სიცხე, ქვეითობას დაბლობში მოელის საფრთხე, „იქ არ ვარგა ქვეითობა“ და მესამე — „ჩვენ აქ დგომსა ვერ სცნობენ“. ბ. ბარათაშვილმა წამოაყენა ერთი საბუთი — „დაგვეფანტვის აქეთ-იქით“. ორივე მხრის საბუთები ძლიერ მნიშვნელოვანი არიან და ამას, რასაკვირველია, უნდა გაუწიოთ ანგარიში, ოღონდ წინასწარ ვალდებულნი ვართ განვიხილოთ და შევაფასოთ ისინი.

სიცხე

„სიცხეა და მისჭირდება“, „ჟამი არის ეს სიცხისა“. რათ ეშინიათ ამ სარდლებს სიცხისა? განა ქართველი ხალხი არ არის შეჩვეული სიცხეს? ეს პირობა ხომ ორივე მხრისათვის ბრძოლაში ერთნაირი იქნება! აქ რალაც დაფარული მიზეზია და ჩვენი აზრით უნდა იყოს შემდეგი. მოვიგონოთ იმ-დროინდელი მეომრების ჩაცმულობა; მეომარი იცვამდა ჯავშნიან პერანგს, მის ქვევით ჰქონდა, ჩვეულებრივ, გამოქნილი ტყავის ტანსაცმელი, თავზე მძიმე თავსაფარი, ხელში ეკავათ ფარი და მძიმე ხმალი. ქვეითი მეომარი, ამნაირად ჩაცმული და შეიარაღებული, სიცხის ჟამისას (ალბათ ეს იქნებოდა ივლისი), როდესაც ბორჩალოში სიცხე ადის 45-50 გრადუსამდე, მართლაც უნდა განიცდიდეს დიდ ტანჯვას; გასაკვირი არ იქნება, რომ მეომარი სულ მოკლე ხნის განმავლობაში, გრძნობდეს სხეულის დასუსტებას, რასაც მოჰყვება აუცილებლივ, მისი საბრძოლო ენერჯის და ამტანობის დამცილება. „სიცხეა და მისჭირდება“ — ადასტურებს ჩვენ მიერ გამოთქმულ აზრს. ეს საბუთი, როგორც მედიატორმა, უნდა ვიცნოთ ფრიალ მნიშვნელოვანათ.

„იქ არ ვარგა ქვეითობა“

გ. სააკაძე და ბ. ციციშვილი წინააღმდეგნი არიან „ქვეითობის“ დაბლობებში ჩაყვანისა; სიცხის გარდა მათ აქვთ გათვალისწინებული ის გარემოება, რომ მტერს ჰყავს დიდძალი ცხენოსანი ჯარი, რის გამო სთვლიან დაბლობებში შეტაკებას ძლიერ სახიფათო ქვეითებისათვის. „ღმერთმა ნუ ქნას დაგვიმარცხდეს, სულ ერთპირად ამოწყდება“, „დაგვიმარცხდეს ქვეითობა, რითღა მორჩეს“?. ეს უნდა იყოს დაგებული ამნაირათ — თუ ქვეითობა დამარცხდა, მოელის მას ამოწყვეტა სპარსელების ძლიერი ცხენოსანი ჯარისაგან, ვინაიდან ქართუ-

ლი მცირერიცხოვანი ცხენოსანი ჯარი მას ვერ გადაარჩენს. იმ დროში, ცხენოსან ჯარს დიდი უპირატესობა ჰქონდა ქვეითობაზე, და ამის გამო, ადვილად გასაგებია, რომ გ. ს—ძე ეწინააღმდეგება დაბლობში ჩასვლას — ეს არის მოფიქრებული სიფრთხლე სარდლისა, რომელიც სცდილობს ჯარისთვის შექმნას სათანადო პირობები. ეს საბუთიც უნდა ვიცნოთ ძლიერ მნიშვნელოვანათ.

„ჩვენ აქ დგომასა ვერ სცნობენ“.

გ. სააკაძე, როგორც გამოცდილი სარდალი, მიხვდა, რომ ზემოაღნიშნულ პირობებში უფრო ხელსაყრელია ქართული ჯარისათვის იდგეს ტაბახმელაზე შეფარებული და როცა სპარსელები ქალაქისაკენ წამოვლენ, აპირებს მათზე დაცემას, მათთვის მოულოდნელად. ამნაირად სურს მოუშადაოს მტერს საფრთხე; აქ მას ხელს უწყობს შეფარებული მდგომარეობა, მთები, რომელშიაც მტრის ცხენოსან ჯარს გაუჭირდება მოქმედება და ბოლოს ის გარემოება, რომ მთებზე ისე არ ეცხელება, როგორც დაბლობში. ამბობს: „შემოვლენ თავწვრილად“ ე. ი. წამოვლენ **სალაშქრო მოძრაობის წყობილებით**, გზაზე გაძელებულად. აქ უნდა მივიღოთ მხედველობაში, რომ იმ დროს ჯარი მოძრაობაში, სრულებით არ იყო მომზადებული ხოლმე ბრძოლაში შესაბამელად, მას სჭირდებოდა შეგროვება და გადაწყობა საბრძოლო წესზედ; აი, სწორეთ ამითი უნდა ესარგებლა გ. სააკაძეს. „აქ დავხვდეთ — შევიქმთ ვებითა.“ ამნაირად, სამივე საბუთებს ესცნობთ ძლიერ მნიშვნელოვანათ, და ისიც იმ ზომამდინ, რომ მათ განხორციელებას შეეძლოთ, ბრძოლის მოგების შანსები ძლიერ გაედიდებინათ ქართველებისათვის.

„საქართველოს შეყრილისა ყოფნა არ არს სამართალი, დაგვეფანტოს აქეთ-იქით“.

ეს საბუთი უნდა მივიღოთ როგორც მნიშვნელოვანი, მაგრამ თუ **დაფანტვას მართლაც ექნებოდა ადგილი?** — ეს უნდა გამოირკვეს. რჩევაზედ არც ერთმა სარდალმა ამ საკითხს არ შეეხო. შესაძლებელია, რომ ბ. ბარათაშვილი ლაპარაკობდა მარტო თავის ჯარზედ, რომელიც იყო შეგროვილი ბორჩალოში. მივაქციოთ ყურადღება თვით ბ. ბ—ლის ნათქვამს. მას არ მოჰყავს საბუთად რაიმე ფაქტი, ან რაიმე პირობა, რომელიც უკვე არსებობს — არა! გამოსთქვამს მხოლოდ თავის აზრს. ამნაირათ, შესაძლებელია, რომ დაფანტვა მართლაც მოხდეს, მაგრამ შესაძლებელია აგრეთვე რომ არ მოხდეს, ან კიდევ მოხდეს ისე პატარა პროცენტით, რომ არ იქონიოს გავლენა ჯარის სიძლიერეზედ. შეუძლებელია, რომ სარდლებს არ ეფიქრათ ამ საკითხზედ. მაგრამ სჩანს, რომ არ მისცეს ისეთი მნიშვნელობა, როგორსაც აძლევს ბ. ბ — ლი. წერილის ბოლოში მოვიყვან კიდევ ერთ

შენიშვნას ამ საკითხის შესახებ. ეხლა უნდა დაუბრუნდეთ კახელებს: „არსად წავლენ იქიდან, ეს ადვილ მისახდომია“. კახელები მართლაც მიხვდნენ, რომ სპარსელებისათვის ხელსაყრელია ბრძოლა მარაბდის ველზე, ამაში ვეთანხმებით, ოღონდ რაც შეეხება — „არსად წავლენ იქიდან“, ეს შეუძლებელია. ჩვენ ვიცით, რომ სპარსელები მივიდნენ არა მარაბდის დასაკავებლად, არამედ საქართველოს გასანადგურებლად და ხალხის ამოსაწყვეტად. მაშასადამე, ჯარის დასვენების შემდეგ, იძულებული გახდებიან დაიძრან თფილისისაკენ, თუ ქართველები არ შესცდებიან და არ ჩამოვლენ მთებიდან ველზე. ეს ყველაფერი გათვალისწინებული ექნებოდა გ. სააკაძეს და ამიტომაც აფრთხილებდა რჩევაზე: „მინდორად ნუ ჩავალთ, ნუ შევებმითა“.

ამ შეფასების შემდეგ, საბუთები, როგორც: — „ორჯელ გალახულთ“, „ომი საზღვრავს მესამზღვრესა“, „გამარჯვება არის ღმერთზე“, შეგვიძლიან არ მივილოთ მხედველობაში, ვინაიდან მათ არაფერი გავლენა არ ექნებოდათ ბრძოლაზე; რჩებიან ერთი მხრივ საბუთები გ. ს — ძის და ბ. ციციშვილისა და მეორე მხრივ საბუთი ბ. ბარათაშვილის. **ზემოაღნიშნულ გამორკვევის და შეფასების შემდეგ, ჩვენ როგორც მედიატორი, ვაძლევთ უპირატესობას საბუთებს გ. სააკაძისას და ბ. ციციშვილისას — ამნაირათ ვართ მომხრენი „მოცდისა“.**

„რჩევამ“ გადასწყვიტა „შებმა“! — რათ მოხდა ასე? ჩვენის აზრით აქ გარდამწყვეტი როლი ითამაშა ქართულმა ზედმეტმა გამბედაობამ.

ბრძოლაში პირველი შეტაკება მოიგეს ქართველებმა, საბოლოოდ კი ბრძოლა წააგეს. ეს აიხსნება ამნაირათ — ქართულმა ძლიერმა ქვეითობამ, სპარსელებისათვის მოულოდნელ შეტაკებაში (უნდა ვიფიქროთ, რომ ღამე მიეპარნენ და გათენებისას დეცნენ) დაამარცხა სპარსელების ნაწილი ჯარი, ოღონდ როცა ბრძოლა გაგრძელდა, სპარსელები მოვიდნენ გონებაზედ, გაიმართნენ, იხმარეს თავისი ძლიერი ცხენოსანი ჯარი, ქართულმა ქვეითობამ, უკვე დაღალულმა და დასიცხულმა ვეღარ გაუძლო ცხენოსანი ჯარის ზედი-ზედ ტალღებს. ის ფაქტი, რომ სპარსელებმა ვერ ამოსწყვიტეს მთელი ქართული ჯარი, და კიდევაც მეტი მსხვერპლი ჰქონდათ, ამტკიცებს, რომ „საქართველოს შეყრილი“ არც ისე უდისციპლინო და სუსტი ყოფილა, როგორც მას წარმოადგენდა ბ. ბ — ლი „რჩევაზე“. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ გ. სააკაძეს და ბ. ციციშვილის წინადადებებს სიმართლე ჰქონდათ.

ყოველ შემთხვევაში უნდა ვიცნოთ, რომ ქართველმა ჯარმა, დაბლობში ჩამოსვლით, ხელი შეუწყო სპარსელებს.

ა. ჩხეიძე

ბრძოლა დამოუკიდებლობისა ბელგიაში 1830 წ.

პარიზის ივლისის რევოლუციის მაგალითმა, რომელიც 1830 წ. სამი დღის განმავლობაში სწარმოებდა (27-29 ივლისს) და გათავდა საფრანგეთის ერის გამარჯვებით ბურბონების დინასტიის წინააღმდეგ, ევროპის ბევრ სხვა და სხვა სახელმწიფოებში გამოიწვია მთელი რიგი რევოლუციების და აჯანყებების ამოფეთქება: ერვნული გრძობები და დამოუკიდებლობის მისწრაფებანი ძალიან თავს იჩენდნენ ყველგან და ცეცხლის ალათ ეკიდებოდნენ მთელ ევროპას.

ამ დიდრიცხოვან მოძრაობებს შუა მარტო ერთმა ბელგიამ მიღწია მიზანს და თავი გაინთავისუფლა ჰოლანდელების ბატონობისაგან 1830 წ. 4 ოქტომბერს, წინააღმდეგ მთელი ევროპის მართველ დიპლომატიის სურვილისა და მისივე საწინააღმდეგო გადაწყვეტილები-სა. საუბედუროთ, სხვა ერები კი იძულებულნი შეიქმნენ კიდე დიდხანს ელოდინათ და დიდი ხანი ებრძოლად ამისათვის და მხოლოდ ბოლოს და ბოლოს, დიდი ტანჯვის და ბევრი სხვერპლის გაწევის შემდეგ, მიელწიათ ამ სანატრელ ბედნიერობას, უმეტეს ნაწილათ მსოფლიო ომის წყალობით.

ბელგია მთელი მე-18 საუკუნოების განმავლობაში ავსტრიის ხელისუფლების ქვეშ იყო, გარდა ძალიან მოკლე ხანისა (11 იანვრიდან 1790 წ. იმავე წლის დეკემბრამდე), როცა ბელგიამ „ბრანდენბურგის“ რევოლუციის შემდეგ გასდევნა თავის ტერიტორიიდან იოსებ მეორეს ჰაბსბურგის ავსტრიის ჯარი და ძალით ხელი მოაწერინა ბელგიის ფედერაციის სტანების აქტზე. ამრიგათ დროებით თავი გაინთავისუფლა.

იმავე წლის დეკემბერში ავსტრია ხელახლად გაბატონდა ბელგიაში.

დიპლომატიის აქციის ვითარებამ 1795 წ. „კამპო ფორმიოს“ ტრაქტატით ბელგია სრულებით ამოშალა ევროპის რუქიდან.

ამაზედ ბელგია არ დასთანხმდა და არ დაჰკარგა სურვილი და იმედი განთავისუფლებისა.

რევოლუციონურ საფრანგეთის ომების დროს მთელი ევროპიულ კოალიციასთან ბელგია ერთ ხელისუფლებიდან გადადიოდა სხვა ხელისუფლებებში და მხოლოდ ნაპოლეონის დამარცხების შემდეგ ვატერლოოსთან ვარდება რამდენიმე წლით ჰოლანდიის ბატონობის ქვეშ (1815 წ. ვენის ტრაქტატის ძალით).

ამ რიგად ბელგია და ჰოლანდია (აგრეთვე ლიუქსემბურგი) დგენენ ეგრეთ წოდებულ „ნიდერლანდის სამეფოს“ ჰოლანდიის მეფით ვილჰელმი პირველით სათავეში.

ეს მეფე იყო წარმომადგენელი „ორანელების“ დინასტიისა და მეფობდა ჰოლანდიაში 1815 — 1840 წ.

არასდროს, ბევრ საუკუნოების განმავლობაში, ბელგიას და ჰოლანდიას არაფერი არ აკვშირებდა და ვერაფრით ვერ მოიპოვეს ერთმანეთის სიმპატია; საერთო ინტერესები არასდროს არა ჰქონდათ; კულტურითაც განსხვავდებოდნენ, ვინაიდან ბელგია იმყოფებოდა საფრანგეთის კულტურის გავლენის ქვეშ; ბელგიისათვის საფრანგეთი იყო წყაროთ კულტურისა, მეტადრე დიდ რევოლუციის შემდეგ; სახელმწიფო ენაც კი ფრანგული იყო, რასაც ჰოლანდია ეწინააღმდეგებოდა და პოლიტიკურ მიზნათა ჰქონდა სუყველაფერში გაეპოლანდებინა ბელგია — თავისი ენა და კულტურა თავს დაეხვია.

ერთი სიტყვით, ისე მოეწყო დიდი ხნიდამ მათი მეზობლური ცხოვრება, რო ეროვნულ ფსიქოლოგიით სრულებით განსხვავდებოდნენ. ეს ვერ ითქმის ბელგიის იმ ჩრდილოეთ ნაწილის შესახებ, რომელიც მოსახლებულია ფლამანდიელებით, რომელნიც ლაპარაკობენ ფლამანდურათ (დაახლოვებულ ჰოლანდიელების ენასთან); სამხრეთი — ვალლონებით, რომელნიც ლაპარაკობენ ფრანგულათ.

საერთო ინტერესებმა, გულწრფელმა და ბრძენმა შინაურმა პოლიტიკამ დააკავშირა იგინი ერთ ერთს და უწოდა მათ საერთო სახელწოდება — ბელგიელები.

ძალდატანებული და არა სასურველი შეერთება ჰოლანდიასთან (არც ბელგიისათვის, არც ჰოლანდიელებისათვის) კიდევაც მანებელი და არა სასარგებლო გამოდგა ამ ერებისათვის (ეს აქტი ვითომც-და კომპენსაცია იყო ჰოლანდიისათვის სამაგიეროთ ინგლისელებისაგან დაჭერილ ჰოლანდიელების მდიდარ კოლონიებისა — კაპშტატისა და ცეილონისა — ეს ხომ იგვიყა, რო ჩემი ვალი გავისტუმრო სხვისი ქონებით და ამ მიზნით იგი გავცარცვო, მაშინდელი დიპლომატია, ისე როგორც დღევანდელი და მომავალიც მხოლოდ თავის საკუთარ ინტერესების დაგვარად სწყვეტდა ერების ბედ-იღბალს და იზიარებდა ცნობილ ყაჩაღურ პრინციპს: „ის არის მართალი, ვინც უფრო ღონიერია“.). დიპლომატიის ამისთანა მოქმედებამ გამოიწვია მთელი რიგი რევოლუციები და აჯანყებები დამონებულ ერებ შუა, რასაკვირველია, რო ამისთანა პოლიტიკა უფრო აღვიებდა ეროვნულ გრძობებს და ბრძოლის სურვილს დამოუკიდებლობისათვის. და ბრძოლაც სწარმოებდა.

ამ ბრძოლების საუკეთესო ნიმუშს იძლევა ბელგია, რომელმაც

ისეთ მორალურ სიმაღლეს მიაღწია, რო დიდის ვაბედულობით და ურყეველ იმედით გამარჯვებისა ბრძოლას შეეცადა და თითქმის რო საკუთარ ძალით მოიპოვა დამოუკიდებლობა და სამუდამოთ **თვითონვე გადასწვია თავის ბედ-იღბალი.**

ასი წლის წინათ გააკეთა ის დიდებული ეროვნული საქმე თავის საკუთარი ძალით, რაც უნდა გაეკეთებინა საქართველოს ჩვენ დამოუკიდებლობის ხანაში; საჭირო იყო შეერთება მთელ კავკასიასთან (ჩვენ, გაცილებით უკეთეს პირობებში ვიყავით მინამ ბელგია). ეს საქართველომ არამც თუ ვერ შესძლო, არამედ დაჰკარგა ის, რაც ჰქონდა. მაგრამ ცხადია, რომ ამით ჩვენი ისტორია თავის დიდებული და ბრწყინვალე წარსულით არა თავდება — აქ უნუგეშობას და უიმედობას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს, — პირიქით, როგორც დავინახავთ, მთელი რიგი სხვა და სხვა ერების დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლების განხილვიდან: ჩვენ, ქართველები, და ჩვენთან მთელი კავკასია, გაცილებით უკეთეს პირობებში ვართ მანამ ის ერები, რომელთაც უკვე დაიმკვიდრეს საბედნიეროთ დამოუკიდებლობა; ვიმყოფებით ისეთ მდიდარ ბუნებრივ პირობებში, რომელნიც გვაძლევენ დიდ გარანტიას გავხდეთ სრულებით და ყველაფერში დამოუკიდებელნი სხვა სახელმწიფოებისაგან. დიდათ დარწმუნებული ვარ, რომ კავკასია მოიპოვებს თავისუფლებას, რა ფასათაც არ უნდა დაუჯდეს და შეადგენს ერთ შედუღებულ ფედერატიულ კავშირს, ეს ჩვენთვის ბუნებრივია, აუცილებელი, და ჩვენი ისტორიაც ამაზედ ცხადათ მიგვიჩივებს.

აი რას ამბობს ბელგიის ისტორია იმის სასიკვდილო და სასიცოცხლო ბრძოლის შესახებ: ამ ბრძოლის დაწყობამდე ბელგიის საზოგადოება დაყოფილ იყო ორ მოწინააღმდეგე პარტიათ — კატოლიკებათ და ლიბერალებათ. როგორც-კი დაიწყო ბრძოლა, საზოგადოებამ სწრაფად მოიშორა თავიდან პარტიობა. ამით წევრებმა გაუწოდეს ერთმანეთს ხელი მეგობრობისა და ფიცი დასდეს შეერთებულ მუშაობისა ეროვნულ ნიადაგზე. საზოგადოებამ ადვილათ შეიგნო, რომ ამისთანა დიდ ბრძოლას უპირველესათ სჭირდება მძლავრი მორალური მოტორი და ამიტომაც უპრველესი მნიშვნელობა მისცა შეერთებას ერთ ეროვნულ ძალაში. ამით შინაური მტერი — უსაშინელესი და დიდათ მავნებელი საზოგადოების სენი, რომელიც ამცირებდა საკუთარ ერის ძალას — პარტიული დაყოფილება — აშორებულ იქმნა, რითაც მაგარი საძირკველი ჩაეყარა მომავალ გამარჯვებას.

1827—1828 წ.წ. ბელგიის პრესაში დიდათ გავრცელდა ოპოზიციონური ბრძოლა: დაუყონებლივ თხოულობდნენ პრესის თავი-

სუფლებას; მინისტრების პასუხისმგებლობას პარლამენტის წინაშე; სასამართლოს რეფორმებს; მოქალაქეობის თანაწილობას და სხვა.

ოპოზიციის მოძრაობის თავში დადგა ლიბერალური მიმართულების პუბლიცისტი დე პეტტერი, გამოჩენილი პატრიოტი და ეროვნულ დამოუკიდებლობის დიდი ფანატიკოსი. იგი იყო საუკეთესო წარმომადგენელი თავის ერისა, იმის აზროვნების და გრძნობების გამომხატველი; პიროვნება დიდი ენერჯისა და ავტორიტეტისა. დღიურ „კურიერ“-ის ერთ-ერთ ნუმერში 1828 წ. ეს ღირსეული მამულიშვილი სწერდა: „აქამდისინ ვებრძოდით იეზუიტებს, ესლაჲ უმადლესი წუთია მივმართოთ ბრძოლით მინისტრებს, მათ თანაშემწეებს და მიმდევნელებს“. ამ სიტყვების გამო დე პეტტერი დაატუსაღეს 18 თვით.

ხალხმა დიდი მანიფესტაცია გაუკეთა და დიდის ზეიმით გააცილა სატუსაღომდინ. არ არსებობდა ბელგიელი, რომელსაც არ ეზიარა დე პეტტერის აზროვნება, მისი მხურვალე მიმდევნე არა ყოფილიყო; მთელი ბელგია გაიტაცა მამულის სიყვარულმა და მის დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის სურვილმა.

როგორც ისტორია მოწმობს, დე პეტტერის მოღვაწეობა ტუსაღობას არ შეუუსტებია, წინააღმდეგ, სატუსაღო გამოიყენა სამკედლოთ თავის ოპოზიციონურ მუშაობისა და მხურვალე ენერჯიით განაგრძო იგი — მისი ფოლადის ხასიათი არსად არა ხედავდა დაბრკოლებას.

ბრძოლა ჯერჯერობით სწარმოებდა სიტყვით და პრესის საშუალებით, რითაც მზადდებოდა ხალხის შესაფერისი ფსიქიკა. 1830 წ. დასაწყისში დე პეტტერი და რამდენიმე მისი მეგობრები განდევნილ იყვნენ საზღვარგარეთ 5-8 წლით.

ამის შემდეგ მეორე დღესვე ბრიუქსელის ქუჩებზე გაკრული იყო წინადადება ბელგიელების მიმართ შეიარაღებულ ბრძოლის დაწყების შესახებ.

პარიზის ივლისის რევოლუციის ცნობებმა დააჩქარეს აჯანყების ამოფეთქება. ბრუქსელში შეზღვა ფარული რევოლუციონური კომიტეტი ვან დე ვეიერის და გენდებიენემის მეთაურობით.

რამოდენიმე კვირის განმავლობაში შედარებით სიწყნარე სუფევდა. 1830 წ. 25 აგვისტოს „ნიემა დე პორტის“-ს ოპერის წარმოდგენის შემდეგ, რომელიც რამდენიმე კვირის წინათ, პოლიციის განკარგულებით, მოხსნილ იყო აფიშიდან, რადგანაც იგი ითვლებოდა როგორც პატრიოტულ გრძნობების ამაღელვებელი (შინაარსი — აჯანყება ნეაპოლში 1647 წ.), მოედანი თეატრის შენობის წინ გაიჭედა ბელგიელებით. იგინი აღელვებულ მოლოდინში იმყოფებოდ-

ნენ. ერთი საათის შემდეგ მოედანი დაიძრა რედაქცია „ნასიონალ“-ის მიმართულებით, რადაქტორ ლიბრი ბაგნანოს საძებნელათ, უკანასკნელმა გაასწრო აჯანყებულებს და მიიმალა. ხალხმა გაანადგურა რედაქციის წიგნთ-საცავი, საბეჭდო და მთელ რედაქციას ცეცხლი მოუკიდა. აგრეთვე მოიქცა სასამართლოს მინისტრის ვან მაანენის სასახლეს, რომელსაც მოუკიდა ცეცხლი.

წ. მაგდალენის ქუჩაში შეტაკება მოხდა ხალხისა, პოლიციისა და ჯარის შორის. პოლიციის კომისარი მძიმედ დაიჭრა. მრავალი ხალხი მოედო ქუჩებს, ყვირილით: „ძირს მეფე, ძირს ჰოლანდელები, მივეყვით საფრანგეთის მაგალითს!“

ხალხმა დააცარიელა იარაღის მალაზიები და ერთმანეთ შუა დაირიგა (ბელგიელებს საკუთარი ეროვნული ჯარი არა ჰყავდათ, რადგანაც ჰოლანდელების მთავრობის განკარგულებით იგი გაუქმებული და დაშლილი იყო).

მეორე დღეს ადრე მოძრაობა გავრცელდა ბრიუქსელის მიდამოებში და აჯანყებამ მიიღო საერთო ხასიათი. მუშაობას მოკლებულნი აფუჭებენ და ანადგურებენ ქარხნებს და საქარხნო იარაღებს. ბრიუქსელის გარნიზონი რიცხვით ძლიეს-ძლიეს აღწევდა 1,500 კაცამდე.

ჰოლანდელებმა საშველისათვის მიჰმართეს ახლო მდებარე ქალაქებს, მაგრამ პასუხათ მიიღეს საშველი ძალის გამოგზავნის შეუძლებლობა, რადგან ყველგან ელოდნენ აჯანყებულების თავდასხმას და ამის გამო ჯარის შემცირება საშიშო იყო: ჰოლანდელებისათვის ცხადი იყო ერთსულოვნური მოქმედება ბელგიელებისა და ისიც, რომ აჯანყება ადგილობრივი ხასიათისა არ იყო და მთელი ბელგია მოედებოდა, ამ რიგათ ხელს შეუშლიდა მათ ძალების შეერთებას.

როგორ მოვიქეციოთ ჩვენ იმ დროს, როცა ვაცილებით უკეთეს პირობებში ვიმყოფებოდით და გამარჯვება ჩვენი 1922 წ. ძალიან ადვილი იყო (თუ კი ანგარიშს გაუწევდით შექმნილ პირობებს და ვისარგებლებდით მით, თანახმათ როსტომ მუსხელიშვილის გეგმისა): როსტომ მუსხელიშვილი, რომელიც განზრახ მსახურობდა ბოლშევიკების ჯარში, როგორც ქართული წითელი დივიზის შტაბის უფროსი, და რომელმაც მოიპოვა ისეთი ნდობა ბოლშევიკებისა, რომ მისათვის არაფერი არ იყო საიდუმლო (არც პოლიტიკურის მხრივ, არც სამხედროსი), მშვენივრათ მოფიქრებულ საბრძოლო გეგმას ადგენს, ყველა საჭირო ცნობებს აძლევს ქაქუცას და ჩვენ პოლიტიკურ მოღვაწეებს, თავს უყრის ბოლშევიკების ჯარს იმ ადგილას, საცა უნდა ყოფილიყო იგი ამოწყვეტილი უკანასკნელ ჯარისკაცამადინ იმ დროს, როცა შებმული ქაქუცასთან ბრძოლაში, ზურ-

გიდან მიიღებდა სასიკვდილო დარტყმას შალვა ფავლენიშვილის და ლაშქარაშვილის ძალებისაგან. (იხილე „მხედარი“ ნომერი 14-15. 1922 წ. აჯანყება. დავით ვაჩნაძე).

იმ დროს, როცა ეროვნული აღელვება ბუნებრივით და სტიქიურის ძალით თავს იყრინდა მტერთან სასიკვდილო ბრძოლისათვის და ადვილათა ც გაიმარჯვებდა და გაანთავისუფლებდა არა თუ თავის თავს, იქნებ მთელ კავკასიასაც — ჩვენ ვგზავნით ყველგან კაცებს ფავლენიშვილის და ლაშქარაშვილის ძალების დასაშლელათ, რომლებზედაც დამყარებული იყო მთელი საბრძოლო გეგმის ასრულება (როსტომისა) და ერის გამარჯვება. ივინი არწმუნებენ აჯანყებულებს, რომ მომხდარი აჯანყება არ არი ეროვნული, იგი მხოლოდ ქაქუცას კერძო საქმეა და ურჩევენ შინ დაბრუნებას სანამ დანიშნული არ იქნება საერთო ეროვნული აჯანყება. გაუგებარია ასეთი მოქმედება! ეროვნული აჯანყება ბუნებრივი მოვლენაა, ადამიანის სურვილს და ანგარიშს არ ემორჩილება და იმის ამოფეთქების წუთს ვერავინ ვერ გაიგებს. კაცს შეუძლიან მხოლოდ ისარგებლოს ხელსაყრელი პირობებით, და მისცეს აჯანყებას (როგორც ეს მაშინ შეიძლებოდა) სასურველი მიმართულება. ჯარი დაიშალა და სახლში დაბრუნდა. დარჩა მხოლოდ ფავლენიშვილი და იმისი რამდენიმე ერთგული მხედარი. აჯანყება დამარცხდა, სამშობლომ სამუდამოთ დაჰკარგა საუკეთესო ხელმძღვანელები სანატრელი და საამაყო მამულიშვილები, რომელთა სახელები სამუდამოთ სადიდებლათ დარჩებიან როგორც სუფთა და მშვენიერი ვარსკვლავნი — ადამიანის დიდების კვალის მაჩვენებელნი. დამარცხდა საქართველო ჩვენის-ვე საკუთარი ცდილობით და საკუთარის ხელით; განადგურდა მისი მუდმივი ერთგული დარაჯი, ჩვენი მშვენიერი და რაინდი ხევსურეთი თავისი ლამაზი ეროვნული გრძნობებით, რომლის დასამორჩილებლათ (პატარა ხევსურეთისა) რუსეთი, 1804 წ. საქართველოს ოკუპაციის დროს, იძულებული იყო გამოეყვანა ბრძოლისათვის 70,000 ჯარისკაცი და 50 ზარბაზანი (იხილე „მხედარი“ ნომ. 14-15. 1922 წ. აჯ. დ. ვაჩნაძე).

რა იყო ნამდვილი მიზეზი დამარცხებისა ყ ეს ისტორიამ გაარჩიოს.

ბრიუქსელში პირველი სროლა გაისმა 26 აგვისტოს დილის 6 საათზე. ჯარი ესროდა ხალხს, რომელსაც შეადგენდნენ მომუშავენი და ქუჩის ბიჭები („ლუმპენპროლეტარიატ“). დაიხოცა 5 კაცი, რომელნიც სწვამდნენ და ანადგურებდნენ ქარხნებს. ჯარმა მოიყარა თავი მეფის სასახლის ახლოს. ქალაქის მიდამოები და თითქმის მთელი ქალაქი რევოლუციონერებმა ხელთ იგდეს. ბრიუქსელის მოქა-

ლაქენი ამისთანა მოვლენებით დაშინებულნი, ადგენენ მოქალაქეთა გვარდიას წეს-რიგის დასაცავათ და ძალას ატანენ ბრაბანდის გუბერნატორს ვან დერ ფოსსეს, რომელიც შიშით რევოლუციონერების წინაშე იმალებოდა, ხელი მოეწერა ყოფილი ოფცრის კაროლი პლენკინკარს ნომინაციაზე ამ გვარდიის კომენდანტათ.

რევოლუციონერებმა დაიპყრეს რატუში, რომელზედაც გამოჰყვინეს ორანელების დინასტიის ბაირალის მაგივრათ, ბრაბანტის შავ-ყვითელ-წითელი ფერების ბაირალი. ერთმა ბელგიელმა აკტორმა შეადგინა ჰიმნი „ბრაბანსონ“, რომელიც გახდა ბელგიელების ეროვნულ ჰიმნათ. ამის შემდეგ რევოლუციონერები ემზადებოდნენ მეფის სასახლეზე დაცემისათვის. ადგილობრივი მცხოვრებლები ძალიან სცდილობდნენ ხელი შეეშალათ ამ განზრახვაში, რადგანაც ბრიუქსელის არეულობის, მათგან დაწყნარება, სურდათ გამოეყნათ როგორც საბუთი ჰოლანდელების მთავრობასთან მოლაპარაკების დროს და სამაგიეროთ მოეთხოვნათ უფლებების დათმობა სხვა და სხვა საკითხებში.

რადგანაც მოქალაქეთა გვარდიამ დაადგინა რაც არ უნდა და უჯდეს, დაამშვიდოს აღელვებული ხალხი, ადვილათ შესაძლებელი იყო შეტაკება მომხდარიყო გვარდიას და ხალხს შუა. 27 აგვისტოს, მეფის სასახლის წინ გვარდიამ სროლა დაუწყო რევოლუციონერებს. ამ შეტაკების შემდეგ ბრაბანტის გუბერნატორი დარწმუნდა, რომ ჰოლანდელების ჯარის ყოფნა ქალაქში ხელს შეუშლიდა მოქალაქეთა გვარდიას წეს-რიგის დამყარებაში; გასცა განკარგულება ქალაქიდან ჯარის გაყვანისა. შესდგა მალე გვარდიის საბჭო, რომელმაც დაუყენა ჰოლანდელებს სხვა და სხვა მოთხოვნილებანი, როგორც მაგ. ვან მანენის მოშორება; შტატების მოწვევა; პასუხისმგებლობა მინისტრებისა პარლამენტის წინაშე და სხვა....

მეფის გამოურკვეველმა ქცევამ მიიყვანა შეთანხმების გაუქმებამდე.

მეფე რყევაში იყო — მიემართა რეპრესიებისათვის, თუ დათანხმებულყო, და, გამოურკვეველ სულიერ მდგომარეობაში მყოფმა გაგზავნა ბრიუქსელში თავის უფროსი შვილი ვილჰელმი საქმის მოსარიგებლათ, და იმავე დროს ბრიუქსელს უგზავნიდა გაუგებარ პასუხებს. თავის შვილზე მეფე დიდ იმედს ამყარებდა, რადგანაც ფი პოპულიარულ და პატივცემულ პიროვნებათ ითვლებოდა ბელგიელების შუა.

ბოლოს, 3 სექტემბერს, მეფე დათანხმდა ბრიუქსელი მოთხოვნილებების ასრულებაზე. მხოლოდ.... გვიან-და იყო.

რევოლუციამ გაიტაცა სამხრეთი ბელგია და მთელ ბელგიასაც

ეფინებოდა დიდი სისწრაფით. რევოლუციონერები თხოულობდნენ ბელგიის სრულ გამოყოფას ჰოლანდიისაგან და სხვას.... თანახმანი იყვნენ მხოლოდ პიროვნული უნიის შექმნაზედ ჰოლანდელებთან და მეფის შვილი ვილჰელმი დაესოთ თავის საკუთარ მეფეთ. მაგრამ თანხმობამდინ ვერ მიაღწიეს. ამის გამო, ორი დღის შემდეგ, შვილი დაბრუნდა ბრიუქსელიდან. მეორე დღესვე ბრიუქსელში რევოლუციონერებმა დაინახეს რა, რომ მთელი ბელგია რევოლუციონერების ხელშია, გააუქმეს მოქალაქეთა გვარდია და გახდნენ მთელი ქალაქის ბატონებათ.

საშიში მდგომარეობის გამო მეფემ გასცა ბრძანება მეორე თავის ვაჟიშვილს ფრიდერიკეს ბრიუქსელისათვის რკალი შემოერთყა ჰოლანდელების ჯარით. ომი უკვე დაწყებული იყო.

23 სექტემბერს ჰოლანდელების ჯარი ოთხი ადგილიდან (ქალაქის კარებებიდან) შემოვარდა ქალაქში. მოქალაქეებმა სრულებით თავი დაჰკარგეს. ამის სამაგიეროთ ხალხმა ენერგიული ბრძოლა გააჩაღა ჯართან, მიუხედავთ იმისა, რომ არავინა ჰყვანდა ხელმძღვანელათ: ყველგან აწყობდა ბარიკადებს და ყოველ მტკაველ ადგილს არ უთმობდა მოწინააღმდეგეს, — გარშემო სისხლი იღვრებოდა. 24 სექტემბრის განმავლობაში ფრიდერიკი ზარბაზნებით სთლიდა ქალაქს. ამისდა მიუხედავთ ბელგიელების ძალა წამ-და-უწუმ იზრდებოდა, რადგანაც რევოლუციონერებს ძალები პროვინციებიდან ემატებოდათ. იმავე დროს ხელს უშლიდნენ ჰოლანდელების ჯარის გაძლიერებას. ამ რიგათ ჰოლანდელების ჯარი ძალიან ძნელ პირობებში მოემწყვდა — გარშემო მტერი, საშველი-კი არსაიდან. 26 სექტემბერს ბელგიელებმა უკვე დასძლიეს ჰოლანდელებს და საუკეთესო პიზიციები ხელთ გამოსტაცეს. ფრიდრიკის ბრძანებით ჰოლანდელების ჯარმა ღამით 26-დან 27-ე დასტოვა ქალაქი. განთავისუფლებულ ქალაქში იმ წამსვე შესდგა დროებითი მთავრობა, რის შემადგენლობაში შედის აგრეთვე დე პეტტერი.

4 ოქტომბერს დროებითი მთავრობამ გამოაცხადა, რომ ყველა ბელგიის პროვინციები წარმოადგენენ დამოუკიდებელ ბელგიას და რომ მოწვეულ იქნება ეროვნული კონგრესი. ყოველგვარი შერიგების ცდები სრული უარით იყო აცილებული. 27 ოქტომბერს დროებითი მთავრობამ დიდი რაზმი გაჰგზავნა ანტვერპენში, რომელიც ჯერ კიდე ჰოლანდელებს ეჭირათ. ამ რაზმმა დაიჭირა ქალაქი; ჰოლანდელები, რომელნიც მოემწყვდნენ ამ ქალაქის ციხე-სიმაგრეში და იქიდან ესროდნენ ქალაქს ზარბაზნებით. გარდა ამ ციხისა ჰოლანდელების ხელში იმყოფებოდნენ ლიუქსემბურგი და ქალაქი მასტრიხტი.

1830 წ. 10 ნოემბერს ბრუქსელში შეიყარა ბელგიელების ეროვნული კონგრესი. ამ კონგრესის დებუტატებმა 174 ხმით გადასწყვიტეს კონსტიტუციონური მონარქიის დაარსება. წინააღმდეგნი დარჩნენ მხოლოდ 12 კაცი, მათ რიცხვში დეპუტატიც; ამისთანა დადგენილებით განრისხებულმა, სთქვა: „ამნაირ უმნიშვნელო საქმისათვის არა ღირდა ამდენი სისხლის დაღვრა“-ო, და საზოგადოების სამსახურს თავი დაანება და მიჰმართა კერძო ცხოვრებას. ბელგიის სრული დამოუკიდებლობის საკითხს ყველამ ერთი ხმა მისცა.

ბელგიის ახალი კონსტიტუცია გამოქვეყნებულ იყო თებერვალში 1831 წ. ეროვნულ კონგრესის ერთსულოვნობრივი დადგენილებით. საფუძვლად დაედო ორდარბაზიანი პრინციპი. აღმასრულებელი ძალა მიენდო მეფეს და მინისტრებს, რომელნიც პასუხისმგებლებლათ გახადეს შეერთებულ დარბაზების წინაშე. მეფეს შეეძლო თავის ძალით გატარება მხოლოდ მინისტრების საშველებით. არჩევნობის (დარბაზების წევრებათ) უფლება ენიჭებოდათ უძრავ ქონების პატრონთ. ერთ დებუტატს ირჩევდა 40,000 კაცი, იგი იყო ამ რიცხვის წარმომადგენელი, და მათი მოთხენილების დამცველი.

ჰოლანდელების მეფე ვილჰელმი არ შეურიგდა ამისთანა მდგომარეობას და მიმართა სხვა სახელმწიფოებს. ყველაზე მეტ სურვილს ვილჰელმისათვის შევლაში იჩენდა ამის ახლო ნათესავი, რუსეთის ხელმწიფე ნიკოლოზ პირველი, რომელმაც უკვე უბრძანა ღენერალ დიბიჩს მოელაპარაკებინა ბერლინში და ეთხოვა ნებართვა — ხელი შეეწყოთ გერმანელებს პრუსიაზე ჯარის გაყვანაში. ამ განზრახვას შეუშალა ხელი მოულოდნელმა პოლონეთის იმავე წლის ნოემბრით აჯანყებამ, რომელმაც მთელი რუსის ჯარის ყურადღება მიიზიდა. საერთაშორისო პირობებიც ევროპაში ისეთი შეიქმნენ, რო ვერავის შეეძლო ჰოლანდელებისათვის შვლა. ვერვინ ბედავდა იმის შინაურ საქმეში ჩარევას, მით უმეტეს, რომ, თუმცა ბელგია პატარა იყო, მაგრამ სულიერის და ეროვნული გრძნობების სიძლიერეში ვერავინ შეედარებოდა — მთელი ერის ამოწყვეტა ხო შეუძლებელი იყო. უამისოთ-კი ბელგიას ვერავნ დაიმორჩილებდა. წესრიგი და სამხედრო ძალა გასაოცარი სისწრაფით იზრდებოდა მთელ ერთსულოვან და რაინდულ ბელგიაში. ევროპის პოლიტიკოსებმა ცხადათ იგრძნეს უმნიშვნელობა თავის უგულო და გამოანგარშებულ პოლიტიკისა ბელგიის შესახებ, რომელიც არა თუ არ დამორჩილდა მათ დადგენილებას. იარაღით ხელში, ცეცხლით და მახვილით უპასუხა იმათ სურვილს და თვითონ გახდა ბატონი თავის საკუთარ ბედისა. საცა გული ბატონობს და პატიოსნება იქ პოლიტიკას არავინ ეპატიუება. ბელგიის ამისთანა მოქმედებ მ ევროპაზე ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა. ინგ-

ლისის დიპლომატია უკვე დიდის სიმპატიით უყურებდა ბელგიის დამოუკიდებლობას და შემდეგში ბელგიის ერმა მიიზიდა სხვა ერების და ევროპული საზოგადოების თანაგრძნობა და პატივისცემა. დამარცხდა ევროპის მართველების პოლიტიკა ბელგიის შესახებ — პატარა ბელგიამ დასძლია დიდი ევროპა და ძალით დამარჩა იმის პოლიტიკა თავის თავის შესახებ.

1830 წ. დეკემბერში ინგლისის მოწვევით ლონდონში შესდგა საერთაშორისო კონფერენცია, საცა დამტკიცებულ იყო ბელგიის დამოუკიდებლობა; ზავის ჩამოგდება მოწინააღმდეგებ შუა; ლიუქსემბურგი მიაკუთვნეს ჰოლანდიას; და ბელგიას მისცეს გარანტია „მუდმივი“ ნეიტრალიტეტისა.

ინგლისის რჩევით ბელგიის მეფეთ მოწვეული იყო სიძე ინგლისის მეფისა გიორგ მეოთხისა, სას-კობურგის თავადი ლეოპოლდი, რომელიც ჩამოვიდა ბრიუქსელში 1831 წ. ივლისში, ფიცი დაუდო კონსტიტუციას და ავიდა მეფის ტახტზე როგორც ლეოპოლდი პირველი (1831-1865).

მაგრამ დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლა ამით არ თავდება, 2 აგვისტოს ბელგიას მოულოდნელათ თავს ესხმის ჰოლანდელები 50,000 ჯარით. ინგლისი და საფრანგეთი, რომელნიც ლონდონის კონფერენციის ერთ-ერთ წევრთაგანნი იყვნენ და ბელგიას ხელმოწერილი გარანტია მისცეს მისი სამუდამო ნეიტრალიტეტისა, უგზავნიან ბელგიას თავიანთ ჯარებს — საფრანგეთი ხმელეთით, ინგლისი ზღვით და ეს უკანასკნელი ბლოკადას უკეთებს ჰოლანდიის ზღვის ნაპირებს. დიდძალი ზარალით, დაჭრილ - დახოცილებია დიდი რიცხვით ჰოლანდელები გადევნილ იყვნენ ბელგიიდან და ანტვერპენიც თავის ციხე-სიმაგრით ერთი თვის ბრძოლის შემდეგ, განთავისუფლდა ჰოლანდელებისაგან.

ბელგია და ჰოლანდიის შორის მტრული განწყობილება კიდე დიდი ხანი იყო, და მხოლოდ 1838 წლიდგან სამუდამოდ დამყარდა მეზობლური მშვიდობიანობა.

დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში ბელგიამ ფოლადივით მაგარი ნებისყოფა გამოიჩინა, ერთსულოვნება, მეგობრული შედუღება და კავშირი ყველაფერში, უმაღლესი ადამიანური ღირსება და რაინდული პატიოსნება, ერთის სიტყვით, უმაღლესი ეროვნული სულის ძლიერება. სულის ამ თვისებებმა დასძლიეს და უკუაგდეს მტერი. ბევრათ უკეთ შეიარაღებული და მხედრულათ მოწყობილი, მხოლოდ მორალურათ გაცილებით უფრო დაბლა მდგომი. და რაკ უძნელესი იყო — სრულებით გააუქმეს და წაშალეს ევროპის ძლიერი მართვე-

ლების პოლიტიკა და ღირსეული ძეგლი აუგეს თავის ბრწყინვალე სახელს.

ბელგიამ თავისი მაგალითით ცხადათ დაგვიმტკიცა, რომ მორალური ელემენტი სძლევს მატერიალურს. განა იგივე არ დაგვიმტკიცა ჩვენმა ახალგაზრდა სამხედრო სკოლამ? იგივე არ დაგვიმტკიცეს უკანასკნელი ჩვენი ისტორიის სამშობლოს გმირებმა? მთელი ჩვენი საარაკო ისტორიაც ამას არ გვასწავლის? საქართველოს ადვილათ შეეძლო გაეკეთებინა ის, რაც ბელგიამ დიდის ძალის დაჭიმვით გააკეთა, ვინაიდან საქართველო ყოველის მხრივ უკეთეს პირობებში იყო. მაგრამ რაკი ერს არ მივადებინეთ პირველ დღიდანვე ეროვნული სახე და არ მივეციტ პირველი და უკანასკნელი გადამჭრელი სიტყვა თავის ბედილბალში, დავმარცხდით იმ დროს, როცა გამარჯვება ორივე ხელს გვაწოდებდა.

შაქრო ბაქრაძე

1935 წ. თებერვალი.

ჯარისკაცის ინდივიდუალურ აღზრდის შესახებ *)

ჟურნ. „მხედარის“ მე-16 რვეულში მოთავსებულია ბ-ნი კ-ის კრიტიკა ჩემი სტატიის „ჯარისკაცის ინდ. აღზრდის“ შესახებ.

უნდა აღვნიშნო, რომ კრიტიკოსი ასცდა ჩემი დებულების მთავარ საგანს და უმთავრესად გაკვრით წარმოთქმულ წინადადებებს გამოეკიდა. მე მაინც მადლობას ვსწირავ ბ-ნი კ-ის. კრიტიკა გამოიწვევს ინტერესს: ჩემს მიერ აღძრული საკითხის შესახებ ალბად სხვებიც დასწერენ და იგი თან და თან გაშუქდება. ხოლო ჩემი სტატიის სრულყოფილება და ჩემ აზრთა ურყევეი ჭეშმარიტება არ დამიჩემებია. რასაცა ვსწერ, საკრიტიკოთ გამომაქვს.

ჩემს სტატიაში საკითხი ნათლადაა დასმული: ინდ. აღზრ. სისტემის შემოტანის საჭიროება საქართველოში. კრიტიკა ამ ნიადაგზედ უნდა სწარმოებდეს. ეს საკითხი ორნაირი თვალსაზრისით უნდა იყოს

*) რედაქცია ათავსებს ამ წერილს და ამით ჯარისკაცის ინდივიდუალურ აღზრდის ირგვლივ დაწყებულ კამათს ავტორის და მის კრიტიკოსის შორის დასრულებულათ ვთვლით.

ავტორის შეხედულებანი ზოგიერთ შემთხვევაში, საერთოთ ჯარისკაცის აღზრდის საკითხებში, რედაქციის აზრს ეწინააღმდეგებიან. ვფიქრობთ, რომ ამ თემას კიდევ რამოდენჯერმე დაუთბრუნდებით, რასაკვირველია, უკვე სხვანაირ მიდგომით. (რედაქცია).

განხილული: ა) მიზანშეწონილია თუ არა, საერთოდ, ეს მეთოდი; ბ) საჭიროა თუ არა მისი შემოღება საქართველოში.

უმორჩილესადა ვსთხოვ კრიტიკოსებს ამ ფარგლებითგან ნუ გამოვლენ თუ სურთ რაიმე დადებითი დასკვნების გამოტანა.

ბ-ნმა კ-ი-მა იძულებულ მყო იმ ნიადაგზედ დავიცვა თავი, რომელზეც სრულიადაც არა მსურდა კამათის აღძვრა და ჩემი პასუხი შემდეგია:

1) ბ-ნი კ-ი თავის კრიტიკას შემდეგი სიტყვებით ათავებს: „ამით იმისი თქმა სრულიადაც არ მინდა, თითქოს ევროპის ჯარში ყოველისფერი კარგად იყოს დაყენებული“.... მე მგონი ჩემს კრიტიკოსს თავისი სტატია ამ საბოლოო სიტყვებით რომ დაეწყო, ჩემ წერილს სულ სხვა საზომით გაზომავდა და სხვა თვალსაზრისით განიხილავდა. რაც „კარგად არაა დაყენებული“ იმას გამოსწორება და გადაკეთება ესაჭიროება და მეც ჩემ სტატიაში ამაზედ მეტი არა მითქვამს რა. მე აშკარად და ნათლად გამოვსთქვი: მართალია ევროპიელ ახალმა სამხ. წესდებებმა ინდ. მეთოდისაკენ უკვე გადასდგეს ნაბიჯი, მაგრამ იგი ჯერ სავსებით მაინც ვერ განახორციელეს მეთქი. მე მხოლოდ იმას ვამტკიცებ, რომ ევროპიელი ჯარისათვის აუცილებელია ამ მეთოდის ინტეგრალური შემოღება. იგი საჭიროა მეტადრე საქართველოსათვის, სადაც მის მიზანშეწონილობას გვიკარნახებენ ფსიქოლოგიური, გეოგრაფიული და სხვა ფაქტორები და ამასთანავე მცირე რიცხვი ქართ. მოსახლეობისა. რუსეთში, მაგალითად, ინდ. მეთოდის შემოღება ზედ მეტია და მანვე იმავე გეოგრაფიული და ფსიქოლოგიური მიზეზების გამო. ამ საკითხებს განსაკუთრებულ სტატიას უძღვნი ჟურნ. „მხედარში“.

აი რა ფარგლებში დავსვი მე საკითხი, რა ნიადაგზედ და კრიტიკაც ამ მხრივ უნდა ყოფილიყო მიმართული.

2) შეიარაღებული ერის სისტემა ჯერ სავსებით არაა განხორციელებული ევროპაში. იგი მხოლოდ განვითარების პროცესშია. შეიარაღებული ერის სისტემის შემოღებაზედ მე პოსტ-ფაქტუმ კი არ დამიწერია, არამედ უკვე 1920 წელს ვამტკიცებდი, რომ სამხედრო ორგანიზაციის განვითარება უსათუოთ ამ გზით წავა და, საჭიროცაა რომ წავიდეს მეთქი. თავის დროზედ ჩემი თხოვნა ევროპიელმა სამხედრო პრესამ საკმარისად დააფასა.

3) ჩემს სტატიაში შემდეგი აზრი გამოვსთქვი: „სამხედრო საქმე ვალ მხრივ მეცნიერებაა და მეორე მხრივ ხელოვნება“..... ბ-ნი კ-ი ამ დებულებას მიწუნებს და იქვე კი ჩემსავე აზრს იმეორებს, ხოლო რამდენიმე წინადადებით.

4) ბ-ნი კ-ი ამბობს: მეცნიერება საერთოა და შეუძლებელია ქა-

რომელი მეცნიერება არსებობდესო. ამაზედ უნდა უბასუხო, რომ სრულის უფლებით შეიძლება ითქვას: ქართული, ფრანგული, იტალი-ანური და სხვა მეცნიერება. იმიტომ რომ ყოველ მეცნიერებას თვით მექანიკას და ტექნიკასაც კი ეროვნული ელფერი ადევს ხოლმე. მაგალითად სახელმწიფოებრივი სამართლის დარგში სულ სხვა და სხვა ნაირი კონცეპციაა გერმანიაში და საფრანგეთში. იურიდიულ მეცნიერებაში თითქმის აქსიომათაა აღიარებული რომ სახელმწიფო სამი ელემენტიდან შესდგება: ტერიტორია, ხალხი, პოლიტიკური ორგანიზაცია. მაგრამ ნომადების მეცნიერი (რომ ჰყავდეს) უსათუოდ უარსა ჰყოფდა პირველი ელემენტის აუცილებლობას სახელმწიფოს არსებობისათვის.

როცა ვსწერ ქართ. სამხ. მეცნიერების შესახებ მე ვგულისხმობ, რომ უნდა შეიქმნას ქართ. მხედრ. ლიტერატურა; უნდა შესწავლილ იქმნენ საქართველოს გეოგრაფიულ - ტოპოგრაფიული პირობები; ქართველი ხალხის სამხედრო უნარი და ინდივიდ. თვისებანი საქართველოს ომის პოტენცია; უნდა შესწავლილ იქმნას საქართ. სამხედრო ისტორია; ზედმიწევნით იქმნას შესწავლილი სამხედრო თავდაცვის სისტემა; რანაირი უნდა იყოს ტიპი ჩვენი ჯარის ორგანიზაც. და მეთოდი მისი აღზრდისა და სხვა და სხვა. ყოველივე ეს შეჰქმნის ვრცელ ქართ. სამხედრო ლიტერატურას, ქართ. სპეციფიურ პირობებთან შეგუებულ სამხ. მეცნიერულ მეთოდებს. ხოლო ყოველივე ამას დაედება ქართული ელფერი, ჩაედგმევა ქართული სული, მიეცემა ქართული კოლორიტი, დამუშავდება ქართული სამხედრო კონცეპცია. აი ამას შეგვიძლია თამამად უწოდოთ ქართული სამხედრო მეცნიერება.

5) რაც შეეხება ბათალიონის მანოვრის სტრატეგიულ კონცეპციას, აქაც იძულებული ვარ ჩემს კრიტიკოსს კრტიკითვე უბასუხო.

სტრატეგია და ტაქტიკა იმ ზომამდე არიან ერთმანეთზედ გადახლართული, რომ მათი ერთმანეთითგან გადამიჯენა ხშირად შეუძლებელია. ადვილია მხოლოდ მათი მიზნების განსაზღვრა. რასაკვირველია ორთავეს საბოლოო მიზანი ერთი და იგივეა: გამარჯვება და მტრის სულიერი და ფიზიკური განადგურება. მაგრამ მათი უახლოესი მიზნები კი სხვადასხვაობენ. სტრატეგიის განსაკუთრებულ მიზანს და დანიშნულებას შეადგენს შეჰქმნა საუკეთესო პირობებისა ბრძოლისათვის; ტაქტიკის განსაკუთრებული მიზანი კი თვით ბრძოლის წარმოებაში, ბრძოლის ველზედ, მდგომარეობს. საბოლოოთ სტრატეგია ტაქტიკის მოსამსახურეა. შესაძლებელია, განურჩევლად სიდიდისა, ბრძოლაში ან მანოვრში მომქმედ ერთეულისა მას გარდა ტაქტიკურისა სტრატეგიული კონცეპცია ჰქონდეს. ეს დამოკიდებულია ორი მომენტითგან: 1) თუ ათასეული არის განმარტოებული და

დამოუკიდებელი ერთეული, ე. ი. თვით შეადგენს მამარის მხარის მთელ ჯარს; 2) რა ხასიათისაა თვით მანოვრის ამოცანა.

წარმოვიდგინოთ რომ ორი პატარა თემი ერთმანეთს ეომება. თითო მათგანის ძალა არ აღემატება ათას კაცს. მიზანია მოწინააღმდეგის მთელი ტერიტორიის ან ნაწილის დაპყრობა. განა ამ ბრძოლაში სტრატეგიულ კონცეპციას არ ექნება ალავი? კი ექნება, რათგან აქა ვხედავთ ორ დიდ სახელმწიფოთა შორის და დიდი ჯარებით ომის თითქმის ყველა ელემენტებს, მხოლოდ მიკროსკოპიულ პროპორციაში. 1920 წ. ქართ. ჯარები მხოლოდ 9000 კაცს უდრიდა. მაშ მას სტრატეგიული კონცეპცია არა ჰქონია?!

6) ეხლა ფსიქოლოგიური ფაქტორის შესახებ. რასაკვირველია, ფსიქოლოგ. ფაქტორი ანტიურ ომებშიაც არსებობდა. აგრეთვე იმ ხანაშიც, როცა ადამიანი ადამიანს ქვებით ებრძოდა. მე ეს მოვლენა ჩემს წინა წერილში უარ არ მიყვია. ადამიანის მთავარი დამახასიათებელი ელემენტი, მას აქეთ რაც იგი ორ ფეხზედ დადგა, სწორედ ფსიქოლოგიაა. ამიტომ წარმოუდგენელია, რომ მისმა ფსიქოლოგიამ ბრძოლის ეფექტებს, რა ჟამსა, სივრცეში და პირობებშიც არ უნდა არსებობდეს ეს ბრძოლა, — ამა თუ იმ რეაქციით არ უპასუხოს. ხოლო, ამ მხრივ, ანტიურ და თანამედროვე ბრძოლათა შორის ის განსხვავებაა, რომ იმ დროს ფსიქოლოგიური ფაქტორი დიდ როლს არა თამაშობდა და მძაფრად მხოლოდ ხელჩართულ შეტაკებაში წამოიჭრებოდა ხოლმე. დღეს კი არტილერიის ცეცხლი ათეულ კილომეტრებზედ მოქმედობს და სულ სხვა ძალით და რისხვით ვიდრე უწინდელი ისრები, შუბები ან ქვა-მტყორცნელი მანქანები. დიახ, ფსიქოლოგიური ფაქტორი უწინაც არსებობდა. ხოლო თანამედროვე ომში იგი რთულ და მთელ პრობლემად დაისვა. ამას უნდა ანგარიში გაეწიოს; იგი თხოულობს შესწავლას და წამლის მონახვას. დღეს იგი სტრატეგიის სფეროში იჭრება და საჭიროა სტრატეგიის და სამხედრო ლიტერატურის მნიშვნელოვან საგნად გადაიქცეს. მე ეს მოვიტხოვე ჩემ სტატიაში.

ოციოდე წლის წინეთ აზრათ არავის მოსდიოდა ეკონომიკის გადაქცევა სტრატეგიის საგნად. დღეს კი ეკონომიკა სტრატეგიის ერთ მთავარ საგანთაგანად ითვლება. ამნაირად, დროთა მავლელობაში, ცხოვრების გართულების პროცესში, სფერო სამხედრო მეცნიერებისა ფართოვდება. ეს ლოლიკურია, რათგან ყოველი მეცნიერების ბუნება მოითხოვს მოქმედების სფეროს, ცოდნათა ასპარეზის შეუწყვეტელ გაფართოებას. სამხედრო მეცნიერებაც და სტრატეგიაც უნდა გაიჭიმოს და ფსიქოლოგიასაც გასწვდეს და თავისი შესწავლის და ზრუნვის საგნად უნდა გაიხადოს. ეს აუცილებელია. ჩემი სტატია ამ დებულე-

ბას სრულიად ნათლად გამოსთქვავს. ჩემი დებულების დასაყრდომე-
ლი წერტილი სწორედ ფსიქოლოგიაა საერთოდ და კერძოდ ფსიქო-
ლოგიური ფაქტორი თვით ბრძოლის პროცესში. „ინდ. აზრდის მე-
თოდს“ შეგვიძლია „ფსიქოლოგიური მეთოდიც“ უწოდოთ.

როცა მე ვამტკიცებ ჯარისკაცის ინდ. აღზრდის საჭიროებას,
ამითი მოვითხოვ, რომ ფსიქოლოგია გახდეს სტრატეგიის საგნად.
პირველის ლოლიკური დასკვნა მეორეა.

ამ საკითხზედ მე დავსწერე უცხოელ ენაზედ. უცხოელები ამით
დაინტერესდნენ. ამავე საკითხებზე წავიკითხე რამდენიმე მოხსენება
უცხოელ ოფიცერთა წრეებში (მათსავე თხოვნით), აქაც ინტერესით
და თანაგრძნობით შემხვედნენ. ქართველი კრიტიკოსი იმავე ჩემ დებუ-
ლებას აღმაცერად უცქერის და თვით ვერ ახსნის რა მიზეზით. სრუ-
ლი დარწმუნებული ვარ, რომ ბ-ნი კ-ი ამას განზრახ არა სჩადის.
სტატიაზედ აშკარად ეტყობა, რომ მცოდნე ოფიცერია, რაც დიდათ
სასიამოვნოა ჩვენთვის.

ლეო კერესელიძე

საქართველოს სამეფოს სადროშონი

სამხედრო მიხედულობით, დავით აღმაშენებელის და თამარის
საქართველო. — ესე იგი დიდი საქართველოს სამეფო, — ოთხ ნა-
წილად იყოფოდა და თითო სამხედრო - საგამეფო ნაწილს სადროშო
ერქვა. ამ სადროშოებს, ბატონიშვილი ვახუშტი, თავის საქართვე-
ლოს "გეოგრაფიაში", შემდეგებს ასახელებს:

1. „წინა - მსრბოლნი“, ანუ „თორელნი, ციხის ჯვარელნი,
ახალციხელნი, სრულიად მესხნი და კლარჯნი და სომხითისა, რო-
მელნი ეპყრათ“.

ტერიტორიალურად ეს ნიშნავდა დღევანდელ ახალციხის და
ახალქალაქის მაზრებს, არდაგანის მაზრეს მტკვრის სათავეებით და
ოლთისის მაზრეს ისპირითურთ, მთელ კლარჯეთს ზღვის პირამდე და
სომხეთის იმ ნაწილებს, რომლებიც ქართველ ბაგრატიონთა სამე-
ფოში შემოდიოდნენ. ამ რიგად ეს იყო საქართველოს სამხრეთ სა-
ზღვრებზედ მდებარე სადროშო და როგორც ასეთი — ავანგარდი,
ანუ როგორც ქართულად ითქმოდა: „წინა - მსრბოლნი“.

2. „მემარჯვენე მიმსვლელ-მცემელნი“, ანუ „სრულიად ლიხთ-
იქითი და აფხაზ-ჯიქნი“.

მამასადამე ეს სადროშო შეიცავდა იმერეთს რაჭითურ, სვანეთს,
სამეგრელოს, გურიას, საკუთრივ აფხაზეთს და ჯიქეთს ანუ ჩერ-
ქეზეთს.

3. „მემარცხნე მიმსვლელ-მცემელი“, ანუ „სრულიად ჰერტი და კახნი,“ მაშასადამე მთელი ჰერეთი და კახეთი, რომელთა მაშინდელი აღმოსავლეთის საზღვარი გაცილებით განზედ იდო და იცავდა სამეფოს საზღვრებს კავკასიის მაჰმადიანურ სასულთნოებისა და სპარსეთისაგან.

4. „მეფისა აღმის მპყრობელი“ ანუ „ქართველნი და როქის სპა“.

„ქართველნი“ აქ ნიშნავს ქართლს, ხოლო როქის სპა — ნაქირავებ ჯარს, რომელიც უცხოელთაგან შესდგებოდა. როგორც „მეფისა აღმის მპყრობელი“, ანუ მეფის დროშისა, ეს სადროშო საკუთრივ მეფისა იყო.

„წინა-მსრბოლნი“, „მემარჯვენე მიმსვლელ-მცემელი“, „მემარცხნე მიმსვლელ-მცემელი“ მარტო საგამგეო - ტერიტორიალური ცნებანი არ არიან და წმინდა სამხედრო ცნებასაც შეიცავენ, რომელთა გამოცნობა სამხედრო სპეციალისტების საქმეა. საქიროა მხოლოდ ამას ზედ დაერთოს ის ცნობაც, რომელსაც იძლევა ბატონიშვილი ვახუშტი, რომ საქართველოს ეს ოთხი სადროშო „გარნა ოდესმე სამად მიმსვლელად, ანუ სხვა რიგად მიიყვანიან, ვითარ ამჯობინის მეფე ანუ სპასალარი“.

ყოველ სადროშოს სათავეში ედგა სპასალარი (უფრო წინა დროში — სპასპეტი) ხოლო ოთხსავე სადროშოს ომფროსობდა ამირ-სპასალარი, რომელიც იყო სამეფოს ერთი ვაზრთაგანი, განაგებდა არა მარტო საქართველოს ლაშქრის საქმეს, არამედ საგარეო პოლიტიკასაც და რომელსაც თანაშემწედ ჰყავდა ამილახორი, ანუ ამირ-ახური. (ამის შესახებ იხილეთ ივ. ჯავახიშვილის „ქართული სამართლის ისტორია“ და ექვთ. თაყაიშვილის „მეფის კარის გარიგება“.)

მაგრამ როგორც ითქვა, ასეთი სამხედრო ტერიტორიალური დანაწილება მხოლოდ გაერთიანებულ საქართველოს ჰქონდა.

სულ სხვა სურათს წარმოგვიდგენს სამხედრო საქმის გარიგება, რამდენიმე სამეფოდ და სამთავროდ დანაწილებულ საქართველოში. აქ ჩვენ ველარ ვხედავთ საქართველოს ერთ მთლიან სამხედრო თავდაცვის გეგმას და საქმე გვაქვს ფრიად რთულ კერძობრივ თავდაცვის სამხედრო პრაქტიკასთან.

აღსანიშნავია როგორც მთავარი მოვლენა, რომ თვით ეს სამეფოებად და სამთავროებად დანაწილება იმავე საგამგეო-სამხედრო პრინციპის მიხედვით მოხდა, რომელზედაც აგებული იყო გაერთიანებული საქართველოს სამეფოს თავდაცვის საქმე. მაგრამ ამაზედ უწინ თვით ეს გაერთიანებული საქართველოს სამეფოც ამ ტერიტორიებისაგან შესდგა. მე-10 საუკ. ბოლოს ესენი იყვნენ: ქართლი

საამიროთი, კახეთის სამთავრო, ტაო-კლარჯეთის სამთავრო, დაშლისას, დანაწილებაც ამავე ტერიტორიების საზღვრებში მოხდა. „წინამსროლი“ სადროშოსაგან სამცხე-საათაბაგოს სამთავრო ჩამოყალიბდა, „მემარჯვენე მიმსვლელ-მცემელთაგან“ იმერეთის სამეფო შეიქმნა, ისტორიულად მესამე ამ ტერიტორიაზედ (ლაზიკა-აფხაზეთი-იმერეთი), „მემარცხნე მიმსვლელ - მცემელთაგან — კახეთის სამეფო, ხოლო „მეფისა აღმზს მპყრობელი“ სადროშოსაგან — ქართლის სამეფო. აქედან ცხადია, რომ მთლიან საქართველოს სამეფოს მთავარი მიზეზი ამ სადროშოთა არსებობა არ ყოფილა და მას საფუძვლად ედო ძველი „აფხაზური“. „კახური“ და სხვა ტრადიციები, საერთოდ ის, რომ მთლიანი საქართველო მხოლოდ განსაზღვრული ისტორიულ-პოლიტიკური მოვლენა იყო, ისიც მეთავე საუკუნიდგან, მაგრამ სტრატეგიულ და ეტნოგრაფიულ მიზეზთა ამ გვარი მორიგეობა საქართველოს გაერთიანება - დანაწილებაში მაინც შესამჩნევ როლს თამაშობდა.

2.

მთლიან საქართველოს დაშლასთან ერთად შეიქმნა სამეფოთა და სამთავროთა თავ-დაცვის ასპარეზი. აღასანიშნავია, რომ ძველი წესი სამეფოს ოთხ სადროშოდ დაყოფისა სამივე სამეფომ შეინახა. ქართლი, კახეთი და იმერეთიც ოთხ-ოთხ სადროშოდ იყო დაყოფილი, მაგრამ განსხვავებაც შესამჩნევი იყო.

მეჩვიდმეტე, მეთვრამეტე საუკუნეში და უფრო ადრეც ამირსპასალარის მუდმივი თანამდებობა აღარა სჩანს. აღარ სჩანს არც სპასალარის სახელწოდება და ქართლში, მაგალითად, სადროშოს უმფროსს უკვე სარდალი ჰქვია, ახალი სპარსული სახელწოდება, რომლის ხმარება მეჩვიდმეტე საუკუნიდგან როსტომ მეფემ შემოიღო. ეს სახელწოდება, როგორც ეტყობა, თანდათან იმერეთის სამეფოშიაც გადადის და სადროშოების უმფროსებს იქაც „სარდალი“ ეწოდება. სულ სხვა სურათია იმავე დროს კახეთში და იქ სადროშოები, სარდლების ნაცვლად, ეპისკოპოსებს ექვემდებარებიან. ასეთნი იყვნენ: — ბოდბელი, რუსთველი და ნეკრესელი. მეოთხე სადროშო, როგორც ქართლშიაც და ალბად იმერეთშიაც, ეტყობა, კახეთშიაც მეფისა უნდა ყოფილიყო. მაგრამ ეპისკოპოსთა ეს სადროშო უფლება კახეთში მეთვრამეტე საუკუნიდგან მოსპობილ იქმნა. ხოლო, როცა იმავე მეთვრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში ქართლ-კახეთი ერთ სამეფოდ გამოცხადდა, სადროშო, შესაძლებელია ძველებურად რვა დარჩა. მაგრამ გაერთიანებულ სამეფოში სარდალი მხოლოდ ხუთი იყო. ესენი იყვნენ: — მეწინავესი, მემარცხნესი, მემარჯვენესი, მეფის დროშისა — ქართლში და ქიზიყის სამოურავოსი — კახეთში. (იხ. ს. კაკაბაძის

„საქართველოს ახალი დროს ისტორია“). 1783 წლის რუსეთ-საქართველოს ტრაქტატში „მემარჯვენე“ და „მემარცხნე“ სარდალი ნათარგმნია როგორც „გენერალ ოტ პრავოი რუკი“ და „გენერალ ოტ ლევიოი რუკი“. აღსანიშნავია, რომ ამირ-სპასალარის წოდება აღდგენილ არ იყო არც ესლა, როცა ქართლ-კახეთისაგან ერთი სამეფო შეიქმნა, სადროშონი გამრავლდნენ და სამხედრო საქმის გარიგებაც გართულდა. ლაშქარ-ნივისიც, ანუ ჯარის აღმწერიც აგრეთვე ხუთი იყო.

მე-18 საუკუნის მეორე ნახევარში სადროშოთა რიცხვი იმერეთის სამეფოშიაც შეიცვალა. როგორც ვიცით, სადროშო იმერეთის სამეფოშიაც ოთხი იყო, ალბად იმავე სახელწოდებით, როგორც ქართლში. მაგრამ მას შემდეგ რაც მეფე სოლომონ პირველმან რაჭის საერისთავო მოსპო, რომელიც იმერეთის მეოთხე სადროშოს შეადგენდა. მეფე სოლომონ მეორემ მეთვრამეტე საუკუნის ბოლოში მხოლოდ სამი სადროშო დააწესა.

თუ რა სურათი იყო სამეგრელოსა და გურიის სამთავროებში, როცა ისინი იმერეთის მეფეთაგან დამოუკიდებელნი ხდებოდნენ, უნდა ვიფიქროთ, რომ როგორც უფრო მომცრო ტერიტორიებზედ, ვიდრე ქართლისა, კახეთისა და იმერეთის სამეფონი იყვნენ, შეუძლებელია სადროშოთა რიცხვი იმდენივე ყოფილიყო, როგორც სამეფოებში. ორივე სამთავროში ჯარს სარდლობდნენ, თუ თვით გურიისა და სამეგრელოს მთავარნი არა, რაიცა ხდებოდა უმეტეს შემთხვევის დროს, ჯარების სარდლებად ინიშნებოდნენ მთავართა ოჯახის წევრნი და ძალიან იშვიათად სხვანი. რაოდენი იყო სადროშოთა რიცხვი სამცხე-საათაბაგოში, ამას ჯერ გამოკვლევა უნდა.

3.

სადროშოთა შედარებთ უფრო ვრცელი აღწერის სურათი ჩვენ ქართლის სადროშოებისა გვაქვს. ის მოყვანილია თავად ალექსანდრე ამილახორის რუსულ წიგნში: „ისტორია გეორგიანსკია“ და სხვა. თავის საქართველოს მოკლე ისტორიაში თ. ამილახორი მოგვითხრობს, რომ „რვა ზემო აღნიშნულ მხარეთა ნაცვლად ქართლის მეფეს მხოლოდ ორი მხარე ღა შერჩა, რომელიც ოთხად განაწილდა“-ო.

„პირველი მხარე განიყოფება ორ კუთხეთ, ზემო-ქართლად და ქვემოქართლად. ზემოქართლი შეადგენს ამილახორთა სათავადოს და სხვა თავადების გვართა: 1. აბაშიძეთა 2. ფალავანდიშვილთა, 3. ფავლენიშვილთა, 4. ხერხეულიძეთა, 5. დავითაშვილთა (ბაგრატიონი), 6. ამირ-ეჯიბთა, 7. ავალიშვილთა, 8. ხიდრიბეგიშვილთა, 9. მხეიძეთა, 10. დიასამიძეთა, 11. სიამარდიანთა, 12. თაქათაქიშვილთა, 13. შალიკაშვილთა, 14. მაჩაბელთა და არიან ბატონიშვილისანი, ტა-

ხტის მემკვიდრესი, რომელიც ლაშქრობის დროს ამილახორის დრო-
შის ქვეშ სდგება“.

„ხოლო ქვემო-ქართლს შეადგენს ორივე საერისთავო, არაგვისა
და ქსნისა და მუხრან-ბატონის სამფლობელო, რომელიც არის ორივე
ერისთავთა სარდალი.“

„მეორე მხარე აგრეთვე იყოფა ორ კუთხედ. პირველ კუთხეს ეწო-
დება სომხითი, არის ორბელიანთა სათავადო და სხვა თავადთა, რო-
მელნიც მათი სადროშოსანი არიან, სახელდობრ: 1. ბარათაშვილთა,
რომელნი ჩამომავლობენ ორბელიანთაგან, 2. სომხითის მელიქთა,
3. ზურაბიშვილთა, 4. იარალაშვილთა, 5. სოლოღაშვილთა, 6. ყარა-
ბუღაღიშვილთა, აგრეთვე სხვა აზნაურთა“... .

„ხოლო მეოთხე ნაწილს შეადგენს მხარე, გამოყოფილი სომხი-
თისაგან და გაღმა-მხარი, სათავადონი ციციშვილთა, ჯავახიშვილთა,
თარხანთა ანუ მოურავიანთა, იქაურისა ქათალიკოასისა და სხვათა აზ-
ნაურთა. ომის დროს ამ ნაწილის ჯარს ჰკრებს თავადი ციციშვილი
და მოჰყავს მეფესთან, რომელიც თვით არის ამ ჯარის სარდალი.

როდესაც ოთხივე სადროშო შეიკრიბება თავისის სარდლებით
და სალაშქროდ წავა, არსებობს ძველთაგან ისეთი წყობა, რომ მეწი-
ნავედ მიდის თავის ჯარით თავადი ორბელიანი, მემარჯვენედ მი-
დის ამილახორი, მემარცხენედ მუხრან-ბატონი და შუაში მეფე თა-
ვისის ჯარით“.

ამ აღწერილობაში მოცემულია როგორც სადროშოთა ტერიტო-
რიების სივრცის, მათი შეცულობის და „წყობის“ მხრივ ამ სადროშო-
თა დანიშნულების სურათი, აგრეთვე სურათი იმ სამობილიზაციო
აპარატისა, რომელიც ამ სადროშოებს ჰქონდათ. ამ მხრით და მო-
ბილიზაციის პროცესის სრულ სურათის წარმოსადგენად, დიდი მნი-
შვნელობა აქვს ყოველ სადროშოში მყოფ სათავადოთა ზედმიწევნით
ჩამოთვლას. იგი ნათლად გვიხატავს სამობილიზაციო აპარატის ხასი-
ათს. სურათი ასე შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ. ბრძანება ლაშქარის
შეყრისა მეფისაგან მოსდიოდა სადროშოში სარდალს, ხოლო სარდ-
ლისაგან ის გადადიოდა ყოველ სათავადოში და აქ ხდებოდა ჯარის
მობილიზაცია.

მაგრამ ეს არა ნიშნავს, რომ ყველა სათავადო ცალკე სამხედრო
ერთეულს წარმოადგენდა. სადროშოს სათავეში იდგა სარდალი, ხო-
ლო მისი მიმდევრო სამხედრო ხარისხი მიმბაში იყო, რომელიც ჯა-
რის ათასეულს უმფროსობდა. თუ რომელიმე თავადის გვარს შეეძ-
ლო თავისი მამულიდგან ათასი ჯარისკაცის გამოყვანა, მაშინ ამ ჯა-
რის მიმბაში თითონ ხდებოდა. მაგრამ მეთვრამეტე საუკუნეში ათასი
ჯარისკაცის გამოყვანა მოსახლეობის სიმცირის გამო ყველა თავადს

აღარ შეეძლო. ამიტომ რამდენიმე სათავადო ხშირად ერთ სამიზნაშო-ში იყო გაერთიანებული. აქედან ის უნდა დავასკვნათ, რომ მიზნაშთა რიცხვი უფრო მცირე იყო ვიდრე თავადთა და სადროშოში სარდლის ბრძანება ჯარის შეკრებისა უმთავრესად ამ მიზნაშებზე მისდიოდათ.

4

ამ რიგად ქართლის სამეფოს სამხედრო საქმის გარიგების სურათი მეთვრამეტე საუკუნის დასაწყისში ასეთი იყო:

ჯარის მთავარი მბრძანებელი იყო მეფე. ამ მიზნით სამეფოც განიყოფებოდა ოთხ სადროშოდ. სადროშოს სათავეში უდგა სარდალი, მაგრამ ერთ ამ სადროშოთაგანის სარდლად თვით მეფე ითვლებოდა. სარდლის შემდეგ მთავარი სამხედრო ხარისხი იყო მიზნაში, შემდეგ მოდიოდა ხუთასის თავი, ასისთავი, ოცის თავი, და ათასის თავ. ყოველ სადროშოს ჰყავდა თავისი ლაშქარ-ნივისი, ანუ ჯარი ალმწერელი და სამობილიზაციო დავთრის დამჭერი. მაგრამ მისი ფუნქცია მარტო ამით არ თავდებოდა. ლაშქარ-ნივისი ჯარს მუდამ თან ახლდა და ესწრებოდა ბრძოლას. მის მოვალეობას შეადგენდა ბრძოლის დროს დავლა, ტყვე და მოჭრილი თავები მიეთვალა და შეედინა სია მხედართა დამსახურების, რადგან ჯილდო მხედარს ამ სიის მიხედვით ეძლეოდა. რაც შეეხება სარჯარდას, საფიქრებელია, რომ ის იყო ინტენდანტის მსგავსი რამ.

ჯარი გამოდიოდა უმთავრესად ცხენოსანი და შესდგებოდა ახნაურთაგან და მსახურთაგან. მაგრამ შემდეგ ცხენოსან ჯარში მოყალნე და მეტეგრე გლეხებიც გაჰყავდათ. ჯარისკაცი კარგად უნდა ყოფილი ჩაცმული და კარგ და მდიდარ იარაღში ჩამჯდარი. მაგრამ ეს ჯარი არ იყო მუდმივი ჯარი, არ სცხოვრობდა ყაზარმაში და არ იდგა მუდმივად მიჩენილ ადგილებზედ. იკრიბებოდა მხოლოდ საქროდ დროს.

ყველაზედ დიდი რეფორმა, რომელიც ამ ძველმა ქართულმა ჯარმა განიცადა, იყო ირაკლი მეფის რეფორმა. ჯარში ცვლილების შეტანის აზრი მეფეს პირველად ორმოცდაათიან წლებში დაებადა. სპარსეთზედ გალაშქრების სამზადისის დროს, მას უნდა ჯარი ერთნაირად გამოეწყო, ოფიცერთათვის სამხარეულები დაერიგებინა. ხოლო მთელ ჯარს ტალავარზედ ჯვარის ნიშანი ჰქონდა. მაგრამ ეს ლაშქრობა არ შესდგა და ჯარში ასეთი ცვლილების შეტანა, თუ გინდა გარეგანიც, გადაიდო. მაგრამ შემდეგ მეფე კვლავ დაუბრუნდა ჯარში რეფორმის შეტანის აზრს. 1773 წელს მან მოიწვია ეპისკოპოზთა და დიდ თავადთა კრება, რომელზედაც ამ საგანზედ იყო მსჯელობა, ხოლო 1774 უკვე გამოცხადდა განჩინება მორიგის ჯარისა. ეს „განჩინება“ პროფ. ექვთიმე თაყაიშვილმა ჯერ კიდევ და-

მოუკიდებლობის წინა დროს დაბეჭდა „საისტორიო და საეტნოგრაფიო საზოგადოების“ გამოცემაში და ქართული ჯარის ისტორიის შესანიშნავ დოკუმენტს წარმოადგენს. ირაკლის „მორიგი ჯარი“ დიდი ნაბიჯი იყო წინ ქართული ჯარის ცხოვრებაში და ემყარებოდა ჯარის მოკრების უფრო გამართულ წესებს, ვიდრე ეს უწინ იყო. ეს იყო მილიციურ პრინციპზედ აგებული ჯარი, რომელიც მუდმივ ჯარს უახლოვდებოდა. ამ „განჩინების“ ძალით აწერილ იქმნა სამეფოს მთელი მოსახლეობა, თავადის, აზნაურის, მსახურის და გლეხის და გაყოფილი თორმეტი რიგად, თორმეტი თვის მიხედვით, რომელიც ყოველ თვე უნდა გამოსულიყო. აქედგან წარმოსდგა თვით სახელ-წოდებაც — „მორიგი“. მორიგი ჯარისკაცი მოდიოდა თავის თოფ-იარაღით და ნუზლით. პირველ ხანებში, მორიგი ჯარი ყოველთვე უდრიდა 4-5 ათას კაცს. ამ რიგად თორმეტი თვის მიხედვით, და 50-60.000 კაცს. ამ რიგად წლიურად ჯარის რიცხვი თვიურად 2 ათას აღარ სცილდებოდა და წლიურად მხოლოდ 23-24 ათას უდრიდა.

მძიმე შინაურ და გარეშე პირობათა ზედ გავლენით, ეს რიცხვიც შემცირდა და ბოლოს, მორიგი ჯარი სულ გაუქმდა. ძველ ქართულ სამხედრო სისტემას ჯერ კიდევ ირაკლის სიცოცხლეშივე დაუბრუნდნენ.

ასეთია მოკლედ ძველი ქართული ჯარის ისტორია. მაგრამ წმინდა სამხედრო მნიშვნელობის დოკუმენტები, რომლებიც ამ ჯარის ისტორიას ეხებიან, დაბეჭდილი თუ დაუბეჭდავი, შესწავლილი და ჯერ კიდევ შეუსწავლელი, იმდენი მოიპოვება, რომ სამხედრო სპეციალისტებს, ქართული ჯარის უფრო ვრცელის და უფრო დასაბუთებულ ისტორიის დაწერა შეუძლიანთ.

შ. ამირეჯიბი

პარიზი, 28 თებერვალი, 1935 წ.

სამხედრო მრეწველობის მოზილიზაცია

სამხედრო მრეწველობა არის ერთად-ერთი უმთავრესი საშუალება მტერთან გამარჯვებისა, რის მოპოება შესაძლებელია იმ შემთხვევაში თუ კი ორგანიზაციულად კარგად მოწყობილია.

რას ნიშნავს სამხედრო მრეწველობა? სამხედრო მრეწველობა ნიშნავს იმას, რომ მთელი სახელმწიფოებრივი მრეწველობა არის მოწყობილი ისე, როდესაც აკმაყოფილებს ჯარის ყველა მატერიალურ

მოთხოვნილებებს, როგორც მშვიდობიან, ისე ომიანობის დროს. მხედრო მრეწველობას მშვიდობიან დროს ეკუთვნის, მხოლოდ ის დარგები, რომლებიც, აკმაყოფილებენ მხოლოდ სამხედრო მოთხოვნილებებს, როგორც მაგალითად: იარაღი, ტყვია-წამალი, ასაფეთქებელი მასალა, ჰაერობლანები და სხვა. ამას უნდა დაუმატოთ, ნაწილობრივ, აგრეთვე ის დარგები მრეწველობისა, რომლებიც არ შეადგენენ მარტო ჯარის მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებელ მასალას, როგორც მაგალითად: მატყლი, ბამბა, ტყავი და სხვა დარგები მრეწველობისა. ომიანობის დროს კი, სამხედრო მრეწველობის მნიშვნელობა უფრო ფართოვდება და შეიცავს მრეწველობის ყველა დარგებს, ვინაიდან მთელი სახელმწიფო წარმოადგენს ერთ სამხედრო ბანაკს, რომლის ერთი ნაწილი იარაღით ებრძვის მტერს და მეორე-კი ამზადებს მათთვის საჭირო მასალებს. სამხედრო მრეწველობის მობილიზაცია კი ნიშნავს მრეწველობის მშვიდობიან დროს წარმოებიდან ომიანობის დროის წარმოებაზე გადასვლას, როდესაც ბევრათ მეტი მასალები არის საჭირო ომის საწარმოებლად. ომისათვის საჭირო შეიქმნა იმოდენა მასალის დამზადება ქარხნებისათვის, რომ წარმოდგენაც კი არა ჰქონდათ ომის წინა ხანებში, არამც თუ საფრანგეთს, არამედ გერმანიასაც. მტრის შემოჭრამ საფრანგეთის ჩრდილოეთ და აღმოსავლეთ დეპარტამენტებში, შეამცირა საფრანგეთის უნარი წარმოებისა. ორი მესამედი ქვანახშირისა და 85% რკინის. უმთავრესი ნაწილი დიდი ლუმელებისა და აგრეთვე სამი მეოთხედი ფოლადის წარმოების მტერს ხელთ ჩაუვარდა. სწრაფი მობილიზაციის და ენტუზიაზმის წყალობის გამო, უმეტესი ნაწილი სპარიალისტებსა ფრონტზედ გაეშურენ და იქმნენ მთელ ტერიტორიაზედ გაფანტული. ერთი სიტყვით, საფრანგეთმა ომის დროს პირველივე ხანებში იგრძნო ნაკლი, როგორც ქარხნებისა, მანქანებისა, ნივთი მასალისა, ისე პერსონალისა (სპეციალისტებისა). ამიტომაც, საჭირო შეიქმნა ბევრ დაბრკოლებების გადალახვა, მანამ მრეწველობამ შესძლო ყველა საომარ მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, რაც მრავალი წლების განმავლობაში არ გაკეთებულა, ძლიერ ძნელი შეიქმნა როგორც ფიზიკურათ, აგრეთვე მექანიკურათ, რამოდენიმე თვის განმავლობაში მოწესრიგება. ძნელი შეიქმნა იმ ქაოტიურ და სრულებით მოუშნადებელ მდგომარეობიდან, რეგულიარულათ სხვა და სხვა სამხედრო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება. საფრანგეთის ხალხი მოუშნადებელი შეხვდა მსოფლიო ომს. ეს არ იყო მარტო სამხედრო უწყების ბრალი, არამედ მთელი ერისა. მიუხედავათ იმისა, რომ ძლიერ კარგად ხედავდენ გერმანიის განუწყვეტილ მზადებას ომიანობისათვის, უკანასკნელ წლამდინ, საფრანგეთის საზოგადოებრივი აზ-

რი ომს მაინც შეუძლებლათ სთვლიდა და ჯარის ჯეროვან საფეხურზედ დაყენებას არ აქცევდა ყურადღებას, მით უმეტეს ქარხნების აღნუსხვას და მრეწველობის სამობილიზაციო გეგმის დამუშავებას. თანდათანობით სამხედრო დარგს ნაკლებ მნიშვნელობას აქცევდენ და მათი გადაჭარბებულ დემოკრატიობის წყალობის გამო იყო, რომ სამხედრო სამსახურს ძლიერ აბუჩად ავდებდენ, დისციპლინა თანდათან ვარდებოდა და ჯარის მორალური ღირებულებაც, თითქმის თვით სამხედრო სპეციალისტებიც კი, ძლიერ კლებულობდნენ. სამხედრო ქარხნები ძლიერ სუსტი და მცირე რიცხოვანი აღმოჩნდნენ. ომიანობის დროს საჭირო შეიქმნა მათი შექმნა, საჭირო გახდა მოწყობა მანქანებისა და ნედლი მასალებით მომარაგება, რაც პირველ ხანებში ძლიერ სუსტობდა. ამის გარდა, საფრანგეთის მთავარი შტაბი დარწმუნებული იყო, რომ თუ ომი იფეთქებდა, უპირატესობა ექმნებოდა მოძრავ ომიანობას და მეტად დიდ მნიშვნელობას აძლევდა მოძრავ ომში ქვეითა ჯარსა და მის ხიშტსა, არტილერია-კი არ აქცევდა ყურადღებას, ამასთანავე, სწამდა ის, რომ ომი დიდხანს არ გასწევდა. მძიმე არტილერიას სრულებით ყურადღებას არ აქცევდა და მოძრავ ომში (რომელსაც დარწმუნებული იყო მტერს თავზედ მოახვევდა) იმედებს ამყარებდა ქვეითა ჯარზედ და სავსე არტილერიაზედ. სინამდვილეში-კი, სულ სხვა აღმოჩნდა. ომმა პოზიციური ხასიათი მიიღო და თანამედროვე ტექნიკამ აუარებელი მასალა შთანთქა და მხოლოდ მარნაზედ ბრძოლის შემდეგ დაინახეს თავიანთი შეცდომა და შეუდგნენ სწრაფლ ტემპით მზადებას.

სამხედრო მრეწველობისათვის მომუშავე ორგანოებს მიზნათ უნდა ჰქონდეთ დასახული ადგილობრივი ძალებით დააკმაყოფილონ ყოველივე მშვიდობიანობის დროის მოთხოვნილებანი და მათ მოვალეობას შეადგენენ სამხედრო მრეწველობის მობილიზაციის მომზადება. სამხედრო მრეწველობის მობილიზაცია არის ნაწილი მთელი ეკონომიური ძალების მობილიზაციისა.

მთელ ქვეყნის ეკონომიურ ძალების მობილიზაციამ უნდა უზრუნველ ჰყოს ყოველივე სახსარი არსებობისა, ბრძოლისა და გამარჯვებისა, როგორც ჯარისათვის, ეგრეთვე მთავრობისა და დანარჩენ მცხოვრებისათვის. მთელ სახელმწიფოს მობილიზაცია, რომელიც გამოიხატება მშვიდობიანობის დროის ორგანიზაციიდან ომიანობის ორგანიზაციაზედ გადასვლაში, უნდა შეიცავდეს: —

1. შეიარაღებულ ძალების მობილიზაციას
2. მთელ საზოგადოებრივ ძალების მობილიზაციას (სახელმწიფოებრივ თუ თვითმართველობების დაწესებულებებსა) .

3. მთელ ეკონომიურ ძალების მობილიზაციას, რომელიც ექვემდებარება სამხედრო მრეწველობის ორგანიზაციას.

4. ყველა დანარჩენ ძალების მობილიზაციას, რომლებსაც აქვთ რაიმე გავლენა ომის წარმოების მსვლელობაზედ, როგორც მაგალითად: გონებრივ ძალების მობილიზაცია, სამეცნიერო და შემომქმედ სამუშაოთ.

თავის-თავათ ცხადია, ყველა ამ საკითხების სამობილიზაციო მომზადება უნდა ეკუთვნოდეს რაიმე სპეციალურ დაწესებულებას, როგორც მაგალითად არის სახელმწიფოს თავდაცვის სათათბირო. საყოველთაო მობილიზაციის მომზადება უნდა შეადგენდეს უმთავრეს დანიშნულებას ამ სპეციალურ დაწესებულებისა. საჭიროა საერთო ჩონჩხის შედგენა, დამუშავება, შემდეგ სხვადასხვა სამინისტროების შორის შეთანხმებითი მუშაობა, საერთო სახელმწიფოებრივ გეგმის მომზადებაში; მომზადებულ გეგმების ცხოვრებაში გატარება ეკუთვნის უკვე სათანადო ცენტრალურ დაწესებულებას. რა როლს უნდა თამაშობდეს სამხედრო უწყება ამ საერთო სახელმწიფოებრივ მობილიზაციის შედგენაში? ომის წარმოებაში და მის გამარჯვებით დამთავრებაში, უმთავრესად პასუხისმგებელია სამხედრო უწყება, რომლის სრულ განკარგულებაში გადადიან ერის თითქმის ყველა ძალები, ამიტომაც სამხედრო უწყებამ უნდა ითამაშოს ამ საკითხში უმთავრესი როლი; ეს გამოიხატება იმაში, რომ სამხედრო მართველ წრეებმა, უნდა შეიმუშაონ სამობილიზაციო გეგმები, როგორც ჯარისა, ისე სამხედრო მრეწველობისაც, რომელმაც უნდა დაჰფაროს ყოველივე საჭირო სამხედრო მოთხოვნილებანი ომიანობის დროისათვის; ამიტომაც სამხედრო უწყებამ უნდა შეიმუშაოს არა სამხედრო უწყებებთან დანარჩენი გეგმებიც, რომელნიც შეეხებიან ეკონომიურ ცხოვრების სხვა და სხვა დარგებს და ეს თანამშრომლობა-კი შეიძლება მოხდეს აი სწორედ იმ სპეციალურ დაწესებულებებთან, რომელზედაც ზემოთ მქონდა ლაპარაკი.

თავდაცვის სათათბირო უნდა იკრიბებოდეს პრეზიდენტის (მთავრობის თავჯდომარის) თავჯდომარეობით. მის შემადგენლობაში უნდა შედიოდნენ მთავრობის თავჯდომარე, მისი მოადგილე, როგორც — სათათბიროს თავმჯდომარის მოადგილე. — შინაგან საქმეთა და კომუნიკაციის მინისტრები, შეიარაღებულ ძალების გენერალური ინსპექტორი (ლენერალი, რომელიც ომიანობის დროისათვის არის გავალისწინებული მთავარსარდლათ), გენერალური (მთავარი) შტაბის უფროსი და ზოგიერთ სხვა დარგის მინისტრებიც, თუ დანიშნულ კრებებზედ ეხებიან მათ კომპეტენციის საკითხებს. როგორც მუდმივი სამუშაო ორგანო მთავრობის თავჯდომარესთან, უნდა არსებობდეს

სამდივნო, რომლის მუშაობას ხელმძღვანელობს სამხედრო მინისტრის მიერ წარდგენილი და მთავრობის თავჯდომარის მიერ დამტკიცებული დენერალი.

ყოველივე საკითხი ეკონომიური ცხოვრებისა და მისი მობილიზაციისა ორივე ამ დაწესებულებისათვის შესასწავლ საგნათ უნდა შეიქმნეს; ამნაირად, სამხედრო მრეწველობის მობილიზაცია დამყარებული იქნება მთელ სახელმწიფოებრივ ეკონომიურ ძალების მობილიზაციაზედ. სამხედრო პირების მონაწილეობა სახელმწიფოს თავდაცვის სათათბიროში იძლევა გარანტიას, რომ მობილიზაციის მომზადება და სამხედრო მრეწველობის ინტერესები ჯეროვანად დაფასებული იქნებიან.

აქ გაკვრით მინდა შევეხო იმას; თუ რა განსხვავებაა ჯარის და სამხედრო მრეწველობის მობილიზაციის შორის: განსხვავება თვით მის შინაარსში მდებარეობს და ამ შინაარსის განსხვავებისაგან გამომდინარეობს მობილიზაციის თავისებურება.

პირველი განსხვავება გამოიხატება იმაში, რომ ჯარი შესდგება ადამიანთა ცოცხალი ერთეულებისაგან, რომლის შეცვლა, მოადგილეობა, შეკრება, კონცენტრაცია (დაგროვება), გადაზიდვა შესაძლებელია, ე. ი. არ არის განსაზღვრულ ალავას მიკრული. სულ სხვა ნაირათ გამოიყურება სამხედრო მრეწველობა, რომელიც ძლიერ დამოკიდებულია ტერიტორიის განსაზღვრულ ადგილიდან, შეადგენს უძრავ ქონებას, თავისი სხვა და სხვა მოწყობილებითა და მასალებით მიკრულია ერთ ადგილზე და არ აქვს ის თავისუფალი მოძრაობა, რომლითაც ცოცხალ ადამიანთა ერთეულები, ე. ი. ჯარი, სარგებლობენ. ყველა წარმოების გადატანა არ შეიძლება, როგორც მაგალითად ქვა-ნახშირის მალარობები; შეუძლებელია მათი შექმნა იმდაგვარ სიადგილით და სისწრაფითა, როგორც ჯარის, ამასთანავე ძლიერ შეზღუდულ ფარგლებში შეიძლება მრეწველობაში ერთი წარმოების მეორით შეცვლა და თუ ჯარის დამახასიათებელ თვისებათ არის სისწრაფე, სხვა და სხვა ახალ ერთეულების შექმნაში, ტერიტორიისაგან დამოუკიდებლობა, მუდმივობა და სიძნელე ახალ დარგების შექმნაში მრეწველობის ძირითად თვისებებთ ჩაითვლებიან.

მეორე განსხვავება ჯარის და სამხედრო მრეწველობის მობილიზაციათა შორის გამოიხატება იმაში, რომ ჯარის მობილიზაცია ტარდება შედ. მცირე ხანში, 1 თვეში, სამხედრო მრეწველობის მობილიზაცია-კი ძლიერ მძიმე პირობებშია და ხანგრძლივია, და მის წინდაწინ გათვალისწინება თითქმის შეუძლებელია; ბევრი დროა საჭირო, სანამ ყველა მრეწველობის დარგები შესძლებენ ომიანობის დროის წარმოებაზედ გადასვლას.

მესამე განსხვავება ჯარის და სამხედრო მობილიზაციათა შორის გამოიხატება იმაში, რომ შეიარაღებულ ძალების მობილიზაცია მდგომარეობს სამხედრო ერთეულების შექმნაში, რომელნიც განსაზღვრულნი არიან სამხედრო უწყების წესდებებით, როგორც მობილიზაციის მომხდენის, ეგრეთვე სამობილიზაციო ელემენტის ერთმანეთში განწყობილებით, მაშინ როდესაც სამხედრო მრეწველობის მობილიზაცია უმთავრესად საერო პიროვნებებზედ ვრცელდება. მობილიზაცია ჯარისა თვით სამხედრო პირთა ხელშია და დამყარებულია მათ ნებაზედ და გადაწყვეტილებაზედ.

სამრეწველო წარმოებების მობილიზაცია კი უმთავრესად კერძო პიროვნებების ნების ყოფაზედ არის დამყარებული, რომლებსაც შეუძლიან მშვიდობიანობის დროს გააფართოვონ, დახურონ, შეამცირონ, გადააკეთონ წარმოება და სრულებით არ გაუწიონ ანგარიში სამხედრო მოთხოვნილებებს.

უკანასკნელი განსხვავება-კი გამოიხატება შემდეგში: მშვიდობიანობის დროის ორგანიზაცია ჯარისა უმთავრესად გამომდინარეობს სამხედრო ორგანიზაციისაგან, რომლიდანაც, აშკარად სჩანს, რომ ჯარი არსებობს სამხედრო მიზნებისათვის; საერთოდ მიღებული წესით ჯერ საომარ ორგანიზაციას შეიმუშავენ და მერმე-კი მშვიდობიანობის დროისას შეაგუებენ, მრეწველობაში-კი პირიქით: მრეწველობა არსებობს მშვიდობიანობის დროის მოთხოვნილებებისათვის და ომიანობის დროის ორგანიზაცია უნდა იშვას მშვიდობიანობის დროის ორგანიზაციისაგან.

მეორე მხრივ, ჯარის მობილიზაციაში და მრეწველობის მობილიზაციაში არის ბევრიც იდენტური და ანალოგიურიც, განსაკუთრებით პერსონალურ დარგში. რაც უფრო საერთო არის ამ ორ მობილიზაციის შუა, მით უფრო სისწრაფითა და ადვილათ შეიძლება მრეწველობის ამ დარგის მობილიზაცია. არის მიდრეკილება, რომ სამხედრო მრეწველობის მობილიზაცია რაც შეიძლება მეტათ დაახლოვონ ჯარის მობილიზაციასთან, რასაკვირველია შესაძლებლობის ფარგლებში. ყველაფერი ეს კი წინდაწინვე უნდა იყოს შესწავლილი. რომ მრეწველობის სამობილიზაციო გეგმა შეეგუოს ჯარის მობილიზაციას.

ვინაიდან მობილიზაცია ხდება ძლიერ კრიტიკულ ხანაში, ამისათვის საჭიროა:

1. მობილიზაცია უნდა ეხებოდეს ყველა იმ მოქმედებებსა, რომლების შესრულება შეუძლებელია მშვიდობიანობის დროს.

2. ყველა ეს აუცილებელი მოქმედებანი უნდა იქმნინ გათვალისწინებულნი და მომზადებულნი მშვიდობიანობის დროს და თუ

ყველა ზემოხსენებულნი თვისებანი და საჭიროებანი იქმნენ მიზან-
შეწონილათ დაფასებულნი და შესრულებულნი, მაშინ შეგვიძლიან
ვთქვათ, რომ შევძლებთ მრეწველობის მობილიზაციის წარმატებით
ჩატარებას. ამას აქვს დიდი მნიშვნელობა სამხედრო მრეწველობის
მობილიზაციისათვის, ვინაიდან, საერთოდ, მისი ჩატარება მო-
ითხოვს დიდ დროსა.

უმთავრეს მოვალეობათ სამხედრო მრეწველობის მობილიზაციისა
არის გეგმის შედგენა, რომლის ძალით ყველა სამხედრო მოთხოვნი-
ლებანი უნდა იქმნენ ადგილობრივი ნაწარმოებით დაფარულნი. ეს
გეგმა უნდა იქმნეს შემუშავებული სამხედრო სამინისტროს მიერ,
თანახმით გენერალურ შტაბის და ჯარების ადმინისტრაციის უფრო-
სის დირექტივებისა. უკანასკნელი არის პასუხისმგებელი ომიანო-
ბის დროს ჯარის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაში.

ეს გეგმა მოითხოვს ორ შემდეგ მოქმედებას

1. სამხედრო მოთხოვნილებების აღნუსხვას და
2. ადგილობრივ ნაწარმოების გამოთვლას.

რასაკვირველია, ორივე ამ მოქმედების შესასრულებლათ, სამხე-
დრო სამინისტროს, სასტატისტიკო დაწესებულებების და ვაჭრობა-მრე-
წველობის სამინისტროსაგანაც იგროვება ცნობები.

უმთავრეს შრომათ, ევიდენციის დარგში, არის გამორკვევა სამ-
რეწველო დაწესებულებებისა, რომლებიც ომის გამოცხადებისას აუ-
ცილებელ საჭიროებას წარმოადგენენ სხვა და სხვა მატერიალური
მოთხოვნილებების დაფარვაში, როგორც ჯარისა, ეგრეთვე ყოველ
მცხოვრებისა. ეს შრომა, მარტო სამხედრო უწყებას არ ეკუთვნის,
ვინაიდან აქ სამხედრო მოთხოვნილებების გარდა, გათვალისწინე-
ბულია მთელი ერის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება. ამ საკით-
ხის მოსაწესრიგებლად სამხედრო სამინისტრო დაინტერესებულ სა-
მინისტროებთან ერთად შეამუშავებს გეგმას. უმთავრესად ეს არის
სახელმწიფოს თავდაცვის სათათბიროს მოვალეობა. საერთოდ ამ გე-
გმას ეძახიან „საერთო სახელმწიფოებრივი ო დე ბე (ორდრ დე ბა-
ტაი)“. ამ „ო დე ბეს“ მიზანი არის ის, რომ ომის გამოცხადებისას,
როგორც სახელმწიფოებრივ, ეგრეთვე კერძო სამრეწველოთ, ევალე-
ბათ სამხედრო მოთხოვნილებების წარმოება და არა აქვთ უფლება
არც მრეწველობის დახურვის და არც მათი ნაწარმოების შემცირები-
სა, სათანადო საადმინისტრაციო ხელის-უფლების ნებადაურთველათ.
ამასთანავე არის შემუშავებული მეორე „დაწვრილებითი“ ანუ „სა-
მხედრო ო დე ბე, რომელშიაც არის აღნუსხული უმთავრესი სამრეწ-
ველოები, რომლებზედაც ომის გამოცხადებისას მობილიზაცია ვრცე-
ლდება.

აქ უნდა იყოს აღნიშნული დრო და ადგილი ამა და ამ სამრეწველო მობილიზაციისა.

რასეუდ არის დამყარებული მრეწველობის საწარმოებების მობილიზაცია? იმაზედ, რომ თვითეულ მათგანისათვის შემუშავებულია სპეციალური სამობილიზაციო ელაბორატი. ეს ელაბორატი არის დაწვრილებითი გეგმა საწარმოს მშვიდობიან დროის წარმოებიდან საომარ წარმოებაზედ გადასვლისათვის. როგორც ყველა სამხედრო ერთეულებისათვის, აგრეთვე საწარმოებებისათვის, რომლებიც არიან „დაწვრილებითი ო დე ბე-ში“ მოთავსებულნი, დამუშავებულია სამობილიზაციო ელაბორატი, და ეს ელაბორატი კი აღნიშნავს რა რიგათ და როგორ უნდა გადავიდეს სამრეწველო მშვიდობიან დროის წარმოებიდან საომარ წარმოებაზედ. შეეხება ეს როგორც სათადარიგო მასალას, ისე აგრეთვე პერსონალურ შემადგენლობას, ტექნიკურ მოწყობილობას, დაუმუშევარ მასალას, სათბობს, სინათლეს, მოტორისათვის საჭირო ზეთებს, ბენზინს, ფინანსიურ მხარეს, ტრანპორტს და სხვასა. უნდა აღნიშნოთ, რომ სამხედრო მრეწველობის მობილიზაცია შეიცავს 5 მთავარ განყოფილებას:

1. პერსონალურ საკითხების,
2. ტექნიკურ საკითხების,
3. მატერიალურ საკითხების,
4. სატრანსპორტო საშუალებების,
5. დაცვა, დახვევა, ევაკუაცია და დაზიანება მრეწველობისა.

სამხედრო მრეწველობის პიროვნულ შემადგენლობის მობილიზაცია.

სამხედრო მრეწველობის პიროვნულ შემადგენლობის მობილიზაცია რომ წარმატებით ჩატარდეს, საჭიროა აღწერა ყველა სპეციალისტებისა; მისი მობილიზაცია უნდა იქმნეს ორ საფუძველზედ დამყარებული:

1. უნდა იქმნეს გამოყენებული მისი სპეციალური დარგები.
2. ომიანობის დროს საჭიროა სპეციალისტები მივლინებულნი იყვნენ საწარმოებებში, რომლებსაც ისინი ესაჭიროებათ სამხედრო მრეწველობისათვის, ამასთანავე სამხედრო მრეწველობამ არ უნდა შეასუსტოს ჯარის მებრძოლი ელემენტი; ამნაირათ უნდა იქმნეს შენახული ჯარის და სამხედრო მრეწველობის მოთხოვნილებათა წონასწორობა. ამ საკითხის მოწესრიგება ძლიერ ძნელია ომიანობის დროს, ამიტომაც საჭიროა, რომ ჯერ კიდევ მშვიდობიანობის დროს იქმნენ ყველა ეს სპეციალისტები დანაწილებულნი, როგორც ერთეულებისათვის, აგრეთვე სამხედრო მრეწველობისათვის. განაწილების დროს უნდა იქმნენ სამ ჯგუფათ დაყოფილი: პირველ ჯგუფში უნდა იქმნენ მოთავსებულნი ყველანი, ვინც ვარგისნი არიან შემომქმედ მეც-

ნიერულ მუშაობისათვის, მეორეში — ორგანიზაციულ და მმართველ და მესამე ჯგუფი-კი აღმასრულებელ სამუშაოთ. ჯარისთვის გამოსაყენებელი იქმნებიან განსაზღვრული რიცხვი ორგანიზატორთა და მმართველთა პიროვნებებისა, რათა შესძლონ სხვა და სხვა საწყობებისა და სახელოსნოებისა მმართვე-გამგეობა, მეორე მხრივ, ამ ჯგუფთა რიცხვში, ყველაზედ მეტი გამოსაყენებელია ისინი, ვინც მშვიდობიანობის დროს სამხედრო გაწრთვნა გაიარეს. მრეწველობა კი მოითხოვს სპეციალისტებს, რომლებსაც შეეძლებათ ამ მრეწველობის მობილიზაციის ჩატარება, მერმე მართვა და აგრეთვე სამეცნიერო მუშაობა. აქედან სჩანს, რა დიდი მნიშვნელობა აქვს ამ სპეციალისტების ევიდენციას, როდესაც საჭიროა გამორკვეულ იქმნეს, რა მუშაობისათვის ვარგისია ესა თუ ის პიროვნება. სამხედრო უწყება უნდა აწარმოებდეს საამისო ევიდენციასა. ამ ევიდენციების სწორ წარმოებას ხელს შეუწყობს სხვა და სხვა სამრეწველო-პროფესიონალური კავშირები, როგორც მაგალითად, ტენიკთა კავშირი, რომელიც ევიდენციისათვის დაუფასებელ წყაროს წარმოადგენს. ეს ევიდენცია არის საჭირო, რათა გამორკვეულ იქმნეს წინდაწინვე, რა რიცხვი სპეციალისტებისა მოგვეპოება და რა დარგში უნდა იქმნენ დანიშნულნი, თუ ვინცობაა ომი გამოცხადდა. ამიტომაც საჭიროა მშვიდობიანობის დროსვე იქმნეს დანამდვილებით გამორკვეული მათი ორგანიზაცია და ეტატები. თანახმით სპეციალიზაციისა, ვანაწილებთ მათ იმის მიხედვით, თუ ვინ რა განათლება მიიღო: უმაღლესი, საშუალო თუ დაბალი; რა მოვალეობა შეიძლება მათ დაევალოს, ადმინისტრატიული თუ ტექნიკური. ომის გამოცხადებისთანავე უნდა მოხდეს მილიტარიზაცია მთელი იმ სპეციალისტებისა, რომლებიც სამხედრო უწყების ევიდენციაზედ იმყოფება. ეს მილიტარიზაცია გამოიხატება იმაში, რომ ომის გამოცხადებისას ყველა ქარხნები და მათი პიროვნული შემადგენლობა გადადიან სამხედრო უწყების გამგეობაში. ამასთანავე საჭიროა, რათა ქარხნების ყველა გამგენი (დირექტორები) იქმნენ სამხედრო სამსახურში გადარიცხულნი, როგორც ოფიცრები, მათი თანამდებობის მიხედვით. ეს საჭიროა დისციპლინისთვის და ძლიერ აადვილებს ქარხანაში მობილიზაციის ჩატარებას და მერმედ მის წარმოებას. თუ დირექტორი რეზერვის ოფიცერია უმცროს ხარისხში და მისი თანამდებობა-კი მოითხოვს უფრო დიდ ხარისხსა, თანახმად მთავრობის დადგენილებისა, ომიანობის დროისათვის, ეძლევა მას ის ხარისხი (ეგრე წოდებული ტიტულიარნი), რომელიც მის თანამდებობას შეეფერება. ამასთანავე ამაირად გამხედრებულ დირექტორებს, სამხედრო საკითხების მოსაწესრიგებლათ, ეძლევათ ჯარიდან ნამდვილი ოფიცრები, როგორც დამხმარენი. სერიოზულ საკითხს წარმოად-

გენს ჯამაგირების საკითხი. ამ მხრივ მთელი ქარხანის პიროვნული შემადგენლობა არის 4 ჯგუფათ დანაწილებული: პირველ ჯგუფს შეადგენენ ის პიროვნებები, რომლებიც მილიტარიზაციის ძალით არიან მოწვეულნი, მეორეს, თანახმად სამხედრო კანონმდებლობისა, რომლებიც ძალაში შედიან მხოლოდ ომიანობის დროს, მესამეს, თანახმად საყოველთაო სამხედრო ბეგარისა და მეოთხეს-კი, თავისუფალი დაქირავებულნი. რასაკვირველია, საჭიროა, რომ ამ ჯგუფთა ჯამაგირების შორის დიდი განსხვავება არ იყოს და მეორე მხრივ, ფრონტზედ მყოფ პიროვნებებთან შედარებით, უფრო კარგ მდგომარეობაში არ იყვნენ.

ტექნიკური მობილიზაცია.

ტექნიკურ მობილიზაციას მიზნათ აქვს დასახული მომზადება ტექნიკური მხრივ ყველა წარმოებისა, რომლებიც არიან აღნიშნული სამობილიზაციო გეგმაში საომარ საწარმოებლათ.

ეს საომარი წარმოება შეიძლება დამყარებული იყოს ან ნაწარმოების განმრავლებაზედ ან და კიდევ მისი ხარისხის შეცვლაზედ. თვით მშვიდობიანობის დროის წარმოების საომარ წარმოებაზედ სიმრავლის მხრივ გადაყვანა ადვილია, ვინაიდან დამყარებულია მხოლოდ მაქსიმალურ გამრავლებაზედ იმ ნაწარმოებისა, რომელიც კეთდებოდა მშვიდობიანობის დროს. ჩვეულებრივ ეს ხდება ორ ან სამ რიგ მუშაობის შემოღებით.

რაც შეეხება ხარისხის შეცვლასა, ეს შედარებით უფრო ძნელია და არის დამყარებული თვით ნაწარმოების გვარის შეცვლაზედ. ეს ხდება შემდეგნაირათ: ან ახალი საწარმოები არიან ამუშავებულნი, ომის გამოცხადებისათანავე, ან და ძველი წარმოება არის შეჩერებული და იწყებენ ახალს, საომარ დროისათვის საჭიროს. ტექნიკური მობილიზაცია არის დამყარებული, ერთი მხრივ, იმაზედ, რომ მშვიდობიანობს დროს არის მომზადებული ის ტექნიკური მოწყობილობანი და სხვა და სხვა მანქანები, რომლებიც, ომის საწარმოებლათ, სამხედრო მრეწველობისათვის არის საჭირო და მეორე მხრივ, თვით საწარმოები. არიან ამუშავებულნი ან და კიდევ გადაკეთებულნი. საწარმოების გადაკეთებასთან ერთად არის დაკავშირებული საადამიანებლო მასალის შექმნა. თვით ტექნიკურ მოწყობილებების დამზადება უიკავს: მანქანებს, მოტორებს, წყალსადენს, ცეცხლსაქრობ მანქანებს და სხვას. საწარმოოს სიმრავლეთი შეცვლა მოითხოვს ძლიერ ცოტა ტექნიკურ ცვლილებებს, ან ახალი მაშინები არის დადგმოლი. რომლების საშუალებით შეგვიძლია უფრო მეტი ნაწარმოების მიღება ან და კიდევ სამუშაოს ორ-სამ რიგის შემოღებით. და აი, ძირითადი საფუძველი სამხედრო მრეწველობის მობილიზაციისა არის დამზა-

დება ელაბორატებისა იმ საწარმოებისათვის, რომლებსაც სამობილიზაციო გეგმა შეიცავს და ეს ხდება სრულებით ისე, როგორც საომარ ერთეულებში (რაზმში). ყველა ამ საწარმოების სამობილიზაციო ელაბორატებში დაწვრილებით უნდა იქმნეს ტექნიკური მხარე დამუშავებული. უპირველესად ყოვლისა გამორკვეული არის რა გვარი და რა მამულებით წარმოება უნდა იქმნეს ჩატარებული ომიანობის დროს, დანიშნულია დრო, როდის და რა რიგით მრეწველობამ უნდა გადავიდეს საომარ წარმოებაზედ, გამორკვეულია რომელ საწარმოოსათვის რა მანქანები ან სხვა ტექნიკური საშუალებანი არის შესაძენი. და აგრეთვე სხვა და სხვა გეგმები, თუ საწარმოს გადაკეთება მოეწოდის, რომელთანაც რასაკვირველია დაკავშირებულია აგრეთვე თვით საჭირო საღმშენებლო მასალების საკითხების გამორკვევა და მათი შეძენის მოწყობა. ტექნიკურ მობილიზაციისათვის მეტის-მეტ სერიოზულ საკითხს წარმოადგენს განსაზღვრა თვით წარმოების სიმრავლისა და მისი მერმე ჩატარება. უპირველესათ ყოვლისა არის გამორკვეული მეთოდები წარმოებისა თვით იარაღის თუ რაიმე სხვა სამხედრო მასალისა; ჩვეულებრივ, ზმას მშვიდობიანობის დროს ახდენენ; თვითეულ მათგანისათვის საჭიროა გამორკვეული იქმნეს, როგორი გზით და როგორ უნდა ჩატარდეს ამა თუ იმ მასალის დამზადება, დაგროვება და მერმე მისი ჩატარება. ძლიერ ხშირად მშვიდობიანობის დროს ტექნიკურ მოწყობილებების და ზოგიერთ მასალების თვით სახელმწიფოში დამზადება არ წარმოებს, ვინაიდან, საზღვარგარეთელი, ბევრათ უფრო იაფია და ხარისხითაც უკეთესი ან და კიდევ მხოლოდ ომიანობის დროს არის საჭირო. ამასთანავე, საჭიროა დამუშავებული იქმნეს სპეციალური ტექნიკური აღწერილობა საგნისა, რისი მიხედვით, ერთი მხრივ უნდა წარმოებდეს მისი დამზადება ქარხანაში და მეორე მხრივ-კი მერმე სპეციალურ კომისიების მიერ ამ საგნების ქარხებიდან მიღება. როგორ უნდა იქმნეს შეძენილი სხვა და სხვა ტექნიკური მოწყობილებანი ომიანობის დროისათვის? მათი შეძენა ხდება ორი გზით: ან მშვიდობიანობის დროსვე არის დამზადებული ქარხნის მიერ ეს მოწყობილებანი, ან და კი ომის გამოცხადებისათანავე სამხედრო უწყება გადასცემს მას ყველა საჭირო ტექნიკურ მოწყობილებას. რომელსაც თვითონვე შეიძენს მშვიდობიანობის დროს და სპეციალურ სამობილიზაციო საწყობებში აქვს შენახული. ამ რიგათ მშვიდობიანობის დროს შეძენა ამ ტექნიკურ მოწყობილებათა ხელს გვიწყობს, რაც გვაძლევს საშუალებას სწრაფი გზით მობილიზაცია ჩავატაროთ და რაც შეიძლება სხვა სახელმწიფოებისაგან დამოუკიდებლათ ვაწარმოოთ; მაგრამ ამასთანავე ძლიერ მიზანშეწონილათ და ფრთხილათ უნდა ვიქმნეთ ამ ტექნიკურ

მოწყობლობათა მშვიდობიანობის დროს დამზადებაში, ვინაიდან ეხლანდელ დროში, ტექნიკა ისე სწრაფ ტემპით ვითარდება, რომ ადვილი შესაძლებელია ბევრი შეძენილიდან, მათი ჩამორჩენილობის გამო, არც-კი გამოგვადგეს.

მატერიალური მობილიზაცია სამხედრო მრეწველობისა

მატერიალურ მობილიზაციის დანიშნულება არის ყოველივე საჭირო მასალების დამზადება და მათით უზრუნველყოფა სამხედრო მრეწველობის ომიანობის დროს. ამ მასალებს შეადგენს: გასათბობი მასალა, სხვა და სხვა დაუმუშავებელი ნედლი მასალა, მატორის ასამუშავებელი საჭირო მასალები, სხვა და სხვა ხარისხის ზეთები, სასინათლო მასალა, ტექნიკური და სალმამშენებელ მასალები. მატერიალური მობილიზაცია, იმით განსხვავდება ტექნიკურიდან, რომ საჭიროა მუდმივი და განუწყვეტლივი მისი შევსება, მაშინ როდესაც ტექნიკური მობილიზაცია-კი მოითხოვს ერთდროული ტექნიკური მოწყობილებების შეძენას და მათი სამრეწველოებისათვის გადაცემას. ამიტომაც მატერიალური მობილიზაციის გეგმა შეიცავს ერთის მხრივ, საერთო ნუსხის შედგენას ყველა ამ საჭირო მასალებისა და მეორეს მხრივ-კი, მუდმივ და შეუწყვეტელ შევსებას იმ მასალებითა, რომლებიც სამხედრო მობილიზაციის გეგმაში არის აღნიშნული; უმთავრესი ადგილი უჭირავთ ნედლ მასალებს; და ნედლი მასალების და ნახევარ ფაბრიკატების მოთხოვნილებების გამოანგარიშება დამყარებულია ომიანობის დროისათვის ჯარის მოთხოვნილებებზედ. რასაკვირველია, ყველა გამოანგარიშებანი თეორეტიულია. თვითეულ წარმოებისათვის, რომელიც-კი სამობილიზაციო გეგმაში არის მოთავსებული, დამუშავებულია სამობილიზაციო მატერიალური ელაბორატი, რომელშიაც აღნიშნულია როდის, რამდენი და რა ნაირი მასალისა იქმნება საჭირო სამრეწველოსათვის და საიდან შეუძლია საწაროს მისი მიღება. ამ მოთხოვნილებების გამოკვევის დროს, საჭიროა ვიცოდეთ მეთოდები ფაბრიკატისა და ტექნიკური მხარე საწარმოსი. ცხადია, რომ სამხედრო მრეწველობა უმთავრეს ნაწილათ უნდა იქმნეს ადგილობრივ ნედლ მასალაზედ დამყარებული, რომელნიც სამხედრო თვალთსაზრისით არა საშიშ სფეროში უნდა იქმნენ მოთავსებულნი. ამისთვის, საჭიროა, მშვიდობიანობის დროს, მიექცეს დიდი ყურადღება ამ მასალების გამრავლებას და მათი უზრუნველყოფას. ამის მიღწევა-კი შეიძლება ინტენსიურ გეოლოგიურ კვლევა-ძიებითა. არსებობს ორ საშუალება მასალის გამრავლებისათვის: გამოგონება ფაბრიკაციის ახალი მეთოდისა, რომელიც იძლევა საშუალებას მეტი მასალის მიღებისა ახალი გზით იმ ბუნებრივ სიმდიდრისაგან, რომელიც უკვე არის გამორკვეული და

მეორე მეთოდი-კი არის გამოგონება სხვა და სხვა ნედლი მასალის მაგიერისა (სუროვატები). უმთავრეს წყაროთ, ნედლი მასალის შესაძენათ არის რეკვიზიციები ე. ი. ძალდატანებითი ყიდვა; ამასთანავე აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ამ რეკვიზიციის ვალებას გადახდა.

ტრანსპორტი და სატრანსპორტო საშუალებანი.

სამხედრო მრეწველობის მობილიზაციის ჩატარებისათვის აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ტრანსპორტი. მობილიზაციის გამოცხადებისას, ცხადია მთელი ტრანსპორტი არის ჯარის მობილიზაციისათვის გამოყენებული და მხოლოდ შეიარაღებული ძალების მობილიზაციის დამთავრებისას, სამხედრო მრეწველობამ უნდა გამოიყენოს ტრანსპორტი. ვინაიდან შეიარაღებულ ძალების მობილიზაცია გრძელდება 3-4 კვირას, ამ დროს განმავლობაში ტრანსპორტის გამოყენება შეიძლება გამონაკლისის სახით, როდესაც აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს და ამიტომაც მრეწველობის სამობილიზაციო გეგმაში უნდა აღნიშნულ იქმნეს ის დრო, როდესაც ჯარს მობილიზაცია იქმნება დამთავრებული და მრეწველობას შეეძლება მისი გამოყენება. სამხედრო მრეწველობის მობილიზაცია გრძელდება დიდ ხანს, შესაძლოა 6 თვე და კიდევ მეტი ე. ი. იმ დრომდის, სანამ საწარმოვო შესაძლებს დამუშავებას იმოდენ ნაწარმოებისა, რაც იყო აღნიშნული სამობილიზაციო გეგმაში ომიანობისათვის. შემდეგი გაფართოება წარმოებს არ ეკუთვნის მობილიზაციის ხანას; ვინაიდან პირველ ხანებში მობილიზაციისა ძლიერ ძნელია საკმაოთ საწარმოების ნედლი მასალით დაკმაყოფილება, ამისათვის, აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს, რომ ყველა ქარხნებს, რომლებიც მობილიზაციის გეგმაში არიან აღნიშნულნი, ჰქონდეთ დამარაგებული და დაგროვილი პირველი ხანისათვის საჭირო ნედლი მასალა.

არსებობს ორგვარი ტრანსპორტი: პირველ გამოიხატება იმაში, რომ აქვს მიზნათ დასახული გადმოზიდვა საწარმოებისათვის საჭირო ნედლი მასალებისა და ტექნიკური მოწყობილებისა და მეორეს - კი აქვს მიზნათ სათადარიგო მასალის დაგროვება და მერმე კი მომავალ ხანებისათვის საჭირო ტექნიკურ მოწყობილებებისა, რომლებიც მომავალ საწარმოთ აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ქარხნებისათვის.

მობილიზაციის გეგმაში საჭიროა აღნიშნულ იქმნეს, რომ სამხედრო მრეწველობისათვის ირიცხებიან მხოლოდ ის ტრანსპორტები, რომლებიც აგროვებენ და ამარაგებენ მხოლოდ დაუმუშავებელ მასალას, ვინაიდან როდესაც გარდაქმნის პროცესი თავდება და მასალა უკვე დამზადებულია, იმ დროიდან მათთვის საჭიროა არა სამხე-

დრო მრეწველობისათვის დანიშნული ტრანსპორტი, არამედ სათანადო მომარაგებელი სამსახურისათვის. მობილიზაციის ელაბორატში უნდა იქმნეს აღნიშნული ტრანსპორტის დაწვრილებითი დანიშნულება. სატრანსპორტო საშუალებანი, რომლებიც მრეწველობისათვის წარმოადგენენ აუცილებელ საჭიროებას, არიან შემდეგნი: რკინის გზის რონოდები, ავტომობილები, ავიაცია, ცხენები, ხარები (ურმებით). სამხედრო უწყების მოვალეობას შეადგენს თავისი სამობილიზაციო გეგმაში დაწვრილებით გამოითვალოს და აღნიშნოს, რომელ საწარმოს რა ხარისხის ტრანსპორტი ესაჭიროება და როგორ იქმნება ეს მოთხოვნილებანი დაკმაყოფილებულნი.

**დაცვა, დახვევა, ევაკუაცია (გადატანა) და დაზიანება
სამხედრო ობიექტებისა.**

საერთო დებულებანი დაცვისა, ომიანობის დროს, აღნიშნული არის საკომუნიკაციო ხაზის და უძრავ ობიექტების დაცვის გეგმაში; სამხედრო უწყების მიერ შემუშავებულნი საერთო დაცვის გეგმა, რომელშიაც არიან ჩამოთვლილნი, რომელნი სამრეწველონი თუ ქარხნები მოითხოვენ დაცვას და რა სახით უნდა იყოს მათი დაცვა გატარებულნი ომის გამოცხადების დღიდან. თუ ვინიცობაა, რომელიმე ნაწილი ტერიტორიისა იმყოფება საშიშროებაში და იქ კი არსებობს ქარხნები, საჭიროა მათი ამ ადგილიდან სხვა უფრო უშიშარ ადგილზე გადატანა. ეს გადატანა შეიძლება იქმნეს ნაწილობრივ ან და კიდევ მთლიანი.

ნაწილობრივი გადატანა არ ნიშნავს ევაკუაციასა. გადააქვთ მხოლოდ ნაწილი ტექნიკურ მოწყობილებისა ან და მასალისა ან და კიდევ უფრო ძვირფასი ტექნიკური მოწყობილებანი, ან და ისეთი ნაწილები მანქანებისა, ურომლისოდ ქარხნების ამუშავება შეუძლებელია. მთლიანი გადატანა კი გამოიხატება იმაში, რომ ქარხანა სრულებით არის ერთ ადგილიდან მეორეზე გადატანილი.

ნაწილობრივი თუ მთლიანი გადატანა ქარხანისა დამოკიდებულია დროისაგან, სხვა და სხვა მიზეზებისაგან, ტრანსპორტისაგან, როგორც აგრეთვე, დროებითია თუ უფრო ხანგრძლივია მისი გადატანა ერთი სფეროდან მეორეში. გადატანის გარდა, არსებობს ქარხნის დროებითი დახურვა, რაც გამოიხატება იმაში, რომ უმთავრესი ნაწილები მანქანებისა დროებით არის მიწაში ჩაფლული ან და მდინარეში ჩაყრილი. ამ ზომას მიმართავენ მხოლოდ მაშინ, როდესაც გადატანისათვის არც დროა და არც ტრანსპორტი. ეჭვს გარეშეა, რომ ქარხნის ამისთანა მეთოდებით შეჩერება არ არის რაციონალური. ვინაიდან გადამალული საგნების მონახვა მტერს არ გაუჭირდება და სრულებით მათი გაფუჭება-კი დიდ მატერიალურ ზიანს მოგვაცყენებს

— ამიტომაც საჭიროა ამაზედ მშვიდობიანობის დროს ვიფიქროთ და ისე დავაყენოთ საქმე, რომ თავის დროზე მოვახდინოთ მისი ლიკვიდაცია სხვა ადგილზე გადატანით; ამასთანავე უნდა იქმნეს სამობილიზაციო გეგმაში აღნიშნული, სად და რომელ ქარხნის, რა ინვენტარით არის საჭირო შევსება და სად ან რა ახალი ქარხნის შექმნა შეიძლება.

ქარხნის მოწყობილების, ნაწარმოების და მასალის გაფუჭება შეიძლება მოხდეს ნაწილობრივი ან და სავსებითი, იმის და მიხედვით, თუ რა პირობებში ვიმყოფებით. თუ გადატანა შეუძლებელია და არ გვსურს ქარხანა მტერს ხელში ჩაუვარდეს და ამასთანავე დაკარგულ ადგილის უკან დაბრუნებას მოკლე ხანში არ მოველით, მაშინ საჭიროა მათი გაფუჭება, რაც ხდება უმეტეს ნაწილათ ასაფეთქებელ მასალების საშუალებით. სამხედრო უწყებას უნდა ჰქონდეს წინდაწინვე შემუშავებული გეგმა სახელმწიფოებრივი თუ კერძო ქარხნების სავსებით, თუ ნაწილობრივ გადატანის ან და გაფუჭების შესახებ. ამ გეგმაში უნდა იქმნეს აღნიშნული როდის, რომელი ქარხნები და რა დროს განმავლობაში უნდა იქმნენ გადატანილი ან გაფუჭებული. ამ გეგმაშივე უნდა იქმნეს ნაჩვენები, რომელ სადგურზე იქმნება დატვირთული და რომელზედ-კი გადმოტვირთული. თვითეულ ობიექტისათვის, რომელიც სამობილიზაციო გეგმაშია მოთავსებული, უნდა იყოს დამუშავებული სპეციალური ინსტრუქციები, სადაც აღნიშნული უნდა იყოს, თუ რა წესრიგით უნდა მოხდეს მათი ევაკუაცია და როგორ უნდა იქმნეს ის შემდეგში გამოყენებული.

როგორც სჩანს, სამხედრო მრეწველობის მობილიზაცია ადვილი არ არის, მოითხოვს ღრმა და დაწვრილებით შესწავლას. მისი სირთულის გამო მოითხოვს, რათა იქმნეს შექმნილი ერთფეროვანი სისტემა, რომელიც დამყარებული იქმნება სახელმწიფოს ეკონომიურ ძალების ცოდნაზედ. შეფარდებულს სამხედრო დროის პირობებთან. მისი ფრიად დიდი მნიშვნელობის გამო, სახელმწიფოს თავდაცვის საკითხში, საჭიროა მჭიდრო თანამშრომლობა როგორც მთავრობებისა, აგრეთვე პარლამენტარულ და კერძო ორგანოთა შორის.

ბ — ნა ქუ — ძე

**ჩემი ფიქრები მესანგრეთა (საპიორების)
მოხმარების შესახებ ბრძოლის
სხვა და სხვა ფორმებში**

1.

როდესაც უდგებოდი ამ არტიკულის წერას სრულებითაც არა მქონია მიზნათ მელაპარაკა კილოგრამებზედ, ტონებზედ, მუშაობის დღიურებზედ, სხვა და სხვა ხიდების აშენების სისწრაფეზედ ან სხვა „საიდუმლოებზედ“, რომლებითაც სავსეა ჩვენი მონოტონური მესანგრეთა ყოფა-ცხოვრება. ჩემი არტიკულის მიზანია გავაცნო მკითხველს ჯარის ერთ-ერთი დამხმარე იარაღი, რომლისთვის არ უწოდებით არც ბრძოლის ველის დედოფლობა და არც სხვა რაიმე ეპიტეტი, თუნდაც მისგან არა ერთხელ ყოფილა დამოკიდებული ბრძოლის ბედ-იღბალი და უმოქმედია ბევრჯელ გაცილებით უფრო სასიფათო პირობებში ვიდრე ჯართა მთავარ იარაღებს.

განსაკუთრებით უძღვნი ჩემს წერილს ქართულ მხედრობას, რომლისათვის სხვა და სხვა მიზეზების გამო ჯართა ეს იარაღი ნამდვილ „უცნობ“ ოდენობას წარმოადგენს. ამ მიზეზის გამო აზრათ მაქვს გამოვაქვეყნო მთელი რიგი წერილებისა, რომელნიც, ვფიქრობ, ხსენებულ ნაკლს ზოგადათ მაინც შეავსებენ.

ამ წერილში ვილაპარაკებთ მხოლოთ ორ საკითხის გარშემო, სასაუბრო: მესანგრეთა მონაწილეობაზედ და მათ გამოყენებაზედ ანუ მესანგრეთა ამოცანებზედ ბრძოლის ველზედ. როდესაც დავამთავრებ ამ გარჩევას ბრძოლის სხვა და სხვა ფორმების სახეში მიღებით, შევეუდგები შემდეგში მესანგრეთა ხელობის თუ ხელოვნების (ან მეცნიერების) სხვა დარგების განხილვა-გაშუქებას, როგორც: ორგანიზაცია, სწავლა-გაწრთვნა და მესანგრეთა მომარაგება; გავაშუქებ აგრეთვე მესანგრეთა მუშაობის სხვა და სხვა დარგებს ტექნიკურ მხრივ.

ვინაიდან მესანგრეთა მუშაობის ობიექტები დამოკიდებულნი არიან ბევრათ თუ ნაკლებათ ტაქტიკურ პირობებისაგან, ამიტომაც ვთხოვ ჩემს მეგობრებს — ტაქტიკოსებს — მონაწილეობა მიიღონ ჩემს მიერ დაწყებულ საქმეში. ეს საჭიროთ მიმაჩნია, ვინაიდან აგაცილებს არა ერთ შეცდომას. რომელთა დაშვება ჩვენის სამხედრო აზროვნების დამუშავებისას შეუძლებლათ მიმაჩნია.

ძირითად ტაქტიკურ ერთეულათ, რომლის ფარგლებში განზრახული მაქვს მესანგრეთა მონაწილეობის და გამოყენების საკითხების

გაშუქება, ვიღებ ქვეითა დივიზიას და ეს იმიტომ, რომ ამ ერთეულ-ში დაგროვილნი არიან ჯართა თითქმის ყველა იარაღები, რის გამოც ყოველ მათგანთან დამჭირდება თანამუშაობა. ზოგიერთ შემთხვევებში ჩამოვალ ლეგიონის (პოლკის) საფეხურზედ. თუ კი მდგომარეობა, ამოცანა, მოცემული ტექნიკური საშუალებანი, გზები, ხიდები და სხვა ამას მიკარნახებენ, მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში კი დავეშვები უფრო დაბლა და მესანგრეთა მონაწილეობის და გამოყენების საკითხს განვიხილავ ათასეულის საფეხურზედ.

თითქმის ყველა სახელმწიფოს ჯარები იზიარებენ დღეს მოძრაობის „კულტს“; ყველგან გასავალი აქვთ საოპერაციო და ტაქტიკურ სწრაფათ შესრულებულ კონცეპციებს, რითაც ჰგულახხმობენ უპირატესობის მოპოებას რიცხობრივით და ტექნიკურათ უფრო მძლავრ მტერზედ.

ქვეითა ჯარის თვითდაკმაყოფილების პრინციპი ისე შორს წავიდა, რომ დღეს თითქმის შეუძლებელია ლაპარაკი ქვეითა ლეგიონზედ ამ სიტყვის მნიშვნელობით: დღეს არსებობენ მხოლოდ სხვა და სხვა იარაღთა შეკავშირებული ერთეულები; დღეს ყოველ ნორმალურათ მოწყობილ ქვ. ლეგიონს ჰყავს თავისი საკუთარი არტილერია, პიონერები (მესანგრენი), საკავშირო ნაწილი, თავისი კავალერია (ცხენოსან მზვერავთა მწყობრი) და სხვა.

თუ მხედველობაში მივიღებთ ერთის მხრივ ერთეულების მოძრაობას და მოქმედების სისწრაფის საჭიროებას, მეორეს მხრივ კი საქართველოს ძნელ ადგილმდებარეობითი და საკომუნიკაციო პირობებს — მივალთ დასკვნამდე, რომ სრული ტექნიკური თვითდაკმაყოფილება მისცემდა ქვეითა ჯარს მოძრაობის და მოქმედების უფრო მეტ უნარს. მაგრამ ამ შემთხვევაში მესანგრეთა სამუშაო ობიექტებიც საგრძნობლათ გამრავლდებიან.

მრავალ სამუშაო ობიექტების კოორდინაცია და მესანგრეთა ერთეულების დაყოფვა - მივლინება ეკუთვნის მესანგრეთა უფროსის კომპეტენციას, რომელიც ვალდებულია ამ მხრივ პროპოზიციები წარუდგინოს თავის ტაქტიკურ უფროსს.

ამაირათ მრჩეველ-სპეციალისტის, საინჟინერო ჯარის ოფიც. მოვალეობას წარმოადგენს მესანგრეთა შესაფერისი დანაწილება და გამოყენება; ცხადია, რომ ამის გამო კარგათ უნდა ჰქონდეს შეთვისებული ჯარის სხვა და სხვა იარაღების ტაქტიკური თვისებები, თუ კი მათთან თანამუშაობიდან მოველით დადებით შედეგებს. ვინაიდან, ტაქტიკური და ტექნიკური მხარენი ყოველგვარ მოქმედებისა (მაგ. მოგერება ან იერიშის ორგანიზაცია) ერთმანეთში მჭიდროთ გადაბმული არიან, ამიტომაც მომზადების მთელი პასუხისმგებლობა ეკის-

რება ბოლოს და ბოლოს ტაქტიკურ უფროსს. აქედან ვრწმუნდებით, რომ ტექნიკური მომზადება ტაქტიკურ უფროსისა მაღალ დონეზედ უნდა იდგეს: იგი ადასტურებს ყოველგვარ ტექნიკურ პლანებს და ამისთანავე სცემს შესაფერის ბრძანებებს.

ამნაირათ მესანგრენი ყოველგვარ მუშაობისას გამოდიან საერთო უფროსის ნების აღმსრულებელთა როლიში.

ყოველ მუშაობისათვის საჭიროა: დრო, ძალა და დამხმარე საშუალებანი.

ეს ელემენტები რაც შეიძლება ნაყოფიერათ უნდა გამოვიყენოთ: ამაზედ უნდა იზრუნოს მესანგრეთა ოფიცერმა, როგორც აგრეთვე საერთო უფროსმაც.

სამისოთ საჭიროა მესანგრეთა და ჯართა სხვა იარაღების თანამუშაობა ჯერ კიდევ მშვიდობიან დროს; მხოლოთ ამით მივალწევთ დადებით შედეგებს საომარ გამოცდის ჩაბარებისას. საჭიროა შეიქმნის ურთიერთ ნდობის ატმოსფერა და მოთხოვნილებათა გაგება; ყველანი კი მზათ უნდა იყვნენ მაქსიმალურ შრომისათვის, თუ კი ამას მდგომარეობა მოითხოვს. ეს ყველაფერი შეჰქმნის შეხედულებათა და აზროვნებათა ერთიანობას — გამარჯვების აუცილებელ პირობას.

რაც შეეხება რკინისგზის მესანგრეთა, ელექტროტექნიკოსებს, ტელეგრაფისტებს, რადიოტელეგრაფისტებს და სხვას, განვიხილავთ ზოგადათ მხოლოთ ორგანიზაციულ მხრივ; დაწვრილებით განხილვას უთმობ უფრო კომპეტენტურ პიროვნებებს — ამ დარგების სპეციალისტებს.

ბოლოს გამოვსთქვამ, რომ დიდი სიამოვნებით მივიღებ ყოველგვარ კრიტიკას, თუ კი, რასაკვირველია, კრიტიკოსი თავისი გამოცდილებით და მომზადებით შესაფერ დონეზედ დადგება.

2. შეხვედრითი ბრძოლა და იერიში

ლაშქრობისას მესანგრეთა მთავარ მოვალეობაა წარმოადგინს დაბრკოლებათა გადალახვა-დაძლევა, რომელთა წინასწარი გათვალისწინება შესამჩნევათ ხელს შეუწყობს ლაშქრობის სისწრაფეს — დროის მოგებას. მესანგრეთა გამოყენება მოხდება უმთავრესათ სალაშქრო გზებზედ, სადაც შეხვედრებით შემდეგ სამუშაო ობიექტებს:

1. სხვა და სხვა დაბრკოლებათა დაძლევა, მაგ.: ხიდების ხელმეორეთ აღდგენა ან მათი შეკეთება-გამაგრება, არსებულ ხიდები; გაძლიერება თუ კი სალაშქრო ტვირთის ტონაჟი ამას მოითხოვს, გზების შეკეთება - წესზედ მოყვანა.

2. ჯართა მოძრაობის დასაფარავათ — მთელ რიგ ობიექტების ნიღაბ-მოსხმა, თუ კი მოპირდაპირის გაძლიერებულ ობსერვაციას ველოდებით.

უზრუნველყოფილ ბანაკობას-დასვენებისას — მესანგრეთ ვაე-
ლინებთ საუზრუნველყოფილო ნაწილებთან (სადარაჯო ბერები), თუ
კი მოველოდებით განსაკუთრებით მოპირდაპირის ჯავშნოსან იარაღს
(ტანკები, თვითმავალები). ამ შემთხვევაში გვექნება გასაკეთებელი:

1. საკომუნიკაციო დაბრკოლებები, ბარიკადები,

2. ტანკების საწინააღმდეგო განსაკუთრებული დაბრკოლებე-
ბი, რომელთაც მოვაწყობთ მოპირდაპირის მოქმედების ეგების მიმარ-
თულეებზედ.

დღევანდელ პირობებში, როდესაც ასე მძლავრათ გაიზარდა ავი-
აციის როლი, ობსერვაციის მაღალ თვისებების გამო, ლაშქრობას ვა-
ხდნენ უმეტეს ნაწილათ ღამეობით, განსაკუთრებით მაშინ, როდე-
საც ჯარები უახლოვდებიან თავთავიანთ საიერიშო ფუძეებს (საიე-
რიშო ფუძე — პოზიცია, რომლიდანაც გამოდის იერიში). ამნაი-
რათ მესანგრეთ მოუნდებათ ღამღამეობით მუშაობა, რაშიც დახე-
ლოვნებულნი უნდა იყვნენ. რასაკვირველია, ღამის მუშაობის ნაყო-
ფიერება უფრო ნაკლებია ვიდრე დღისა და დაახლოვებით უდრის
დღის მუშაობის 50 პროცენტს.

შეხვედრითი ბრძოლაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იხვეჭს
არტილერიის სწრაფი შეყვანა ბრძოლაში. საამისოთ საჭირო იქნება
მას გზა გაუკაფოთ; ხეებზედ და პატარა რუებზედ გადასავალების
შეკეთება ან მათი აშენება.

შეხვედრითი ბრძოლას ახასიათებს მდგომარეობის ცვალებადო-
ბა და ამიტომაც არ გვეძლევა საშუალება თავდანვე ვავითვალის-
წინოთ სამუშაო ობიექტები. ამიტომაც, თუ კი ვიმყოფებით ბრძოლის
მოლოდინში, მესანგრეთა მთავარი ნაწილი მარქაფში უნდა გვეყან-
დეს, რომ მდგომარეობის მიხედვით სწრაფათ გადავისროლოთ იგი
სათანადო ადგილას.

იერიში მოპირდაპირის ზერელათ გაძლიერებულ პოზიციაზედ.

მესანგრეთა ამოცანები იერიშის დროს მით უფრო გაძნელები-
ან, რაც უფრო მეტი დრო ჰქონდა მოპირდაპირეს თავისი პოზიციის
ორგანიზაციისათვის. თუ ამასთან ერთად განვიცდით არტილერიის
ნაკლულოვანებას, რომელსაც ასეთი დიდი მნიშვნელობა აქვს მოპირ-
დაპირის თავდაცვის ობიექტების ნგრევაში, და არც ხელთ გვყავს.
ტანკები, მაშინ იერიშის მომზადების მთელი სიმძიმე დაეკისრება მე-
სანგრეთა ნაწილებს.

იმის და მიხედვით, თუ სად იმყოფებიან სამუშაო ობიექტები.
მუშაობას ვანაწილებთ ორ ორ სტრეფათ:

1. მუშაობა ზურგის სტრეფაში,

2. მუშაობა პირველ ხაზის სტრეფაში.

მუშაობა ზურგის სტრეფაში:

ა). გზების შეკეთება უშუალო ზურგში, გზების და ხიდების შეკეთება საბრძოლო ერთეულის მოქმედების ღერძზედ (იგულისხმეთ დივიზია ან ბრიგადა).

ბ). სასროლო მასალის საწყობების ნილაბ-მოსხმა (მასკები).

ბ). ტექნიკურ მასალის მომზადება და მისი განაწილება საიერიზო ნაწილებ შორის.

ღ). შესაძლებელი მოწყობა საობსერვაციო პუნქტებისა მაღალ უფროსობისათვის (დივიზიის და ბრიგადის უფროსი).

ყველა ჩამოთვლილ სამუშაოს ასრულებენ მესანგრენი, რომელიც იმყოფებიან მესანგრეთა უფროსის უშუალო განკარგულებაში.

მუშაობა პირველ ხაზის სტრეფაში:

ა). ტანკების მოძრაობის გაადვილება და მათთვის საიერიზო ფუძეების ნილაბ-მოსხმა.

ბ). საიერიზო ფუძეების მოწყობა ქვეითა ჯარისათვის და მათი ნილაბ-მოსხმა, ე. ი. მსროლელთა თბრილების, ტყვიისმტრქვეველების ბუდეების მოწყობა-აშენება, ქვეითა ჯარის მარქაფების დასაგროვადგილების მოწყობა და სხვა, რომელთა მიზანია ხელი შეუწყონ ქვეითა ჯარის მომზადებას საიერიზოთ და მის დაფარვას მოპირდაპირის ცეცხლის და ობსერვაციისაგან.

ბ). საობსერვაციო პუნქტების მოწყობა ქვეითა ჯარის უფროსებისათვის. სასანიტარო შესახვევ პუნქტების, წინწაწეულ სასროლო მასალის საწყობების მოწყობა და სხვა. რასაკვირველია, ყველა ამ სამუშაოთა ასრულებისას მესანგრენი გამოდიან მრჩეველების და ინსტრუქტორების როლში, მხოლოდ თვით მუშაობას ასრულებენ ქვეჯარის არტილერიის ან ტანკების ჯარისკაცები; იმ შემთხვევაში კი, როდესაც მოსაწყობ-ასაშენებელია განსაკუთრებულ სიძნელის ობიექტი, საცა სპეციალისტების უშუალო მუშაობა არის საჭირო, იქ მუშაობენ თვით მესანგრენი.

განვიხილეთ მესანგრეთა როლი იერიზის მომზადებაში, გადავიდეთ ეხლა მათ ამოცანებზედ თვით **იერიზის მიტანის დროს**. მესანგრეთა მორალურ და ფიზიკურ ძალთა დახარჯვას მიეცემა აქ მაქსიმალური გამომეტყველება. იერიზის დროს მესანგრეთა მთავარ და მხოლოდ ერთ ამოცანას წარმოადგენს ქვეითა ჯარის წინსვლის გაადვილება. იერიზის მიტანის დროს მესანგრენი იყოფებიან ორ კატეგორიით: —

ა). **მხლებელ მესანგრენი** — უშუალოთ მიჰყვებიან ქვეითა ჯარს.

ბ). საერთო მოქმედების მესანგრენი — რჩებიან მესანგრეთა უფროსის უშუალო განკარგულებაში.

მხლებელ მესანგრეთა ამოცანები იერიშის მიტანისას.

ა). ხელის შეწყობა ქვ. ჯარისათვის ხელოვნურ (ეკლიანი მავთული) ან ბუნებრივ დაბრკოლებათა გადალახვაში.

ბ). საბრძოლო სატვირთულების მოძრაობის გაადვილება (ტყვი-ისფრქვევებისა და სავაზნე ორთვალაების).

ბ). ქვეითა ჯარის არტილერიის (ქვ. ლევიონის არტილერია) მოძრაობის გაადვილება.

ღ). ტანკების მოიერიშე ნაწილის მოძრაობის გაადვილება, როგორც აგრეთვე ტანკების მეორე ტალღის მიყვანა საიერიშო ფუძეზე. გაფუჭებულ ტანკებისათვის დახმარების აღმოჩენა და მათი ბრძოლის ველიდან გამოყვანა.

მ). ქვ. ჯარისათვის დახმარების აღმოჩენა მისი წინსვლის შეჩერებისას და მოგერებაზედ გადასვლისას.

გარდა ზემოხსენებულისა ზოგჯერ საჭიროა მესანგრეთა მივლინება ტანკების უშუალო მხლებლებთან (დაახლოვებით ვანგარიშობთ: მესანგრეთა 1 ათეული ტანკების თითო მწყობრზედ, რომელიც შესდგება 5 ტანკისაგან).

ამნაირათ, თუ კი მივიღებთ როგორც ნორმას, რომ დევიზიას ეყოლება მესანგრეთა ერთი ორგანიზული ასეული — მისი დეცენტრალიზაცია საჭირო გახდება, რაც ნორმალურ მოვლენათ უნდა ჩავთვალოთ. რასაკვირველია, მესანგრეთა ასეულის ორგანიზაცია დეცენტრალიზაციის მოთხოვნილებას უნდა აკმაყოფილებდეს, ვინაიდან მხოლოდ ამისთანა ორგანიზაცია მოგვეცემს თანამუშაობის საუკეთესო პირობებს. საერთოდ კი უნდა აღვნიშნო, რომ მესანგრეთა დანაწილებას აქვს აგრეთვე თავისი საზღვარი, რომლის გადაცილება უკვე ზიანს მოგვიტანს; ამიტომაც მიღებულია, რომ ასეულის მწყობრზედ ნაკლებ ერთეულებათ დანაწილება უკვე სასურველი არ არის.

საერთო მოქმედების მესანგრეთა ამოცანები იერიშის მიტანისას.

ა). ხელის შეწყობა არტილერიისათვის მისი წინწაწევის დროს, პოზიციების წინ გადატანისას, საამისოთ: გზების და ხიდების შეკეთება-გაძლიერება, არტილერიის გადაყვანა თხრილებზედ.

დაბრკოლებათა და ბარიკადების დაძლევა, წინსვლის ხელის შეწყობა ტყიან ან ჭაობიან ადგილების გადალახვისას.

ბ). მხლებელ მესანგრეთა მომარაგება ტექნიკურ მასალით, რომელიც მათ შეიძლება დააკლდეს, ბრძოლის ვითარებისას.

ბ). საარტილერიო და მესანგარეთა საწყობების უზრუნველყოფა. გარდა ზემოხსენებულისა საერთო მოქმედების მესანგრენი მზათ

არიან ყოველ წუთს შეავსონ ან გააძლიერონ ბრძოლით დასუსტებულ მხლებელ მესანგრენი; ამნაირათ საერთო მოქმედების მესანგრენი წარმოადგენენ მესანგრეთა საერთო მარქაფს.

ეხლა გადავიდეთ საკითხებზედ, თუ რა ამოცანები დაეკარებათ მესანგრეთ, თუ კი იერიში დადებით შედეგს არ მოგვიტანს და ქვ. ჯარი თავის წინსვლაში **გაჩერებულ იქმნება.**

ქვეითა ჯარი ადგილ-მდებარეობის კონფიგურაციას და ადგილობრივ ობიექტებს ეგუება, რითაც ჰფარავს თავის თავს მოპირდაპირიან ცეცხლის და ობსერვაციისაგან.

ქვ. ჯარი იწყებს თხრილების გაკაფვას მსროლებისათვის, შემდეგში კი მძიმე ტყვიისფრქვევებისათვის ბუდეებს აშენებს. დღისით დაწყებულ მუშაობას აგრძელებს ღამით.

ამ დროს მესანგრეთა ამოცანები გამოიხატებიან შემდეგში:

- ა). საკომუნიკაციო ხაზების ან მოპირდაპირისაკენ მისავლელ დაფარულ მიმართულებების აღნიშვნა (პალოებით).
- ბ). თხრილების გაკაფვა ქვ. ჯარის უახლოეს მარქაფებისათვის.
- ბ). მსუბუქ საობსერვაციო პუნქტების მოწყობა.
- დ). მასალების დამზადება და მათი დაგროვება შემდეგ სამუშაოებისათვის:

— სათვალყურო პუნქტების და სასროლო მასალის საწყობების ხელახლათ მოსაწყობათ,

— ამფეთქ მუხთების დამზადება (მოპირდაპირის მავთულიან ბადის დასანგრევათ, უმეტეს ნაწილთა პიროქსელინის),

— მასალების დამზადება სხვა და სხვა დაბრკოლებათა დასაძლევათ (მაგ. ტანკების საწინაღმდეგო თხრილების ასავსებლათ).

როგორც ვხედავთ, ბრძოლის ამ ფორმაშიც მესანგრეთათვის აღმოჩნდება მუშაობის მრავალი ობიექტები. რასაკვირველია, ეს ყველაფერი მოითხოვს მორალურ და ფიზიკურ ძალების უმაღლეს დაჭიმვას, რაც დამოკიდებულია ჯარისკაცის დისციპლინაზედ და მია მიერ მოვალეობის უაღრეს შეგნებაზედ, გამარჯვების ორ ძირითად პირობებზედ.

როგორც ვხედავთ, ძირითადი მომენტი, რომელიც ახასიათებს მესანგრეთა გამოყენებას იერიშის დროს, არის: მოსამზადებელ ობიექტთა დიდი რიცხვი და ამასთან ერთად მორალურ და ფიზიკურ ძალების უაღრესი დახარჯვა.

3. მოპირდაპირის დევნა.

მოპირდაპირის დევნა უნდა გამოიხატოს სწრაფ და თამამ წინსვლაში, რათა იერიშის დადებითი ნაყოფი მთელი მაშტაბით გამოყენებულ იქმნას. ჩვენ მუდმივ მისწრაფებას უნდა წარმოადგენდეს მო-

პირდაპირის სრული განადგურება. ყოველი წუთი, ჩვენს მიერ გამოუყენებელი, მისცემს მოპირდაპირეს საშუალებას აერიდოს ჩვენს დარტყმას და თავის რიგებში დარღვეული წესიერება დაამყაროს.

ამიტომაც ამისთანა ხასიათის მოქმედების დროს გარდამწყვეტ ფაქტორათ იქმნება სისწრაფე, მტერი კი ყოველ საშუალებით შეეცდება გავვიძნელოს და შეაფერხოს სხვა და სხვა დაბრკოლებათა შექმნით ჩვენი წინსვლა.

მხლებელ მესანგრეთა ერთად-ერთ და მთავარ ამოცანათ მტრის დევნის დროს იქნება გზა და გზა ბუნებრივ და ხელოვნურ დაბრკოლებათა დაძლევა, რათა გზა გაუკაფოს ჩვენს ჯარებს.

ხშირათ მესანგრეთა მიერ ხელოვნურათ ჩატარებულ მუშაობას გარდამწყვეტი ტაქტიკური შედეგები მოუცია.

საერთო მოქმედების მესანგრეთა ამოცანები გამოიხატებიან შემდეგში:

ა). მოწინავე, მხლებელ მესანგრეთა, დალეულ ძალების გაძლიერება,

ბ). დიდ ერთეულის მთავარი საკომუნიკაციო ღერძის სრულ წესრიგში მოყვანა (ხიდების გაძლიერება-შეკეთება და დამთავრება ყველა იმ მუშაობათა, რაც იყო გაკეთებული მხლებელ მესანგრეთა მიერ).

ბ). არტილერიის და ტანკების წინსვლის გაადვილება,

დ). მასალის მიწვდომა მოწინავე მესანგრეთათვის, თუ კი, რასაკვირველია, მდგომარეობა ამის საშუალებას მისცემს.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმ წუთს, როდესაც გავჩერდებით ისეთ რთულ დაბრკოლების წინ, როგორც მდინარე ან მტრის მიერ სრულიათ განადგურებულ რაიონს მივადგებით — ამ მომენტისათვის დაუშვებელი იქნებოდა მესანგრეთა და ტექნიკურ მასალათა სინაკლულე.

მდინარის ბრძოლით გადალახვა ხდება სპეციალურ პირობებში და მას უნდა შეეფარდოს მოქმედების ხერხი. ქვეითა ჯარისათვის მდინარის გადალახვა წარმოადგენს იერიშის სხვა სახეს, რომელიც გამოიხატება მის გადალახვაში მტრის თვალყურის დევნის ქვეშ.

სიძნელე სწორეთ იმაში გამოიხატება, რომ მდინარე მთელ თავის სიფართოვეზე არ იძლევა არავითარ საფარს და მტერი მზათ არის იქონიოს ტყვიამფრქვეველთა ცეცხლის ქვეშ მდინარის მთელი სიგანე. ეს ძალიან სახიფათო არე (მდინარის სიგანე) ქვეითა ჯარმა უნდა გადაიაროს ნაწილობრივ პონტონების ჭიმას ნაგებით ან ნაგებით. ქვეითა ჯარის საბრძოლო რიგები ასეთ პირობებში მოკლებული

არიან თავისი თავის დაცვისა, ხოლო მდინარის მეორე ნაპირზე გადასულ ნაწილებს იპყრობს მარტობა.

აი ნამდვილი სიძნელები, რომელნიც თან ახლავენ ქვეითა ჯარის მდინარის გადალახვისას.

ერის ახასიათებს მოულოდნელობა, მოქმედების სისწრაფე და ძალა; ყოველივე ეს უნდა მომზადდეს რიგიანათ და ფარულათ.

შემდეგი ნაბიჯის გადადგმას შეეძლებოდა მაშინ, თუ კი მდინარის გადალახვა ჩატარდება ხეირიანათ. ამ უკანასკნელის სისრულეში მოყვანა კი მოითხოვს სრულ შეთანხმებას ტეხნიკის და ტაქტიკის. ტაქტიკურმა უფროსმა დაწვრილებით უნდა მხედველობაში აიღოს ტეხნიკური წვრილმანები და მთავარი ყურადღება უნდა მიაქციოს მდინარის გადალახვის მომზადებას.

მდინარის გადალახვაში მესანგრეები იღებენ დიდ მონაწილეობას; მათ ხელშია სავსებით ტეხნიკური მომზადება გადალახვისა და სისრულეში მისი მოყვანა.

მდინარის გადალახვის სისრულეში მოყვანის საშუალებანი დამოკიდებულნი არიან შემდეგ სამ ტეხნიკურ პირობებისაგან:

ა). ლაშქრობა — როდესაც მოწინააღმდეგენი ჯერ კიდევ ერთმანეთისაგან დაშორებულნი არიან.

ბ). დევნა — როდესაც გამარჯვებული დევნის დამარცხებულს, ეს უკანასკნელი კი ცდილობს მოწყდეს მდევნელს და განისაზღვროს მისგან მდინარით.

ბ). ბრძოლის ხანა — როდესაც მოპირდაპირენი განისაზღვრებიან მხოლოდ მდინარით.

ამ უკანასკნელ შემთხვევის პირობებში გადალახვის მომზადებას სპეციალური ყურადღება უნდა მიეცეს.

საერთოდ მდინარის გადალახვისას მესანგრეთა მუშაობა უნდა გამოიხატოს შემდეგში:

1. გაცნობა და სისრულეში მოყვანა თვით მომზადებისა

ა). ყველა მესანგრეთა ერთეულების მოყვანა მოქმედების რეონის რაც შეიძლება სიახლოვით, აგრეთვე ტეხნიკური მასალა.

ბ). მდინარის სიახლოვით მასალის დაგროვება და მესანგრეების თავის მოყრა, რომ სულ მოკლე ხანი დასჭირდეს თვით მდინარის პირზე გამოსვლა.

2. პირველი ნაწილების გადაზიდვა მდინარის მეორე პირზე. (ამისათვის საჭიროა მდინარის რამოდენიმე ადგილას მოეწყოს ჯარების გადაზიდვის საქმე).

3. მდინარეზე მიმოსვლის უზრუნველყოფა და შემდეგი ნაწილების გადაზიდვა (ქვეითა ჯარი, არტილერია და სხვა) თანახმათ

იმ გემგისა, რომელიც შეიმუშავა ტაქტიკურ უფროსმა მესანგრეთა უფროსთან ერთად.

4. პონტონურ ხიდების აშენება (ან მძიმე პრომი, ან საველე ხილი).

5. საველე ხიდის აშენება.

6. სათანადო ნიღაბის მოსხმა ყოველივე მოქმედებისა, დაწყებული მოსამზადებელ მუშაობისაგან აქციის გათავებამდე.

ზემო მოყვამილ მუშაობის სისრულეში მოსაყვანათ საჭიროა მრავალი ფიზიკური ძალის გამოყენება ე. ი. საჭიროა რიცხვი მესანგრეთა და ძალების მარჭაფები, მასალა და ტექნიკური იარაღი და ეს იმ მოსაზრებით, რომ შევაგსოთ ნაკლი როგორც ტექნიკური იარაღის, ასევე მესანგრეთა შორის.

4.

ერთ ადგილზე მოგერება (უძრავი მოგერება)

ერთ ადგილზე თავდაცვას მიზნათ აქვს შეინარჩუნოს განსაზღვრული ადგილმდებარეობა. ამ ხასიათის მოქმედებამ უნდა შეაჩეროს მტრის წინსვლა, მიანიჭოს მას (მტერს) ზარალი და ამით მისცეს ჩვენ ჯარებს შეძლება დრო მოიგოს და შეინარჩუნოს მთლიანათ ძალები, რასაც სათანადო დროს და ადგილას გამოიყენებს გადამწყვეტი მოქმედებისათვის.

ერთ ადგილზე თავდაცვას მოვაწყობთ მაშინ, როდესაც ძალა და სახსარი მოგვეცემენ საშუალებას შევიპყროთ ცეცხლით მთელი დასაცავი სივრცე.

ცხადია, რომ თავდაცვის მოწყობა მოგვიხდება სხვა და სხვა პირობებში, სახელდობრ:

ა). მტერთან უშუალო კავშირის დროს, ბ). როდესაც მტრის იერიშს მოველით უფრო ადრე (ცოტა დრო გვექნება თავდაცვის მოსაწყობათ), ბ). როდესაც მოგვეპოვება ბევრი დრო (როდესაც მტერი ჯერ კიდევ შორს არის).

საერთო თავდაცვის სიღრმეში დაჯგუფება შეიცავს:

ა). მთავარი პოზიციის უზრუნველყოფის ხაზს (სადარაჯო ბერა).

ბ). მთავარ პოზიციას

ბ). მარჭაფების ადგილმდებარეობის და არტილერიის პოზიციებს თუ კი განვიხილავთ მესანგრეთა ერთეულების როლს ასეთ ხასიათის ბრძოლის დროს, აშკარათ დავინახავთ ორ გეზს მათი მუშაობისას: —

1. ორგანიზაციული მუშაობა მთელი უბანის სასარგებლოთ.
2. მუშაობა თვითეულ ფორტიფიკაციული ელემენტებისა.

ორგანიზაციული მუშაობა დამოკიდებულია პირველ ყოვლისა მესანგრეთა ერთეულის უფროსისაგან, რომელიც უნდა იყოს ერთგვარი ტექნიკურ ფორმულათ ტაქტიკურ საერთო უფროსის ტვინში. იმის და მიხედვით თუ რა გეგმა მიიღო ტაქტიკურმა უფროსმა, მესანგრეთა უფროსმა უნდა შეიმუშაოს:

1. მესანგრეთა გამოყენების გეგმა,
2. საფორტიფიკაციო ბრძანება,
3. მუშაობის ორგანიზაცია,
4. ტექნიკური იარაღის და მასალის მიწვდენის გეგმა.

რაც შეეხება მესანგრეთა მუშაობას, ეგ გამოიხატება საერთო დახმარებაში, რომელსაც ისინი გაუწევენ ან ბატალიონს ან ლეგიონს, ან დივიზიას.

პრინციპათ უნდა მივიღოთ ის, რომ ელემენტარულ სამოსანგრო მუშაობას აწარმოებს თავის თავის სასარგებლოთ ყოველ ჯართა იარაღთაგანი. მაგალითად, ქვეითა ჯარმა თვით უნდა შესძლოს სასროლო პოზიციის მოწყობა, უბრალო საობსერვაციო პუნქტის აგება და სხვა.

ასეთ შემთხვევაში თვით მესანგრეები გამოიყენებიან: —

ა). საერთო სასარგებლოთ, როგორც მაგალითად, უმაღლეს უფროსის საობსერვაციო პუნქტის მოსაწყობათ, პოზიციის შიგნით საკომუნიკაციო გზების მოსაწყობათ, დიდ ერთეულების მთავარი საკომუნიკაციო გზების შესანახავათ, ნიღაბ მოსხმის ჩაატარებლათ და სხვა.

ბ). ისეთ მუშაობისათვის, რისთვისაც საჭიროა სპეციალური ტექნიკური გაწვრთნა ან და სპეციალური ტექნიკური იარაღი, როგორც გაზების საწინააღმდეგო თავშესაფარი, მსუბუქი თავშესაფარი, სპეციალური დაბრკოლებანი (ტანკების საწინააღმდეგო მინები), მტრისაგან მომავალ გზებზე დაბრკოლებების მოწყობა და სხვა. გარდა ამისა მესანგრეები შეიძლება გამოიყენებულ იქმნენ მავთულიან დაბრკოლებათა მოწყობაში.

გარდა ზემო მოყვანილ მუშაობისა, მესანგრეები გამოიყენებული იქნებიან მძიმე თავშესაფარის ასაშენებლათ (საბრძოლო საცხოვრებელი, სანიტარული და სხვა) და სპეციალურ დაბრკოლებათა ასაშენებლათ.

მიუხედავთ ტაქტიკური პირობებისა, ძალთა რიცხვისა და მასალისა, მუშაობის წესრიგი თავდაცვის მოწყობაში არის შემდეგი:

პირველ ყოვლისა საზიანო ცეცხლის გაძლიერება და ნიღაბის მოსხმა, შემდეგ კი — თავშესაფარი.

თავდაცვის ელემენტების ასრულების წესრიგი კი იქნება შემდეგი:

1. საობსერვაციო პუნქტები და სასროლო პოზიციები (პირველ ყოვლისა ტყვიამფრქვეველთათვის), უფროსების ადგილები და სატელეფონო ცენტრალები, გაწმენდა და მოწყობა სრულის ველისა, დაბრკოლებანი, მოწყობა ველისა კონტრიერიშისათვის.

2. ხეირიანი და საქმიანი ნიღამმოსხმა ყოველივე მუშაობისა, მისვლამოსვლის და უკვე აგებულ ობიექტებისა.

3. კომუნიკაცია პოზიციის შიგნით, თავშესაფარები.

4. კომუნიკაციები მომარაგებლისათვის და ევაკუაციისათვის.

მუშაობის წარმოებისას, უნდა აველოდეთ მოპირდაპირის თავდასხმას და ამიტომაც პოზიცია მუდმივ მზათ უნდა იყოს ბრძოლისათვის. საამისოთ უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა რაც შეიძლება მალე შეუდგეთ მთავარ პოზიციის წინწაწულ ელემენტების მოწყობა-გაშენებას (თავდაცვის პირველი ხაზი).

ამ ელემენტების გასამაგრებლათ ვაძლევთ მესანგრეთა და ტექნიკურ საშუალებათა უმეტეს ნაწილს.

საფორტიფიკაციო მუშაობა არას დროს არ უნდა ჩავთვალოთ დასრულებულათ. ყოველთვის უნდა მივესწრაფოდეთ პოზიციის გაუმჯობესებისაკენ. საამისოთ მზათ უნდა ვიყოთ მუშაობა გავაგრძელოთ მოპირდაპირის ობსერვაციის და ცეცხლის წარმოების დროსაც

4. დამავიანებელი მოქმედებანი.

(უკანდახევა)

ასეთ მოქმედების წარმოებას მიზნათ აქვს ყველა იმ ელემენტების გამოყენება, რომელთაც შეუძლიათ მოპირდაპირის წინსვლა შეაფერხო-დაავიანოს. ამ ელემენტებს ეკუთვნის უპირველეს ყოვლისა **ბრძოლა** და **სივრცე**.

მესანგრეთა გამოყენება უმთავრესათ შეეხება სივრცეს: ვცდილობთ სხვა და სხვა დაბრკოლებათა შექმნით გავაღრმავოთ ეს სივრცე, რითაც ერთის მხრივ მოპირდაპირეს დრო დავაკარგვინოთ, მეორეს მხრივ კი ჩვენი ძალები უფრო ყაირათიანათ გამოვიყენოთ. დამავიანებელ ბრძოლების წარმოებას ხელს უწყობს გორაკიანი ადგილმდებარეობა, გადაჭრილი ხეობებით, დაფარული ტყით და საკომუნიკაციო არტერიებს მოკლებული.

ადგილმდებარეობის ასეთი პირობები ხელს უწყობენ მესანგრეთ არეშარე ხელოვნურათ დაჰკეტონ.

დამავიანებელ ბრძოლაში მესანგრეთ დაეკისრებათ:

1. თვალყურის დევნა იმ გზების, რომლითაც იწევს ჩვენი ჯარდ.
2. დასანგრევე ობიექტების მომზადება.

3. დაბრკოლებათა მომზადება და მოწყობა მთავარ და მეორეხარისხოვან მიმართულებებზედ

4. საფორტიფიკაციო მუშაობის წარმოება იმ პოზიციებზედ, რომელნიც მდებარეობენ დახევის საბოლოო ხაზზედ.

ნგრევის სისრულეში მოყვანა სწარმოებს სამი ეტაპით, რომელნიც შეიძლება დაშორებულ იყვნენ ერთ-ერთმანეთში დღეებით ან კიდეც კვირაობითაც. ეს ეტაპები არიან: —

ა). მომზადება — სჭირდება ბევრი დრო და ბევრი მუშაობა და მასალა; გამოიხატება სამინო უჯრედების მომზადებაში, ასაფეთქებელ მუხთების, ფისის და ჩალის მომზადებაში ობიექტის ასაფეთქებლათ ან დასაწვავათ.

ბ). გატენა და მუხთების შეიარაღება — საერთოდ არა სჭირდება დიდი დრო; გამოიხატება ამფეთქ მასალის უჯრედებში მოთავსებით ან ხის ხიდების ჩალით მოხვევაში და ფისით მოსხმაში.

ბ). აფეთქება ან დაწვა — აფეთქება ხდება სწრაფათ, დაწვის დროს კი საჭიროა ცდა დაახლოვებით სამი მეოთხედი-ერთი საათი მაინც, სანამ ობიექტი არ დაიწვება.

დაბრკოლებათა შექმნისათვის ტყეში საჭიროა ბევრი დრო. თუ ობიექტი ასაფეთქებლათ მომზადებულია, საჭიროა მისი დარაჯობა.

ვარჩევთ შემდეგ ნაირ ნგრევებს:

ა). პირველ რიგის ნგრევები — იმ ობიექტთა, რომელნიც მდებარეობენ მეორეხარისხოვან მიმართულებებზედ და შეიძლება დანგრეულ იქმნენ ადრე.

ბ). ნგრევის მთავარი ობიექტები — მდებარეობენ მოქმედების მთავარ მიმართულებებზედ და დანგრეულ იქმნებიან მოქმედების დროს.

ბ). შემავსებელი ნგრევანი — ნაკლებ მნიშვნელოვანი ობიექტები, რომელთა დანგრევა დამოკიდებულია დროზედ და მასალაზედ. მათი დანგრევის მიზანია გაუძნელოს მოპირდაპირეს ნგრევის მთავარ ობიექტებთან მისვლა ან მათი გვერდის ახვევა.

ამის და მიხედვით გვეყოლებიან მესანგრენი:

ა). მხლებელნი, რომელნიც იმყოფებიან ნაწილებთან და ანგრევენ. ბ). საერთო მოქმედებისა, რომელთა დანიშნულებაა საკომუნიკაციო არტერიები გააძლიერონ-შეაკეთონ და ამაგრონ პოზიციები ჯარების ზურგში; ამავე დროს წარმოადგენენ მესანგრეთა საერთო მარჯაფს.

5. მოძრავი მოგერება (ანუ აქტიური მოგერება).

მოძრავ მოგერებას აწარმოებენ იმ შემთხვევაში, როდესაც მოქმედებას ვაწარმოებთ განიერ ფრონტზედ და სამოქმედო ასპარეზი იმდენათ დიდია, რომ შეუძლებელი ხდება მთელი სივრცის დაფარვა ცეცხლით.

ბრძოლის სათანადო ხელმძღვანელობა მოძრავ მოგერებისას მოითხოვს უფროსობისაგან გარდაწყვეტილების აღების სისწრაფეს, მდგომარეობის სწორ გარკვევას და მის რეალურ დაფასებას, წინდახედულობას, მოვლენათა უშეცდომოთ გათვალისწინებას და საერთოდ სწრაფ მოქმედებას.

განიერ ფრონტზედ წარმოებული მოგერება შეიცავს ერთ და იმავე დროს სამბრძოლის სამ სხვა და სხვა ნაირ ფორმებს, სახელდობრ:

ა). მოგერებას ერთ განსაზღვრულ ალაგას (უძრავი მოგერება).

ბ). მოპირდაპირის დამაგვიანებულ მოქმედებას.

გ). კონტრიერიშების წარმოებას.

ასეთ მოქმედებისას მესანგრეთა ამოცანები გამოიხატებიან:

ა). პოზიციების გამაგრებაში

ბ). ნგრევის წარმოებაში

ბ). საკომუნიკაციო ხაზების შეკეთება-გაძლიერებაში ჯარების ზურგში.

საერთოდ ვცდილობთ, რომ მესანგრეთა და ტეხნიკურ საშუალებათა მთავარი ძალები მოვიხმაროთ იქ, საცა ვითვალისწინებთ ერთ ალაგას **უძრავ მოგერიების** ჩატარებას, ვინაიდა **მოძრავ მოგერიების** ეს ელემენტი წარმოადგენს მის ქვაკუთხედს. გარდამწყვეტ კვეთებას ვაწარმოებთ მთავარი ძალებით, რომელნიც დაგროვილნი არიან უძრავ მოგერიების პოზიციის უკან; დანარჩენ ასპარეზზედ ვცდილობთ მოპირდაპირე დავაგვიანოთ.

ნგრევას ვაწარმოებთ იქ, საცა ვაწარმოებთ მოპირდაპირის დამაგვიანებელ მოქმედებას. საჭიროა, თუ კი ტეხნიკური საშუალებანი საკმარისად მოგვებოვება, ნგრევამ მიიღოს მასსიური ხაიათი.

გზების და ხიდების შეკეთება ჯარების ზურგში საჭიროა უპირველეს ყოვლისა მთავარ ძალების (მარჩაფების) მოქმედების გასაადვილებლათ, ვინაიდან თითქმის მთელი მოძრავ მოგერების კონცეპცია დამყარებულია მთავარ ძალების მოძრაობის სისწრაფეზედ.

მესანგრეთა რიცხვი (ტეხნიკური საშუალებანი), რომელიც დაგვჭირდება ხსენებულ სამუშაო ობიექტებისათვის, დამოკიდებულია მდგომარეობისაგან, ადგილ-მდებარეობისაგან და ნიადაგის პირობებისაგან. საერთოდ კი უნდა განმეორებით ვთქვათ, რომ მესანგრეთა უმეტესობა გამოყენებულ იქმნება უძრავ პოზიციის საფორტიფიკაციით.

მესანგრეთა რაციონალური გამოყენება მოითხოვს მათ ყაირათიან მოხმარებას; სამოქმედო ასპარეზი დიდია, მხოლოდ დრო კი ხელსაყრელ პირობებშიც ნაკლები გვექნება. საჭიროა მესანგრეთა დაგროვება ჯერ მთავარ ობიექტებზედ და შემდეგ მდგომარების და დროის მიხედვით მეორე ხარისხოვან ობიექტებზედ მოხმარება.

ზევით მოკლეთ-განივიხილეთ მესანგრეთა ამოცანები, რომელნიც დაეკისრებათ მათ თამედროვე ბრძოლის წარმოებისას; ეს ამოცანები დაუკავშირეთ ბრძოლის ძირითად ფორმებს. მიღებული სურათი ნათლათ გვაჩვენებს იმ მრავალ ფეროვან როლს, რომელსაც ასრულებენ მესანგრენი.

თუ კი ეხლა გავითვალისწინებთ საქართველოს ტოპოგრაფიულ პირობებს, მთიან ადგილმდებარეობას და საკომუნიკაციო არტერიების სილატაკეს, ადვილათ მივალთ დასკვნამდე, რომ ჩვენს პირობებში მესანგრეთა ამოცანების შესრულება გაცილებით უფრო გაძნელებული იქნება, მეტადრე წინვლის პირობებში (საკომუნიკაციო ხაზების უქონლობა-სილატაკე).

ეს მომენტი საჭიროა გავითვალისწინოთ, რათა შევძლოთ შევეგუოთ როგორც მესანგრეთა ორგანიზაციით, ისე მათი მომარაგებით, იმ პირობებს, რომელთაც გვიკარნახებენ ჩვენის სამშობლოს ბუნების პირობები.

ამ ფრიად საპასუხისმგებლო საკითხში, რომელიც უკვე ჩვენს სამხედრო აზროვნების, დოქტრინის სფეროს ეკუთვნის, საჭიროა მჭიდრო თანამუშაობა ჩვენი ტაქტიკოსებისა.

ვ. ხე — ძე

უცხო სახელმწიფოთა მიმოხილვა.

წითელი ჯარი

„დოიტშე ვეჰრის“ მე - 37 №-ში ვნახულობთ წითელი ჯარის ფრიად ღირსშესანიშნავ განხილვას — მისი ღირებულებისა და მომზადებისა სამხედრო მოქმედებისათვის.

ამ წერილის ავტორი გერმანელი ოფიცერია, რომელიც იმყოფებოდა რუსეთში იმ დრომდის, სანამ პოლიტიკურ ორიენტაციის შეცვლამ არ ჩამოიყვანა ინსტრუქტორებათ ფრანგები.

ავტორი გვაცნობებს, რომ მართალია წითელი ჯარი შეიარაღებულია მასალის მხრივ საუკეთესო ნიმუშებით და სწავლა-გაწვრთნაც მაღალ საფეხურზედ სდგას, მაგრამ ომის დროისათვის მაინც დიდ ღირებულებას არ წარმოადგენს.

თავის დასკვნას ავტორი ასაბუთებს შემდეგით: —

წითელი ჯარი შესდგება 73 დივიზიისაგან, დივიზია — 8500 კაცამდი. ეს უზარმაზარი რიცხვი დივიზიებისა ეროვნულ თვალსაზრისით მთლიანობას მოკლებულია.

ამ ჯარის თითქმის ნახევარი შესდგება ეროვნულ ნაწილებისაგან ან და ტერიტორიალურ დივიზიებისაგან, რომელნიც გამოყვანილნი არიან ავტონომიურ რესპუბლიკათა მიერ და იმყოფებიან თავთავიანთ რესპუბლიკების ფარგლებში. მაგალითად, უკრაინაში იმყოფება 17 დივიზია, რომელთაგან 8 დივ. არის სუფთა უკრაინული. სწავლა-წვრთნა ამ დივიზიებში სწარმოებს უკრაინულ ენაზედ, მხოლოდ განკარგულებები და ბრძანებლობა რუსულ ენაზედ.

ბელორუსიაში იმყოფება 2 დივიზია ბელორუსებისაგან შემდგარი, დანარჩენი იქ მყოფი 3 დივ. ეროვნულ მხრივ ნარევ ელემენტებს წარმოადგენს.

ამიერკავკასიაში მყოფი ჯარები ეროვნულ მხრივ შესდგებიან:

საქართველოში: 2 დივ. წმინდა ქართული (ტფილისი, ქუთაისი).

აზერბეიჯანში: 1 დივ. წმინდა თათრული (ბაქო).

სომხეთში: 1 დივ. წმინდა სომხური (ერევანი).

ხსენებულ დივიზიებს გვერდს უდგია 3 დივიზია და 1 ცხენ. ბრიგადა წმინდა რუსულ ელემენტისაგან შემდგარი; აქვთ მათ ოკუპანტების გამორკვეული სახე.

ჩრდილოეთ კავკასიაში იმყოფებიან, როგორც ეროვნული ნაწილები:

1 ცხენოსანი პოლკი — ვლადიკავკაზი (ორჯონიკიძეში)

1 ცხენ. პოლკი დაღესტანელების, შემცირებული ეტატებით.

კავკასიის ჯარებში. ეროვნულ ნაწილებში, სწავლა - აღზრდა სწარმოებს ადგილობრივ ენებზედ, ამის გარდა განკარგულებები და ბრძანებები გამოდიან აგრეთვე ადგილობრივ ენებზედ ე. ი. ქართულ, სომხურ და აზერბეიჯანის ნაწილებში.

კავკასიასთან შორ-ახლო-მდებარე ქვეყნებში იმყოფებიან: —

- 1 პოლკი იდელ-ურალის თათრებისა (კაზანი)
- 1 „ ბაშკირებისა (უფა)
- 1 „ მდინარე ვოლგაზე მცხოვრებ გერმანელებისა (სარატოვ)
- 1 ბრიგადა თურქმენების ცხენ. ჯარისა (აშაბადი)
- 1 „ უზბეკებისა (სამარკანდი)
- 1 პოლკი ცხენ. ტაჯიკებისა (სტალინბადი)
- 1 სამთო არტ. დივ. ტაჯიკებისა (სტალინბადი)
- 1 პოლკი ცხენ. ყაზახ-ყირგიზებისა (პეტროვსკ)
- 1 „ „ ყარა ყირგიზებისა (ჰიშპეკ)

დასახელებულ ნაწილების გარდა იმყოფებიან კიდევ სხვა ეროვნული ნაწილები, რომელთაც ავტორი არ იხსენიებს.

ავტორი იღებს მხედველობაში ამ ათასფეროვნობას სხვა და სხვა ხალხისა და ენისა და იმასაც, რომ ზემოაღნიშნული ერები მტრულ განწყობილებაში არიან მოსკოვთან. ამის გამო ავტორი დასძენს, რომ ამ ჯართა მთლიანი აქციისათვის გამოყენება ერთ სარდლობის მიერ დიდ სიძნელეს წარმოადგენს. რაც მომავლისათვის ჰქმნის უიმედო მდგომარეობას.

1933 წ. აღმასრულებელ ცენტრალურ კომიტეტის სხდომაზედ (რომელიც საიდუმლოდ სწარმოებდა) მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ უკრაინაში მყოფ 17 დივიზიიდან 8 დივ. (უკრაინული) არ არიან სრულებით სანდო, 4 დივ. — საეჭვო და მხოლოდ 5 დივ., შემდგარი წმინდა რუსულ ელემენტისაგან, ცნობილ იქმნენ საიმედოთ. ამისთანავე დაახლოვებით მდგომარეობა არსებობს კავკასიაში და ბელორუსიაში.

ავტორი ამტკიცებს, რომ გაცილებით უფრო მძიმე მდგომარეობა არსებობს აზიურ რუსეთში (თურქესტანში), საცა მოსკოვისადმი მტრული განწყობილება გაცილებით უფრო აშკარათ გამოიყურება, ვიდრე სხვა ქვეყნებში. ამის დასამტკიცებლად ავტორს მოჰყავს ფაქტი, რომ აქამდისინ შეუძლებელ იქმნა კომუნისტურ კლუბების დაარსება ნაწილებში; აგრეთვე არავითარი შედეგი არ მოუტანია სარწმუნოების წინააღმდეგ წარმოებულ აგიტაციას. პირიქით, ატეისტური მოძღვრება იწვევს შესაფერის რეაქციას და სარწმუნოების ხელმძღვანელთა გავლენის და ავტორიტეტის განმტკიცებას.

ავტორს მოჰყავს საინტერესო მაგალითი: როცა იაპონელებმა აიღეს ჯეპოლი, ყველა ნაწილები, ბურიატებისაგან შემდგარი, მონგოლიიდან უცბათ გაჰქრენ, რის გამოც გარნიზონები უჯაროთ დარჩნენ. ავტორს მოჰყავს სხვა მაგალითებიც, რის შემდეგ გამოჰყავს დასკვნა, რომ სრულ იმედის დამყარება სარდლობას შეუძლიან მხოლოდ და მხოლოდ წმინდა რუსულ ნაწილებზედ, რომელნიც გარნიზონებათ დაფანტულნი არიან რუსეთის მთელს ტერიტორიაზედ, საცა არსებულ წესწყობილების დამცველებათ და სხვა ერების ტერიტორიათა ოკუპანტების როლს ეწევიან. თუ ეს ჯარები ომიანობის დროს რომელიმე სამხედრო თეატრზედ გადაყვანილ იქმნებიან, მაშინ აჯანყებების მოწყობა არა რუსულ ტერიტორიებზედ ავტორს შეუძვეთ მიიჩნია.

ზემოთ მოყვანილი ეროვნული განსხვავებანი წარმოადგენენ ერთ-ერთ მთავართაგან მიზეზს რუსულ ჯარის სისუსტისა, მხოლოდ მეორე უფრო სუსტი მხარე მდებარეობს იმაში, რომ რუსული ჯარის შემადგენლობის 80% წარმოადგენს სოფლის ელემენტი, რომელიც მტრულ განწყობილებაში იმყოფება საერთოდ არსებულ რეჟიმისადმი. მიწის ჩამორთმევის და კოლექტივიზაციის შემოღების შემდეგ, ეს მტრული განწყობილება უფრო გაძლიერდა. გლეხებს ესმით, რომ როცა ბოლშევიკები დიდ გასაჭირში იყვნენ რეჟიმის დამყარების პროცესის დროს, მაშინ დაუფასებელი დახმარება აღმოუჩინეს მათ, რითაც გაბატონება გაუადვილეს. დღეს ეს კეთილი განწყობილება შეიცვალა მტრულზედ. ამის გამო რუსულ ჯარის მობილიზაცია, რაც ნიშნავს 80% მასისათვის იარაღის მიცემას, სახიფათო უნდა იყოს რეჟიმისათვის.

გლახაკობა, რომელსაც მიწა ჩამოართვეს და გახადეს სახელმწიფოს „ბატრაკებათ“, უფრო უარეს პირობებში ჩავარდა, ვიდრე იმყოფებოდა რევოლუციამდის; ამიტომაც სწორეთ ეს გლახაკობა, უკმაყოფილებით აღვსილი და წითელი ჯარის მწკრივებში მდგომი, საიმედო ელემენტი არ წარმოადგენს, მეტადრე ომიანობის დროს. შეეველია, რომ ჯარის ყოველი ნაკლი შეიძლება შესწორდეს ოფიცერ-ინსტრუქტორების ღირებულებით და მომზადებით. მაგრამ სწორეთ ეს ელემენტი სამხედრო მომზადების თვალსაზრისით არ არის დაყენებული შესაფერ დონეზედ, თუ კი ყველა უფროსები შეყრილნი არიან უპირველეს ყოვლისა მათი პოლიტიკურ ღირებულების თვალსაზრისით და ამიტომაც, როგორც სამხედრო პირები არ აკმაყოფილებენ ომის მოთხოვნილებებს. მაგრამ ბოლშევიკები მაინც სკდილობენ მთელი ჯარის გაკომუნისტებას. უკანასკნელ სტატისტიკის მოცემულობით 59% შემადგენლობისა იზიარებს კომუნისტს. მაგრამ ეს % შეეხება მხოლოდ და მხოლოდ ცენტრალურ მიდამოებში მყოფ

ჯარებს; რაც შეეხება დანარჩენ ჯარს (80-88%) — მათი სულიერ მიდრეკილება ავტორის მიერ ზევით მოყვანილია.

დიდ როლს თამაშობს ჯარის საომრათ მომზადებაში სამხედრო მრეწველობა. მართალია, რომ ბევრი საზღვარგარეთიდან ჩამოსული სტუმარი, რომელსაც ის აჩვენებს, რის ჩვენებაც შესაძლებლათ სცნეს, ალტაცებაში არიან, მაგრამ თუ კი დავაკვირდებით სამხედრო მრეწველობის ვითარებას მთელ სახელმწიფოს მოთხოვნილების თვალსაზრისით, მივალთ იმ დასკვნამდე, რომ ეს დარგიც არა ნორმალურ და ცუდ პირობებში იმყოფება. ავტორი აქცევს განსაკუთრებულ ყურადღებას რკინის, ფოლადის და საერთოდ მეტალურგიის განვითარებას, რომელსაც ასეთი დიდი მნიშვნელობა აქვს სამხედრო მასალის მზადებაში.

ავტორი აქცევს ყურადღებას რკინის გზის მუშაობის არა ნორმალურ პირობებს. რკინის გზის მნიშვნელობა დიდია მეტადრე ჯარის ტრანსპორტებისათვის და ფრონტზედ საომარ მასალის მიზიდვისათვის. მხოლოდ ტრანსპორტების მოძრაობის დღევანდელი პირობები, მშვიდობიან დროსაც, ვერ აკმაყოფილებენ მოთხოვნილებებს. გაცილებით უფრო მძიმე მდგომარეობა შეიქმნება, რასაკვირველია, ომიანობის დროს.

ავტორს მოჰყავს შემდეგი მაგალითი: სტალინ-მოლოტოვის ერთ-ერთ მოწოდებაში არის მოყვანილი, რომ გარდა ტრანსპორტების სუსტობისა, გაცილებით უფრო აღსანიშნავია მათი გამოყენების და იქსპლოატაციის უწყესრიგობა; მოწოდება ამტკიცებს, რომ ეს უწყესრიგობა გამოწვეულია ცუდათ შეგნებულ შეჯიბრებით, რომელიც არსებობს რკინის გზის სხვა და სხვა დირექციებს შორის; მატარებლებს დანიშნულ დაშორებულ ალაგას არა ჰვზაენიან, არამედ გადასაზიდავ მასალას სტოვებენ თავთავიანთ დირექციების საზღვრებზედ და ცენტრალურ დირექციებს კი ატყობინებენ პატაკით თავის დირექციის ტრანსპორტების მარდ და სწრაფ მოძრაობა-მოქმედებას. ამისთანა მდგომარეობაში იმყოფება მეტადრე ქვანახშირის და მძიმე ინდუსტრიის რაიონები. რკინის გზის და ტრანსპორტის საქმე სუყვილაზედ ცუდათ არის დაყენებული ციმბირის ლიანდაგზედ და თუ, სწერს ავტორი, მოხდა ომი იაპონიასთან, ჯარის და მასალის მიზიდვაში ბევრი დაბრკოლებები აღმოჩნდებიან.

ავტორი ხაზს უსვამს საფრანგეთის და რუსეთის დაახლოვებას და მის შედეგებს, რაც გამოიხატება ფრანგ სამხედრო მისიების და ინსტრუქტორების ჩამოსვლაში და მათ მიერ საპასუხისმგებლო თანამდებობათა დაჭერაში — სამაგიეროთ ყველა გერმანელების დათხოვნაში.

ფრანგები მომხრენი არიან მთელი რუსულ ჯარის რუსიფიკაციისა. ის კომუნისტები, რომელნიც აწარმოებენ ეროვნულ პოლიტიკას, ამ მოთხოვნის წინააღმდეგ სდგანან, რის გამოც ღრმადება განხეთქილება ნამდვილ რუს კომუნისტებთან; ეს უკანასკნელები კი მომხრენი არიან ფრანგების წინადადებისა. ამნაირათ, თუ კარგათ დავაკვირდებით, ნელ-ნელა და სისტემატიურათ ცხოვრება შედის ისევ იმავე კალაპოტში, რომელშიც იმყოფებოდა ჯერ კიდევ იმპერატორების დროს, რასაც ყოველთვის რუსიფიკაცია ახასიათებდა. წითელი ჯარის სისუსტეს ავტორი ადასტურებს უპირველეს ყოვლისა რუსეთის მეტისმეტ დამთმე პოლიტიკით, რომელიც გამოიჩინა მან იაპონიის მიმართ.

გერმანელი მეთვალყურე ამტკიცებს საბოლოოთ, რომ წითელი ჯარის საომარი ღირებულება ევროპულ თვალსაზრისით საერთოდ დაბალია.

ფინლანდია

ფინლანდიამ ბევრ სხვა ერებთან ერთად მოიპოვა დამოუკიდებლობა რუსეთის რევოლუციის წყალობით. ეს აქტი მით უმეტეს გადავიღებული იყო მისთვის, რომ შესამჩნევი დახმარება მიიღო გერმანელებისაგან, მათი ჯარების სახით და რაც უმთავრესია, ხალხის ჯერ კიდევ მშვიდობიან დროს მომზადების წყალობით, რაც ხალხის სულიერ და ფიზიკურ ძალთა აღზრდა-წრთვნაში გამოიხატა. ამ მომზადებამ მისცა ფინლანდიას საშუალება დამდგარიყო სახელმწიფოებრივ შეგნების უმაღლეს დონეზედ.

ფინლანდია აცხადებს თავის დამოუკიდებლობას 1917 წლის დამლევს.

1920 წლის ხელშეკრულების ძალით რუსეთთან, ხელმოწერილს ქ. დორბატში, ფინების ტომებით დასახლებული კარელია რჩება რუსეთის ხელში, სამაგიეროთ ფინლანდიას მიეკუთვნება ვიწრო გასავალი მყინვარე ოკეანესაკენ. მართალია კარელია დღესაც რუსეთის ნაწილს წარმოადგენს, მაგრამ პროფინური მოძრაობა იქ იმდენათ ძლიერია, რომ მომავალში უნდა ველოდოთ მის ეგების შეერთებას ფინლანდიასთან. საამისო მუშაობა, კონსპირაციულად წარმოებული, ძლიერია და თუ ეს ასე მოხდება, ეს იქნება ბალტიის ზღვის თითქმის სრული დაკარგვა რუსეთის მიერ ვინაიდან კარელიის შეერთება ფინლანდიასთან მძლავრათ დაემუქრება იმ ერთად ერთ გამოსავალს ზღვისაკენ, პეტერბურგ - კრონშტადს, რომელიც დარჩენია დღეს რუსეთს ამ ზღვაზედ და რომლის სიახლოვეს სწორეთ კარელია მდებარეობს. მაგრამ ეს ფინლანდიის ოცნების და ჩვენთვის-კი წმინდა თეორიული საკითხია ჯერ-ჯერობით.

ფინლანდიის სიგრძე-სიგანე უდრის 388.279 კვლ. კილ.; მოსახლეობა — 3.500.000. დედაქალაქი — ჰელსინკი (ჰელსინგფორს). ქვეყანა ბუნებისაგან სიმდიდრეს მოკლებული; მიწის და ჰავის არახელსაყრელი პირობების გამო სოფლის მეურნეობა სუსტათ არის განვითარებული. ერთად ერთ სიმდიდრეს წარმოადგენს ტყე; სამაგიეროთ დასახლებულია მეტისმეტ მშრომელ და სისტემატიურ ხალხით. ხასიათის ეს თვისება ამ ერის ნამდვილ სიმდიდრეს წარმოადგენს. უმთავრესი მრეწველობა გამოიხატება ქალაქის ქარხნებში, რომლებიც ძალიან მაღალ საფეხურზედ არიან დაყენებულნი, რის გამოც არ მოეპოვებათ კონკურენტები თითქმის მთელს ევროპაში. სამხედრო მხრივ მთელი ხალხი დარაზმულ ბანაკს წარმოადგენს. არსებობენ მრავალი ორგანიზაციები სპორტიული, წინასწარ სამხედრო მომზადების და სხ. ყოველი ორგანიზაცია სამხედრო ელფერის მატარებელია. ხელმძღვანელებათ ჰყავთ რეგულიარული ჯარის ოფიცრები და კარგათ მომზადებული ინსტრუქტორები, რომელთათვის სამხედრო კურსების გავლა აუცილებელია.

ფინლანდიის ჯარი მაღალ ვარგისობისაა; შეიარაღებულია სამხედრო მასალის საუკეთესო და უკანასკნელ ნიმუშებით; გაწოთვნილი და აღზრდილი პატრიოტიზმის და ჯარსკაცის მოვალეობის შეგნების საუკეთესო მეთოდებით.

რეგულიარული ჯარის კადრი შესდგება : 1.818 ოფიცრისაგან და 29.757 ჯარისკაც-ნაცვლებისაგან.

სამხედრო ფლოტის პიროვნული შემადგენლობა: 396 ოფიცერი და 3.613 მეზღვაური. სამხედრო ფლოტის გარდა აქვთ შედარებით მძლავრათ განვითარებული სავაჭრო ფლოტიც.

სამხედრო სამსახური სავალდებულოა ყოველ ფინლანდელისთვის და გრძელდება 35 წელი, ამაში 17 თვე ჯარის რიგებში, დანარჩენი რეზერვში, საიდანაც ხანგამოშვებით ბრუნდებიან ჯარში 4-6 კვირიან განმეორებითი კურსებზე.

საზოგადოთ ერის დაცვის საკითხი მაღალ საფეხურზედ სდგას, მას დიდ ანგარიშს უწევენ მთავრობა და ყველა არსებული პოლიტიკური ორგანიზაციები. ჯარი, ადმინისტრაცია, პოლიტიკა და ერის საომრათ მომზადება თითქმის მთლათ სამხედრო პირების ხელშია.

ესტონია

სივრცე სიგანე — 60.000 კვ. კილ.; მცხოვრებლები — 1.800.000-მდე. დედაქალაქი და უმთავრესი ნავთსადგური — ტალლინი.

მე-12 საუკ. გერმანელებმა მოახდინეს ძველი ესტონიის კოლონიზაცია. შემდეგ საშუალო და ახალ საუკუნოების გარდამტეხ წლე-

ებში გადადის შვეციის ბატონობის ქვეშ და ბოლოს ნიშტადის ტრაქტატის ძალით 1721 წელს ესტონია მიეკუთვნება რუსეთს.

მე-19 საუკ. მეორე ნახევარში და მე-20 საუკ. დასაწყისში ვითარდება და ვრცელდება წერაკითხვის საზოგადოების მუშაობა და ეკონომიური მოძრაობა. ხალხში სისტემატიურათ იღვიძებს თვით შეგნების იდეა. 1918 წელს, რევოლუციის წყალობით, ესტონია შორდება რუსეთს და წყებს დამოუკიდებელ ცხოვრებას. დამოუკიდებლობის დამყარების პროცესი სავსეა ბრძოლებით; ესტონია ეომება გერმანელებს და რუსეთს. 1921 წელს (საქართველოსთან ერთად, იმავე დღეს) ცნობილ იქმნა როგორც დამოუკიდებელი და სუვერენული სახელმწიფო. დამოუკიდებლობისათვის წარმოებული ომები აყენებენ ესტონიას მეტად ძნელ ეკონომიურ პირობებში, რომელთა აღორძინებას სწირავს დიდ და სისტემატიურ მუშაობას. შედეგები მუშაობისა დადებითი არიან — ესტონია დგება მაგარ ნიადაგზე.

სამხედრო მხრივ ესტონია წარმოადგენს ერთ საუკეთესო მაგალითს ხალხის მილიტარულ დარაზმულობისა. ჰყავთ მრავალი ორგანიზაციები, ნახევრათ სამხედრო ელფერისა; განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს ორგანიზაცია, სახელათ „მსროლელები“. ამ ორგანიზაციას ეკუთვნის აუცილებელივე ყოველი მოქალაქე; მათ ასწავლიან სროლას და საზოგადოთ ყველა უკანასკნელ დროის ნიმუშის იარაღის ხმარებას. ეს ორგანიზაცია წარმოადგენს ქვეყნის მილიტარიზაციის ქვაკუთხედს.

ესტონიას ჰყავს რეგულიარული ჯარი, პატარა, მაგრამ მაღალ ხარისხოვანი. შეიარაღებულია უკანასკნელ თანამედროვე იარაღით: გაწვრთნილი საუკეთესო მეთოდებით და აღზრდილი პატრიოტულ ნიადაგზედ.

ჯარის მშვიდობიანი შემადგენლობა: 1.200 ოფიცერი და 12.243 ჯარისკაც - ნაცვალი. სამხედრო ფლოტის შემადგენლობა: 77 ოფიცერი და 779 მეზღვაური.

აუცილებელი სამსახური ვრცელდება 35 წელი. ამაში 12-18 თვე ჯარის რიგებში, დანარჩენი — რეზერვში, საიდანაც დრო გამოშვებით რუნდებიან ჯარის რიგში 4-8 - კვირიან განმეორებითი კურსებზედ.

ლოტვა.

სიგრძე-სიგანე — 66.000 კვ. კილ., მცხოვრებთა რიცხვი 2. 000. 000-მდე. დედაქალაქი — რიგა — 338.000 მცხოვრებით. მთელი რესპუბლიკა დაყოფილია 4 პროვინციათ, მხოლოთ ქ. რიგა თავის მიდამოებით ცალკე ადმინსტრატიულ ნაწილს წარმოადგენს. ქ. რიგა ითვლება ლოტვის საუკეთესო ნავთ-სადგურათ, აქეთკენ მიდის თითქ-

მის მთელი ტრანზიტი რუსეთიდან, ბალტიის ზღვისაკენ მიმართული
ლოტვის მოკლე ისტორიული სურათი გამოიყურება შემდეგნაირად: — 700 წლის განმავლობაში ლოტვა იმყოფებოდა სხვა და სხვა ძლიერ სახელმწიფოთა ბატონობის ან გავლენის ქვეშ. მხოლოდ ხალხის სულიერ სიძლიერემ გადაარჩინა ლოტვა ეროვნულ განადგურებისაგან და შეძლება მისცა მიეღწია დღევანდელ დღემდე სრული ეროვნული სახით და თავისი კულტურით.

მე-13 საუკუნეში ლოტვა იმყოფება გერმანელების ხელში, შემდეგ განიცდის პოლონეთის ბატონობას (1571 წ.), მე-17 საუკ. ვარდება მაშინდელ ძლიერ შვეციის ბატონობის ქვეშ, მე-18 საუკ. პირველ ნახევარში უვარდება ხელში რუსეთს, რაცა გასტანს რუსეთის დიდ რევოლუციამდე.

ალექსანდრე მესამის დროს იწყება ლოტვის მძლავრი რუსიფიკაცია, რასაც მოჰყვება ხალხის რეაქცია, ეროვნულ სულის გაღვიძების სახით. იწყება ფარული ბრძოლა, რომელიც უპირველეს ყოვლისა მიმართულია გერმანელ მემამულეთა წინააღმდეგ, რაც არ შეესაბამება რუსეთის მაშინდელ პოლიტიკას, ვინაიდან რუსეთი ხელს უწყობდა მისდამი კეთილათ განწყობილ გერმანელ მემამულეებს. 1905 წ. რევოლუციის დროს ლოტვაში ხდება აჯანყება, რომელსაც რუსები სასტიკათ აჭრობენ.

დიდი ომის დროს დგება ლოტველების სხვა და სხვა მოხალისე ნაწილები, რომელნიც იბრძვიან რუსებთან ერთად. შემდეგში ეს ნაწილები შეიქმნებიან წმინდა ეროვნულ ჯარის ფუძედ. 1918-1920 წ. ეს ჯარი მიიღებს მთავარ და გარდამწყვეტ მნიშვნელობას დამოუკიდებლობის გასამტკიცებელ ბრძოლებში. ამ წლებში ჯარი იცვება ხალხის საუკეთესო წარმომადგენლებით-მებრძოლებით. სამხედრო ელემენტს ეძლევა სახელმწიფოს დასაწყისშივე საშუალება მოვალეობის სათანადო ასრულებისა, რაც გრძელდება დღევანდელ დრომდე, რის გამოც მხედრებს უჭირავთ მეტის მეტ საპასუხისმგებლო ადგილები არა მარტო წმინდა სამხედრო დარგში, არამედ სახელმწიფოს მმართველობის თითქმის ყოველ დარგში.

სამხედრო მხრივ დღევანდელი ლოტვა გამოიყურება შემდეგათ: ჰყავთ მრავალი, ნახევრათ სამხედრო ორგანიზაციები, საცა ამზადებენ ახალგაზრდობას ჯერ კიდევ ჯარში შესვლამდე. ამნაირ ორგანიზაციებით მოცულია მთელი სახელმწიფო. ჰყავს რეგულიარული ჯარი; მისი ვარჯისობა მაღალხარისხოვანია. შეიარაღებულია უკანასკნელ ნიმუშებით და გაწვრთნილ-აღზრდილია საუკეთესო მეთოდებით. სავალდებულო სამსახური გრძელდება 29 წელი, ამაში ჯარის

რიგებში 12-15 თვემდე, დანარჩენი რეზერვში. დროგამოშვებით რეზერვისტებს იწვევენ ჯარში განმეორებითი კურსზე 4-6 კვირის ვადით. რეგულიარული ჯარი შესდგება მშვიდობიანობის დროს:

2.200 ოფიცრისაგან და 20.800 ჯარისკაც-ნაცვლებისაგან (ამის გარდა არსებობს კიდევ სანაპირო რაზმი 100 ოც. და 1100 ჯარისკაც-თა შემადგენლობით).

სამხედრო ფლოტის შემადგენლობა: 50 ოფიცერ - მეზღვაური.

ლიტვა

სივრცე-სივანე უღრის 55.658 კვ. კილ.; მცხოვრებთა რიცხვი — 2.260.000. დედაქალაქი კაუნას (კონო). მთავარი ნავთსადგური — კლაიპედა. მრეწველობის მხრივ ლიტვა დამოკიდებულია სხვა ქვეყნებისაგან. უმთავრესი სიმდიდრე ტყე და სოფლის მეურნეობაა. საზოგადოთ ღარიბი ქვეყანა, მაგრამ დასახლებული მეტისმეტ მომუშავე ხალხით. მოკლე ისტორიული სურათი: მე-13 საუკ. პირველ ნახევარში შესდგა ლიტვის დიდი სათავადო თავად მენდოგით სათავეში (1263). დაწყებული 1385 წლიდან განიცდის ლიტვა პოლონეთის დიდ და მძლავრ კულტურულ გავლენას; შემდეგში ორივე დასახლებულ ერთა თანამუშაობა იღებს უფრო მჭიდრო ხასიათს, რაც დაგვირგვინდება ლიუბლინის ხელშეკრულებით („ლიუბლინის უნია“). პოლონეთის დაყოფვის შემდეგ პოლონეთთან ერთად იბრძვის დამოუკიდებლობისათვის.

1917 წელს, რუსეთის რევოლუციის წყალობით და გერმანელებთან ხელშეკრულობის დადებით აცხადებს დამოუკიდებლობას.

თავის დამოუკიდებლობის დასაწყისში განიცდის გერმანიის ძლიერ გავლენას. მხოლოდ უკანასკნელ რამდენიმე წლის განმავლობაში ლიტვა ადგება ახალ პოლიტიკურ ხაზს, უახლოვდება უფრო ბალტიის სხვა ქვეყნებს და უარყოფს ყოველგვარ გავლენას გარედან.

თავის დამოუკიდებლობის შენარჩუნებას ლიტვა აკუთვნის ჯარს, რომელმაც აწარმოვა მრავალი მოქმედებანი ჯერ ბოლშევიკების და შემდეგ პოლონელების წინააღმდეგ.

სამხედრო მხრივ დღევანდელი ლიტვა გამოიყურება შემდეგნაირათ:

ჰყავს მრავალი ნახევრათ სამხედრო ორგანიზაციები, რომელთა დანიშნულება ანალოგიურია იმ ორგანიზაციებთან შედარებით, რომელნიც სხვა ქვეყნებში ზევით განვიხილეთ.

ჰყავს რეგულიარული ჯარი. სავალდებულო სამსახური გრძელდება 23 ნახევარ წელი, ამაში 18 თვე ჯარის რიგებში, დანარჩენი რეზერვში.

ჯარის შემადგენლობა: 1351 ოფიცერი, 16.488 ჯარისკაც-ნაცვა-

ლი. ჯარის ვარგისობა მაღალია. შეიარაღებულია თანამედროვე სა-
მხედრო მასალით, გაწვრთნის და აღზრდის საკითხიც მაღლათ დაყე-
ნებულია. მთელი სახელმწიფო დაყოფილია 28 ადმინისტრატიულ
უბნებათ. ყოველ ადმინისტრატიულ უბანს ჰყავს თავისი სპორტიული
ორგანიზაცია, რომელთაც ცხადი მხედრული სახე აქვთ.

ყველა ზევით აწერილ პატარა სახელმწიფოებში სწარმოებს უკა-
ნასკნელ ხანებში დიდი მუშაობა ჯარების ტექნიკურათ დაყენებაზე,
რაც შეიძლება მაღლა. ნელ-ნელა ფეხს იკიდებს მოტორიზაციაც. ავი-
აციას და საერთოდ ტექნიკურ ნაწილებს აქცევენ დიდ ყურადღებას.
ამნაირათ შეიძლება გამოვიყვანოთ დასკვნა, რომ ეს პატარა სახელ-
მწიფოები იჩენენ მაქსიმალურ მისწრაფებებს, რათა ერის დაცვის სა-
კითხში დასდგნენ თანამედროვე სამხედრო მოთხოვნილებების დო-
ნეზედ.

თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ ეს სახელმწიფოები უმთავ-
რესათ ბუნებით ღარიბ ქვეყნებს წარმოადგენენ და რომ თითქმის ყვე-
ლა მათგანს ორ-მხრიულ თავდაცვის წარმოება დასჭირდათ დამოუკი-
დებლობის გასამტკიცებლათ (რუსეთი-გერმანია უმთავრესათ) —
ადვილათ წარმოვიდგენთ ამ ერების მიერ აღმოჩენილ სულიერ და
ფიზიკურ სიმტკიცეს. ისტორია ამ ქვეყნების სულ ახლო წარსულისა
ამის საბუთია.

ჩვენთვის, ქართველებისათვის, მხოლოთ დასკვნების გამოტანაა
საჭირო:

დამოუკიდებლობის მოსაპოვებლათ არ არის საკმარისი პირობა
ერის 3.000-ან წლიანი ისტორია — საჭიროა მხოლოთ დამოუკიდებ-
ლობის ურყევი სურვილი; ეს კი გამოიხატება ყოველთვის ხალხის
ბრძოლის უნარში, რაც ხსენებულ პატარა ერებმა, უეჭველია, გამო-
იჩინეს.

მიზეზები ამ პატარა ერთა დღესაც დამოუკიდებელ არსებობისა
შემდეგნი არიან:

1. ხალხის ფსიქიკა მომზადებული იყო დამოუკიდებლობისათვის
მოწინავე ელემენტების მოღვაწეობით ჯერ კდევ გარდამტეხ ხანის
გაცილებით ადრე.

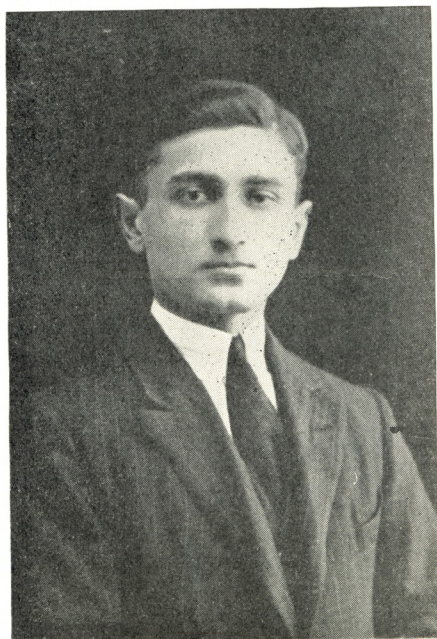
2. გარდატეხის ხანაში, 1917-1920 წლებში, წინასწარ მომზადე-
ბის წყალობით, გამოიყენეს რუსეთში და გერმანიაში მომხდარი რე-
ვოლუციები. რევოლუციას შეხედეს არა როგორც მისწრაფებათა
მიზანს, არამედ როგორც საშუალებას.

3. ახ ხალხთა წინამძღოლებმა დროზედ შეაფასეს მდგომარეობა
და სოციალისტური საავტაციო მატარებელი, რომელშიაც ისხდნენ,
ოსტატურათ გადაიყვანეს მშობლიურ ლიანდაგზედ.

4. ჩააბარეს მხედრებს ის როლი, რომელიც ბუნებრივად მათ საკუთრებას წარმოადგენდა — მისცეს საშუალება შეიარაღებულ ძალთა დაყენებისა ისე, როგორც ამას მოითხოვდა სამხედრო საქმის თანამედროვე გაგება.

მ. კ — ლი

ქართველი მხედრობა ღრმა თანაგრძნობას უცხადებს საყვარელ შვილის გარდაცვალების გამო პატივცემულ და დამსახურებულ ღენერალ ი. ყაზბეგს.

არტ. კაპ. ირაკლი ყაზბეგი

„მხედარი“ თითქმის აწყობილი იყო, როდესაც მოგვივიდა მეტად სამწუხარო ამბავი, რომ ამა წლის 26 თებერვალს დაბა რაიჩაში, საავიაციო ფოტოში გარდაიცვალა არტილერისტი კაპიტანი ირაკლი ყაზბეგი, შვილი დამსახურებულ და საქართველოში კარგათ ცნობილ ღენ. ი. ყაზბეგისა.

კაპ. ირაკლი ყაზბეგი დაიბადა 23 მკათათვეში 1902 წ. ქ. თბილისში და იქვე დაამთავრა კადეტთა კორპუსი. შემდეგ შევიდა თბილისის პოლიტექნიკუმში, სადაც იყო მხოლოდ ერთი წელი. ჯარში მონაღისეთ შევიდა, რომლის რიგებში მსახურობდა რამდენჯერმე ომიანოს დროს.

საქართველოს დაღუპვის შემდეგ სხვა თანამემამულეებთან ერთად იზიარებს ემიგრანტულ ბედ-იღბალს, გამოდის საზღვარ-გარეთ და ხვდება პოლონეთში, სადაც ამთავრებს ჯერ სამხედრო უნიტარულ სკოლას და შემდეგ 1925 წ. საარტილერიო სკოლას, რის შემდეგ მიდის ლეიტენანტის ხარისხით საარტილერიო ნაწილში.

1928 წლის განმავლობაში ათავებს ტანკების და ჯავშნიან თვითმავლების კურსს და 25.9.29 წ. — 25.2.35 წლამდის მსახურობს ჯავშნოსან მატარებლებს ნაწილში.

1.11.34 წელს წარჩინების სახით იღებს კაპიტანის ხარისხს.

2.10.34 წ. მიწვეული იქმნა ტანკების და ჯავშნიან თვივ მავლების ცენტრალურ სკოლაში ტექნიკურ ნაწილზედ, რომლის დამთავრება ვერაგმა სიკვდილმა არ აღირსა.

პოლონეთში, თავისი პირადი ღირსებით, ქცევით და სამსახურით მიჩნეული იყო სამაგალითო ოფიცრათ და მალლა სწევდა უცხოელთა თვალში ქართველი მხედრის სახელს.

განსვენებული ითვლებოდა მოტორიზაციის ერთ-ერთ საუკეთესო ოფიცრათ. მისი დაკარგვით საქართველოსთვის თავგანწირულ მხედართა ოჯახს მოაკლდა ძვირფასი, თავის საქმის იშვიათი მცოდნე და მართლაც ბრწყინვალე ოფიცერი.

უწყალო განგებამ არ აღირსა მას ბედნიერება სამშობლოს მკერდზედ მიძინებისა. გამოგვაცალა ჩვენს რიგებს კიდევ ერთი მეომარი-მამულიშვილი, რომლის საფლავს მწარე ცრემლებით დასტირეს ჩრდილოეთის ნისლიანი ცა; მაგრამ როცა დარჩენილ შენს მეგობრებს გვეღირსება სამშობლოს ველებზედ ბრძოლის ბედნიერება, მაშინ შენი აჩრდილიც იქ იქნება, დაუვიწყარო ქართველო მხედარო; და ეხლა-კი, როცა უცხო დედა-მიწამ მიგინახა, შენს გაუღვიძებელ ძილში სულ მუდამ ჩვენი მომავალი, აღორძინებული სამშობლო .გესიზმროს...

გამარჯვებით ძვირფასო ირაკლი!

დაკრძალულ იქმნა ქ. ვარშავაში სამხედრო პატივითა და წესით. განსვენებისას დაესწრო მრავალი ოფიცრობა, პირადი მეგობრები და საქართველოს გულშემატკივარნი.

პანაშედი და სამგლოვიარო წირვა გადახდილ იქმნა ქართველი ღვდლის გ. ფერაძის მიერ.

ახალი წიგნები

რეცენზიები.

ამა წლის დასაწყისში გამოვიდა პოლონურ ენაზედ ვ. თევზაძის ავტორობით წიგნი სახელწოდებით „კაუკაზ“. წიგნი შეიცავს კავკასიის გეოგრაფიულ მიმოხილვას.

ავტორი, ლენ. შტაბის ოფიცერი, თემას უდგება უფრო სამხედრო თვალსაზრისით, რის გამოც შრომას სამხედრო გეოგრაფიის გარკვეული ელფერი ადევს.

აღსანიშნავია, რომ ავტორი თემას განიხილავს გაერთიანებულ კავკასიის თვალსაზრისით; ამ მხრე ნაშრომი წარმოადგენს კავკასიის სამხედრო გეოგრაფიის ცდას.

ჩვენს განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს ნაშრომის უკანასკნელი ნაწილი, სადაც ავტორი შეეხება კავკასიის სამხედრო ანალიზს (ადგილ-მდებარეობის და ტოპოგრაფიულ პირობების დაფასებას ოპერატიულ და ტაქტიკურ თვალსაზრისით), უმთავრესად ჩრდილოეთის მიმართულებათა სახეში მიღებით. შრომის ეს ნაწილი მეტათ საინტერესოა; სჭირდება მას ვრცელი განხილვა-დაფასება, მაგრამ ეს გასაგები გახდება „მხედრის“ მკითხველისათვის მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ კი მთლათ გარდათარგმნილი და მოთაქსებული იქნება „მხედარში“, რაც დამოკიდებულია ავტორის დასტურისაგან.

წიგნი მოზრდილია და შეიცავს 100 გვ., თანდართული აქვს კავკასიის 1:1.500.000 მასშტაბიანი რუქა და შესდგება შემდეგ ნაწილებისაგან:

1. სახლერები, 2. ოროგრაფია, 3. ჰიდროგრაფია, 4. ჰავა, 5. კომუნიკაცია (ძალიან ვრცლათ დახასიათებული), 6. კავკასიის ადმინისტრაციული დაყოფა, 7. მოსახლეობა, 8. მეურნეობა და კავკასიის სიმდიდრეთა ექსპლოატაციის პირობები, 9. კავკასიის მნიშვნელობა სამხედრო თვალსაზრისით.

ნაშრომი ეყრდნობა მრავალ წყაროებას; მათ შორის, რაც შეეხება მოსახლეობის ეთნიურ გამოყურებას, პროფ. მარრის მიერ გამოქვეყნებულ მასალებზედ.

ნაშრომს, ექვს გარეშეა, აქვს დიდი საპრაპაგანდო მნიშვნელობა და ამ მხრივ წარმოადგენს იგი პოზიტიურ მუშაობის მისაბამ მაგალიტს.

ვფიქრობთ, რომ წიგნის დამუშავებისას ავტორს დასჭირდებოდა მრავალ დაბრკოლებათა გადალახვა, როგორც წყაროების დაგროვებაში, ისე განსაკუთრებით, რუქის შედგენაში, რაც მართლაც ძნელ საქმეს წარმოადგენს.

რედაქციისაგან

„მხედარ“-ში გამოქვეყნებულ ნაშრომების შინა-
არსზედ პასუხს აგებენ ავტორები.

„მხედარის“ რედაქცია განმეორებით სთხოვს ქართულ პერი-
ოდულ გამოცემლობათა ყველა რედაქციებს, გამოგვეგზავნოს საინ-
ფორმაციოთ შათ გამოცემლობათა ორი-სამი ეგზემპლარი, ყოველ
მორიგ ნომრის გამოშვებისათანავე.

სამაგიეროთ დაეგზავნებათ მათ „მხედარი“ , რომელიც გამოდის
3-4 თვეში ერთხელ.

ვაცნობებთ დაინტერესებულ რედაქციებს, რომ აქამდისინ მოგვ-
დის რეგულიარულათ შემდეგი ჟურნალ-გაზეთები:

„დამოუკიდებელი საქართველო“.

„თეთრი გიორგი“.

„კლდე“.

„კავკაზ“.

არ ვღებულობთ სრულებით ან მოგვდის დროგამოშვებით:

„საქართველოს გუშაგი“.

„სამშობლო“.

„ორნატი“.

„სოციალისტური აზრი“.

„ბრძოლის ხმა“.

„მომავალი“.

„იერიში“.

„ეზო ბორბი“.

„მხედარი“-ს მისამართი: —

David (Dolik) Vatchnatzé, 10, Passage des Eaux, Paris (XVIe)

ჩვენი ჟურნალის პატივცემულ მკითხველებს ვაცნობებთ, რომ
„მხედარის“ ამ ნომერის გამოცემა დაგვიანდა ტექნიკური ხასი-
ათის დაბრკოლებათა გამო.

დოლიკ ვაჩნაძე.

„მხედარი“ № 18

სარჩემი:

83.

1. ნა — ლი	— კავკასიის კონფედერაც. თავდაცვის პირობ.	3
2. შა — ლი	— სამშობლოსათვის სამსახური	34
3. ლენ. კვინიტაძე	— მხედრის ფიქრები	43
4. ლენ. ჩხეიძე	— „რჩევა ომისა“ შესახებ	51
5. ლენ. ბაქრაძე	— ბრძოლა დამოუკიდ. ბელგიაში	59
6. ლენ. კერეელიძე	— ჯარისკ. ინდ. აღზრდის შესახებ	69
7. ამირაჯიბი	— საქართ. სამეფოს სადროშონი	73
8. ქუ — ძე	— სამხედრო მრეწველობის მობილიზაცია	79
9. ხე — ძე	— ჩემი ფიქრები მესანგრეთა მოხმ. შესახ.	94
10. კვა — ლი	— უცხო სახელმწიფოთა მიმოხილვა	109
11. ნეკროლოგი	— კაპ. ირ. ყაზბეგი	119
12. ახალი წიგნები	— რეცენზიები	121
13. რედაქციისაგან	—	122